

Vennskap, utdanning og framtidsplaner

Forskjeller og likheter blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn i Oslo

LARS ROAR FRØYLAND & CAY GJERUSTAD

RAPPORT

NR 5/12

Vennskap, utdanning og framtidspaner

Forskjeller og likheter blant ungdom med
og uten innvandrerbakgrunn i Oslo

LARS ROAR FRØYLAND
CAY GJERUSTAD

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 5/2012

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Kunnskapsdepartementet (KD).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst,
velferd og aldring (NOVA) 2012
NOVA – Norwegian Social Research

ISBN (trykt utgave): 978-82-7894-422-6
ISBN (elektronisk utgave): 978-82-7894-423-3
ISSN 0808-5013

Illustrasjonsfoto: © colourbox
Illustrasjonsfoto: Gustav Vigeland. Motiver i smijernsport © Vigeland museet/Bono 2012
Desktop: Torhild Sager
Trykk: Allkopi

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo

Telefon: 22 54 12 00
Telefaks: 22 54 12 01
Nettadresse: <http://www.nova.no>

Forord

I denne rapporten presenterer vi funn fra studien Ung i Oslo Longitudinell (LUNO). Studien følger halve Oslos ungdomskohort født i 1992 gjennom tre undersøkelser. Den første undersøkelsen ble gjennomført da ungdommene var omtrent midtveis i ungdomsskolens 9. trinn (2006). Den andre ble gjennomført rett etter at de hadde søkt opptak til videregående opplæring i mars på 10. trinn (2008). Den siste undersøkelsen fant sted da ungdommene gikk i videregående skoles 2. trinn (2009), og snart skulle bevege seg ut av det rettighetsfestede utdanningsløpet. Undersøkelsen har vært gjennomført og finansiert av Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), mens denne rapporten er finansiert av Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi).

Vi ønsker å takke ungdommene som har deltatt i undersøkelsen, og på denne måten bidratt til å gjøre det mulig å undersøke hvordan et kull av Oslos ungdommer opplever perioden fra de går på ungdomsskolen til de beveger seg over på videregående skole. Videre går en stor takk til IMDi, og da særlig Katarina Heradstveit og Ragnhild Nissen-Lie, som har gjort det mulig å skrive denne rapporten, og som har kommet med gode innspill underveis. Referansegruppen organisert av IMDi har også gitt oss nyttige kommentarer og vært til stor hjelp. Kaja Reegård fra Fafo har lest og kommentert det endelige utkastet. Sist må vi takke Tonje Gundersen som har vært leseansvarlig her ved NOVA, og Kristinn Hegna, som har vært en velvillig og støttende prosjektleder.

Forfatterne har bidratt til rapporten i omtrent like stort omfang, og navnene deres er derfor satt opp i alfabetisk rekkefølge.

Oslo, mai 2012

Lars Roar Frøyland

Cay Gjerustad

Innhold

Figurliste.....	7
Tabelloversikt.....	9
Sammendrag	11
1 Innledning	19
1.1 Om Ung i Oslo Longitudinell.....	20
1.2 Analyser	23
1.3 Definisjon av innvandrerbakgrunn.....	23
1.4 Bakgrunnsvariabler.....	23
1.5 Den videre gangen i rapporten.....	32
2 Integreering og tilhørighet blant ungdom med innvandrerbakgrunn i Oslo	33
2.1 Norskferdigheter	34
2.2 Sosialt nettverk	42
2.3 Identitet	46
2.4 Etnisk diskriminering og rasisme.....	50
2.5 Oppsummering	59
3 Foreldre: skole og relasjon	61
3.1 Foreldrenes involvering i skolegang.....	62
3.2 Foreldrenes betydning for valg av studieretning og skole	69
3.3 Relasjonen mellom ungdom og foreldre	73
3.4 Skoleforhold som potensiell kilde til konflikt	77
3.5 Oppsummering	81
4 Skolekarakterer og valg av videregående utdanning	83
4.1 Skoleprestasjoner	84
4.2 Valg av utdanningsprogram.....	94
4.3 Oppsummering	110
5 Opplevd læringsmiljø	113
5.1 Selvoppfatning	114
5.2 Oppførsel og innsats.....	119
5.3 Opplevd støtte fra lærerne.....	125
5.4 Mobbing	128
5.5 Holdninger til skolen	130
5.6 Oppsummering	137

6 Tanker om framtiden	139
6.1 Utdanningsaspirasjoner	139
6.2 Forventninger til framtiden	146
6.3 Framtidige forpliktelser overfor foreldrene.....	156
6.4 Oppsummering	159
7 Avslutning	161
Summary	169
Referanseliste	177

Figurliste

Figur 2.1: Subjektiv vurdering av ferdigheter i norsk ved oppstart i norsk skole etter innvandringstidspunkt. 9. klasse. Prosent. N=606.	36
Figur 2.2: Subjektiv vurdering av ferdigheter i norsk ved oppstart i norsk skole etter landbakgrunn. 9. klasse. Prosent. N=606.	37
Figur 2.3: Andel av ungdom med innvandrerbakgrunn som mente de snakket svært godt norsk ved skolestart etter om de har gått i norsk barnehage og kjønn. 9. klasse. Prosent. N=511.	39
Figur 2.4: Språk som snakkes med far, mor, søsken og venner etter landbakgrunn. 9. klasse. Prosent. N=575-591.	41
Figur 2.5: Opprinnelsesland til venners foreldre blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn etter andel av befolkningen med innvandrerbakgrunn i byområdene. 9. klasse. Prosent. N=2222.	44
Figur 2.6: Opprinnelsesland til venners foreldre etter landbakgrunn. 9. klasse. Prosent. N=2233.	45
Figur 2.7: Norsk og utenlandsk identitet blant ungdom med innvandrerbakgrunn etter innvandringstidspunkt. 9. klasse. Prosent. N=575-581.	48
Figur 2.8: Gjennomsnittlig norsk og utenlandsk identitet (1-5) etter landbakgrunn. 9. klasse. N=2106-2152.	49
Figur 2.9: Svarfordeling for ulike reaksjoner på å ha blitt utsatt for rasisme. 10. klasse. Prosent. N=472-495.	58
Figur 3.1: Gjennomsnittsverdi på skala om foreldrenes involvering i skole og utdanning (1-4) etter landbakgrunn. Tre tidspunkter. N=1539-1562.	68
Figur 3.2: Andel som mener det stemmer svært eller ganske godt at de ofte krangler med foreldrene sine etter landbakgrunn. 9. klasse. Prosent. N=2264.	74
Figur 3.3: Gjennomsnittsverdi på Resilience scale for adolescence (READ) - family cohesion (1-5) etter landbakgrunn. 10. klasse. N=1896.	76
Figur 4.1: Prioritert utdanningsprogram i 10. klasse og faktisk utdanningsprogram i VG2 blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn etter kjønn. Prosent. N=1578-1616.	96
Figur 4.2: Andel som mener det var av svært stor betydning at foreldrene synes det var et godt valg da de valgte utdanningsprogram etter landbakgrunn. 10. klasse. Prosent. N=1933.	103
Figur 4.3: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som oppgir at valg av utdanningsprogram var vanskelig eller ganske vanskelig etter kjønn. 10. klasse. Prosent. N=1930.	106
Figur 4.4: Svarfordeling i fornøydhet med utdanningsprogram på videregående skole blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn etter kjønn. VG2. Prosent. N=1788.	108
Figur 5.1: Gjennomsnittsverdi på samlemål om rolle i klasserommet (1-4) blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn etter kjønn. 9. klasse. N=2186-2224.	116
Figur 5.2: Gjennomsnittsverdi på samlemål for akademisk selvbilde (1-4) blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn etter kjønn. Tre tidspunkter. N=851-867.	118
Figur 5.3: Tid brukt på lekser blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn etter kjønn. 9. klasse. Prosent. N=2237.	120
Figur 5.4: Andel som oppgir at de bruker mer enn to timer på lekser hver dag etter landbakgrunn. 9. klasse. Prosent. N=2256.	121
Figur 5.5: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som oppgir at de har skulket i løpet av det siste året etter kjønn. 9. klasse. Prosent. N=2259.	124

Figur 5.6: Gjennomsnittsverdi på samlemål for opplevd støtte fra lærer (1-4) blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn etter kjønn. 10. klasse og VG2. N=1588-1599.	127
Figur 5.7: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som minst hver 14. dag blir plaget, ertet eller oversett med vilje av andre elever på skoleveien eller i friminuttene etter kjønn. Tre tidspunkter. Prosent. N=1447-1545.	129
Figur 5.8: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som mener det stemmer svært eller ganske godt at de lærer mye spennende på skolen etter kjønn. Tre tidspunkter. Prosent. N=1505-1536.	130
Figur 5.9: Andel som mener det stemmer svært godt at de lærer mye spennende på skolen etter landbakgrunn. Tre tidspunkter. Prosent. N=1517-1547.	131
Figur 5.10: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som mener det stemmer svært godt at de trives på skolen etter kjønn. 10. klasse og VG2. Prosent. N=1587-1594.	132
Figur 6.1: Utdanningsplaner etter videregående skole blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn etter kjønn. 10. klasse og VG2. Prosent. N=1595-1612.	141
Figur 6.2: Andel som planlegger å ta lang høyere utdanning etter landbakgrunn. 10. klasse og VG2. Prosent. N=1606-1624.	142
Figur 6.3: Endring i utdanningsaspirasjoner blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn fra 10. klasse til VG2 etter kjønn. Prosent. N ned=1431. N opp=682.	145
Figur 6.4: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som tror det blir vanskelig å skaffe seg jobb tross utdanning etter kjønn. Tre tidspunkter. Prosent. N=1455-1498.	152
Figur 6.5: Andel som tror det blir vanskelig å skaffe seg jobb tross utdanning etter landbakgrunn. VG2. Prosent. N=1732.	153
Figur 6.6: Gjennomsnittsverdi på skala om framtidige forpliktelser til familien (1-3) etter landbakgrunn. VG2. N=1741.	158

Tabelloversikt

Tabell 1.1: Landbakgrunn for LUNO-utvalget. Antall og prosent.....	25
Tabell 1.2: Landbakgrunn for ungdom med innvandrerbakgrunn etter innvandringstidspunkt. Antall og prosent.	26
Tabell 1.3: Ungdommenes boområde i Oslo etter landbakgrunn. Prosent.....	27
Tabell 1.4: Sosioøkonomisk bakgrunn blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn basert på fars (mors) yrke. Prosent.	29
Tabell 1.5: Fars og mors utdanning blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Prosent.....	30
Tabell 1.6: Sosioøkonomisk bakgrunn basert på fars (mors) yrke etter landbakgrunn. Prosent.	31
Tabell 2.1: Andel av ungdommene som har gått i norsk barnehage etter landbakgrunn. 9. klasse. Prosent.	38
Tabell 2.2: Opprinnelsesland til venners foreldre blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn etter kjønn. 9. klasse. Prosent.	43
Tabell 2.3: Andel som har opplevd at folk i Norge oppfatter dem som utenlandsk etter landbakgrunn. 10. klasse. Prosent.	52
Tabell 2.4: Andel som har opplevd ulike former for diskriminering blant ungdom som har blitt oppfattet som utenlandske etter kjønn. 10. klasse. Prosent.....	54
Tabell 2.5: Andel som har opplevd nedsettende behandling i media basert på gruppetilhørighet etter landbakgrunn. 10. klasse. Prosent.	55
Tabell 2.6: Andel som har blitt utsatt for rasisme etter landbakgrunn. 10. klasse. Prosent.....	57
Tabell 3.1: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som ofte deltok i ulike læringssituasjoner i hjemmet i førskolealder etter kjønn. VG2. Prosent.	63
Tabell 3.2: Logistisk regresjonsanalyse med det å bli lest ofte for i førskolealder som avhengig variabel. VG2. N=1790.....	64
Tabell 3.3: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som mener ulike påstander om foreldrenes involvering i skole og utdanning stemmer svært eller nokså godt etter kjønn. VG2. Prosent.	66
Tabell 3.4: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som mener ulike påstander om foreldrenes betydning for valg av skole og studieretning stemmer svært eller nokså godt etter kjønn. 10. klasse. Prosent.....	70
Tabell 3.5: Lineær regresjonsanalyse med dimensjonene «Støtte», «Påvirkning» og «Likegyldighet» som avhengige variabler. 10. klasse. N=1982-1985.....	72
Tabell 3.6: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som er helt eller litt enig i ulike påstander om trivsel i familien etter kjønn. 10. klasse. Prosent.....	75
Tabell 3.7: Logistisk regresjonsanalyse med det å svært ofte eller ofte krangle med foreldrene sine som avhengig variabel. 10. klasse. N=1968.	78
Tabell 3.8: Lineær regresjonsanalyse med Resilience scale for adolescence (family cohesion) som avhengig variabel. 10. klasse. N=1920.	79
Tabell 4.1: Gjennomsnittlig verdi på samlemål for karakterer (1-6) blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn etter kjønn. Tre tidspunkter.	87
Tabell 4.2: Gjennomsnittlig verdi på samlemål for karakterer (1-6) etter landbakgrunn.....	88
Tabell 4.3: Gjennomsnittlige grunnskolepoeng (10-60) blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn etter kjønn. 10. klasse.	89
Tabell 4.4: Gjennomsnittlige grunnskolepoeng (10-60) etter landbakgrunn. 10. klasse.	89

Tabell 4.5: Lineær regresjonsanalyse med grunnskolepoeng som avhengig variabel. 10. klasse. N=1632-1739.....	92
Tabell 4.6: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som har studieforberedende som førsteprioritet etter grunnskolepoeng og kjønn. 10. klasse. Prosent.....	98
Tabell 4.7: Logistisk regresjonsanalyse med det å ha studieforberedende som førsteprioritet ved valg av utdanningsprogram som avhengig variabel. 10. klasse. N=1941-1973.....	100
Tabell 4.8: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som mener ulike forhold var av svært stor betydning for valg av utdanningsprogram etter kjønn. 10. klasse. Prosent.....	102
Tabell 4.9: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som mener ulike personer og informasjonskanaler har hatt svært eller ganske stor betydning for valg av utdanningsprogram etter kjønn. 10. klasse. Prosent.....	104
Tabell 4.10: Lineær regresjonsanalyse med hvor fornøyd ungdommene er med utdanningsprogrammet som avhengig variabel. VG2. N=1572-1601.....	109
Tabell 5.1: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som svarer passer svært eller ganske godt på utsagn om hvordan de er i klasserommet etter kjønn. 9. klasse.....	115
Tabell 5.2: Andel av ungdommene med og uten innvandrerbakgrunn som mener ulike utsagn om akademisk selvvide stemmer svært godt etter kjønn. 9. klasse. Prosent.....	117
Tabell 5.3: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som opplever ulike former for konsentrasjonsproblemer minst noen ganger i uka etter kjønn. 9. klasse. Prosent.....	123
Tabell 5.4: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som svarer helt enig eller enig på utsagn om støtte fra lærer etter kjønn. 10. klasse. Prosent.....	126
Tabell 5.5: Lineær regresjonsanalyse med endring i trivsel fra 10. klasse til 2. klasse på videregående som avhengig variabel. N=1463-1562.....	135
Tabell 6.1: Lineær regresjonsanalyse for ungdom med og uten innvandrerbakgrunn med utdanningsaspirasjoner i 2. klasse på videregående skole som avhengig variabel. N uten innv.bakgr.=1341. N med innv.bakgr.=418.....	143
Tabell 6.2: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som mener det er svært eller ganske sannsynlig at de kommer til å gjøre ulike handlinger før de er 25 år etter kjønn. VG2. Prosent.....	147
Tabell 6.3: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som er helt sikre på at de vil oppleve ulike hendelser i framtiden etter kjønn. 10. klasse. Prosent.....	149
Tabell 6.4: Lineær regresjonsanalyse med det å tro at det blir vanskelig å skaffe seg jobb tross utdanning som avhengig variabel. VG2. N=1662-1732.....	155
Tabell 6.5: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som mener ulike framtidige forpliktelse for familien er veldig viktig etter kjønn. VG2. Prosent.....	157

Sammendrag

Fra 2006 til 2010 ble Oslo-ungdommers erfaringer, synspunkter og framtidplaner studert gjennom undersøkelsen LUNO (Ung i Oslo Longitudinell). Et av hovedmålene med LUNO-undersøkelsen var å frambringe kunnskap om forskjeller og likheter mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn.¹ Oslo er den byen i Norge med desidert størst andel ungdom med innvandrerbakgrunn i befolkningen, og den er derfor spesielt egnet for en studie med et slikt formål. Halvparten av Oslos ungdommer født i 1992 deltok i studien. I alt ble det gjennomført tre datainnsamlinger fra 9. trinn på ungdomsskolen til 2. trinn på videregående.

Denne rapporten er en bred gjennomgang av funn fra LUNO-undersøkelsen. Hensikten med rapporten er tredelt. For det første skal vi undersøke forskjeller og likheter mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn innenfor sentrale områder som vennskap, familie, skole og framtidplaner. For det andre skal vi undersøke forskjeller og likheter mellom ungdom gruppert etter eget eller foreldrenes opprinnelsesland.² For det tredje skal vi undersøke hvilke forhold som forklarer eventuelle forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn.

Rapporten viser at det er store likheter mellom de to gruppene når det gjelder valg av videregående og planer for høyere utdanning. I begge grupper velger et klart flertall studieforbereidende på videregående skole, og godt over halvparten har planer om å ta høyere utdanning. På andre områder er det klare forskjeller, som for eksempel når det gjelder vennskap, opplevelsen av miljøet på skolen og opplevelsen av å velge videregående utdanning. Ung-

¹ I rapporten brukes betegnelsen ungdom uten innvandrerbakgrunn om unge med en eller to norskfødte foreldre, mens betegnelsen ungdom med innvandrerbakgrunn brukes om de som har to utenlandskfødte foreldre.

² I rapporten deles ungdommene inn i grupper etter foreldrenes fødeland. Følgende inndeling er benyttet: 1: To norskfødte foreldre. 2: En norskfødt/en vestlig forelder. 3: En norskfødt/en ikke-vestlig forelder. 4: Vestlige land og Europa. 5: Tyrkia, Nord-Afrika og Midtøsten. 6: Pakistan. 7: Sentrale og østlige Asia. 8: Øvrig Afrika. 9: Annet/ukjent.

dom uten innvandrerbakgrunn har i mindre grad sosial omgang med ungdom med innvandrerbakgrunn enn befolkningssammensetningen i de ulike bydelene tilsier. Ungdom med innvandrerbakgrunn har den mest positive opplevelsen av miljøet på skolen i 10. trinn på ungdomsskolen, mens ungdom uten innvandrerbakgrunn har den mest positive opplevelsen i 2. trinn på videregående. Ungdom med innvandrerforeldre opplevde valg av videregående utdanning som vanskeligere, de søkte informasjon fra flere kilder, og de var i ettertid mindre fornøyd med sitt valg av utdanningsprogram. Innenfor disse områdene bidrar rapporten med ny kunnskap.

Nedenfor presenterer vi funn fra rapportens fem hovedkapitler mer detaljert.

Integrering og tilhørighet

I rapporten bruker vi fire ulike indikatorer på integrering og tilhørighet: om ungdommene identifiserer seg som norske eller utenlandske, deres språklige ferdigheter i norsk ved oppstart på skolen, sosial omgang mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn og opplevd diskriminering og rasisme. Når det gjelder identitetsfølelse, viser rapporten at ungdom med innvandrerbakgrunn ser på seg selv mer som utenlandske enn norske. Dette gjelder i særlig grad for ungdom som innvandret til Norge etter fylte syv år, men også blant de som er født i Norge oppgir over halvparten at de tenker på seg selv som utenlandske.

Omtrent halvparten av ungdommene med innvandrerbakgrunn oppgir at de snakket svært godt norsk da de begynte på skolen. Dette gjaldt både norskfødte med innvandrerforeldre og de som innvandret til Norge før fylte syv år. Blant ungdom som innvandret til Norge etter fylte syv år sier omtrent halvparten at de snakket dårlig norsk da de begynte i norsk skole. Rapporten finner tydelige sammenhenger mellom norskferdigheter ved skolestart og karakterer ved utgangen av ungdomsskolen. Videre oppgir flertallet av ungdommene med innvandrerbakgrunn at de snakker norsk med vennene sine, men det er få som primært snakker norsk hjemme.

Funnene i rapporten tyder på tendenser til sosial segregering blant ungdom i Oslo. Et klart flertall av ungdommene uten innvandrerbakgrunn har først og fremst venner med norsk bakgrunn og dermed mindre sosial

omgang med ungdom med innvandrerbakgrunn enn befolknings sammensetningen i bydelen de bor tilsier. Dette gjelder selv i bydeler i Oslo med høy innvandrerandel. Et tilsvarende mønster, men ikke like utpreget, gjelder også blant ungdom med innvandrerbakgrunn. Omtrent halvparten oppgir at vennene deres oftere har utenlandsk enn norsk bakgrunn. I bydeler med lav innvandrerandel omgås de langt oftere ungdom med norskfødte foreldre.

Flertallet av ungdommene med innvandrerbakgrunn har opplevd å bli oppfattet som utenlandske av folk rundt seg i Norge. Når vi spør de som har blitt oppfattet som utenlandske, om de har blitt utsatt for konkrete diskriminerende handlinger – som å ha blitt urettferdig eller nedsettende behandlet av andre ungdommer eller voksne – er det få som oppgir å ha opplevd dette. Derimot svarer nærmere halvparten av ungdommene med innvandrerbakgrunn at de har opplevd noe de selv definerer som rasisme én eller flere ganger når vi spør om dette direkte. Det er også mange som oppgir at de har opplevd nedsettende omtale i media av en selvvalgt gruppe de identifiserer seg med. Dette er særlig utbredt blant ungdom med bakgrunn fra land med en høy andel muslimer.

Foreldre og familie

De aller fleste ungdommene oppgir at foreldrene er opptatt av at de skal fullføre videregående skole, at foreldrene er interessert i skolearbeidet deres og at foreldrene mener det er viktig at de tar høyere utdanning. Det er små forskjeller i hvordan ungdom med og uten innvandrerbakgrunn opplever foreldrenes syn på valg av videregående utdanning. Et klart flertall oppgir at foreldrene mener ungdommenes egne ønsker og interesser er viktigst, og at foreldrene er positive til det valget som er gjort. Analysene viser likevel at ungdom med innvandrerbakgrunn opplever noe høyere forventninger fra foreldrene om å gjøre det bra på skolen og til at de skal ta høyere utdanning. Ungdom med innvandrerbakgrunn opplever også oftere at foreldrene har sterke meninger om deres valg av videregående utdanning enn hva ungdom uten innvandrerbakgrunn gjør.

Videre er det store forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn i forekomsten av planlagte lærings situasjoner i hjemmet i førskolealder – som å bli lest for, å leke for å lære tall og å snakke om tall og

bokstaver. Den største forskjellen finner vi når det gjelder å bli lest for. Mens langt over halvparten av ungdom uten innvandrerbakgrunn oppgir at de ofte ble lest for før de startet på skolen, gjelder det samme for én av fem blant ungdom med innvandrerbakgrunn. Ungdom med og uten innvandrerbakgrunn har svært ulik sosioøkonomisk bakgrunn, noe som kan bidra til å forklare den store forskjellen mellom gruppene. Imidlertid finner vi ikke støtte for en slik forklaring i dette datamaterialet.

Et klart flertall av ungdommene oppgir at deres familie er preget av samhold og lite krangling. Samtidig opplever ungdom med innvandrerbakgrunn gjennomgående mindre konflikt og mer nærhet i familiene sine, sammenlignet med ungdom uten innvandrerbakgrunn. Særlig gjelder dette ungdom med bakgrunn fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten, Pakistan og sentrale og østlige Asia. Fraværet av krangling kan tolkes på to måter. Enten er det et tegn på at samholdet og enigheten er sterkere i disse familiene, eller så er det et tegn på at åpen konflikt mellom foreldre og barn er mindre akseptert.

Skolekarakterer og valg av videregående utdanning

I tråd med tidligere forskning viser også denne rapporten at ungdom uten innvandrerbakgrunn har bedre karakterer enn ungdom med innvandrerbakgrunn. Analysene viser at ulik sosioøkonomisk bakgrunn, egenvurderte ferdigheter i norsk ved skolestart og det å bli lest for av foreldrene som barn, bidrar til å forklare forskjellen mellom de to gruppene. Videre var det en svak sammenheng mellom andelen venner med norsk bakgrunn og skolekarakterer – høyere andel venner med norsk bakgrunn var knyttet til bedre prestasjoner. Analysene viser også at ungdom som har innvandret til Norge etter fylte syv år, har lavere skoleprestasjoner, noe som er i overensstemmelse med flere tidligere studier. Betydningen av å ha innvandret til Norge etter fylte syv år ble redusert når egenvurderte norskferdigheter ved oppstart på skolen og å bli lest for som barn ble inkludert i analysene.

Hvorvidt ungdommene bor i bydeler med høy eller lav andel av befolkningen med innvandrerbakgrunn er i liten grad relatert til skoleprestasjoner og til valg av videregående utdanning. Riktignok er det enkelte forskjeller mellom ulike områder av byen, men disse kan ikke nødvendigvis tilbakeføres

til andelen av befolkningen med innvandrerbakgrunn. Rapporten peker på at bydeler som er ulike med henhold til andel av befolkningen med innvandrerbakgrunn, også skiller seg fra hverandre når det gjelder andel i befolkningen med høyere utdanning. Det gjør det vanskelig å si hvorvidt forskjeller i for eksempel skoleprestasjoner mellom bydeler faktisk skyldes ulik andel i befolkningen med innvandrerbakgrunn, eller om det er utdanningsnivået i befolkningen som er av betydning.

Andelen ungdommer som søker opptak på studieforberevende videregående utdanning er klart høyere i Oslo enn i landet for øvrig. Dette gjelder både for ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Generelt er det kun mindre forskjeller mellom ungdom med ulik landbakgrunn i valg av videregående utdanning. Ungdom med bakgrunn fra sentrale og østlige Asia og Afrika sør for Sahara velger derimot studieforberevende utdanning i større grad enn andre.

En høyere andel av ungdommene med innvandrerbakgrunn gir uttrykk for at de er misfornøyde med utdanningsprogrammet de gikk på i 2. trinn på videregående skole, sammenlignet med de øvrige ungdommene. Samtidig var det også flest av de med innvandrerbakgrunn som oppga at det hadde vært vanskelig å velge utdanningsprogram. Rapporten viser at de som hadde hatt vanskeligheter med å velge videregående utdanning, også var noe mindre fornøyd med utdanningsprogrammet de gikk på i 2. klasse. Om ungdommene hadde kommet inn på førstevalget sitt ved opptak til videregående var ikke av betydning for hvor fornøyde de var.

Opplevd læringsmiljø

Minst halvparten av ungdommene oppgir at de trives på skolen, og at de lærer mye spennende. Skoletrivselen synker etter overgangen fra ungdomsskolen til videregående blant ungdom med innvandrerbakgrunn, mens utviklingen går i motsatt retning blant de øvrige ungdommene. Også når det gjelder opplevd støtte fra lærer og opplevd mobbing har ungdom med innvandrerbakgrunn en mer negativ utvikling fra ungdomsskolen til videregående skole enn ungdom uten slik bakgrunn. Samlet indikerer disse funnene at ungdom med innvandrerbakgrunn opplever overgangen til videregående som vanskeligere enn ungdom uten innvandrerbakgrunn.

Analysen viser at sosioøkonomisk bakgrunn, alder ved innvandring, selvoppgitte norskferdigheter, påvirkning fra foreldrene ved valg av videregående og tilfredshet med utdanningsprogrammet de går på, er av betydning for endringene i trivsel fra ungdomsskolen til videregående. Forskjellene når det gjelder opplevd læringsmiljø kan være av betydning for å forstå hvorfor ungdom med innvandrerbakgrunn har høyere risiko for ikke å fullføre videregående skole.

Andelen som bruker mye tid på lekser, er betydelig høyere blant ungdom med innvandrerbakgrunn enn blant de øvrige. Det er også klare forskjeller mellom unge med ulik landbakgrunn. Andelen som bruker mer enn to timer på lekser hver dag er klart høyere blant ungdom med bakgrunn fra Tyrkia, Asia og Afrika enn blant unge med to norskfødte foreldre. Ungdom med bakgrunn fra sentrale og østlige Asia er de som oppgir å bruke mest tid på lekser. Vi finner imidlertid ikke at de som bruker mye tid på lekser, har bedre karakterer enn de som bruker mindre tid på lekser.

Ungdom med og uten innvandrerbakgrunn har omtrent lik oppfatning av hvor flinke de er i undervisningssituasjonen på skolen, til tross for forskjeller i skoleprestasjoner. En mulig årsak til at forskjellene ikke er større, kan være at systematiske forskjeller i prestasjonsnivå mellom de ulike skolene i Oslo medfører at ungdommene primært sammenligner seg med andre med tilsvarende bakgrunn og prestasjonsnivå som dem selv.

Framtidsplaner

Andelen som har planer om høyere utdanning, er omtrent lik blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Det er heller ikke forskjeller i andelen som endrer sine utdanningsaspirasjoner fra ungdomsskolen til videregående. Skoleprestasjoner er av betydning for om ungdommene planlegger å ta høyere utdanning. Blant ungdom uten innvandrerbakgrunn finner vi at de med høy sosioøkonomisk bakgrunn har de høyeste utdanningsaspirasjonene. Vi finner ingen slik sammenheng for ungdom med innvandrerbakgrunn.

Klart flere av ungdommene med innvandrerbakgrunn tror det blir vanskelig å få jobb selv om de tar utdanning, sammenlignet med de uten innvandrerbakgrunn. Andelen i førstnevnte gruppe som tror dette, øker betydelig fra ungdomsskolen til videregående. Vi finner at lave skole-

karakterer, misnøye med utdanningsprogrammet de går på, sterkere identitet som utenlandsk enn norsk og opplevd rasisme henger sammen med pessimisme med hensyn til jobbmuligheter.

Rapporten undersøker også ungdommenes planer og forventninger innenfor andre områder enn utdanning og yrke. Både blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn er det svært få som ser for seg at de blir skilt, mens over halvparten regner med å eie sin egen bolig. Videre er litt mindre enn halvparten helt sikre på at de kommer til å få et godt og lykkelig liv. Det er små forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn innenfor disse områdene. Imidlertid oppgir ungdommene med innvandrerbakgrunn i langt større grad at de føler seg forpliktet til å ta seg av familien og foreldrene i framtiden. Det er også betydelige forskjeller mellom ungdom med ulik landbakgrunn på dette spørsmålet. Unge med bakgrunn fra Pakistan er de som i størst grad føler framtidig forpliktelse overfor familien og foreldrene.

1 Innledning

Denne rapporten handler om ungdom i Oslo. Rapporten skal undersøke forskjeller og likheter mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn når det gjelder opplevelser, erfaringer og valg. Ungdomstiden er en periode av spesiell betydning. Det er i ungdomstiden vi formes mest som mennesker, og vi får verdier som vil vare resten av livet. Det foregår en transformasjon fra barndom til livet som voksen (Øia og Fauske, 2010:47–49). De valgene ungdom tar og de erfaringene de har vil ha betydning for hvordan livet vil bli, og små forskjeller i valg og opplevelser kan føre til betydelige forskjeller på lang sikt. Det er derfor av interesse å undersøke om det er systematiske forskjeller i hvordan ungdom med og uten innvandrerbakgrunn opplever ungdomstiden.

Oslo er den byen i Norge med desidert størst andel ungdom med innvandrerbakgrunn i befolkningen. Som utgangspunkt for en studie av forskjeller og likheter mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn egner derfor Oslo seg særlig godt, og det er også mulig å gruppere ungdommene slik at det går an å se på forskjeller mellom unge med ulike landbakgrunn. Andelen ungdom med innvandrerbakgrunn varierer stort mellom de ulike skolene og bydelene i Oslo, men i snitt utgjør ungdom med innvandrerbakgrunn omtrent én tredel av alle ungdommer i byen. De fleste av ungdommene med innvandrerbakgrunn er født i Norge av innvandrede foreldre, og bare om lag 25 prosent er født utenfor Norge.

Hensikten med rapporten er todelt. For det første skal vi beskrive likheter og forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn, samt om det er forskjeller mellom ungdom med ulike landbakgrunn. Rapporten vil se på likheter og forskjeller innenfor sentrale livsområder som venner, familie, skole og framtidsplaner. Ett kapittel er også viet spørsmål rundt integrering og tilhørighet blant ungdommene med innvandrerbakgrunn, og da særlig integrering gjennom språk, sosial integrering i miljøer bestående av ungdom uten innvandrerbakgrunn og identitetsfølelse. I tillegg undersøker vi i hvilken grad ungdommene har blitt utsatt for diskriminering

og rasisme. Både forskjeller i subjektive opplevelser og hva ungdommene gjør og får til skal undersøkes. For det andre skal vi undersøke i hvilken grad eventuelle forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn består når vi tar hensyn til andre forhold som kan være av betydning. Det er særlig tre forhold som vi vil undersøke: sosioøkonomisk bakgrunn (klassebakgrunn), andel av befolkningen med innvandrerbakgrunn i ulike byområder og ulike faktorer knyttet til integrering. Dette kan gi oss kunnskaper om hva forskjellene skyldes. Er distinksjonen mellom det å ha innvandrerbakgrunn og det ikke å ha det viktigst, eller er andre forhold av større betydning?

1.1 Om Ung i Oslo Longitudinell

Datsettet LUNO (Ung i Oslo Longitudinell) følger halve Oslos ungdomskohort født i 1992 gjennom tre undersøkelser. Den første undersøkelsen ble gjennomført da ungdommene var omtrent midtveis i ungdomsskolens 9. trinn (2006). Den andre ble gjennomført rett etter at de hadde søkt opp- tak til videregående opplæring i mars på 10. trinn (2008). Den siste undersøkelsen fant sted da ungdommene gikk i videregående skoles 2. trinn (2009) og snart skulle bevege seg ut av det rettighetsfestede utdanningsløpet. Undersøkelsen gjør det mulig å studere ungdom slik de handler, tenker og opplever verden før alle overveielsene i forhold til videre utdanningsløp setter inn, med overgangen til en ny skole, nye venner og nye horisonter.

Datsettet inneholder en lang rekke spørsmål om ulike temaer av betydning for unge – om venner, familie, skole og framtidsplaner. Noen spørsmål er stilt bare én gang, fordi de beskriver den unges oppvekst og bakgrunn eller er særlig aktuelt i et «her og nå»-perspektiv. Andre spørsmål er stilt flere ganger, slik at man kan se på eventuell individuell utvikling i løpet av de 4–5 viktige årene undersøkelsen dekker. I denne rapporten blir undersøkelsen benyttet både som en tverrsnittsundersøkelse og som en longitudinell studie. Dette betyr for det første at vi vil bruke spørsmål som er stilt på ett tidspunkt for å si noe om ungdomsbefolkningen i Oslo generelt. For det andre skal vi finne ut hvordan ungdommenes svar utvikler seg i løpet av undersøkelsesperioden. For det tredje skal vi undersøke hvordan opplevelser og synspunkter målt på ett tidspunkt kan forklare senere hendelser.

UTVALG, REPRESENTATIVITET OG FRAFALL

Alle elever som gikk på 9. trinn i en osloskole i 2006 ble invitert til å være med på undersøkelsen. Både ungdommene selv og deres foreldre måtte samtykke til dette. Totalt ble det innhentet samtykke for 2373 elever, noe som utgjør 50 prosent av de som ble invitert. Av disse var det 2328 elever som deltok. Det gir en svarprosent på 98,1. Den andre undersøkelsen ble besvart av 2029 elever, hvor 1913 også hadde deltatt i den første. Det gir en svarprosent på 82,2. Den siste undersøkelsen ble besvart av 1865 elever. Totalt er det 1569 ungdommer som har deltatt i alle tre undersøkelsene, noe som gir en svarprosent på 67,4. Andelen av Oslos ungdom som deltok i undersøkelsen er lavere enn i andre ungdomsundersøkelser fra Oslo (Øia, 2007). Det skyldes i hovedsak at mange ungdommer og foreldre ikke samtykket til deltakelse i den første undersøkelsen. Derimot er svarprosenten blant de som samtykket til deltakelse relativt høy ved alle undersøkelsestidspunktene. Dermed er datasettet godt egnet til å undersøke endringer over tid.

I den første undersøkelsen fylte deltakerne ut papirversjoner av spørreskjemaene i klassen. Ved det andre tidspunktet var undersøkelsen elektronisk, og deltakerne besvarte den klassevis på skolens datarom. Ved det tredje tidspunktet var undersøkelsen også elektronisk. I første omgang ble undersøkelsen gjennomført på de videregående skolene som hadde elever som tidligere hadde deltatt. I tillegg ble mange av de som tidligere hadde deltatt kontaktet på telefon, og undersøkelsen ble sendt til dem på e-post.

Kvaliteten på LUNO-dataene er i hovedsak vurdert på to måter. Den første måten tar for seg representativitet – hvorvidt respondentene som er med i undersøkelsen gir et korrekt bilde av Oslos ungdomsbefolkning sammenlignet med den reelle ungdomsbefolkningen. For å undersøke representativitet er deltakerne i LUNO-undersøkelsen sammenlignet med de som deltok i undersøkelsen Ung i Oslo 2006. Utvalget i Ung i Oslo 2006 var elever i 9. og 10. klasse på ungdomsskolen, og elever i 1. klasse på videregående. Kun tre av Oslos skoler takket nei til å delta. 93 prosent av elevene som gikk på skolene som var med i undersøkelsen deltok (Øia, 2007:16). Det gjør det rimelig å anta at Ung i Oslo 2006 gir et godt bilde av oslo-ungdommene. Sammenligninger viser at i forhold til de som deltok i Ung i Oslo 2006 har LUNO-utvalget en svak overvekt av jenter i forhold til gutter,

og andelen med høy sosioøkonomisk bakgrunn er noe høyere. Av særlig interesse for vår del viser sammenligningen at det er minimale forskjeller i andelen ungdommer med innvandrerbakgrunn i utvalgene.

Den andre måten utvalget er vurdert på dreier seg om frafall. Det er kjent fra tidligere studier at frafallet i spørreundersøkelser ofte er skjevt, og at gutter, unge med svake skoleprestasjoner, mye problematferd, lav sosioøkonomisk bakgrunn og ungdom med innvandrerbakgrunn oftere faller fra enn andre grupper (se f.eks. Elstad, 2010). Mellom de to første undersøkelsene i LUNO er det en viss overrepresentasjon av ungdom med innvandrerbakgrunn og ungdom med mye problematferd blant de som har falt fra. Mellom de to seneste undersøkelsene viste analysene et større frafall blant gutter, unge med lav sosioøkonomisk bakgrunn, unge med skilte foreldre og unge med mye problematferd. Det totale frafallet fra utvalget i den første undersøkelsen sammenlignet med de som har besvart alle tre undersøkelsene, er på 32,6 prosent. Blant de frafalte er det en overrepresentasjon av gutter (34,9 %, $p < ,05$), ungdom med innvandrerbakgrunn (38,5 %, $p < ,001$), unge med skilte foreldre eller foreldre som aldri har bodd sammen (36,4 %, $p < ,01$), elever med lave grunnskolepoeng (laveste kvartil 48,6 %, $p < ,001$), elever med aspirasjoner om kort (36,4 %, $p < ,01$) eller ingen høyere utdanning (42,8 %, $p < ,001$), unge som har hatt kontakt med mer enn ett hjelpetiltak (44,4 %, $p < ,001$) og unge som rapporterer mye problematferd (46,3 %, $p < ,001$). Med andre ord er frafallet omtrent som forventet. Samtidig er ikke overrepresentasjonen veldig stor for noen av kjennetegnene, så det er lite sannsynlig at frafallet vil ha noen vesentlig innvirkning på de resultatene som kommer ut av analysene. Det er også slik at mange av disse kjennetegnene er overlappende, og i en multivariat analyse var det kun det å ha middels eller svake grunnskolepoeng og det å ha mye problematferd som sto igjen som forhold av betydning for frafallet.

I tillegg har vi undersøkt om det er ungdommer som gir mange useriøse svar. Ut fra ulike spørsmålsbatterier ble det konstruert seks indikatorer som sier noe om useriøse besvarelser. Svært få ungdommer slår ut på flere av disse indikatorene, og vi vurderer at det ikke er grunnlag for å fjerne enkeltpersoners svar fra analysene i rapporten.

1.2 Analyser

De fleste av resultatene i rapporten blir presentert i form av relativt enkle analyser, som krysstabeller, prosentandeler i figurer eller gjennomsnittsverdier på skalaer. I tillegg har vi gjennomført regresjonsanalyser, og da både binomisk logistisk regresjon og multippel lineær regresjon. I disse analysene er det mulig å undersøke hvordan enkeltvariabler forholder seg til et fenomen gitt at andre kjennetegn holdes konstant. I analyser av gruppeforskjeller er flertallet av resultatene signifikantstestet, for å finne ut om funnene skyldes reelle forskjeller eller tilfeldig variasjon. Vi opererer med tre signifikansnivåer, som indikerer i hvor stor grad observerte forskjeller kan skyldes tilfeldigheter. I tabellene og figurene er dette markert med én stjerne (*) for 5 prosent-nivå, to stjerner (**) for 1 prosent-nivå og tre stjerner (***) for 0,1 prosent-nivå eller lavere. Sist har vi også i noen tilfeller gjennomført faktoranalyser med varimax rotasjon, noe som er gjort for å kartlegge korrelasjonsmønstre mellom spørsmål i store spørsmålsbatterier. Vi vil ikke vise selve faktoranalysene, men bruker resultatene fra dem for å få tak i underliggende dimensjoner som er meningsfulle å benytte i videre analyser.

1.3 Definisjon av innvandrerbakgrunn

I denne rapporten brukes betegnelsen ungdom uten innvandrerbakgrunn om unge med én eller to norskfødte foreldre, mens betegnelsen ungdom med innvandrerbakgrunn brukes om de som har to utenlandskfødte foreldre. I rapporten vil vi også skille mellom ungdom med vestlig eller europeisk bakgrunn og ikke-vestlig bakgrunn. Med vestlig eller europeisk bakgrunn menes ungdom som har foreldre født i Europa, Nord-Amerika, Australia og New Zealand. Med ikke-vestlig menes da ungdom som har foreldre født i andre land enn de overnevnte.

1.4 Bakgrunnsvariabler

Vi skal nå beskrive en del bakgrunnskjenntegn ved ungdommene i LUNO-utvalget. Hvilke deler av verden de kommer fra, og har de selv innvandret til Norge? I forbindelse med dette undersøker vi også hvilke deler av Oslo ungdommene i utvalget har vokst opp i, og om det er forskjeller i sosioøkonomisk bakgrunn mellom ulike landgrupper. Dette er bakgrunnskjenntegn vi vil benytte i analysene i de ulike delene av rapporten.

LANDBAKGRUNN

Det er ikke gitt på forhånd hvordan man skal dele inn ungdom med innvandrerbakgrunn i grupper. Er det kulturelt og religiøst fellesskap som skal være avgjørende, er det etnisk tilhørighet eller er det landgrenser? Alle måtene å dele inn på medfører problemer som det er viktig å være klar over. Kulturelle og religiøse fellesskap vil gjerne kunne gå på tvers av målbare skillelinjer, og varierer etter hva slags mål på kultur man benytter seg av. Ulike grupper kan ha enkelte kulturelle likheter med én gruppe, mens de på andre områder ligner mer på andre grupper. Når det gjelder etnisitet kan ulike etniske grupper fordele seg over store områder. For eksempel gjelder dette kurdere som blant annet lever i Tyrkia, Syria og Irak. Som regel vil også tilgangen på opplysninger om etnisk tilhørighet være begrenset. Sist har vi landbakgrunn, som det heller ikke er uproblematisk å bruke. Som nevnt vil en del etniske grupper spre seg over flere land. Tilsvarende kan det også finnes flere svært forskjellige etniske grupper innenfor grensene til ett land, som tamiler og singalesere på Sri Lanka. Vi har likevel valgt å dele inn ungdommene etter landbakgrunn, siden dette er det vi har de beste opplysningene om.

For å kunne gjøre meningsfulle analyser etter landbakgrunn er det imidlertid nødvendig å gjøre kategoriene mindre finmaskede, slik at hver gruppe inneholder flere ungdommer. Å dele opp ungdom med innvandrerbakgrunn i kategorier etter landbakgrunn er vanskelig, og kan føre til at viktige forskjeller forsvinner eller blir skjult. Studier har vist at det er store forskjeller mellom ungdom med innvandrerbakgrunn fra ulike land og områder, for eksempel når det gjelder kriminalitet (Evensen, 2008), frafall i skole (Fekjær og Brekke, 2009) og kulturell tilpasning i samfunnet (Engebrihtsen, Bakken og Fuglerud, 2004). Når vi laget de ulike gruppene la vi vekt både på at antallet ungdommer som inngår i en gruppe må være tilstrekkelig stort, og på at landene som inngår i gruppen har visse likhetstrekk.

Tabell 1.1 viser fordelingen vi har valgt å bruke i de videre analysene. Ungdommene er plassert i grupper etter eget fødeland, mens norskfødte med innvandrerforeldre er gruppert etter fars fødeland. I tilfeller hvor opplysninger mangler om fars fødeland, er mors fødeland lagt til grunn.

Tabell 1.1: Landbakgrunn for LUNO-utvalget. Antall og prosent.

	Antall	Prosent
To norskfødte foreldre	1424	59
Én norskfødt/én vestlig forelder	250	10
Én norskfødt/én ikke-vestlig forelder	118	5
Vestlige land og Europa	69	3
Tyrkia, Nord-Afrika og Midtøsten	151	6
Pakistan	132	5
Sentrale og østlige Asia	155	6
Øvrig Afrika	77	3
Annet/ukjent	50	2
Totalt	2426	99

Totalt har 59 prosent av LUNO-utvalget to foreldre født i Norge, mens ytterligere 15 prosent har én forelder født i Norge. Av disse er det ti prosent som har en forelder født i et vestlig eller europeisk land, mens de siste fem prosentene har en forelder født i et ikke-vestlig land. 25 prosent har innvandrerbakgrunn. Kun tre prosent av utvalget har bakgrunn fra vestlige land og Europa, mens seks prosent har bakgrunn fra Tyrkia, Nord-Afrika og Midtøsten. Det enkeltlandet flest har sin bakgrunn fra er Pakistan, med fem prosent. Seks prosent av utvalget har bakgrunn fra sentrale og østlige Asia, og tre prosent i øvrige land i Afrika. De siste to prosentene har enten ikke oppgitt noe land, eller så kommer de fra Sør- og Mellom-Amerika³. Denne gruppen vil ikke bli inkludert i analyser hvor vi skiller etter landbakgrunn. Den offisielle Oslo-statistikken viser at i skoleåret 2009/2010 hadde 40 prosent av elevene i grunnskolen innvandrerbakgrunn, definert som å ha to utenlandskfødte foreldre (Statistisk årbok for Oslo, 2010).

En stor andel av ungdommene med innvandrerbakgrunn i Oslo er født i Norge. I Ung i Oslo-undersøkelsen fra 2006 gjaldt dette 63 prosent (Øia, 2007:19). Tabell 1.2 viser andelen av ungdommene med innvandrerbakgrunn i LUNO-utvalget. Tabellen er delt inn etter landbakgrunn. Kategoriene viser andelen av ungdommene med innvandrerbakgrunn som er født i Norge, andelen som innvandret til Norge før fylte syv år og andelen som har innvandret etter dette. Tallene må behandles med litt forsiktighet, da kun

³ 12 ungdommer har bakgrunn fra Sør- og Mellom-Amerika. Antallet gjør at det er lite meningsfullt å gjøre videre analyser på disse.

173 av ungdommene selv har innvandret til Norge og disse igjen er fordelt i ulike kategorier basert på landbakgrunn.

Tabell 1.2: Landbakgrunn for ungdom med innvandrerbakgrunn etter innvandringstidspunkt. Antall og prosent.

	Født i Norge		Kom til Norge før fylte 7 år		Kom til Norge etter fylte 7 år	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Alle	457	73	84	13	87	14
Vestlige land og Europa	37	55	17	25	12	20
Tyrkia, Nord-Afrika og Midtøsten	105	70	17	11	29	19
Pakistan	106	81	19	14	6	5
Sentrale og østlige Asia	126	81	14	9	15	10
Øvrig Afrika	51	70	9	12	16	21
Annet/ukjent	32	66	8	16	9	18

I LUNO-utvalget er 73 prosent av ungdommene med innvandrerbakgrunn født i Norge. Resten av ungdommene fordeler seg jevnt mellom å ha kommet til Norge før de fylte syv år og etter, med andeler på henholdsvis 13 og 14 prosent. Det mest framtreddende funnet når man skiller på landbakgrunn, er at langt færre ungdom med bakgrunn fra vestlige land og Europa er født i Norge sammenlignet med andre ungdommer med innvandrerbakgrunn. Mens over 80 prosent av ungdom med bakgrunn fra Pakistan eller sentrale og østlige Asia er født i Norge, gjelder dette 55 prosent av ungdommene fra vestlige land og Europa. Antallet unge som selv har innvandret er generelt lavt, og dette gjelder for eksempel 25 ungdommer med pakistansk bakgrunn og 29 ungdommer med bakgrunn fra vestlige land eller Europa. Blant unge med bakgrunn fra Tyrkia, Nord-Afrika og Midtøsten, er det 70 prosent som er født i Norge, mens 20 prosent kom til Norge etter fylte syv år. Blant unge fra øvrige land i Afrika, er det 66 prosent som er født i Norge, mens 21 prosent har kommet til landet etter fylte syv år.

Tabell 1.3 viser hvor i Oslo ungdommene i utvalget bodde da de gikk i 9. klasse. I tilfeller der det manglet opplysninger om bosted i 9. klasse er opplysninger fra senere tidspunkter lagt til grunn. De fire byområdene vi opererer med er delt inn etter andelen med innvandrerbakgrunn i bydelene: Mellom 10 og 20 prosent, mellom 20 og 30 prosent, mellom 30 og 40 prosent og mellom 40 og 50 prosent. For å dele inn bydelene har vi benyttet tall

fra Statistisk sentralbyrå, som viser andelen av befolkningen med innvandrerbakgrunn i de ulike bydelene (Statistisk sentralbyrå, 2011). I og med at vi opererer med en utvalgsundersøkelse bestående av skoleungdommer i en bestemt alder, mens tallene fra SSB baserer seg på registerdata av hele befolkningen, vil det ikke nødvendigvis være fullstendig overensstemmelse mellom andelen med innvandrerbakgrunn i LUNO-undersøkelsen og de reelle andelene i bydelene. Tabellen er delt inn etter ungdommenes landbakgrunn.

Tabell 1.3: Ungdommenes boområde i Oslo etter landbakgrunn. Prosent.

	Ullern, Vestre Aker, Nordre Aker, Nordstrand (10–20)	Sagene, St. Hanshaugen, Frogner, Østsjø (20–30)	Grünerløkka, Gamle Oslo, Bjerke (30–40)	Alna, Grorud, Stovner, Søndre Nordstrand (40–50)
To norskfødte foreldre	79	63	41	42
Én norskfødt/én vestlig forelder	12	15	10	5
Én norskfødt/én ikke-vestlig forelder	3	5	7	7
Vestlige land og Europa	2	3	5	3
Tyrkia, Nord-Afrika og Midtøsten	1	4	10	11
Pakistan	<1	3	9	11
Sentrale og østlige Asia	1	4	11	12
Øvrig Afrika	<1	2	4	6
Annet/ukjent	<1	1	3	3
N	814	449	387	701

Det er store forskjeller i bosetningsmønster mellom de ulike byområdene knyttet til landbakgrunn. 79 prosent av ungdommene bosatt i bydelene med den laveste andelen med innvandrerbakgrunn, har to norskfødte foreldre, og ytterligere 15 prosent har én norskfødt forelder. Totalt er det fem prosent av ungdommene som har innvandrerbakgrunn i disse bydelene, og den største andelen kommer fra vestlige eller europeiske land. I bydelene med den nest laveste andelen med innvandrerbakgrunn, har 17 prosent av ungdommene innvandrerbakgrunn, mens det samme gjelder henholdsvis 42 og 46 prosent i de to siste byområdene. Særlig ungdom med bakgrunn fra Tyrkia, asiatiske og afrikanske land er bosatt i bydeler hvor andelen med innvandrerbakgrunn er høy.

SOSIOØKONOMISK BAKGRUNN

Fra tidligere forskning er det velkjent at personer med innvandrerbakgrunn ofte er dårligere stilt enn personer uten innvandrerbakgrunn på en rekke områder, for eksempel når det gjelder inntekt (Brekke og Mastekaasa, 2009), yrkesdeltakelse (Bakken, 2004) og frafall i skolen (Fekjær og Brekke, 2009; Grindland, 2009). En god del av dette kan i utgangspunktet forklares av forskjeller i sosioøkonomisk bakgrunn. To mål har tidligere vært mye brukt som indikatorer på sosioøkonomisk bakgrunn blant ungdom, dette er foreldrenes yrke og foreldrenes utdanning.

Påfølgende analyse viser familiens sosioøkonomiske bakgrunn blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn i LUNO-utvalget basert på foreldrenes yrkestilknytning. Inndelingen er laget på bakgrunn av ungdommenes opplysninger om foreldrenes yrke. Svarene ble først klassifisert etter International Standard Classification of Occupation (ISCO-88) (Statistisk sentralbyrå, 1998), hvor hvert enkelt yrke får en unik firesifret kode. Deretter er de delt inn i ulike sosiale klasser inspirert av Goldthorpes classeskjema, et mye brukt skjema for å dele inn grupper etter sosioøkonomisk bakgrunn (Erikson og Goldthorpe, 1992). Noe av det sentrale i dette classeskjemaet er at de ulike yrkene plasseres etter det som har blitt kalt jobbsikkerhet og videreutviklingsmuligheter. De nederste klassene, arbeiderklassene, er preget av høy grad av rutinearbeid, faste lønnsavtaler og liten grad av mulighet for framtidige videreutviklingsmuligheter i arbeidet. I de øverste klassene, og da særlig serviceklassene, er arbeidet mindre rutinepreget, det er større muligheter for forfremmelse og mer ansvar med grunnlag i prestasjoner og lønnsavtalene er oftere basert på personlige avtaler og innsats. I tillegg til de opprinnelige klassene fra Goldthorpes classeskjema, er en gruppe kalt høyere funksjonær plukket ut, for bedre å skille i de øverste sosiale lagene av utvalget. Dette er gjort på bakgrunn av at svært mange oslofamilier ender opp i de to øverste klassekategoriene i Goldthorpes skjema, i og med at mange av arbeidsplassene som finnes i Oslo tilhører ulike serviceyrker.

Tabell 1.4 viser sosioøkonomisk bakgrunn blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn i LUNO-utvalget. Fordelingen er i all hovedsak basert på fars yrke, med unntak av i tilfeller der disse opplysningene ikke er kjent. Da er mors yrke lagt til grunn. Ungdommene ble også bedt om å oppgi

foreldrenes tidligere yrke i tilfeller hvor de ikke lenger var i arbeid, men dette er det mange som ikke har gjort. Vi inkluderer derfor en kategori for de som har oppgitt at far (mor) ikke har vært i arbeid på noen av tidspunktene, og heller ikke har oppgitt et tidligere yrke. I tilfeller hvor far ikke har vært i arbeid, men det er oppgitt et yrke for mor, er dette lagt til grunn for plassering i klasseskjemaet. Videre er det en relativt betydelig andel av ungdommene som ikke har oppgitt noe yrke for verken far eller mor, så av analysemessige hensyn velger vi også å inkludere disse som en egen kategori.

Tabell 1.4: Sosioøkonomisk bakgrunn blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn basert på fars (mors) yrke. Prosent.

	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.
Høyere funksjonær	11	5
Øvre serviceklasse	18	5
Nedre serviceklasse	27	12
Lavere funksjonær	9	10
Faglærte arbeidere	9	11
Ufaglærte arbeidere	6	19
Ikke i arbeid (T1-T3)	2	7
Uoppgitt	18	31
N	1772	628

Det er til dels store forskjeller knyttet til familiens sosioøkonomiske bakgrunn mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn i Oslo. Mens over 50 prosent av ungdommene uten innvandrerbakgrunn kommer fra en familie i de tre øverste klassene, gjelder det samme 22 prosent av ungdommene med innvandrerbakgrunn. Tilsvarende kommer 15 prosent av ungdommene uten innvandrerbakgrunn fra arbeiderklassen, mens det samme gjelder 29 prosent av ungdommene med innvandrerbakgrunn. Det er også forskjeller knyttet til det å ha foreldre som ikke har vært i arbeid på noen av tidspunktene. For ungdom uten innvandrerbakgrunn gjelder dette to prosent av fedrene, mens det gjelder syv prosent av fedrene til ungdom med innvandrerbakgrunn. En del flere av ungdommene med innvandrerbakgrunn har heller ikke besvart spørsmålet om fars (mors) yrke, men det er likevel rimelig å anta at flere svar ikke ville ha ført til noen jevnere fordeling mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn i utvalget. Forskjellene i sosioøkonomisk bakgrunn vil med stor sannsynlighet ha innvirkning på

prestasjoner i skolen, ambisjoner når det gjelder utdanning og tanker om framtiden. Dette kommer vi tilbake til senere i rapporten.

Foreldrenes utdanning er et annet mye brukt mål på familiens sosioøkonomiske bakgrunn. Tabell 1.5 viser fars og mors utdanning blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn i LUNO-utvalget.

Tabell 1.5: Fars og mors utdanning blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Prosent.

	Far***		Mor***	
	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.
Universitets- eller høyskoleutdanning	61	25	69	23
Allmennfaglig videregående	10	12	12	15
Yrkesfaglig videregående	17	14	9	10
Ungdomsskole eller lavere	4	18	3	21
Annet	8	31	6	31
N	1623	527	1626	525

Det er svært store forskjeller i foreldrenes utdanningsnivå mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn, både for far og mor. Mens 61 prosent av fedrene blant ungdom uten innvandrerbakgrunn har universitets- eller høyskoleutdanning, gjelder det samme 25 prosent av fedrene til ungdom med innvandrerbakgrunn. For mødre er de tilsvarende tallene 69 og 23 prosent. Videre er det over fire ganger så mange av fedrene til ungdom med innvandrerbakgrunn som ikke har utdanning ut over ungdomsskolen sammenlignet med fedre til unge uten innvandrerbakgrunn. Forholdstallet for mødre er syv ganger så mange. Noe som gjør dette litt vanskelig å tolke, er at hele 31 prosent av ungdommene med innvandrerbakgrunn har krysset av for at foreldrene har en annen utdanning enn de som nevnes her. Om dette betyr at de ikke vet, eller om det faktisk er en annen form for utdanning som ikke er mulig å klassifisere ut fra denne inndelingen, er vanskelig å avgjøre. Samtidig er det tydelig at det er store forskjeller mellom de to gruppene, uavhengig av dette.

Fra tidligere forskning er det kjent at unges utdanningsaspirasjoner har sammenheng med foreldrenes sosioøkonomiske bakgrunn (Schoon, Martin og Ross, 2007). Studier har avdekket at dette nødvendigvis ikke er tilfelle blant ungdom med innvandrerbakgrunn, og at sammenhengen mellom utdannings-

aspirasjoner og foreldrenes sosioøkonomiske bakgrunn basert på yrkestilknytning, er annerledes enn blant ungdom uten innvandrerbakgrunn. Ungdom med innvandrerbakgrunn har gjerne høyere aspirasjoner enn foreldrenes klassetilhørighet skulle tilsi (Hegna, 2010; Prieur, 2004:36–39). Dette har blitt forklart gjennom at en del av innvandrerbefolkningen har høyere utdanning, som de av ulike grunner ikke får benyttet her i landet. Foreldrene har altså ulik sosioøkonomisk bakgrunn knyttet til yrke og utdanning. Begynnende analyser viser at dette ikke er tilfelle i LUNO-utvalget⁴ (analysene vises ikke), så vi velger derfor å forholde oss til fars (mors) yrkestilknytning som indikator på familiens sosioøkonomiske bakgrunn videre i rapporten.

Tabell 1.6 viser om det er forskjeller i familiens sosioøkonomiske bakgrunn etter ungdommenes landbakgrunn.

Tabell 1.6: Sosioøkonomisk bakgrunn basert på fars (mors) yrke etter landbakgrunn. Prosent.

	To norsk-fødte foreldre	Én norskf./én vestlig forelder	Én norskf./én ikke-vestlig forelder	Vestlige land og Europa	Tyrkia, Nord-Afrika og Midt-østen	Pakistan	Sentrale og østlige Asia	Øvrig Afrika
Høyere funksjonær	11	9	10	7	5	5	5	3
Øvre serviceklasse	18	20	7	10	5	<1	5	9
Nedre serviceklasse	26	29	25	17	11	5	12	18
Lavere funksjonærer	9	8	9	7	9	9	14	13
Faglærte arbeidere	9	10	9	15	11	8	13	12
Ufaglærte arbeidere	6	5	11	12	15	33	19	17
Ikke i arbeid (T1-T3)	2	2	3	3	9	5	10	4
Uoppgitt	18	18	26	29	36	34	24	25
N	1424	250	118	69	151	132	155	77

Tabell 1.4 viste at det var store forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn når det gjaldt familiens sosioøkonomiske bakgrunn.

⁴ Henholdsvis 5,1 prosent av ungdom uten innvandrerbakgrunn og 4,3 prosent av ungdom med innvandrerbakgrunn er i en slik situasjon.

Tabell 1.6 viser at det også er en del forskjeller innad blant ungdom med innvandrerbakgrunn. Mens 34 prosent av ungdommene med vestlig eller europeisk bakgrunn kommer fra familier i klassen høyere funksjonær og øvre eller nedre serviceklasse, gjelder det samme for eksempel 21 prosent av unge med bakgrunn fra Tyrkia, Nord-Afrika og Midtøsten, og rundt ti prosent av de med bakgrunn fra Pakistan. Over 40 prosent i sistnevnte gruppe kan ut fra fars yrke sies å komme fra en arbeiderklassefamilie, mens fem prosent har oppgitt at verken far eller mor var i arbeid ved noen av undersøkelsestidspunktene. Ungdom med bakgrunn fra sentrale og østlige Asia har noe oftere bakgrunn fra nedre serviceklasse og lavere funksjonær sammenlignet med andre landgrupper, men også her er det en lavere andel i de to øverste klassene sammenlignet med blant ungdom med to norskfødte foreldre. Samtidig oppgir hele ti prosent at foreldrene ikke har vært i arbeid på noen av tidspunktene. Unge i den siste gruppen, øvrige land i Afrika, ligner på de med bakgrunn fra sentrale og østlige Asia, men det er langt færre som oppgir at foreldrene ikke har vært i arbeid.

1.5 Den videre gangen i rapporten

Kapittel 2 vil i hovedsak omhandle spørsmål som har med integrering og gjøre. Dette gjelder ungdommenes norskferdigheter, sosialt nettverk, identitetsfølelse og diskriminering/rasisme. Kapitlet handler stort sett om ungdom med innvandrerbakgrunn. I kapittel 3 beveger vi oss videre til å undersøke læringssituasjoner i familien, hva ungdommene sier om foreldrenes involvering i og syn på skole og utdanning og hvorvidt de mener familien er preget av samhold eller konflikt. Her undersøker vi også om foreldrenes holdninger til skole har noen sammenheng med følelsen av samhold og konflikt i familien. Kapittel 4 er viet til skoleprestasjoner og ungdommenes konkrete valg av videregående utdanning. Her trekkes det også linjer tilbake til tidligere kapitler. Tilsvarende linjer trekkes i kapittel 5, som inneholder analyser om skolemiljø og trivsel i skolen. I kapittel 6 undersøker vi ungdommenes tanker og planer for fremtiden, med særlig vekt på utdanningsaspirasjoner, tanker om fremtiden de nærmeste årene, og opplevd framtidig forpliktelse overfor foreldrene. Rapporten avsluttes deretter med et siste oppsummerende kapittel, hvor vi sammenfatter diskusjoner som har blitt trukket opp i de foregående kapitlene.

2 Integrering og tilhørighet blant ungdom med innvandrerbakgrunn i Oslo

I dette kapitlet skal vi undersøke spørsmål knyttet til integrering og følelsen av tilhørighet blant ungdom med innvandrerbakgrunn i Oslo. Analysene er primært ment å gi et oversiktsbilde som grunnlag for analyser og diskusjoner i senere kapitler. Begrepet integrering har tidligere blitt brukt både for å omtale et mål og resultat i seg selv, og for å omtale veien mot et mål. I den førstnevnte betydningen kan begrepet forstås som at ulike individer skal ha like muligheter, rettigheter og plikter. Dette gjelder for eksempel like muligheter og rettigheter i utdanningssystemet, arbeidslivet, boligmarkedet og i den politiske beslutningsprosessen, og fravær av rasisme og diskriminering. Om integrering heller forstås som veien mot et mål, er det mer nærliggende å tenke på prosesser som bidrar til å inkludere enkeltmennesker i samfunnet. Dette kan da dreie seg om boligetablering og fraværet av ghettotendenser, kulturell forståelse og aksept eller sosial omgang mellom personer med og uten innvandrerbakgrunn. Samtidig er det viktig å huske på at *likhet* ikke nødvendigvis er målet, og at det også må finnes en rett til å være annerledes (St.meld. nr. 49, 2003–2004:28–30).

I analysene her vil vi forholde oss til elementer hentet fra begge de to forståelsene av integrering, selv om den sistnevnte vil få størst oppmerksomhet. Én viktig dimensjon knytter seg til norskferdigheter. Det å beherske det norske språket kan bidra til integrering gjennom å være en inngangsbillett til skole og arbeidsmarked. Sosial omgang mellom personer med og uten innvandrerbakgrunn kan også si noe om graden av integrering. Det å beherske norsk vil være en viktig sosial nøkkel i slike situasjoner. Et annet aspekt som kan si noe om integrering er identitetsfølelse. Føler ungdom med innvandrerbakgrunn seg norske, eller føler de seg utenlandske? Videre kan etnisk diskriminering være av relevans for hvordan ungdom med innvandrerbakgrunn oppfatter og definerer seg selv i forhold til ungdom uten innvandrerbakgrunn. Føler ungdommene seg som en del av det norske samfunnet, eller opplever de situasjoner som gjør at en slik tilhørighet blir utfordret?

Samtidig er ungdommene med innvandrerbakgrunn som er bosatt i Oslo en mangefasettert gruppe, og består av alt fra svensker til ungdommer som har kort botid i landet og er født i deler av verden som er svært ulike Norge. En del av disse har opplevd krig og konflikter, noe som kan gi dem en annerledes bagasje enn norskfødte ungdommer med innvandrerforeldre. Det er derfor naturlig å tenke seg at det også er store forskjeller innad i gruppen bestående av ungdom med innvandrerbakgrunn. Kanskje vil enkelte grupper ligne mest på ungdom uten innvandrerbakgrunn, mens andre igjen har mest til felles med andre ungdom med innvandrerbakgrunn. Å undersøke det nærmere vil være sentralt i dette kapitlet.

2.1 Norskferdigheter

Det å beherske godt norsk er ofte nødvendig for økonomisk, sosial og politisk deltakelse i det norske samfunnet. Med kjennskap til norsk blir det eksempelvis lettere å ta i bruk sine demokratiske rettigheter og etablere kontakt og vennskap med personer utenfor ens nære krets (NOU, 2010:7:34).

Sitatet er hentet fra Østberg-utvalget, som hadde som mandat å utrede opplæringstilbudet som gis til språklige minoriteter i det norske utdanningssystemet, og hvordan det kan legges til rette for størst mulig læringsutbytte og høyest mulig framtidig deltakelse i arbeidslivet for denne gruppen (NOU, 2010:7:19). Uttalelsen viser hvordan norskferdigheter blant personer med innvandrerbakgrunn antas å henge sammen med integrering, både økonomisk, sosialt og politisk.

Studier av ungdommer med innvandrerbakgrunn i Norge har vist at skoleprestasjoner varierer stort mellom unge med ulik landbakgrunn (Bakken, 2003:45–46), og at karakternivå henger sammen med botid i Norge (Bakken, 2010:60–64). Det er nærliggende å anta at en del av disse sammenhengene kan være fundert i språklige utfordringer. Samtidig er det viktig ikke å se på tospråklighet som bare negativt, da det også kan være en ressurs. Dette forutsetter likevel en minimumskompetanse i begge språk, og det hjelper lite å kunne to språk om kompetansen i begge er for dårlig til å nyte godt av dette (Bakken, 2003:16–20). Norskspråklige ferdigheter henger også tydelig sammen med tilknytning til arbeidslivet blant voksne med

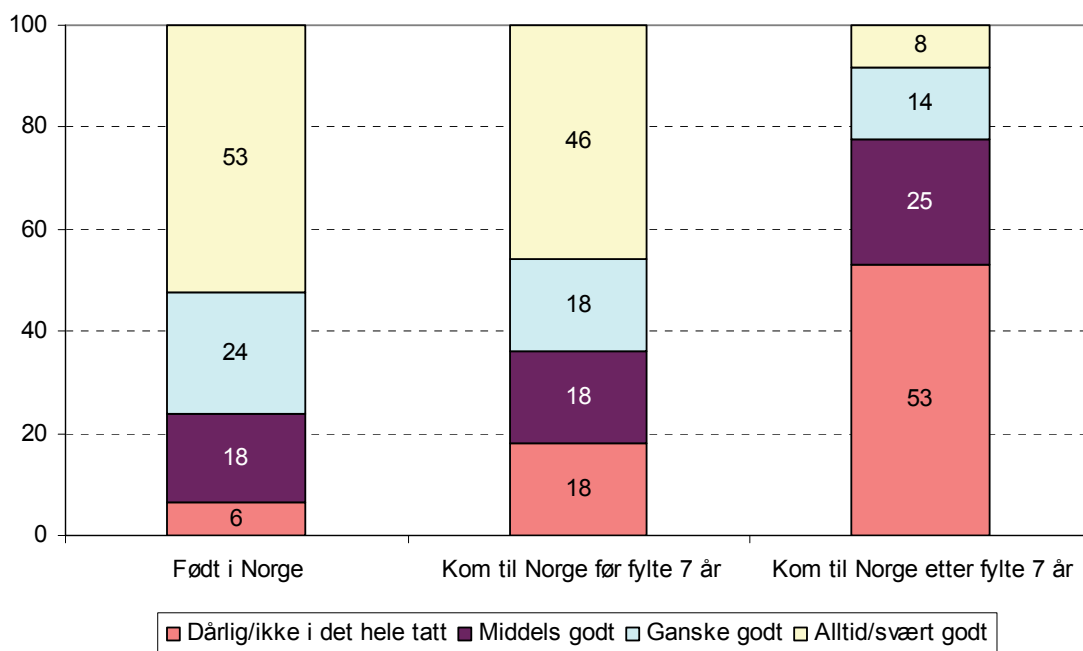
innvandrerbakgrunn. En rapport fra Statistisk sentralbyrå viser at det særlig blant kvinner er en sterk sammenheng mellom språk og arbeid. Mens fire prosent av kvinnene som selv mener de snakker dårlig eller svært dårlig norsk er sysselsatt, er hele 30 prosent ikke sysselsatt. Blant menn er de samme tallene 4 og 12 prosent. Dette er en årsakssammenheng som kan gå i begge retninger. Personer kan snakke dårlig norsk fordi de ikke er i arbeid og mister denne læringsarenaen, eller det kan være slik at de ikke er i arbeid fordi de snakker dårlig norsk (Henriksen, 2008:110). Samtidig er det store forskjeller innad i befolkningen med innvandrerbakgrunn. For eksempel viser en rapport fra VOX at innvandrere med bakgrunn fra Polen er de som vurderer sine norskkunnskaper som dårligst, mens de også er en av innvandrergruppene med høyest sysselsettingsrate (VOX, 2010:9). Trolig skyldes dette at mange i denne gruppen har jobber hvor norskkunnskaper ikke er avgjørende. Likevel viser funnet at det er komplekse sammenhenger vi forholder oss til.

Totalt sett viser studiene at norskerferdigheter er svært viktig, både på bakgrunn av at dagens skoleprestasjoner legger grunnlaget for framtidens rolle i arbeidslivet og fordi språk i seg selv har en selvstendig sammenheng med sysselsettingsraten i innvandrerbefolkningen.

SUBJEKTIV VURDERING AV NORSKFERDIGHETER

I undersøkelsen ble ungdommene bedt om å vurdere hvor godt norsk de snakket da de begynte i første klasse eller da de begynte i norsk skole, med svaralternativer «har alltid bare snakket norsk», «svært godt», «ganske godt», «middels godt», «ganske dårlig» og «kunne ikke i det hele tatt». Om ungdommene er født i Norge eller ikke vil med stor sannsynlighet ha betydning for deres ferdigheter i norsk. Alder ved innvandring er trolig også av betydning for ferdighetene. Figur 2.1 viser ungdommenes subjektive vurdering av hvor godt norsk de snakket ved skolestart. Ungdom med innvandrerbakgrunn er delt inn i tre kategorier: de som er født i Norge, de som kom til Norge før de fylte syv år og de som kom til Norge etter at de hadde fylt syv år.

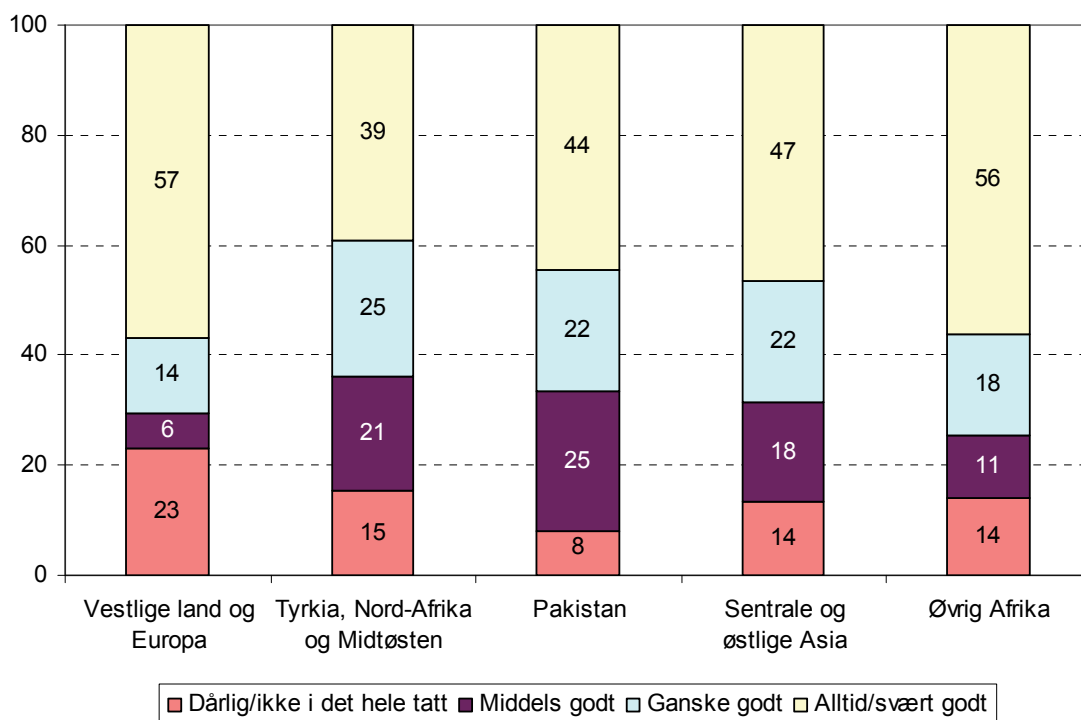
Figur 2.1: Subjektiv vurdering av ferdigheter i norsk ved oppstart i norsk skole etter innvandringsstidspunkt. 9. klasse. Prosent. N=606.

Ungdom med innvandrerbakgrunn som er født i Norge og de som kom til Norge før de fylte syv år, vurderte sine norskkunnskaper relativt likt, selv om andelen som sier de snakket dårlig norsk er noe høyere blant de som ikke er født i landet. Dette støtter tidligere forskning som har vist at ungdommer som har innvandret til Norge mens de var relativt unge, på mange områder er like norskfødte ungdommer med innvandrerforeldre (Henriksen, 2009). 53 prosent av de som er født i Norge sier at de enten alltid har snakket norsk eller snakket det svært eller ganske godt ved skolestart, mens det samme gjelder 46 prosent av de som selv har innvandret til Norge før de fylte syv år. Blant de som kom til Norge etter at de fylte syv år, er den tilsvarende andelen åtte prosent. 53 prosent av sistnevnte gruppe oppgir også at de enten ikke snakket norsk i det hele tatt eller var ganske dårlige til dette da de startet i norsk skole. Samtidig som mange av ungdommene med innvandrerbakgrunn oppgir gode norskkunnskaper, er det seks prosent av de som er født i Norge som vurderte språket sitt som enten dårlig eller ikke-eksisterende ved skolestart. Tilsvarende gjelder for 18 prosent av de som kom til Norge før fylte syv år.

I figur 2.2 går vi videre til å se hvordan ungdom med ulik landbakgrunn vurderte sine norskkunnskaper ved oppstart i norsk skole.

Figur 2.2: Subjektiv vurdering av ferdigheter i norsk ved oppstart i norsk skole etter landbakgrunn. 9. klasse. Prosent. N=606.

Figuren viser en del forskjeller mellom ungdom fra ulike deler av verden når det gjelder norskferdigheter ved skolestart. Mange av skillelinjene følger andelen av de ulike gruppene som selv har innvandret til Norge. I gruppene med ungdommer fra vestlige land og Europa og fra øvrige land i Afrika, er det tendenser til en viss polarisering, hvor det både var mange som snakket svært godt norsk og mange som ikke snakket norsk i det hele tatt ved skolestart. I de tre gruppene hvor flest av de unge er født i Norge – Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten, Pakistan og sentrale og østlige Asia – er det henholdsvis 39, 44 og 47 prosent som oppgir svært gode norskkunnskaper (definert som enten alltid å ha snakket norsk, eller å snakke svært godt norsk). Dette er relativt lavt, med tanke på at over 70 prosent av disse ungdommene er født i Norge. Det innebærer at én av tre norskfødte ungdommer med bakgrunn fra disse områdene mener at de ikke hadde svært gode norskkunnskaper da de startet i første klasse.

BARNEHAGE OG NORSKFERDIGHETER

I og med at mange av ungdommene med innvandrerbakgrunn er født i Norge, er det også mange av dem som har hatt anledning til å gå i norsk barnehage. I Rammeplanen for barnehagen vektlegges utvikling av språklig

kompetanse som en viktig del av barnehagens funksjon (Kunnskapsdepartementet, 2006), og i Stortingsmelding nr. 16 (2006–2007) vises det til barnehagen som en sentral arena for integrering og utjevning av sosiale forskjeller i skolen. Særlig gjelder dette for barn med innvandrerbakgrunn, hvor det tradisjonelt sett har vært en lavere andel som har gått i barnehagen sammenlignet med blant barn uten innvandrerbakgrunn (Nygård, 2010:47–48). Studier har vist at det å ha gått i barnehage har en sterk sammenheng med barnas leseprestasjoner når de går i 4. klasse, og at sammenhengen er særlig sterk for barn med innvandrerbakgrunn (Wagner, 2004). Videre har Statistisk sentralbyrå utført en studie om forsøk med gratis kjernetid i barnehagen for barn med innvandrerbakgrunn i Oslo. Denne viser at jenter med innvandrerbakgrunn i de aktuelle bydelene i gjennomsnitt har bedre karakterer ved avgang fra grunnskolen enn jenter med tilsvarende bakgrunn fra andre bydeler. Utviklingen er faktisk så sterk at de omtrent tetter gapet i karakterer mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. For gutter hadde ikke forsøket noen tilsvarende virkning (Drange og Telle, 2011).

Tabell 2.1 viser andelen av ungdommene i LUNO-utvalget som oppgir å ha gått i norsk barnehage etter landbakgrunn. Ungdommer som har kommet til Norge etter at de fylte syv år, og dermed ikke har hatt mulighet til å gå i norsk barnehage, er ekskludert fra analysene.

Tabell 2.1: Andel av ungdommene som har gått i norsk barnehage etter landbakgrunn. 9. klasse. Prosent.

	To norskfødte foreldre	Én norskf. / én vestlig eller europeisk forelder	Én norskf. / én ikke-vestlig forelder	Vestlige land og Europa	Tyrkia, Nord-Afrika og Midt-østen	Pakistan	Sentrale og østlige Asia	Øvrig Afrika
Ja	97	95	88	86	84	77	92	91
Nei	3	5	13	14	16	23	8	9
N	1312	240	112	50	120	118	139	57

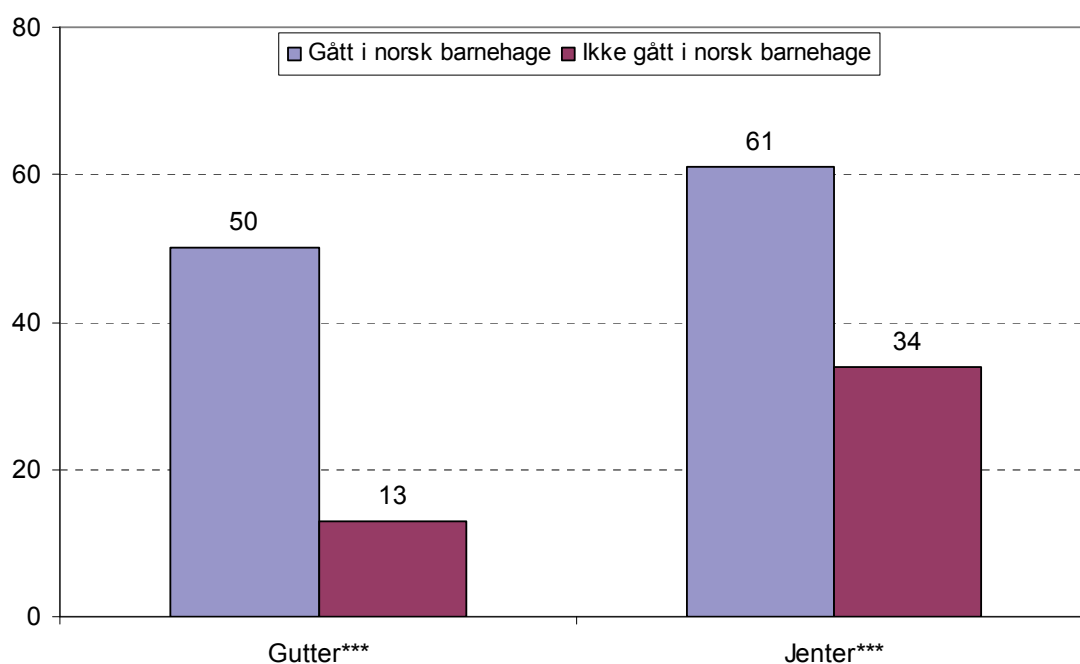
Note: Ungdom som kom til Norge etter fylte syv år er ekskludert fra analysene.

Selv om hovedinntrykket er at mye er likt, er det også noen forskjeller mellom landgruppene når det kommer til det å ha gått i barnehage. Mens 97 prosent av ungdommene med to norskfødte foreldre har gått i barnehage, gjelder det samme 77 prosent av unge med pakistansk bakgrunn. Resten av

landgruppene plasserer seg mellom disse ytterpunktene, hvor ungdom med bakgrunn fra sentrale og østlige Asia og øvrige land i Afrika ligner mest på de med to norskfødte foreldre. Videre analyser viser at noe flere ungdommer med enn uten innvandrerbakgrunn kun har hatt ett år i norsk barnehage, men forskjellene er ikke veldig store (analysene vises ikke).

Som nevnt har studier vist at det å ha gått i barnehage har en tydelig sammenheng med senere norskferdigheter blant ungdom med innvandrerbakgrunn (Wagner, 2004). Figur 2.3 viser andelen av guttene og jentene med innvandrerbakgrunn som mente de snakket svært godt norsk (eller alltid har snakket norsk) ved skolestart etter om de har gått i norsk barnehage. Ungdommer som kom til Norge etter at de fylte syv år er utelatt fra analysene.

Figur 2.3: Andel av ungdom med innvandrerbakgrunn som mente de snakket svært godt norsk ved skolestart etter om de har gått i norsk barnehage og kjønn. 9. klasse. Prosent. N=511.

Note: Ungdom som kom til Norge etter fylte syv år er ekskludert fra analysene.

Det er store forskjeller mellom ungdom med innvandrerbakgrunn som har gått i norsk barnehage og de som ikke har det når det gjelder subjektiv vurdering av egne norskferdigheter ved skolestart. Mens halvparten av guttene med barnehageerfaring mente de snakket svært godt norsk ved

skolestart, gjelder dette kun 13 prosent av de som ikke har gått i barnehage. Forskjellen er mindre framtreddende blant jenter, hvor henholdsvis 61 prosent av de med barnehageerfaring og 34 prosent av de uten mente de snakket svært godt norsk ved skolestart.

Gitt at norskferdigheter henger sammen med skoleprestasjoner, stemmer funnene godt overens med studier som har vist at det å ha gått i barnehage også har en sterk sammenheng med senere prestasjoner i skolen (Drange og Telle, 2011; Wagner, 2004). Samtidig er det verdt å merke seg at det i tilfeller som dette også kan være snakk om seleksjonseffekter. Det er ikke tilfeldig hvem som går i barnehage, og foreldre med høyere sosio-økonomisk bakgrunn kan antas oftere å ha hatt barna i barnehagen. Dermed vil en del av forskjellene i norskferdigheter også kunne skyldes foreldrenes sosiale bakgrunn, istedenfor at det er en direkte effekt av det å ha gått i barnehage.

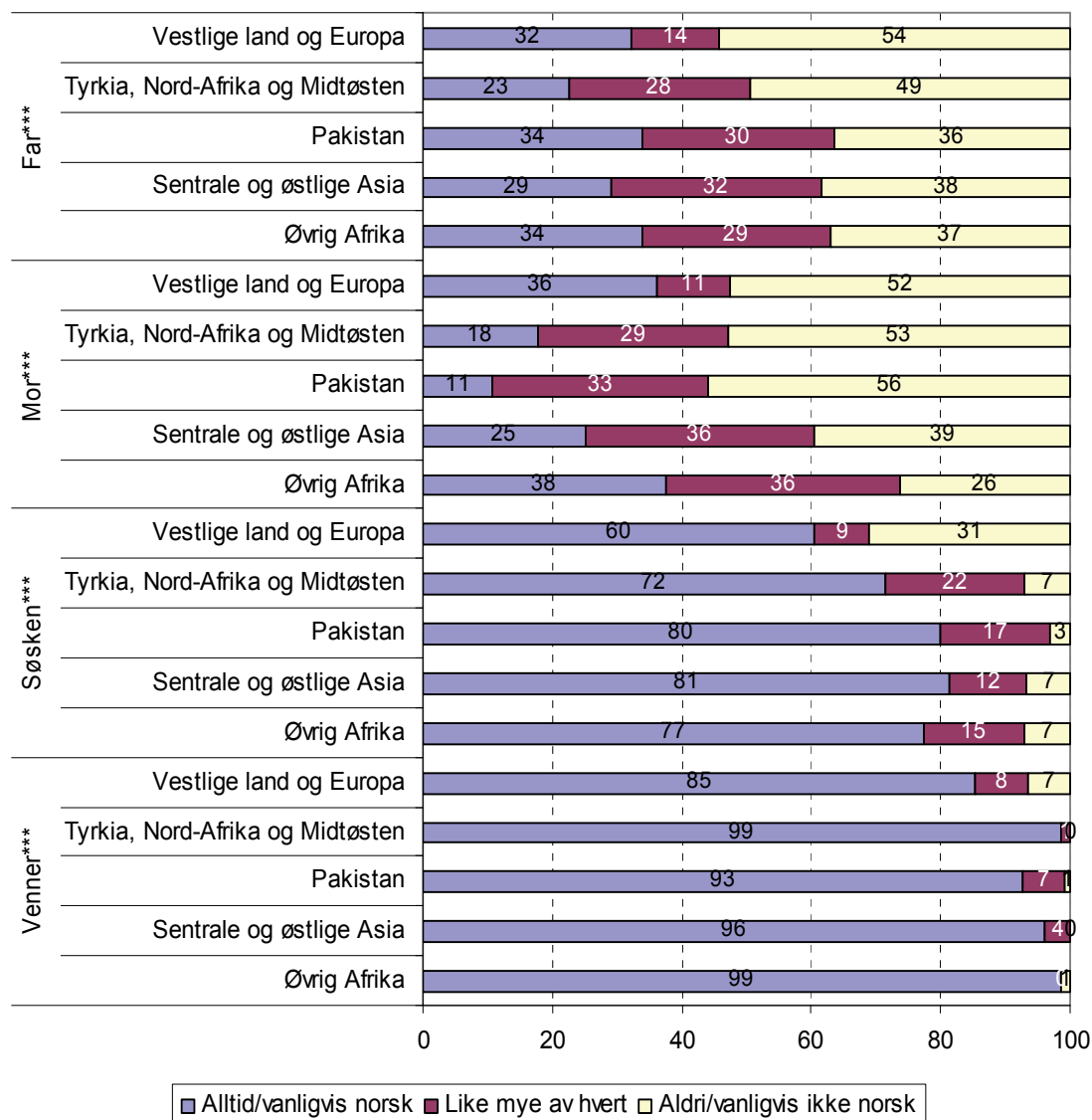
SPRÅK SOM SNAKES I HJEMMET OG MED VENNER

En litteraturgjennomgang fra 2007 viste at en rekke studier har funnet en negativ sammenheng mellom høyfrekvent bruk av førstespråket (morsmål) i hjemmet i tospråklige familier og ungdommers skoleprestasjoner, mens høyfrekvent bruk av andrespråket (for eksempel norsk) på tilsvarende måte henger positivt sammen med prestasjonene. Samtidig har familienes sosio-økonomiske bakgrunn sammenheng med språkbruken i hjemmet, noe som også kan bidra til å forklare de observerte sammenhengene (Rydland, 2007). Det å snakke morsmålet hjemme kan likevel være en bevisst strategi fra foreldrenes side, for at ungdommene skal lære språket fra opprinnelseslandet. Dette kan av mange grunner være viktig for foreldrene. Ved at ungdommene lærer språket kan foreldrene sørge for at det bevares en kulturell tilknytning til landet foreldrene en gang reiste fra, og det kan også være en måte å vise stolthet over sin opprinnelse på.

I undersøkelsen ble ungdommene bedt om å oppgi i hvor stor grad de snakker norsk når de er sammen med familie og venner, med separate svar for far, mor, søsken og venner. Svaralternativene var «alltid norsk», «vanligvis norsk», «like ofte norsk som et annet språk», «vanligvis ikke norsk» og «aldri norsk». I analysene har vi valgt å slå sammen de to første og de to siste

kategoriene. Figur 2.4 viser ungdommenes svar på spørsmålene etter landbakgrunn.

Figur 2.4: Språk som snakkes med far, mor, søsken og venner etter landbakgrunn. 9. klasse. Prosent. N=575-591.

Mer eller mindre alle ungdommene med innvanderbakgrunn snakker norsk med vennene sine, uavhengig av landbakgrunn, og svært mange snakker norsk med søsknene sine. Den største ulikheten knytter seg til språket som snakkes hjemme med far og mor. Ungdom med bakgrunn fra øvrige land i Afrika er de som snakker mest norsk med foreldrene sine, mens ungdom med bakgrunn fra vestlige land og Europa er de som snakker minst norsk. Også unge med bakgrunn fra Tyrkia, Nord-Afrika og Midtøsten snakker lite

norsk med foreldrene sine. Kun 15 prosent av ungdom med bakgrunn fra disse landene oppgir at de alltid snakker norsk med moren sin. Over halvparten i denne gruppen snakker aldri eller vanligvis ikke norsk med mødrene sine. Med tanke på at over 75 prosent av disse er født i Norge kan en mulig forklaring være manglende norskkunnskaper hos mødrene i familien. Noe flere snakker norsk med far, selv om det også her er vanligst å snakke et annet språk.

Sist har vi også undersøkt hvorvidt det er forskjeller når det gjelder språk som snakkes med venner etter andelen av befolkningen med innvandrerbakgrunn i de ulike byområdene. Her finner vi at det ikke er noen forskjeller av betydning, og tendensen går heller i retning av at det er *flere* som snakker norsk med venner i byområder hvor en høy andel av befolkningen har innvandrerbakgrunn (analysene vises ikke).

Totalt sett virker det som ungdommene med innvandrerbakgrunn i LUNO-utvalget snakker relativt godt norsk, noe som er positivt med tanke på framtidig inkludering og integrering i samfunnet. Gode norskkunnskaper vil kunne hjelpe ungdommene til bedre skoleprestasjoner, som igjen kan bidra til at de får innpass i det norske arbeidslivet. Samtidig er det mye som tyder på at enkelte ungdommer har begrensede norskkunnskaper. I kapittel 4 vil vi undersøke om ungdommenes norskkunnskaper da de startet i skolen henger sammen med skoleprestasjoner. Prestasjonene vil da være målt på ungdomsskolenivå, mens ungdommenes retrospektive svar på hvor godt norsk de snakket, handler om skolestart. Vi kan ikke etablere noen direkte sammenheng mellom fenomenene på denne måten, men en mulig antagelse er at eventuelt dårlige norskkunnskaper vil henge igjen og manifestere seg i dårligere skolerresultater også utover i utdanningsløpet.

2.2 Sosialt nettverk

Et annet område i undersøkelsen som er relatert til integrering, er sosialt nettverk. Er det slik at ungdom med og uten innvandrerbakgrunn omgås på fritiden, eller eksisterer det to separate verdener i Oslos ungdomsmiljø? Og om det eksisterer en slik segregering, i hvilken grad henger den sammen med bomiljøenes sammensetning? Ungdommene ble i undersøkelsen spurt om hvor foreldrene til vennene de var sammen med på fritiden kommer fra, med

svaralternativer «alle eller nesten alle foreldrene er født i Norge», «flesteparten av foreldrene er født i Norge», «like mange er født i Norge og i utlandet», «flesteparten av foreldrene er født i utlandet» og «alle eller nesten alle foreldrene er født i utlandet». Tabell 2.2 viser svarene til ungdom med og uten innvandrerbakgrunn på dette spørsmålet.

Tabell 2.2: Opprinnelsesland til venners foreldre blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn etter kjønn. 9. klasse. Prosent.

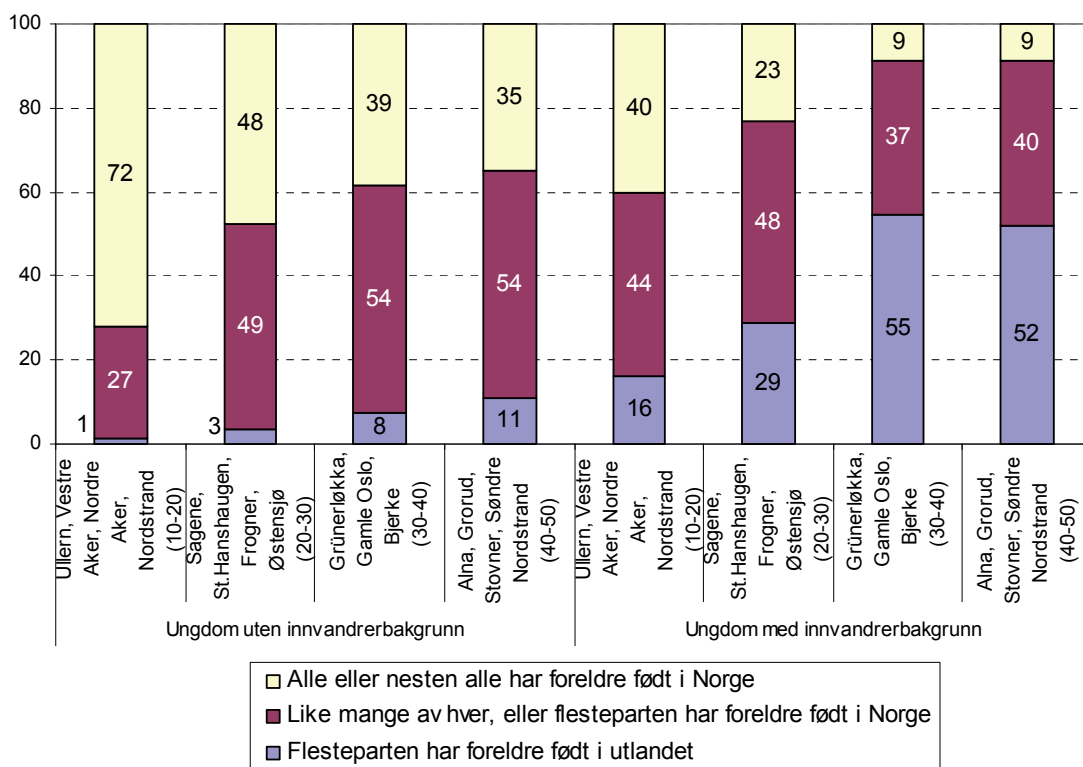
	Gutter***		Jenter***	
	Uten innv. bakgr.	Med innv.bakgr.	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.
Alle eller nesten alle foreldrene er født i Norge	53	15	56	12
Flesteparten av foreldrene er født i Norge	30	15	29	10
Like mange er født i Norge og i utlandet	12	29	11	28
Flesteparten av foreldrene er født i utlandet	4	25	3	33
Alle eller nesten alle foreldrene er født i utlandet	1	17	1	16
N	775	256	892	324

Over halvparten av ungdommene uten innvandrerbakgrunn svarer at alle eller nesten alle vennene deres har foreldre som er født i Norge, noe som også er å forvente ut fra sammensetningen av ungdomsmiljøet i Oslo. Samtidig gjelder det samme kun 15 og 12 prosent av henholdsvis gutter og jenter med innvandrerbakgrunn. Om vi ser i motsatt ende, blant de som svarer at flesteparten av vennene har foreldre som er født i utlandet, viser tabellen at det er store forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Mens nærmere halvparten av ungdommene med innvandrerbakgrunn befinner seg i et vennemiljø bestående av flest unge med innvandrerforeldre, gjelder det samme rundt fem prosent av ungdommene uten innvandrerbakgrunn. Samtidig er det viktig å legge merke til at rundt 40 prosent av ungdommene svarer at de befinner seg i et miljø hvor det enten er like mange av hver eller en viss overvekt av unge som har foreldre med bakgrunn fra Norge, og dette gjelder uavhengig av innvandrerbakgrunn.

For å undersøke om forskjellen mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn tyder på segregering i ungdomsmiljøene, eller om det heller kan forklares av at ungdommene er bosatt i forskjellige områder av Oslo, har vi undersøkt hvordan ungdommenes sosiale nettverk varierer etter andelen beboere med innvandrerbakgrunn i de ulike byområdene. Vi har valgt å slå

sammen noen av kategoriene i spørsmålet. Analysen har dermed følgende svarkategorier: «alle eller nesten alle har foreldre født i Norge», «like mange av hver, eller flesteparten har foreldre født i Norge» og «flesteparten har foreldre født i utlandet». Figur 2.5 viser fordelingen.

Figur 2.5: Opprinnelsesland til venners foreldre blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn etter andel av befolkningen med innvandrerbakgrunn i byområdene. 9. klasse. Prosent. N=2222.

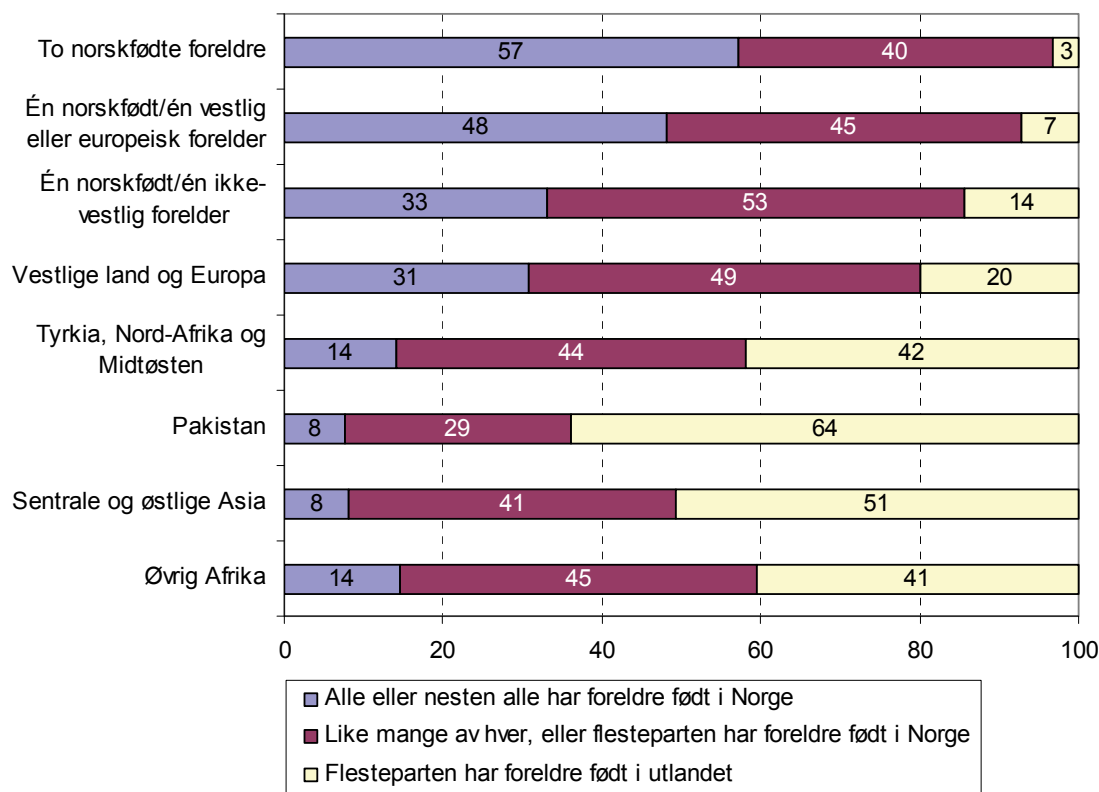

Det er en tydelig sammenheng mellom andelen med innvandrerbakgrunn i de ulike byområdene og ungdommens sosiale nettverk. I de vestlige byområdene henger dette trolig sammen med færre muligheter for samvær med unge med ulik landbakgrunn. Samtidig viser analysene at det kanskje er mindre forskjeller enn man skulle forvente etter som andelen med innvandrerbakgrunn i de østlige byområdene varierer. Andelen blant ungdom uten innvandrerbakgrunn som oppgir at flest av vennene deres har foreldre som er født i utlandet varierer fra 1 til 11 prosent i de ulike byområdene. Blant ungdom med innvandrerbakgrunn varierer denne andelen fra 16 til 52 prosent. Videre har over 30 prosent av ungdommene uten innvandrerbakgrunn i byområdene med høyeste innvandrerandel mer eller mindre bare

venner som har foreldre som er født i Norge, mens det samme gjelder 9 prosent av ungdom med innvandrerbakgrunn. Totalt viser analysene at det både er slik at bosted har en del å si for ungdommenes sosiale nettverk og at det er visse segregerende tendenser mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Disse tendensene gjenfinnes også i områder hvor en høyere andel av befolkningen har innvandrerbakgrunn, og da særlig blant ungdommene uten innvandrerbakgrunn.

I figur 2.6 går vi videre til å undersøke om det er forskjeller i sosialt nettverk etter ungdommenes landbakgrunn.

Figur 2.6: Opprinnelsesland til venners foreldre etter landbakgrunn. 9. klasse. Prosent. N=2233.

I hvilken grad det sosiale nettverket til ungdommene består av ungdom med eller uten innvandrerbakgrunn, henger delvis sammen med landbakgrunn. Mens nærmere 60 prosent av ungdommene med bakgrunn fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten og øvrige land i Afrika oppgir at minst halvparten av vennene deres har foreldre født i Norge, gjelder det samme bare 37 prosent av ungdommene med bakgrunn fra Pakistan. Også ungdom med bakgrunn

fra sentrale og østlige Asia har noe mindre kontakt med ungdom med to norskfødte foreldre. Motsatt viser det seg at svært få ungdommer med to norskfødte foreldre vanker i miljøer hvor ungdom med innvandrerbakgrunn er i flertall. Ungdom med bakgrunn fra vestlige land og Europa plasserer seg mellom ytterpunktene, med både en betydelig andel som kun har venner med to norskfødte foreldre og en betydelig andel som oppgir at flesteparten av vennene har foreldre som er født i utlandet. Botid i Norge har liten betydning for hvorvidt ungdom med og uten innvandrerbakgrunn omgås hverandre på fritiden. Det er en viss tendens til at de som selv har innvandret til Norge etter fylte syv, år har noe mer kontakt med andre ungdom med innvandrerbakgrunn, men forskjellene er svært små sammenlignet med de andre ungdommene med innvandrerbakgrunn (analysene vises ikke).

Noe som kan bidra til å forklare funnene er om ungdommer med og uten innvandrerbakgrunn har en veldig ulik fritid. En studie fra Fafo (Kavli, 2007:15–30) viste at det var til dels store forskjeller i fritidsmønster mellom barn med norsk bakgrunn og barn med pakistansk eller somalisk bakgrunn. Mange av de yngre barna med innvandrerbakgrunn hadde lite kontakt med venner på fritiden, og hadde relativt travle program etter skoletid bestående av koranskole og andre sysler med familien. Ungdommer uten innvandrerbakgrunn deltok derimot i en rekke organiserte fritidsaktiviteter. Dette fritidsmønsteret endret seg imidlertid etter som barna ble eldre, noe som tilsier at ulik fritid antagelig ikke kan forklare den segregeringen vi finner i ungdomsmiljøene. Derimot er det mulig at forskjeller i fritiden i barneårene bidrar til å forklare de tendensene til segregering i ungdomstiden som LUNO-undersøkelsen viser. Om det er tilfelle, vil det være naturlig å tenke at den sosiale segregeringen også kan videreføres inn i voksen alder. Samtidig er det viktig å huske på at langt de fleste ungdommer med innvandrerbakgrunn har venner uten innvandrerbakgrunn, og det er også mange av de uten innvandrerbakgrunn som har venner med slik bakgrunn.

2.3 Identitet

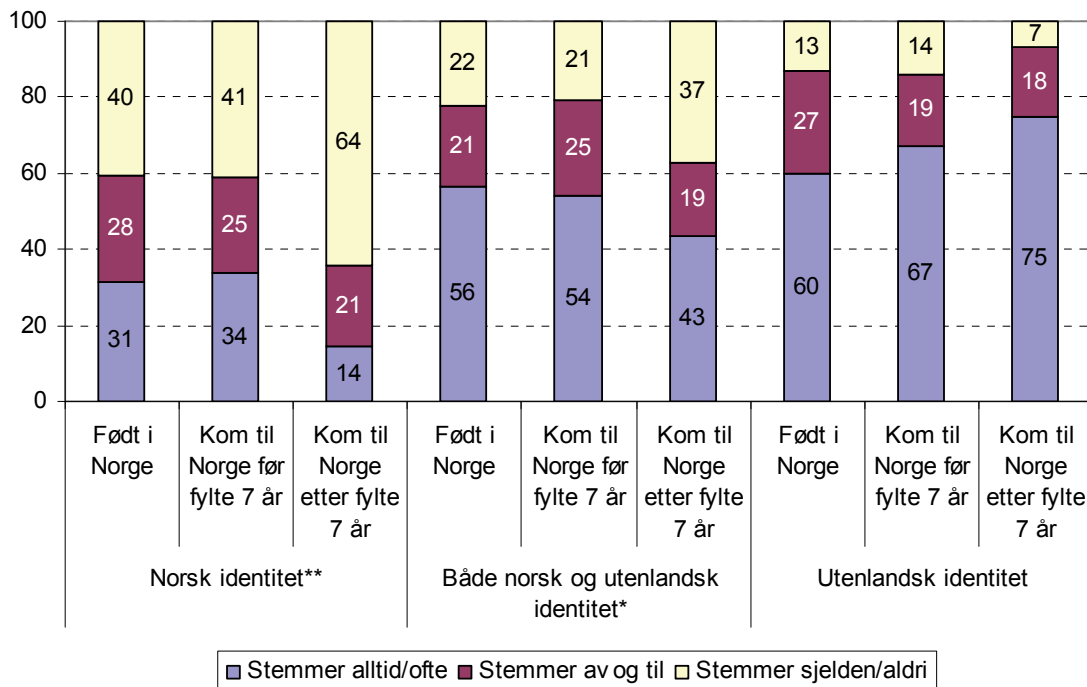
Oppbyggingen av en egen identitet er en sentral del av det å gå fra å være barn til å bli voksen. Det er vanlig å skille mellom fire komponenter av identitet. Den første dreier seg om indre egenskaper i personligheten, og

forholdet til en selv. Den andre handler om seg selv i relasjon til andre, og relasjonelle egenskaper i personligheten. Den tredje dreier seg om moral og verdier, mens den fjerde kan kalles den sosiale identiteten. For vårt formål er det denne siste formen som er av interesse. Sosial identitet dreier seg om følelsen av tilhørighet i omgivelsene man beveger seg i, og for en person som i betydelig grad endrer sine ytre omgivelser kan dette være en kilde til usikkerhet og forvirring (Øia, 2003:68–73). Dette kan i høyeste grad sies å gjelde ungdommer som selv har innvandret til Norge. Samtidig kan også andre ungdommer med innvandrerbakgrunn oppleve en diskrepans mellom omgivelsene de omgås i hjemmet og omgivelsene resten av livet foregår i, og at påvirkningen fra miljøet utenfor familien er omfattende (Prieur, 2004:76–77). Hvilken betydning har dette for identitetsfølelsen? Vil ungdom med innvandrerbakgrunn føle seg som en del av det norske samfunnet? Eller vil følelsen av annerledeshet knyttet til holdninger, verdier og atferd føre til at de først og fremst identifiserer seg med den kulturen eller det landet de har bakgrunn fra?

I undersøkelsen Ung i Oslo 2006 ble identitetsfølelsen blant ungdom med innvandrerbakgrunn undersøkt (Øia og Vestel 2007). Studien viste at ungdom som selv har innvandret til Norge i langt mindre grad enn norskfødte med innvandrerforeldre opplevde seg selv som «norske», og heller oppfattet seg som «innvandrere». Samtidig opplevde også en god del norskfødte ungdommer med innvandrerforeldre å ha en innvandreridentitet sammen med sin norske identitet. Studien viste at utviklingen fra 1996 til 2006 gikk i retning av at ungdom med innvandrerbakgrunn i større grad omfavnet en blandet identitet som både norsk og innvandrer. Mens nesten 13 prosent sa seg enig i å ha en slik identitet i 1996, gjaldt det over 24 prosent i 2006 (Øia og Vestel, 2007:35–38). I løpet av disse ti årene har det blitt færre som tillegger seg en ren innvandreridentitet, og flere som identifiserer seg som norsk (Øia og Vestel, 2007:43–47). I undersøkelsen fra 1996 ble identitetsfølelsen undersøkt etter landbakgrunn. Ungdom med vestlig bakgrunn var de som følte seg mest som norske og minst som innvandrere. Ungdom med bakgrunn fra Afrika og Sør- eller Mellom-Amerika var de som oftest følte seg som innvandrere, og sjeldnest som norske (Øia, 1998:62–65).

Ungdommene fikk i LUNO-undersøkelsen tre spørsmål om identitet. De ble spurt om de tenker på seg selv som norsk, som utenlandsk eller som både norsk og utenlandsk. Spørsmålene hadde fem svaralternativer: «stemmer alltid», «stemmer ofte», «stemmer av og til», «stemmer sjelden» og «stemmer aldri». I figur 2.7 er de to første og de to siste svaralternativene slått sammen, og vi undersøker om identitetsfølelsen varierer mellom norskfødte ungdommer med innvandrerforeldre, de som har innvandret til Norge før fylte syv år og de som har innvandret senere.

Figur 2.7: Norsk og utenlandsk identitet blant ungdom med innvandrerbakgrunn etter innvandringstidspunkt. 9. klasse. Prosent. N=575-581.

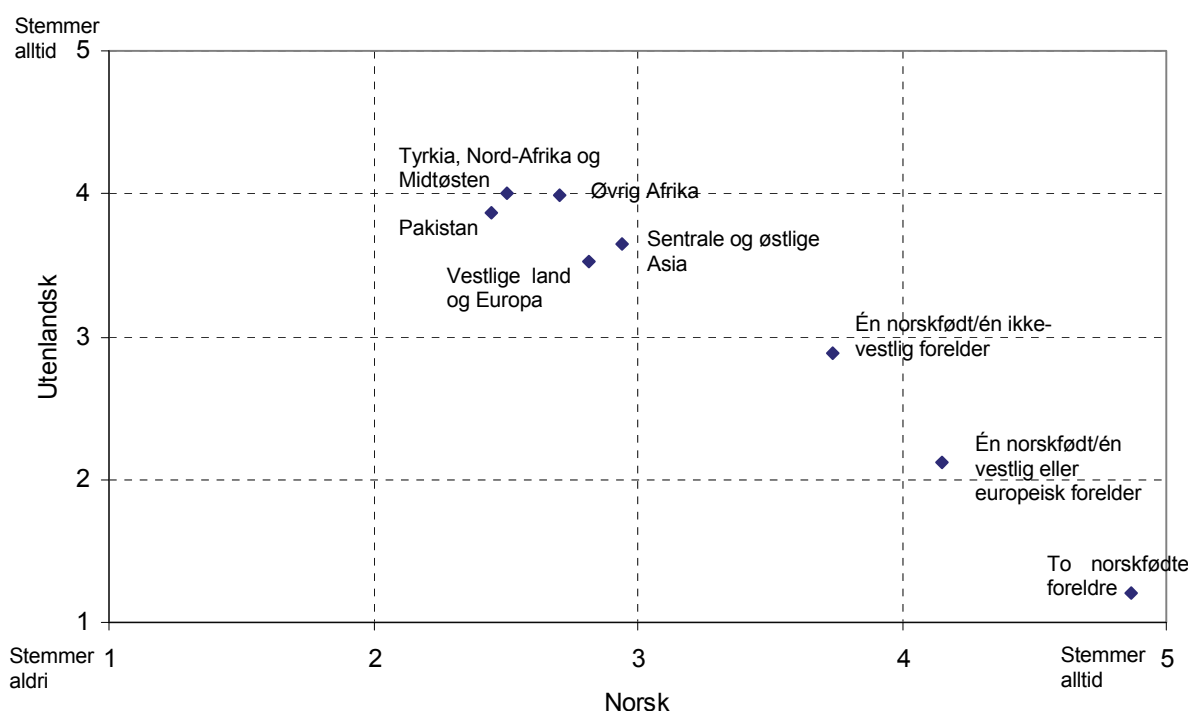

Tilsvarende som det var med norskferdigheter, er det liten forskjell i identitetsfølelse mellom norskfødte med innvandrerforeldre og de som innvandret før fylte syv år. Henholdsvis 31 og 34 prosent av disse gruppene mener det alltid eller ofte stemmer at de føler seg norske, 56 og 54 prosent mener det alltid eller ofte stemmer at de føler seg både norske og utenlandske, og 60 og 67 prosent mener det alltid eller ofte stemmer at de føler seg utenlandske. Det er altså en høyere andel som føler seg utenlandske enn norske, også blant norskfødte ungdommer med innvandrerforeldre. Blant de som har innvandret til Norge etter fylte syv år, er identiteten som utenlandsk

enda sterkere enn i de to andre gruppene, og bare 14 prosent oppgir at de ofte eller alltid føler seg norske. Dette er under halvparten så mange som i de to andre gruppene. Færre oppgir også at de har en blandet identitet, med 43 prosent.

Figur 2.8 viser hvordan ungdom med ulik landbakgrunn svarer på spørsmålene om norsk og utenlandsk identitet sett i forhold til hverandre. Figuren har to akser, hvor det å svare at man aldri føler seg som norsk, eller aldri som utenlandsk, har verdi 1 på begge aksene, mens verdien 5 på x-aksen viser de som alltid føler seg norske og verdien 5 på y-aksen viser de som alltid føler seg utenlandske. Plasseringen i diagrammet avgjøres av gruppens gjennomsnittlige svar på de to spørsmålene om identitetsfølelse.

Figur 2.8: Gjennomsnittlig norsk og utenlandsk identitet (1-5) etter landbakgrunn. 9. klasse. N=2106-2152.

Hovedinntrykket fra figur 2.8 er at landgruppene som består av ungdom med innvandrerbakgrunn er relativt like når det gjelder forholdet mellom det å føle seg norsk og det å føle seg utenlandsk. De eneste signifikante forskjellene for disse landgruppene når det gjelder å føle seg utenlandsk, er mellom ungdom med bakgrunn fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten og ungdom med bakgrunn fra vestlige land/Europa og sentrale/østlige Asia. Når det gjelder å

føle seg norsk, skiller ungdom med bakgrunn fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten og Pakistan seg signifikant fra ungdom med bakgrunn fra sentrale og østlige Asia. Blant ungdommene med én norskfødt og én utenlandskfødt forelder er det de med vestlig eller europeisk bakgrunn som føler seg mest norske og minst utenlandske. Skillelinjene mellom norskfødte med innvandrerforeldre og de som selv har innvandret til landet er små, selv om de som ikke er født i Norge noe oftere tillegger seg en utenlandsk identitet (analysene vises ikke).

Tendensen blant ungdom med innvandrerbakgrunn er at de føler seg mer utenlandske enn norske. Dette vises også for spørsmålet om det å ha en blandet identitet som både norsk og utenlandsk. Særlig ungdom med bakgrunn fra sentrale og østlige Asia svarte bekreftende på spørsmålet om de følte at de hadde en slik identitet, men dette var også den eneste gruppen som følte sterkere for dette enn for en utenlandsk identitet (analysene vises ikke).

Samlet viser de seneste analysene at mange ungdommer med innvandrerbakgrunn ikke føler seg veldig norske. Sosialt er det tendenser til at de omgås andre ungdommer med innvandrerbakgrunn, og de har en sterkere utenlandsk enn norsk identitet. Dette gjelder uavhengig om de er født i Norge eller ikke. Resultatene kan skyldes flere ting, men en nærliggende forklaring er graden av inkludering og aksept. Hvis man ikke føler seg inkludert og akseptert i samfunnet, vil dette også kunne medføre at man velger andre kilder for å bygge sin identitet. I de påfølgende analysene vil vi forsøke å avdekke hvorvidt ungdom med innvandrerbakgrunn opplever diskriminering i hverdagen, og om de føler seg inkludert i det norske samfunnet.

2.4 Etnisk diskriminering og rasisme

Etnisk diskriminering kan defineres som usaklig forskjellsbehandling på grunnlag av etnisk tilhørighet, og er etter norsk lov forbudt (Seeberg, 2011:12–15). Rasisme kan defineres som en form for etnisk diskriminering, hvor personer handler diskriminerende ut fra en ideologisk overbevisning om at etnisk bakgrunn legitimerer forskjellsbehandling (Jahren, 2006:39–40). I tidligere forskning forstås rasisme ofte på to måter. En smal/precis forklaringsmåte vektlegger utøverens intensjoner når handlingen defineres, og

anser kun handlinger hvor utøveren bevisst har forskjellsbehandlet på bakgrunn av etnisk tilhørighet som rasisme. En bred forståelsesmåte av begrepet vektlegger den subjektive opplevelsen hos mottakeren. På denne måten er det ikke intensjonen som er viktig, men heller hvordan det tolkes av den som blir utsatt for handlingen. Ut fra en slik forståelse kan også handlinger som i utgangspunktet ikke var rasistisk ment, defineres som rasisme (Jahren, 2006:41–46).

Selv om etnisk diskriminering er forbudt, viser studier at det er mange med innvandrerbakgrunn som føler at de blir diskriminert på en rekke områder i samfunnet. En studie viste nylig at innvandrerbakgrunn er et betydelig hinder i jobbsøkningsprosessen (Midtbøen og Rogstad, 2012). Studien fant at sannsynligheten for å bli kalt inn til jobbintervju var 25 prosent lavere for søkere med utenlandskklingende navn enn for søkere med norsk klingende navn når kvalifikasjonene ellers var like. I tillegg har en litteraturgjennomgang fra NOVA (Seeberg, 2011:79–80) vist at mange ungdommer med innvandrerbakgrunn opplever det de karakteriserer som diskriminerende behandling på en rekke områder. Spennet går fra kommentarer mottatt på gaten av ukjente, behandling fra politi, omtale i medier og møtet med arbeidslivet, til opplevelser i nære relasjoner, som blant medelever og fra lærere i skolen. I undersøkelsen Ung i Oslo fra 2006 ble ungdommene spurt om erfaringer med negative eller rasistiske opplevelser på bakgrunn av etnisk tilhørighet (Vestel og Øia, 2007:87–88). Det å ha blitt truet eller angrepet på grunn av etnisk bakgrunn var relativt uvanlig, og bare fire prosent av ungdommene oppga at dette skjedde ofte eller svært ofte. 15 prosent svarte at de ofte eller svært ofte ikke følte seg akseptert av nordmenn. Samtidig svarte over 60 prosent at de sjelden eller aldri ikke følte seg akseptert. Totalt tyder resultatene fra Ung i Oslo 2006 på at negative og rasistiske opplevelser på bakgrunn av etnisk tilhørighet er relativt uvanlig.

SYNLIGE KJENNETEGN PÅ INNVANDRERBAKGRUNN

Diskriminering og rasisme er noe som i særlig grad angår personer med synlige kjennetegn på at de har innvandrerbakgrunn. Mens ungdom som bor i Oslo og har to svenskfødte foreldre defineres som ungdom med innvandrerbakgrunn, vil for eksempel adopterte med to norskfødte foreldre eller ungdom med én utenlandskfødt forelder ikke regnes som å ha innvandrerbakgrunn. På tross av dette er det langt mer sannsynlig at ungdommer i de sistnevnte gruppene kan bli utsatt for urettferdig behandling på bakgrunn av ytre kjennetegn enn de som tilhører førstnevnte gruppe. Derfor er det viktig ikke bare å ta hensyn til etnisk tilhørighet når man undersøker spørsmål knyttet til rasisme og diskriminering, men også å inkludere ungdommenes egne tanker om hvordan de blir oppfattet av andre rundt dem.

I undersøkelsen ble ungdommene spurt om de hadde opplevd at folk i Norge oppfatter dem som utenlandske, på bakgrunn av for eksempel hudfarge, utseende eller aksent. Svaralternativene var «nei», «ja, én gang», «ja, av og til» og «ja, ofte eller hele tiden». Spørsmålet fanger kun opp ungdommenes opplevelser, og ikke deres erfaringer med konkrete negative hendelser. Tabell 2.3 viser andelen av ungdommene som svarer bekreftende på at de har blitt oppfattet som utenlandske.

Tabell 2.3: Andel som har opplevd at folk i Norge oppfatter dem som utenlandsk etter landbakgrunn. 10. klasse. Prosent.

	To norskfødte foreldre	Én norskf. / én vestlig eller europeisk forelder	Én norskf. / én ikke-vestlig forelder	Vestlige land og Europa	Tyrkia, Nord-Afrika og Midtøsten	Pakistan	Sentrale og østlige Asia	Øvrig Afrika
Nei	83	75	31	35	20	36	25	20
Ja	17	25	69	65	80	64	75	80
N	1181	212	86	51	115	100	118	61

Den høyeste andelen som svarer bekreftende på spørsmålet om å bli oppfattet som utenlandsk, finner vi blant ungdom med bakgrunn fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten, og blant de med bakgrunn fra øvrige land i Afrika. Også mange av ungdommene med bakgrunn fra sentrale og østlige Asia oppgir slike erfaringer. Blant unge med pakistansk bakgrunn er andelen lik som blant de med bakgrunn fra vestlige land og Europa, hvor litt over to

av tre har erfaringer med å bli oppfattet som utenlandsk. Også blant ungdom med én norskfødt og én ikke-vestlig forelder er det mange som har erfart å bli oppfattet som utenlandsk, på tross av at disse ungdommene ikke anses som å ha innvandrerbakgrunn. Tabellen viser viktigheten av ikke bare å ta hensyn til standarddefinisjoner av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn i spørsmål som omhandler rasisme og diskriminering, da dette vel så gjerne kan skje med unge som ikke defineres som å ha innvandrerbakgrunn.

ULIKE FORMER FOR ETNISK DISKRIMINERING

I de følgende analysene skal vi undersøke ungdommenes opplevelse av diskriminering på grunnlag av det å ha blitt oppfattet som utenlandsk. Ungdommene som svarte at de hadde blitt oppfattet som utenlandske fikk en rekke oppfølgingsspørsmål om diskriminering. Her skulle de oppgi hvor ofte de hadde opplevd ulike former for diskriminering, med svaralternativer «aldri», «sjelden», «av og til», «ofte» og «svært ofte». I analysene har vi slått sammen de to første og de to siste kategoriene. Tabell 2.4 på neste side viser svarfordelingen for de ulike spørsmålene. Det er viktig å huske på at dette er et selektert utvalg, som først har svart bekreftende på spørsmålet om å bli oppfattet som utenlandsk. Analysene viser dermed ikke forekomsten av opplevd diskriminering blant ungdommene i utvalget.

Hovedinntrykket fra tabellen er at langt de fleste av ungdommene som har blitt oppfattet som utenlandske ikke opplever diskriminering i hverdagen, og at svært få opplever dette ofte. Ungdommene setter altså et tydelig skille mellom det å bli oppfattet som utenlandsk og det å bli urettferdig behandlet på bakgrunn av dette. Samtidig er det noen av opplevelsene som skiller seg ut som mer vanlige enn andre. Dette gjelder særlig påstandene «noen har vært hyggelige mot meg, men snakket stygt om meg bak min rygg» og «noen har trodd at jeg hadde bestemte meninger eller egenskaper». For førstnevnte påstand svarer 12 prosent av guttene og 11 prosent av jentene at dette skjer ofte eller svært ofte, mens ytterligere 18 og 21 prosent svarer at det skjer av og til. For påstanden om det å tillegges bestemte meninger eller egenskaper, svarer 16 prosent av guttene og 19 prosent av jentene at dette skjer ofte eller svært ofte, og henholdsvis 21 og 20 prosent svarer at dette skjer av og til.

Tabell 2.4: Andel som har opplevd ulike former for diskriminering blant ungdom som har blitt oppfattet som utenlandske etter kjønn. 10. klasse. Prosent.

	Gutter			Jenter		
	Aldri/sjelden	Av og til	Ofte/Svært ofte	Aldri/sjelden	Av og til	Ofte/Svært ofte
Jeg har blitt dårlig/urettferdig behandlet av venner	80	15	6	85	10	6
Jeg har blitt dårlig/urettferdig behandlet av medelever	82	12	6	85	10	5
Jeg har blitt dårlig/urettferdig behandlet av voksne på skolen***	68	19	13	82	10	8
Jeg har blitt dårlig/urettferdig behandlet av voksne i fritidsaktivitet	84	8	8	93	5	2
Jeg har blitt dårlig/urettferdig behandlet av fremmede ungdommer	80	14	7	86	10	5
Jeg har blitt dårlig/urettferdig behandlet av fremmede voksne**	80	11	9	86	12	2
Noen har fått meg til å føle meg utenfor	85	10	6	82	11	7
Noen har oversett meg med vilje	76	14	8	83	11	6
Noen har trodd at jeg hadde bestemte meninger eller egenskaper	63	21	16	61	20	19
Noen har vært hyggelige mot meg, men snakket stygt om meg bak min rygg	71	18	12	68	21	11
Noen har truet med å gå til fysisk angrep på meg***	72	15	14	87	9	4
Noen har gått til fysisk angrep på meg***	77	13	10	94	5	1
N	322-329			325-332		

Note: Ungdom som ikke har blitt oppfattet som utenlandske er ekskludert fra analysene.

Analysene viser også noen kjønnsforskjeller. Gjennomgående er det slik at jenter har færre opplevelser med diskriminerende behandling enn gutter, og særlig gjelder dette konkrete oppfatninger om det å ha blitt dårlig/urettferdig behandlet og fysiske angrep. Mens 6 prosent av jentene oppgir at de minst av og til har opplevd at noen har gått fysisk til angrep på dem, gjelder det samme 23 prosent av guttene. Tilsvarende differanse finnes for trusler om fysisk vold. Videre oppgir 18 prosent av jentene at de minst av og til har blitt dårlig eller urettferdig behandlet av voksne på skolen, mens det samme gjelder 32 prosent av guttene.

Ungdommene fikk også to spørsmål om nedsettende omtale i media. Disse ble stilt uten forutsetning om å ha blitt sett på som utenlandsk, men heller med en selvvalgt gruppetilhørighet som kriterium for diskriminering. Gruppetilhørighet ble eksemplifisert med norsk, muslimsk, samisk, kristen, pakistansk, somalisk, afrikansk eller annet. Tabell 2.5 viser andelen av ungdommene som oppgir at de minst av og til opplever at gruppen de definerer seg inn i blir nedsettende behandlet i media etter landbakgrunn.

Tabell 2.5: Andel som har opplevd nedsettende behandling i media basert på gruppetilhørighet etter landbakgrunn. 10. klasse. Prosent.

	To norskfødte foreldre	Én norskf./én vestlig eller europeisk forelder	Én norskf./én ikke-vestlig forelder	Vestlige land og Europa	Tyrkia, Nord-Afrika og Midt-østen	Pakistan	Sentrale og østlige Asia	Øvrig Afrika
Nedsettende behandling i aviser og blader	18	21	25	34	48	65	22	49
Dårlig omtale i TV, radio eller film	19	22	31	40	48	59	20	54
N	1171/1166	210	83/84	50	105/106	97/95	117/118	59

Det er tydelige forskjeller mellom ungdommer med ulik landbakgrunn angående det å oppleve nedsettende eller dårlig omtale i media. Ikke uventet er det unge med to norskfødte foreldre som opplever minst av dette. Også blant unge med bakgrunn fra sentrale og østlige Asia er det få som oppgir slike opplevelser. Blant ungdom med bakgrunn fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten oppgir nesten halvparten å ha opplevd negativ omtale, mens 65 prosent av ungdommene med bakgrunn fra Pakistan svarer det samme.

Forskjellen mellom de ulike landgruppene tyder på at utseende antagelig ikke er det sentrale når det gjelder nedsettende omtale i media. Det er mer nærliggende å tenke at religion spiller en viktig rolle. Nær alle ungdommene fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten og Pakistan svarer at de er muslimer på spørsmål om religiøs tilhørighet (analysene vises ikke). Om vi går ut fra at dette er gruppetilhørigheten de har valgt å definere seg inn i, kan det være med på å forklare resultatene. Medias omtale av muslimer og islam kan i mange tilfeller oppfattes som negativ, og da særlig knyttet til

terrorhandlinger, til fundamentalisme og til kriger i for eksempel Midtøsten og Afghanistan. En innholdsanalyse fra Retriever i 2008 av de åtte største norske avisene viste at rundt to tredeler av alle artikler som omhandlet innvandring hadde islam/muslimer som hovedfokus (Integrasjons- og mangfoldsdirektoratet, 2009:8–21). Av det totale antallet artikler om innvandring, var 70 prosent problemorienterte. Om vi går ut fra at det også gjelder artiklene om islam, viser dette et betydelig negativt medietrykk. Et fokusgruppeintervju med ti toppledere med innvandrerbakgrunn bekrefter inntrykket. Informantene vektla at særlig muslimer, men også til en viss grad somaliere og pakistanere, får svært mye negativ medieomtale (Integrasjons- og mangfoldsdirektoratet, 2009:81–87).

RASISME

Så langt har vi behandlet diskriminering på bestemte arenaer, enten på grunn av det å bli sett på som utenlandsk eller på grunn av følt gruppetilhørighet. Ungdommene i LUNO-utvalget ble også spurt direkte om de noen sinne hadde blitt utsatt for rasisme, og eventuelt hvor mange ganger dette hadde skjedd. Spørsmålet måler det vi tidligere kalte en bred forståelse av rasisme, i og med at erfaringene som måles vil være respondentenes subjektive forståelse av situasjonen. Framgangsmåten gir ungdommene god mulighet til selv å definere om de synes de har blitt rasistisk behandlet. Derimot er det vanskelig å vite om handlingene var ment å være rasistiske. En smal definisjon av rasisme er uansett vanskelig å måle ved å spørre de som blir utsatt for handlingen, da dette innebærer at det er utøverens intensjoner bak handlingene som avgjør om de kan kalles rasisme eller ikke.

Tabell 2.6 viser andel av ungdommene i utvalget som oppgir at de har blitt utsatt for rasisme etter landbakgrunn. Som tidligere nevnt kan det å ha synlige kjennetegn på innvandrerbakgrunn øke risikoen for diskriminering og rasisme. Vi velger derfor å inkludere unge med én norskfødt og én utenlandsk forelder i analysene.

Tabell 2.6: Andel som har blitt utsatt for rasisme etter landbakgrunn. 10. klasse. Prosent.

	Én norskf. / én vestlig eller europeisk forelder	Én norskf. / én ikke- vestlig forelder	Vestlige land og Europa	Tyrkia, Nord- Afrika og Midtøsten	Pakistan	Sentrale og østlige Asia	Øvrig Afrika
Aldri	76	58	67	46	54	59	44
En gang	9	13	15	26	20	20	23
2–3 ganger	8	22	15	20	13	13	13
Mer enn tre ganger	7	7	4	8	13	9	20
N	208	83	48	112	100	116	88

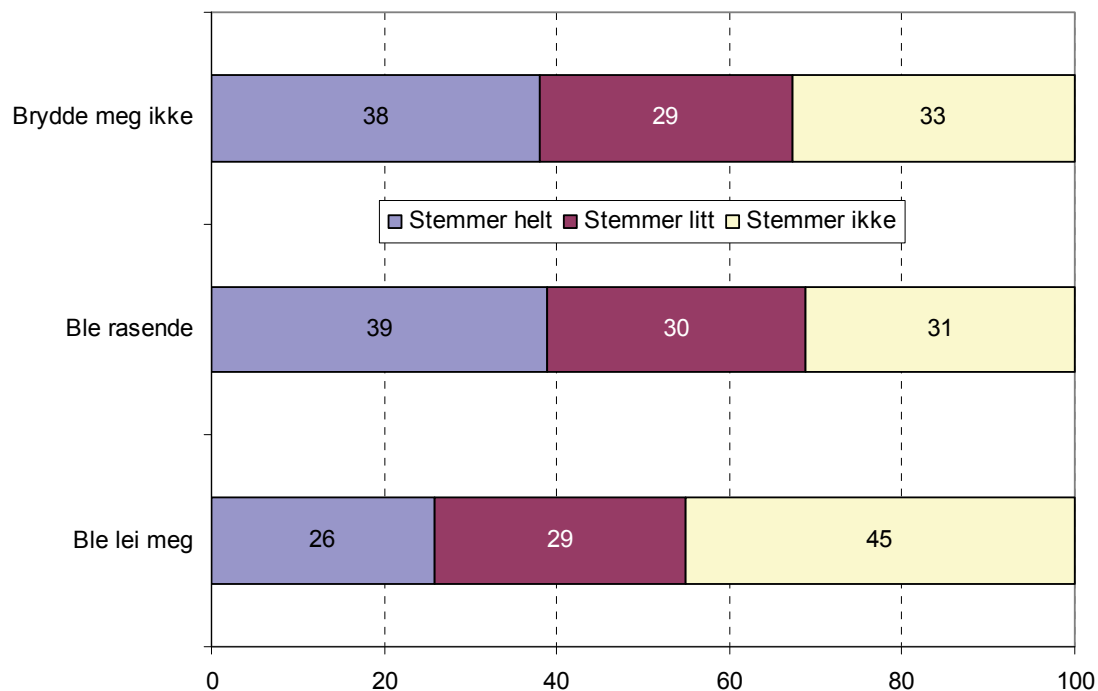
Ungdom med én norskfødt og én vestlig forelder, og de med vestlig eller europeisk bakgrunn, har færrest erfaringer med rasisme. Henholdsvis 76 og 67 prosent svarer at dette aldri har skjedd. Ungdom med bakgrunn fra øvrige land i Afrika har flest slike erfaringer, og hele 20 prosent svarer at dette har skjedd mer enn tre ganger. Blant ungdom med bakgrunn fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten, har litt over halvparten opplevd rasisme, men bare åtte prosent oppgir at dette har skjedd mer enn tre ganger. Tilsvarende gjelder også for de som har én norskfødt og én ikke-vestlig forelder. Blant unge med pakistansk bakgrunn er det tendenser til polarisering. En noe høyere andel av ungdommene sier de har blitt utsatt for rasisme tre ganger eller mer sammenlignet med i de fleste andre gruppene, samtidig som det totalt sett er færre i denne gruppen som oppgir erfaringer med rasisme. Med unntak av ungdommer med vestlig eller europeisk bakgrunn, er det de fra sentrale og østlige Asia som sjeldnest oppgir at de har vært utsatt for rasisme, hvor omtrent 40 prosent svarer bekreftende på dette.

I tre av gruppene finner vi signifikante kjønnsforskjeller. I disse gruppene oppgir flere av guttene enn jentene at de har opplevd rasisme (analysene vises ikke). Dette gjelder ungdom med én norskfødt og én vestlig eller europeisk forelder og ungdom med bakgrunn fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten og Pakistan. Eksempelvis oppgir 61 prosent av pakistanske gutter minst ett tilfelle av rasisme, mens bare 38 prosent av jentene svarer det samme. Tilsvarende forskjeller finnes også i de to andre nevnte gruppene.

Ungdommene ble også spurt om hvordan de reagerte da de ble utsatt for rasisme: om de ikke brydde seg, om de ble rasende eller om de ble lei seg. Svaralternativene var «stemmer ikke», «stemmer litt» og «stemmer helt».

Figur 2.9 viser fordelingen for disse spørsmålene blant ungdommene som oppga at de hadde blitt utsatt for rasisme da de gikk i 10. klasse.

Figur 2.9: Svarfordeling for ulike reaksjoner på å ha blitt utsatt for rasisme. 10. klasse. Prosent. N=472-495.

Raseri er en vanlig reaksjonsform når ungdommene blir utsatt for rasisme. 39 prosent sier at det stemmer helt at de ble rasende, og ytterligere 30 prosent mener det stemmer litt. Også det å bli lei seg er vanlig, noe totalt 55 prosent mener at stemmer helt eller litt. Samtidig er det mange som oppgir at de var relativt likegyldige: 67 prosent svarer at det stemmer helt eller litt at de ikke brydde seg. Dette kan kanskje tolkes som en slags forsvarsmekanisme, hvor ungdommene velger å uskyldiggjøre hendelsen for å håndtere den. I en studie av ungdom med innvandrebakgrunn i Oslo gjorde Prieur (2004:119–122) lignende funn. Ungdommene i studien valgte enten å bagatellisere de rasistiske hendelsene, og nærmest uttrykke forståelse for at det skjedde, eller de reagerte med raseri og en form for overfølsomhet, hvor all motgang ble tolket inn i en rasistisk kontekst.

Videre analyser viser enkelte gruppeforskjeller i reaksjonsmønster. Mens jenter ofte reagerer med å bli lei seg, er det mer vanlig blant gutter å reagere enten med raseri eller ved ikke å bry seg. Det er også slik at unge som føler at

de har en norsk identitet oftere oppgir at de ikke brydde seg om hendelsen. Sist er frekvensen av opplevd rasisme av betydning. Mens de som har blitt utsatt for rasisme få ganger oftere oppgir at de ikke brydde seg, er de to andre reaksjonsformene langt vanligere blant de som har blitt utsatt for rasisme mange ganger. Dette virker som et relativt forståelig handlingsmønster. Bli ungdommene utsatt for rasisme i et enkelttilfelle kan de kanskje klare å håndtere dette gjennom å skyldte direkte på personen som utførte handlingen. Om tankene går over til å se på hendelsene som systematisk diskriminering, er veien kortere til andre reaksjonsformer enn ignoranse.

Flertallet av ungdommene med innvandrerbakgrunn har altså verken opplevd diskriminering eller rasisme, samtidig som mange også svarer at dette har skjedd. Som vi tidligere har vært inne på, kan opplevelsen av slike handlinger ha innvirkning på hvorvidt ungdom med innvandrerbakgrunn føler seg akseptert og inkludert i det norske samfunnet. At nærmere halvparten har opplevd slike handlinger er derfor bekymringsverdig.

2.5 Oppsummering

- *Forskjeller i sosialt nettverk:* Selv om det finnes mange unntak, viser analysene at en del ungdommer uten innvandrerbakgrunn har begrenset kontakt med ungdom med innvandrerbakgrunn på fritiden. Dette gjelder også i bydelene i Oslo med høy innvandrerandel i befolkningen. Blant ungdom med innvandrerbakgrunn oppgir nærmere halvparten at foreldrene til vennene deres oftere har utenlandsk enn norsk bakgrunn. Den andre halvparten oppgir enten at foreldrene til vennene deres stort sett har norsk bakgrunn, eller at de omgås ungdommer med og uten innvandrerbakgrunn i like stor grad. Blant ungdom med innvandrerbakgrunn spiller andelen av befolkningen med innvandrerbakgrunn i bydelene langt mindre rolle for deres sosiale nettverk.
- *Få opplever mye diskriminering og rasisme:* Mange av ungdommene med innvandrerbakgrunn svarer at de har opplevd å bli oppfattet som utenlandske. Når disse ungdommene blir spurt om de har blitt utsatt for diskriminerende handlinger blant venner, på fritiden eller på skolen, er det relativt få som oppgir slike erfaringer. Dette viser at det nødvendigvis ikke er noen sammenheng mellom det å bli oppfattet som utenlandsk og det å bli dårlig behandlet på grunn av dette. Samtidig er det svært mange

som har opplevd at en selvvalgt gruppe de identifiserer seg med har blitt nedsettende behandlet i media, og dette er særlig vanlig i landgruppene som består av mange muslimer. Nærmere halvparten av ungdommene med innvandrerbakgrunn oppgir at de har vært utsatt for noe som de selv opplevde som rasisme, selv om få oppgir mange erfaringer.

- *Mange føler seg utenlandske:* Mange av ungdommene med innvandrerbakgrunn føler seg mer utenlandske enn norske. Dette gjelder uavhengig av landbakgrunn. Samtidig viser analysene at botid henger sammen med identitetsfølelse. Ungdommer som har innvandret til Norge etter fylte syv år føler seg mindre norske enn norskfødte ungdommer med innvandrerforeldre, mens ungdom som har innvandret før fylte syv år ligner mer på norskfødte ungdommer med innvandrerforeldre. Det er også mange ungdommer med innvandrerbakgrunn som forteller at de føler seg både norske og utenlandske, selv om det vanligste er å føle seg utenlandsk.
- *Relativt gode norskferdigheter:* De fleste av ungdommene med innvandrerbakgrunn oppgir at de snakker norsk med vennene sine. Samtidig varierer ungdommenes vurderinger av egne norskferdigheter da de startet i skolen, og noen oppgir så dårlige ferdigheter at det høyst sannsynlig vil kunne medføre problemer i skolen. Dette gjelder også blant norskfødte ungdommer med innvandrerforeldre, selv om de aller fleste vurderer ferdighetene som gode. Noe som henger sammen med gode norskferdigheter, er det å ha gått i barnehage. Videre er det få av ungdommene med innvandrerbakgrunn som primært snakker norsk hjemme. Dette kan mest sannsynlig forklares av foreldrenes ønsker og kompetanse.

3 Foreldre: skole og relasjon

En rekke studier har vist at ungdom med innvandrerbakgrunn føler sterkere lojalitet overfor sine foreldre enn det ungdom uten innvandrerbakgrunn gjør (Engebrigtsen og Fuglerud, 2007; Prieur, 2004). En mulig forklaring på forskjellene kan være kulturelle tradisjoner. En annen mulig forklaring kan være at ungdommene føler at foreldrene har ofret noe for deres del gjennom å bosette seg i Norge. Samtidig blir ungdommene påvirket av det norske samfunnet og de idealer som finnes her. Dette kan være med på å skape en spenning mellom forventningene og verdiene i hjemmet og impulser fra andre i jevnaldersmiljøet. Videre kan vi også regne med å finne forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn når det gjelder foreldrenes holdninger til og tanker om en av de andre store arenaene i ungdoms liv: skolen. En del innvandrerforeldre har svært begrenset med utdanning fra egen oppvekst, noe som kan gjøre det vanskelig å følge opp skolegangen til barna. For en del foreldre vil også dårlige norskferdigheter og manglende kunnskaper om det norske samfunnet være til hinder for at de kan hjelpe barna med skolearbeidet. Kombinert kan dette bidra til at oppvekstsituasjonen fremstår som relativt ulik for ungdom med og uten innvandrerbakgrunn, både når det gjelder familieforståelse, forpliktelser, fritid, framtidsutsikter og forholdet mellom skole og hjem. Forhold knyttet til skole og utdanning kan også være en potensiell kilde til konflikt i familien, ved at forventningen til, og forståelsen av, dette kan være svært ulik mellom ungdommene og foreldrene.

På samme måte som det forrige, er også dette kapittelet ment for å gi et oversiktsbilde som grunnlag for analyser og diskusjoner videre i rapporten. Først undersøker vi foreldrenes involvering i ungdommenes læring og skolearbeid, samt om det er forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn i hvordan foreldrene forholder seg til det valget av videregående skole og utdanningsprogram ungdommene gjorde i 10. klasse. Samtidig vil vi ta hensyn til ungdommenes klassebakgrunn, slik at det er mulig å undersøke hvorvidt observerte forskjeller skyldes faktorer knyttet til migrasjon og de

unges landbakgrunn, eller om det heller henger sammen med sosio-økonomisk bakgrunn. Deretter går vi videre til å se på forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn når det gjelder konflikt og samhold i familien, før vi undersøker om det er en sammenheng mellom rangling og følelsen av samhold i familien og foreldrenes forhold til ungdommenes utdannings situasjon.

3.1 Foreldrenes involvering i skolegang

Studier har vist at mange ungdommer med innvandrerbakgrunn gjør ambisiøse valg når det gjelder utdanning, og at dette skjer uavhengig av at de i gjennomsnitt presterer dårligere i skolen enn ungdom uten innvandrerbakgrunn. På tross av et svakere utgangspunkt karaktermessig, velger de oftere enn ungdom uten innvandrerbakgrunn studieforbereende linjer (Støren, 2005:76), og når det gjelder høyere utdanning velger ungdom med innvandrerbakgrunn mer krevende studier, og gjerne også lengre studier, enn det ungdom uten innvandrerbakgrunn gjør (Schou, 2009). En mulig forklaring er at dette skyldes faktorer i hjemmet, som sterke forventninger fra foreldrene om å lykkes i livet og et ønske fra dem om at barna skal bruke den muligheten de har fått gjennom migrasjonen.

LÆRINGSSITUASJONER I HJEMMET

Tidligere forskning har vist at det er store forskjeller mellom familier med og uten innvandrerbakgrunn når det gjelder lærings situasjoner i hjemmet i førskolealder. Analyser av data fra leseundersøkelsen PIRLS viste at andelen barn uten innvandrerbakgrunn som ble lest for av foreldrene, var omtrent dobbelt så høy som blant barn med innvandrerbakgrunn. Imidlertid viste studien at innvandrerforeldre oftere utførte andre aktiviteter, som å leke alfabetleker, spille ordleker, eller bruke datamaskin for opplæringshjelp. Studien viste at frekvensen av slike læringsaktiviteter i hjemmet har en sterk sammenheng med barns leseferdigheter i 4. klasse. Sterkest er sammenhengen mellom det å bli lest for hjemme og senere leseferdigheter. Sammenhengen mellom ulike former for leseforberedende aktiviteter og leseprestasjoner, er også sterkere for ungdom med innvandrerbakgrunn enn for ungdom uten innvandrerbakgrunn (Wagner, 2004:50–53). Det understreker

viktigheten av språkopplæring i førskolealder for barn med innvandrerbakgrunn – både i hjemmet og i barnehagen.

Ungdommene ble i LUNO-undersøkelsen spurt om frekvensen av ulike læringssituasjoner i hjemmet i tiden før de begynte på skolen, med svaralternativer «aldri», «en sjelden gang», «av og til» og «ofte». Tabell 3.1 viser andelen blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som oppga at foreldrene ofte la til rette for ulike former for læring i hjemmet i førskolealder.

Tabell 3.1: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som ofte deltok i ulike læringssituasjoner i hjemmet i førskolealder etter kjønn. VG2. Prosent.

	Gutter			Jenter		
	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.
Foreldrene mine leste bøker høyt for meg	61	15	***	74	24	***
Jeg lekte, spilte spill eller dataspill for å lære tall, bokstaver, regning eller lesing	38	31		47	36	**
Foreldrene mine snakket med meg om ord og bokstaver for å lære meg å lese før skolestart	29	29		43	40	
N	587-589	176-177		752-754	236-239	

Gjennomgående er det flere jenter enn gutter som oppgir at foreldrene har lagt til rette for ulike læringssituasjoner i hjemmet. Videre er forskjellene mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn ubetydelige for gutter både på utsagnet om leking og spill og på utsagnet om at foreldrene snakket om ord og bokstaver. For jenter finner vi en signifikant forskjell på utsagnet om leking og spill. Når det gjelder det å bli lest for, er forskjellene betydelige. Nesten 50 prosent flere blant ungdom uten innvandrerbakgrunn oppga at de ofte ble lest for sammenlignet med blant ungdom med innvandrerbakgrunn. En mulig hypotese er at forskjellen i det å bli lest for kan knyttes til sosial klasse, og at det å lese for barna er særlig utbredt blant middelklasseforeldre (Stefansen og Aarseth, 2011). Som tidligere analyser har vist, er klassebakgrunnen blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn relativt ulik, noe som kan føre til at resultatene egentlig skyldes dette.

For å finne ut om sosioøkonomisk bakgrunn kan forklare forskjellene i det å bli lest for, gjennomførte vi en logistisk regresjonsanalyse. Å ofte bli lest for i førskolealder var avhengig variabel. Landbakgrunn, sosioøkonomisk bakgrunn og kjønn er inkludert som uavhengige variabler. Her er det å ha to norskfødte foreldre og det å tilhøre klassen høyere funksjonær brukt som referanse kategorier. En oddsratio over én betyr at det er *mer* sannsynlig at de ofte ble lest for i den aktuelle gruppen enn i referanse kategorien, mens en oddsratio *under* én betyr at det er mindre sannsynlig. Variabelen kjønn holdes konstant, slik at vi vet at det ikke er ulik kjønns sammensetning i gruppene som skaper eventuelle forskjeller.

Tabell 3.2: Logistisk regresjonsanalyse med det å bli lest ofte for i førskolealder som avhengig variabel. VG2. N=1790.

	Modell 1	Modell 2
	Oddsratio	Oddsratio
Konstant	2,71***	3,65***
Kjønn (jente=0, gutt=1)	0,55***	0,55***
<i>To norskfødte foreldre (referanse)</i>		
Én norskfødt/én vestlig eller europeisk forelder	1,50*	1,48*
Én norskfødt/én ikke-vestlig forelder	0,60*	0,65
Vestlige land og Europa	0,22***	0,25***
Tyrkia, Nord-Afrika og Midtøsten	0,07***	0,09***
Pakistan	0,09***	0,13***
Sentrale og østlige Asia	0,12***	0,16***
Øvrig Afrika	0,07***	0,08***
Annet/ukjent	0,31**	0,37*
<i>Høyere funksjonær (referanse)</i>		
Øvre serviceklasse		1,22
Nedre serviceklasse		0,83
Lavere funksjonær		0,55*
Faglærte arbeidere		0,54*
Ufaglærte arbeidere		0,43**
Ikke i arbeid (T1-T3)		0,21***
Uoppgitt		0,61*

Tabell 3.2 viser at hypotesen om at forskjeller i det å bli lest for i førskolealder egentlig har med klassekultur å gjøre, og ikke landbakgrunn, ikke stemmer. I modell 1 er kjønn og landbakgrunn inkludert som uavhengige variabler, og som forventet finner vi store forskjeller mellom unge med ulik

landbakgrunn. Den høyeste skåren finnes blant de med én norskfødt og én vestlig eller europeisk forelder, mens de laveste skårene finnes blant unge med bakgrunn fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten, Pakistan og fra øvrige land i Afrika. For alle gruppene utenom ungdom med én norskfødt og én vestlig forelder, er det mindre sannsynlig at de ble lest for enn det var for ungdom med to norskfødte foreldre.

I modell 2 har vi inkludert sosioøkonomisk bakgrunn i analysene, for å undersøke om de observerte forskjellene egentlig skyldes forskjellig klassebakgrunn. Analysen viser at sosioøkonomisk bakgrunn har noe betydning når det gjelder det å bli lest for i førskolealder. De lavere klassene har en oddsratio under én, noe som viser at det er mindre sannsynlig at disse ble lest for sammenlignet med unge med bakgrunn fra høyere funksjonær-klassen. Samtidig er det minimale endringer i oddsratioen for de ulike landgruppene, noe som viser at landbakgrunn fortsatt har selvstendig forklaringskraft i analysene. Selv om sosioøkonomisk bakgrunn har en viss sammenheng med lesevanene i hjemmet, er det altså helt tydelig at ungdommenes landbakgrunn har langt større betydning. Hva dette skyldes er vanskelig å si, men en mulighet er at det har med tilgjengeligheten av litteratur på et språk foreldrene er komfortable i å lese. Antagelig kommer en del av foreldrene til ungdom med innvandrerbakgrunn fra land hvor skolegangen i egen oppvekst har vært mangelfull, noe som også kan bidra til å forklare disse funnene.

INVOLVERING I UNGDOMMENES SKOLEHVERDAG

De neste spørsmålene vi tar opp dreier seg om ungdommenes oppfatninger av foreldrenes involvering i deres nåværende skolesituasjon. Spørsmålene er inspirert av tidligere studier gjort i tilknytning til det som er kalt «family learning environment» (se for eksempel Marjoribanks, 1979). Ungdommene tok stilling til en rekke utsagn om foreldrenes involvering i deres skolegang, ved å oppgi om de synes de ulike påstandene stemte svært godt, nokså godt, nokså dårlig eller svært dårlig. Tabell 3.3 viser andelen som har svart at de ulike påstandene stemmer svært eller nokså godt.

Tabell 3.3: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som mener ulike påstander om foreldrenes involvering i skole og utdanning stemmer svært eller nokså godt etter kjønn. VG2. Prosent.

	Gutter			Jenter		
	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.
Foreldrene mine regner det som en selvfølge at jeg fullfører videregående	97	96		97	97	
Foreldrene mine er svært interessert i skolearbeidet mitt	85	82		87	75	***
Foreldrene mine synes det er viktig at jeg tar utdanning på høyskole/universitet	79	89	**	83	94	***
Foreldrene mine hjelper meg ofte med skolearbeidet	53	51		59	48	**
Foreldrene mine har ofret mye for at jeg skal få en god utdanning	42	75	***	29	62	***
Foreldrene mine kontrollerer at jeg gjør leksene mine	36	59	***	31	43	**
Foreldrene mine synes det er viktig at jeg er blant de beste i klassen	36	62	***	26	57	***
Foreldrene mine synes det er viktig at jeg kommer meg i jobb fortest mulig	26	32		22	30	*
Foreldrene mine blir overrasket hvis jeg klarer å fullføre videregående uten å stryke i noen fag	11	30	***	7	24	***
N	594-604	180-184		749-757	243-246	

En svært høy andel av ungdommene oppgir at foreldrene er opptatt av at de skal fullføre videregående skole, at foreldrene er interessert i skolearbeidet deres og at foreldrene mener det er viktig at ungdommene tar høyere utdanning. Dette gjelder både blant gutter og jenter og for ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Likevel er det enkelte forskjeller på disse utsagnene. Andelen som oppgir at foreldrene mener det er viktig med høyere utdanning, er høyere blant ungdom med innvandrerbakgrunn enn blant ungdom uten innvandrerbakgrunn. Videre er det flere jenter uten enn med innvandrerbakgrunn som oppgir at foreldrene er svært interessert i skolearbeidet deres. For jentene viser tabellen forskjeller på så og si alle utsagnene. Forskjellene tyder på at jenter med innvandrerbakgrunn opplever større

forventninger fra foreldrene om å gjøre det bra på skolen og om å ta høyere utdanning enn jenter uten innvandrerbakgrunn. Samtidig tyder forskjellene på at jenter uten innvandrerbakgrunn i noe større grad enn jenter med innvandrerbakgrunn opplever at foreldrene er interessert i og støtter dem i skolearbeidet deres.

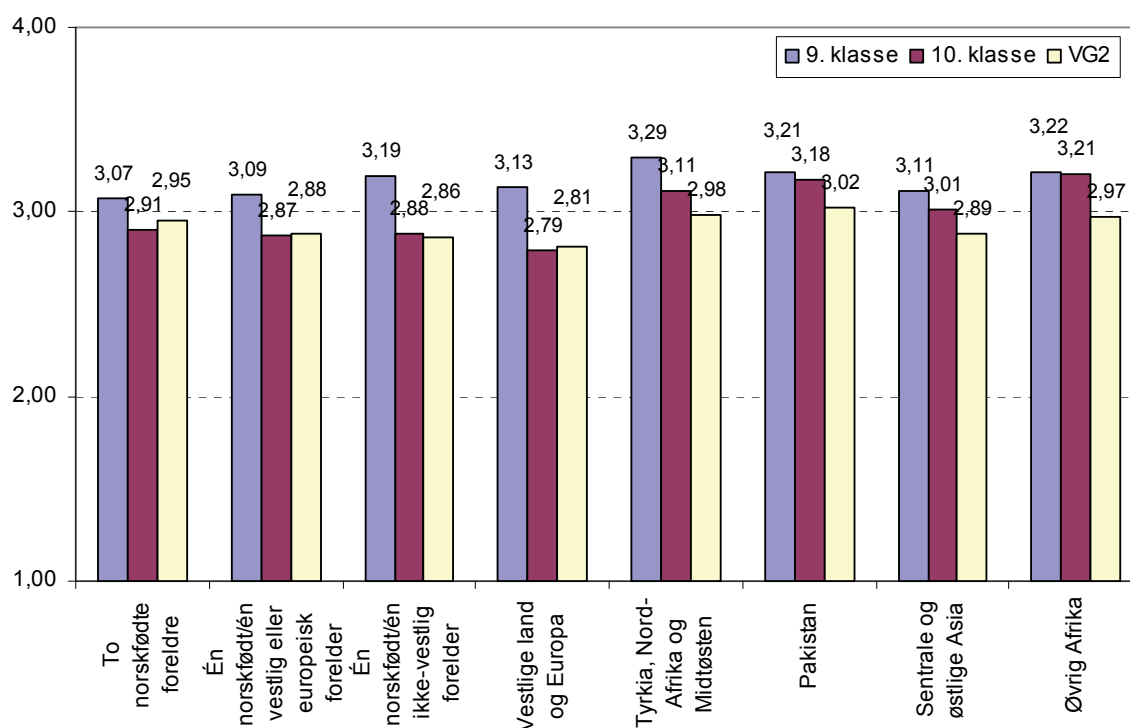
For guttene er det færre påstander med signifikante forskjeller. Imidlertid tyder de forskjellene som finnes på at også gutter med innvandrerbakgrunn opplever mer press fra foreldrene til å gjøre det bra på skolen og til å ta høyere utdanning enn det gutter uten innvandrerbakgrunn opplever. Når det gjelder opplevelsen av interesse og støtte fra foreldrene, er det ikke forskjeller mellom gutter med og uten innvandrerbakgrunn.

Oppslutningen rundt de ulike påstandene viser klare forskjeller i hvordan ungdommene opplever foreldrenes involvering i skolegangen deres. Både ungdom med og uten innvandrerbakgrunn forteller at foreldrene viser interesse for skolen og støtter opp om skolegangen. Samtidig opplever ungdom med innvandrerbakgrunn i langt større grad krav og forventninger enn det ungdom uten innvandrerbakgrunn gjør. Imidlertid er det ikke slik at disse kravene møtes av mer hjelp og støtte fra foreldrene – ungdom som oppgir at foreldrene ikke stiller tilsvarende krav til dem sier at de får like mye hjelp med skolearbeidet. Funnene er i overensstemmelse med tidligere forskning. Analyser av den nasjonale ungdomsundersøkelsen Ung i Norge 2002 viste at ungdom uten innvandrerbakgrunn fortalte at foreldrene var mer interessert i skolearbeidet deres enn hva ungdom med innvandrerbakgrunn oppga. Samtidig opplevde ungdom med innvandrerbakgrunn langt større forventninger om at de skulle prestere i skolen (Bakken, 2003:69–73). Utover i de neste kapitlene vil vi undersøke videre hvordan ungdommens opplevelse av foreldrenes interesse for skolen henger sammen med blant annet skoleprestasjoner og utdanningsaspirasjoner.

Fire av påstandene om foreldrenes involvering i skole og utdanning ble gjentatt ved alle de tre undersøkelsestidspunktene. Dette gjaldt påstandene «foreldrene mine er svært interessert i skolearbeidet mitt», «foreldrene mine hjelper meg ofte med skolearbeidet», «foreldrene mine kontrollerer at jeg gjør leksene mine» og «foreldrene mine synes det er viktig at jeg tar høyere utdanning». Ut fra disse påstandene har vi konstruert tre skalaer som går fra

1 til 4, en fra hver undersøkelse. Lave verdier betyr at foreldrene i liten grad engasjerer seg i skolen og ungdommens utdanning, mens høye verdier betyr stort engasjement. Cronbachs alpha på de tre tidspunktene er henholdsvis 0,64, 0,63 og 0,64, noe som viser relativt god intern konsistens mellom de ulike leddene i skalaen. Figur 3.1 viser gjennomsnittsverdien for de tre skalaene etter ungdommens landbakgrunn.

Figur 3.1: Gjennomsnittsverdi på skala om foreldrenes involvering i skole og utdanning (1-4) etter landbakgrunn. Tre tidspunkter. N=1539-1562.

Note: Figuren er basert på ungdommene som deltok i alle tre undersøkelsene.

Signifikant forskjellig fra ungdom med to norskfødte foreldre:

9. klasse: Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten og Pakistan (høyere).

10. klasse: Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten, Pakistan og øvrig Afrika (høyere).

Ved det første tidspunktet skårer en del av landgruppene høyere på skalaen enn det ungdom med to norskfødte foreldre gjør, selv om forskjellene ikke er veldig store. Høyest skårer unge med bakgrunn fra Pakistan, mens ungdommer fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten kommer på plassen bak. Disse to gruppene er de eneste som skiller seg signifikant fra unge med to norskfødte foreldre på dette tidspunktet. Ved det andre tidspunktet skiller de samme landgruppene seg ut, sammen med ungdom med bakgrunn fra øvrige land i Afrika. Dette er de to undersøkelsene som er gjennomført på ungdomsskolen.

I undersøkelsen fra videregående er det ikke forskjell mellom unge med ulike landbakgrunn.

Utviklingen i de ulike gruppene virker relativt uniform totalt sett. For flertallet synker skåren på skalaen markant mellom de to første undersøkelsene. Altså rapporterer ungdommene om en nedgang i foreldrenes involvering i skolegangen fra 9. til 10. klasse. Etter dette stabiliserer skåren seg i de fleste gruppene. Samtidig som utviklingen går i mer eller mindre samme retning for alle gruppene, endres forholdet mellom gruppene noe. Mens unge med to norskfødte foreldre skåret signifikant lavere på skalaen i den første undersøkelsen sammenlignet med resten av ungdommene, er avstanden mer enn halvert i den siste undersøkelsen. Dette skyldes da i all hovedsak en svakere nedgang blant disse ungdommene enn i de andre landgruppene. Vi har også gjort analyser hvor ungdommenes sosioøkonomiske bakgrunn er inkludert, uten at dette endrer resultatene (analysene vises ikke).

Mellom den første og andre undersøkelsen skjer det en del endringer for flere av landgruppene, noe som er interessant med tanke på at de ikke har byttet skole i løpet av denne perioden. Ungdommene mener altså at foreldrene interesserer seg mindre for skolearbeidet deres i det svært viktige siste året på ungdomsskolen, hvor grunnlaget legges for opptak til videregående utdanning. Det er vanskelig å gi noen eksakt tolkning av hva dette skal kunne bety. En mulig forklaring kan knyttes opp mot at elevene blir eldre. Kanskje fører dette til at foreldrene forventer at barna selv tar mer ansvar for sin skolegang, eller til at ungdommene ikke lar foreldrene få bry seg like mye som før. Uansett er det viktig å huske på at det vi har målt er hva ungdommene mener om foreldrenes holdninger, og at det ikke nødvendigvis uttrykker foreldrenes eget syn.

3.2 Foreldrenes betydning for valg av studieretning og skole

Vi vil nå bevege oss videre til å se på det spesifikke valget av utdanningsprogram og videregående skole ungdommene gjorde da de gikk i 10. klasse på ungdomsskolen, og hvordan foreldrene stilte seg til dette valget. Ungdommene ble i spørreskjemaet bedt om å vurdere riktigheten av tolv påstander om foreldrenes rolle når det gjaldt dette valget, hvor de så skulle si om påstandene stemte svært godt, nokså godt, nokså dårlig eller svært dårlig.

Tabell 3.4 viser andelen av ungdommene med og uten innvandrerbakgrunn som har svart at påstandene stemmer svært eller nokså godt.

Tabell 3.4: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som mener ulike påstander om foreldrenes betydning for valg av skole og studieretning stemmer svært eller nokså godt etter kjønn. 10. klasse. Prosent.

	Gutter			Jenter		
	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.
De er positive til valget mitt	94	90	*	97	95	
De synes jeg skal gjøre mitt eget valg	92	86	*	95	91	*
De synes det er mine interesser og hva jeg har lyst til som er viktig når jeg skal velge skole	91	83	**	93	86	**
De har støttet meg i å finne noe som jeg hadde lyst til	85	81		90	84	**
De har hjulpet meg med å skaffe informasjon	63	70		68	66	
De har hjulpet meg for at jeg skal kunne få de karakterene jeg trenger for å komme inn der jeg ønsket	64	65		62	62	
De har prøvd å påvirke valget mitt	48	60	**	37	42	
De har sterke meninger om hva jeg burde velge	34	60	***	29	46	***
De har ikke snakket særlig mye med meg om hva jeg skal velge	23	28		17	18	
De har ikke vært særlig interessert	22	27		15	19	
De har helt andre meninger enn meg om hva jeg burde velge	17	32	***	10	19	***
De er negative til valget mitt	10	16	*	4	7	
N	664-672	199-204		795-802	256-261	

De aller fleste av ungdommene forteller at foreldrene er positive til deres valg av videregående skole, og de opplever at foreldrene synes ungdommene skal gjøre sitt eget valg. Andelen som mener dette stemmer svært eller nokså godt er svakt høyere blant ungdom uten innvandrerbakgrunn enn blant ungdom med innvandrerbakgrunn. Når det gjelder å skaffe informasjon og å hjelpe til med å få karakterene som trengs for å komme inn der man har søkt, er det ingen forskjell mellom unge med og uten innvandrerbakgrunn. Det samme gjelder andelen som svarer at foreldrene enten ikke har snakket med dem eller ikke har vært særlig interessert. Beveger vi oss videre til påstander om det å påvirke valget de unge har gjort er det til dels store forskjeller, og da særlig

blant guttene. Mens 60 prosent av guttene med innvandrerbakgrunn sier at foreldrene har hatt sterke meninger om hva de bør velge, gjelder det samme 34 prosent av guttene uten innvandrerbakgrunn. Andelene som svarer at foreldrene har prøvd å påvirke valget, er henholdsvis 60 og 48 prosent i de respektive gruppene. Over 30 prosent av guttene med innvandrerbakgrunn oppgir også at foreldrene har hatt andre meninger enn dem selv om valget, mens det samme gjelder 17 prosent av guttene uten innvandrerbakgrunn. Selv om det er forskjeller også blant jentene på disse spørsmålene, er de ikke like store som blant guttene. Vi finner også noen ulikheter mellom gutter og jenter, både blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Særlig på utsagnene om at foreldrene har andre meninger om hvilket valg ungdommene burde gjøre og at de er negative til valget, er det til dels store kjønnsforskjeller.

For å undersøke om det finnes noen underliggende dimensjoner i svarene på påstandene, utførte vi en faktoranalyse. Det resulterte i tre distinkte dimensjoner. Den første har vi valgt å kalle «Støtte», og den inneholder følgende påstander: «de har hjulpet meg for at jeg skal kunne få de karakterene jeg trenger for å komme inn der jeg ønsket», «de synes det er mine interesser og hva jeg har lyst til som er viktig når jeg skal velge skole», «de er positive til valget mitt», «de synes jeg skal gjøre mitt eget valg», «de har støttet meg i å finne noe som jeg hadde lyst til» og «de har hjulpet meg med å skaffe informasjon». Alle disse påstandene inneholder elementer av at foreldrene opptrer støttende og interesserte, samtidig som de ikke legger noe særlig press på hva slags utdanningsprogram og hvilken skole ungdommene skal velge. Den andre dimensjonen har vi kalt «Påvirkning», og den inneholder følgende påstander: «de har prøvd å påvirke valget mitt», «de har sterke meninger om hva jeg burde velge», «de har helt andre meninger enn meg om hva jeg burde velge» og «de er negative til valget mitt». Felles for disse påstandene er at alle inneholder elementer av press og uenighet, samtidig som påstandene også viser at foreldrene er engasjert i ungdommenes fremtid. Den siste dimensjonen kaller vi «Likegyldighet», og den inneholder følgende to påstander: «de har ikke vært særlig interessert» og «de har ikke snakket særlig mye med meg om hva jeg skal velge». Felles for disse er at ungdommene opplever at foreldrene ikke engasjerer seg.

I tabell 3.5 har vi utført tre lineære regresjonsanalyser, med hver av de ovenfor nevnte dimensjonene som avhengig variabel og kjønn, landbakgrunn og sosioøkonomisk bakgrunn som uavhengige variabler. Det å ha to norskfødte foreldre er referansekategori for landbakgrunn, mens høyere funksjonær er referansekategori for sosioøkonomisk bakgrunn.

Tabell 3.5: Lineær regresjonsanalyse med dimensjonene «Støtte», «Påvirkning» og «Likegyldighet» som avhengige variabler. 10. klasse. N=1982-1985.

	Støtte		Påvirkning		Likegyldighet	
	B		B		B	
	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2
Konstant	3,30***	3,34***	1,74***	1,65***	1,66***	1,59***
Kjønn (jente=0, gutt=1)	-0,09***	-0,09***	0,20***	0,19***	0,18***	0,18***
<i>To norskfødte foreldre (referanse)</i>						
Én norskfødt/én vestlig eller europeisk forelder	0,02	0,02	-0,05	-0,05	0,00	0,00
Én norskfødt/én ikke-vestlig forelder	-0,08	-0,08	0,00	0,01	0,13	0,11
Vestlige land og Europa	-0,23**	-0,23**	0,18	0,18	0,16	0,13
Tyrkia, Nord-Afrika og Midtøsten	0,00	0,03	0,23***	0,22***	0,12	0,04
Pakistan	-0,02	0,02	0,18**	0,21**	-0,05	-0,14
Sentrale og østlige Asia	-0,10	-0,08	0,37***	0,38***	0,12	0,05
Øvrig Afrika	0,01	0,00	0,39***	0,39***	0,12	0,07
Annet/ukjent	-0,15	-0,11	0,32**	0,32**	0,13	0,07
<i>Høyere funksjonær (referanse)</i>						
Øvre serviceklasse		-0,03		0,15*		-0,03
Nedre serviceklasse		-0,04		0,09		0,05
Lavere funksjonær		-0,08		0,15*		0,18*
Faglærte arbeidere		0,05		0,11		0,14
Ufaglærte arbeidere		-0,09		0,01		0,15*
Ikke i arbeid (T1-T3)		-0,21*		0,01		0,29*
Uoppgitt		-0,11		0,22**		0,26**
R ²	0,01	0,01	0,05	0,06	0,02	0,02

Analysene viser at forskjellene mellom unge med to norskfødte foreldre og de andre gruppene, er svært små når det gjelder opplevd støtte fra foreldrene og når det gjelder å oppleve foreldrene som likegyldige. Den eneste signifikante forskjellen i disse to analysene er at ungdom med vestlig eller europeisk bakgrunn opplever signifikant mindre støtte fra foreldrene enn ungdom med

to norskfødte foreldre. Det samme gjelder for ungdom som har svart i alle tre undersøkelsene at foreldrene ikke har vært i arbeid. Når det gjelder likegyldighet viser analysene også at ungdom med lavere sosioøkonomisk bakgrunn har høyere skåre på denne dimensjonen enn andre ungdommer. For dimensjonen som omhandler opplevelsen av at foreldrene har forsøkt å påvirke valget, er forskjellene større. Med unntak av ungdom med én norskfødt forelder og ungdom med vestlig eller europeisk bakgrunn, oppgir ungdommene i alle de andre gruppene signifikant mer påvirkning fra foreldrene enn det ungdom med to norskfødte foreldre gjør. De sterkeste utslagene finnes blant unge med bakgrunn fra sentrale og østlige Asia og fra øvrige land i Afrika. Modell 2 viser at resultatene ikke endrer seg i vesentlig grad når sosioøkonomisk bakgrunn blir inkludert i analysene. Vi finner noe mer påvirkning i øvre serviceklasse og lavere funksjonær sammenlignet med høyere funksjonær, mens det for resten av kategoriene ikke er noen signifikante forskjeller. Dette tyder på at sosioøkonomisk bakgrunn ikke har avgjørende betydning for skåren på denne dimensjonen.

Totalt viser altså analysen at landbakgrunn henger sammen med det å oppleve at foreldrene har forsøkt å påvirke valget av videregående skole og utdanningsprogram som ble gjort i 10. klasse på ungdomsskolen, og at dette gjelder uavhengig av sosioøkonomisk bakgrunn. Når det gjelder det å ha fått hjelp og støtte fra foreldrene eller det å ha likegyldige foreldre, har landbakgrunn liten eller ingen betydning.

I neste kapittel vil vi undersøke nærmere hvorvidt disse faktorene henger sammen med ungdommenes valg av utdanningsprogram og videregående skole, og om foreldrenes holdninger også kan ha betydning for ungdommenes skoleprestasjoner.

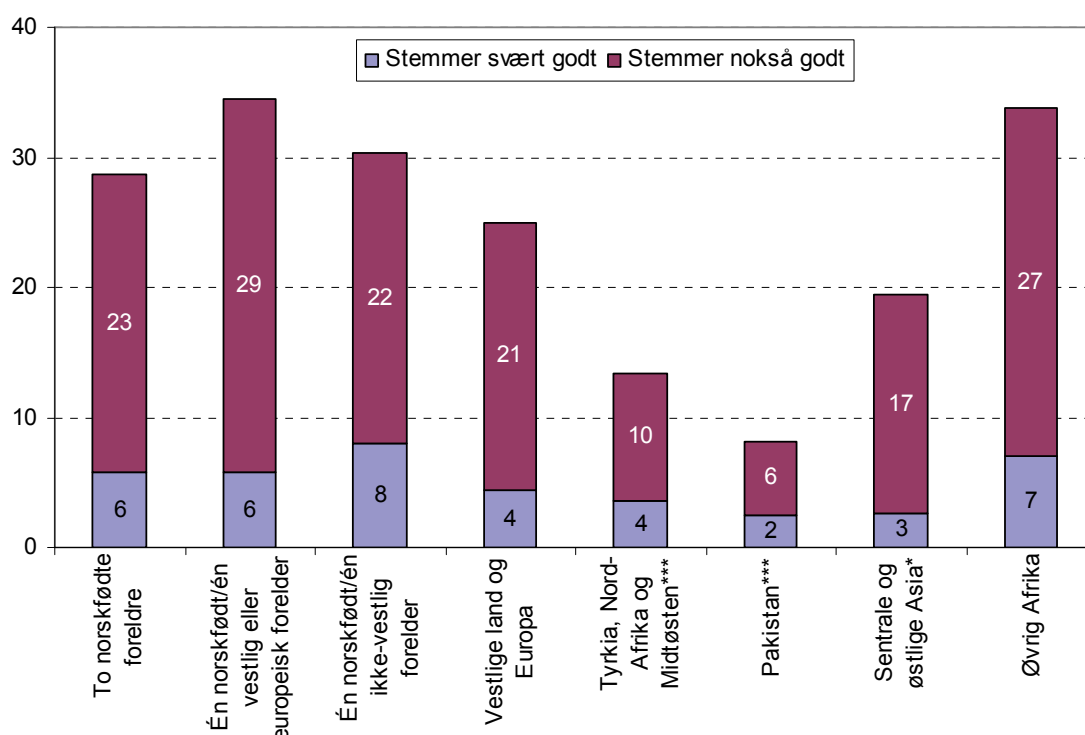
3.3 Relasjonen mellom ungdom og foreldre

Vi vil nå bevege oss videre til å se på forholdet mellom ungdom og foreldre i familier med og uten innvandrerbakgrunn. Institutt for samfunnsforskning gjennomførte i 2008 og 2009 to studier om verdier og holdninger i innvandrerbefolkningen, én med ungdommer (Aarset, Lidén og Seland, 2008) og én med foreldre (Aarset og Sandbæk, 2009). Ungdommene fortalte at de følte relativt stor grad av frihet til å handle som de selv ønsket, men da

under forutsetningen om at handlingene de valgte å utføre befant seg innenfor et handlingsrom som allerede var definert av foreldrene. Samtidig var det stor individuell variasjon mellom de intervjuede ungdommene knyttet til følelsen av frihet (Aarset, Lidén og Seland, 2008:13). Også foreldrene vektla en lignende forståelse av foreldreskap. Rollen som veileder og rådgiver var det viktigste, og med dette også som grensesetter. Foreldrene mente i stor grad at de ga frihet til sine barn, men da innenfor rammer som de allerede hadde satt (Aarset og Sandbæk, 2009:29–30).

Ulike holdninger til foreldreskap kan ha innvirkning på hvordan unge opplever familien, både når det gjelder følelsen av samhold og når det gjelder krangling. I LUNO-undersøkelsen ble ungdommene bedt om å vurdere om påstanden «jeg krangler ofte med foreldrene mine» stemmer «svært godt», «nokså godt», «nokså dårlig» eller «svært dårlig». Figur 3.2 viser andelen som mener dette stemmer svært eller nokså godt.

Figur 3.2: Andel som mener det stemmer svært eller ganske godt at de ofte krangler med foreldrene sine etter landbakgrunn. 9. klasse. Prosent. N=2264.

Det er særlig to grupper som skiller seg ut med lite krangling i familien, og dette er unge med bakgrunn fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten og Pakistan.

Henholdsvis 8 og 14 prosent i disse gruppene oppgir at de ofte krangler med foreldrene sine, og dette er under halvparten så mange som blant ungdom med to norskfødte foreldre. Også unge med bakgrunn fra sentrale og østlige Asia forteller om mindre krangling i familien enn ungdom med to norskfødte foreldre. Dette kan tolkes på flere måter. Det kan ha med det reelle konfliktnivået i familien å gjøre, men det kan også si noe om anledningen til å være uenig og rommet for diskusjon i familien. De andre landgruppene skiller seg ikke signifikant fra unge med to norskfødte foreldre.

Ungdommene ble også bedt om å ta stilling til seks påstander om samhold i familien, med svaralternativene «helt enig», «litt enig», «litt uenig» og «helt uenig». Påstandene er del av en skala kalt Resilience Scale for Adolescents (READ) – family cohesion (Hjemdal, Friborg, Stiles, Rosenvinge og Martinussen, 2006). Skalaen er utviklet for å måle hvorvidt et godt samhold i familien kan være med på å beskytte unge mot negative konsekvenser av ulike livsopplevelser, som depresjon, rusmisbruk, atferdsproblemer og en rekke andre ting. Før vi undersøker ungdommenes skåre på den totale skalaen, viser tabell 3.6 andelen som har svart litt eller helt enig på de ulike påstandene.

Tabell 3.6: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som er helt eller litt enig i ulike påstander om trivsel i familien etter kjønn. 10. klasse. Prosent.

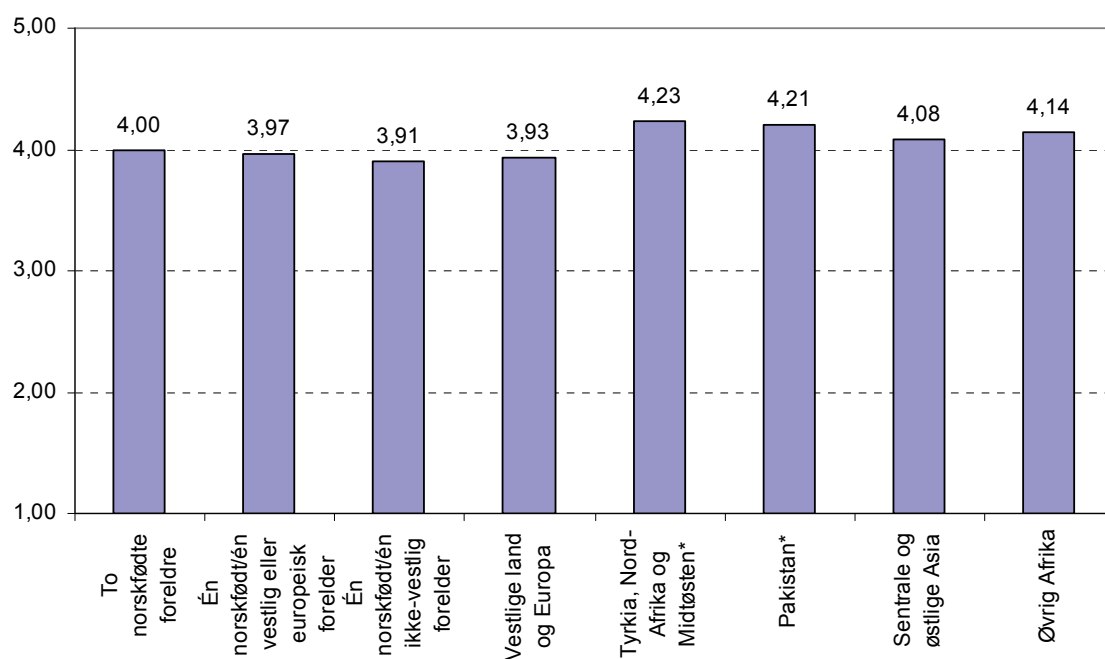
	Gutter			Jenter		
	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.
Jeg trives godt i familien min	86	87		84	86	
I familien min støtter vi opp om hverandre	80	80		80	78	
Familien min ser positivt på tiden fremover selv om det skjer noe veldig leit	76	78		78	78	
I familien min er vi enige om hva som er viktig i livet	69	77	*	67	75	*
I familien min er vi enig om det meste	64	82	***	62	71	*
I familien min liker vi å finne på ting	55	59		56	60	
N	640-649	186-191		787-792	245-251	

Langt de fleste trives godt i familien sin, og dette gjelder uavhengig av kjønn og innvandrerbakgrunn. Også når det gjelder det å støtte opp om hverandre i

familien og det å se positivt på framtiden, er det små forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Kun for påstandene «i familien min er vi enige om hva som er viktig i livet» og «i familien min er vi enig om det meste», er det forskjeller. Særlig gutter med innvandrerbakgrunn er oftere enige i disse påstandene enn de andre gruppene. Også blant jentene er det flere med innvandrerbakgrunn som er enig i påstandene, men forskjellene er litt mindre enn blant guttene. Analyser etter landbakgrunn viser at særlig unge med bakgrunn fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten og Pakistan er enig i disse to påstandene. Også når det gjelder det å like og finne på ting med familien er det flere i de to samme gruppene som er enige enn i de andre landgruppene, men forskjellene er her langt mindre (analysene vises ikke).

I figur 3.3 går vi videre til å benytte den fullstendige skalaen. Denne viser ungdommenes gjennomsnittssvar på de seks påstandene etter landbakgrunn. Høye verdier betyr at man er enig i de seks påstandene, mens lavere verdier betyr at man er uenig. Analyser har vist at skalaen fungerer som den er ment, og validiteten og reliabiliteten er svært god (von Soest, Mossige, Stefansen og Hjemdal, 2010). Skalaen har en Cronbachs alpha på 0,87, og dette viser en sterk intern konsistens mellom de ulike påstandene.

Figur 3.3: Gjennomsnittsverdi på Resilience scale for adolescence (READ) - family cohesion (1-5) etter landbakgrunn. 10. klasse. N=1896.

Som tabell 3.6 viste, var det noen ulikheter mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn når det gjaldt enighet i familien. Disse forskjellene finnes til en viss grad også igjen når påstandene inkluderes i en skala, på tross av at hovedinntrykket er at forskjellene er små. De eneste gruppene som skiller seg signifikant fra unge med to norskfødte foreldre, er ungdommer med bakgrunn fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten og Pakistan.

Analysene viser at ungdommene har en relativt lik opplevelse av trivsel og samhold i familien. Imidlertid forteller ungdom med bakgrunn fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten og Pakistan om mindre krangling og et sterkere samhold i familien enn hva ungdom med to norskfødte foreldre gjør. Også ungdom med bakgrunn fra sentrale og østlige Asia forteller om mindre krangling. Spørsmålet er om det er mindre krangling fordi familiene er mer preget av harmoni, eller om det er mindre krangling fordi respekten for foreldrenes autoritet er større. Ungdom med innvandrerbakgrunn svarer oftere bekreftende på at de er enige om det meste i familien. Samtidig er krangling og uenighet i familien noe som må «tillates» av foreldrene, og kanskje er det en nødvendig del av det å finne kompromisser for veien videre i livet. Funnene trenger derfor ikke nødvendigvis indikere at innvandrerfamilier fungerer bedre og er mer harmoniske enn andre familier, det kan også vise til forskjellige holdninger i hvordan man skal være som ungdom og som forelder.

3.4 Skoleforhold som potensiell kilde til konflikt

Som tidligere nevnt, kan forhold knyttet til skole og utdanning være en potensiell kilde til konflikt mellom ungdom og foreldre, både blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Samtidig kan kanskje forståelsen av skole være mer ulik mellom ungdommene og foreldrene i innvandrerfamilier, da foreldrene har hatt en svært annerledes oppvekst enn det ungdommene selv er i ferd med å gå gjennom. Vi har allerede sett at ungdom i noen landgrupper forteller om sterkere samhold i familien og mindre konflikt enn det ungdom med to norskfødte foreldre gjør. Samtidig forteller også ungdom med innvandrerbakgrunn at de har følt sterkere påvirkning fra foreldrene ved valg av videregående utdanning, og større involvering fra foreldrene i sin

skolegang. Vi ønsker å finne ut om påvirkning og involvering fra foreldrene i skolesituasjonen kan være av betydning for det sosiale miljøet i familien.

I tabell 3.7 har vi utført en logistisk regresjonsanalyse, med det å ha svart stemmer svært eller ganske godt på spørsmålet om ofte å krangle med foreldrene som avhengig variabel. I modell 1 inkluderes de tre målene på foreldrenes tanker om det valget av videregående skole og utdanningsprogram som ungdommene har gjort (se tidligere i kapittel 3), samt skalaen som viste foreldrenes involvering i ungdommens skolegang (se tidligere i kapittel 3). I og med at tidligere analyser har vist at enkelte grupper av ungdom med innvandrerbakgrunn skiller seg signifikant fra ungdom uten innvandrerbakgrunn både når det gjelder krangling og foreldrenes syn på skole, har vi i modell 2 inkludert kjønn samt landbakgrunn som uavhengige variabler. Det å ha to norskfødte foreldre er referansekategori. Alle målene i analysen er hentet fra da ungdommene gikk i 10. klasse.

Tabell 3.7: Logistisk regresjonsanalyse med det å svært ofte eller ofte krangle med foreldrene sine som avhengig variabel. 10. klasse. N=1968.

	Modell 1	Modell 2
	Oddsratio	Oddsratio
Konstant	0,93	1,03
Involvering i skolesituasjonen	0,87	0,97
Støtte ved valg av VGS	0,63***	0,56***
Påvirkning ved valg av VGS	1,64***	1,81***
Likegyldighet ved valg av VGS	1,10	1,16*
Kjønn (jente=0, gutt=1)		0,55***
<i>To norskfødte foreldre (referanse)</i>		
Én norskfødt/én vestlig eller europeisk forelder		1,18
Én norskfødt/én ikke-vestlig forelder		0,82
Vestlige land og Europa		0,47*
Tyrkia, Nord-Afrika og Midtøsten		0,46**
Pakistan		0,42**
Sentrale og østlige Asia		0,61*
Øvrig Afrika		0,70
Annet/ukjent		0,71

Resultatene fra modell 1 i analysen viser at skalaen som måler hvorvidt foreldrene er engasjert i og følger opp ungdommens skolearbeid ikke er relatert til det å krangle med foreldrene. Derimot er to av de tre siste

skalaene, som har med ungdommenes konkrete valg av videregående utdanning, signifikant relatert til det å krangle med foreldrene. Å ha foreldre som opptrådte støttende da valget av videregående utdanning skulle tas, reduserer sjansen for å krangle med foreldrene. Å ha foreldre som har forsøkt å påvirke valget, er knyttet til at sjansen øker. Modell 2 viser at de observerte sammenhengene mellom krangling og foreldrenes syn på de unges valg av videregående utdanning, består også når det kontrolleres for kjønn og landbakgrunn. I tillegg blir også dimensjonen likegyldighet fra foreldrenes side signifikant. Ungdommene som opplevde foreldrene som likegyldige til deres valg av videregående utdanning oppgir mer krangling.

I tabell 3.8 går vi videre til å undersøke om ungdommenes opplevelse av foreldrenes involvering i skolehverdagen og syn på valg av videregående utdanning er knyttet til følelsen av samhold i familien. Dette gjøres ved hjelp av en lineær regresjonsanalyse med samhold i familien som avhengig variabel. Som i den forrige tabellen inkluderes de ulike skolevariablene i modell 1, mens kjønn og landbakgrunn inkluderes i modell 2. Også her er alle målene i analysen hentet fra da ungdommene gikk i 10. klasse.

Tabell 3.8: Lineær regresjonsanalyse med Resilience scale for adolescence (family cohesion) som avhengig variabel. 10. klasse. N=1920.

	Modell 1	Modell 2
	B	B
Konstant	1,42***	1,42***
Involvering i skolesituasjonen	0,27***	0,25***
Støtte ved valg av VGS	0,60***	0,62***
Påvirkning ved valg av VGS	-0,03	-0,06*
Likegyldighet ved valg av VGS	-0,05*	-0,06**
Kjønn (jente=0, gutt=1)		0,10**
<i>To norskfødte foreldre (referanse)</i>		
Én norskfødt/én vestlig eller europeisk forelder		-0,02
Én norskfødt/én ikke-vestlig forelder		-0,05
Vestlige land og Europa		0,13
Tyrkia, Nord-Afrika og Midtøsten		0,23**
Pakistan		0,18*
Sentrale og østlige Asia		0,15*
Øvrig Afrika		0,20*
Annet		0,22
R ²	0,31	0,32

Tabell 3.8 viser til en viss grad tilsvarende sammenhenger som det vi fant i forrige tabell. Særlig det å ha foreldre som opptrådte støttende i prosessen med å velge videregående skole, er relatert til ungdommenes opplevelse av samhold i familien. Mer opplevd støtte henger sammen med et sterkere samhold. Videre er det å ha foreldre som engasjerer seg i ungdommenes skolehverdag positivt knyttet til samholdet i familien. Derimot er det å ha opplevd at foreldrene har forsøkt å påvirke valget av videregående utdanning og det å ha likegyldige foreldre, negativt relatert til opplevelsen av samhold i familien. I modell 2 har vi inkludert kjønn og landbakgrunn som uavhengige variabler. Analysene her viser at sammenhengen mellom familiesamhold og skolemålene består uavhengig av kjønn og ungdommenes landbakgrunn.

I de to foregående analysene finner vi altså *både* at et negativt familie-miljø, målt ved krangling mellom ungdom og foreldre, og et positivt familie-miljø, målt ved samhold i familien, er knyttet til foreldrenes involvering i skole og utdanning. Skolen er svært sentral i livet til ungdommer, både som grunnlag for hvor de skal ende opp senere i livet og som en sosial arena. Det virker derfor rimelig at det å ha foreldre som opptrer støttende i spørsmål som har med skolen å gjøre har en sammenheng med mindre konflikt og et sterkere samhold. Det motsatte gjelder for foreldre som opptrer likegyldig eller som ikke er enig i de valgene ungdommene tar. Slike holdninger legger et veldig tungt ansvar på ungdommenes skuldre, og at det kan være relatert til hvordan ungdommene forholder seg til familien sin, er naturlig. Imidlertid er det viktig å huske på at alle variablene i de to foregående analysene er målt på samme tidspunkt. Det vil si at vi ikke kan avgjøre om krangling og et svakt samhold *fører* til at foreldrene opptrer lite støttende, eller om det er slik at krangling og et svakt samhold er et *resultat* av at foreldrene ikke forholder seg til skole og utdanning på den måten ungdommene skulle ønske at de gjorde. Sist er det også mulig at funnene er et resultat av en felles bakenforliggende faktor som er skyld i begge deler, for eksempel om det er slik at bestemte typer foreldre både krangler mer og bidrar til et svakere samhold i familien *og* er mindre interessert i skole og utdanning.

3.5 Oppsummering

- *Små forskjeller i foreldrenes betydning for valg av skole og utdanningsprogram:* Hovedinntrykket fra analysene er at det er små forskjeller i hvordan ungdom med og uten innvandrerbakgrunn vurderer foreldrenes sitt syn på det valget de har gjort av videregående utdanning. De aller fleste oppgir at foreldrene mener ungdommenes egne ønsker og interesser er viktigst, og at foreldrene er positive til det valget som er gjort. Samtidig viser analysene at enkelte grupper av ungdom med innvandrerbakgrunn opplevde at foreldrene hadde sterke meninger om deres valg av videregående utdanning, og forsøkte å påvirke valget. Dette gjelder ungdom med bakgrunn fra Tyrkia, Asia og Afrika.
- *Sterk involvering fra foreldrene i skole og utdanning:* Både blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn er det en høy andel som oppgir at foreldrene er opptatt av at de skal fullføre videregående skole, at foreldrene er interessert i skolearbeidet deres og at foreldrene mener det er viktig at de tar høyere utdanning. Samlet viser analysene likevel at ungdom med innvandrerbakgrunn opplever noe høyere forventninger fra foreldrene enn hva ungdom uten innvandrerbakgrunn gjør. Dette gjelder både forventninger om at ungdommene skal gjøre det bra på skolen, og til at de skal ta høyere utdanning.
- *Ungdom uten innvandrerbakgrunn ble langt oftere lest for hjemme som barn:* Det er store forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn når det gjelder forekomsten av læringssituasjoner i hjemmet i førskolealder. Dette gjelder særlig i hvilken grad ungdommene ble lest for som barn. Mens langt over halvparten av ungdom uten innvandrerbakgrunn oppga at de ofte ble lest for før de startet på skolen, gjelder det samme bare én av fem blant ungdom med innvandrerbakgrunn. Forskjellen forklares ikke av sosioøkonomisk bakgrunn. For andre læringssituasjoner, som det å leke eller spille for å lære eller det å snakke om ord og bokstaver, var det mindre forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn.
- *Mindre konflikt og mer samhold i innvandrerfamilier:* Flertallet av ungdommene virker å komme fra familier preget av lite krancling og et sterkt samhold. Samtidig er det tydelig at familiefølelsen er sterkere blant ungdom med innvandrerbakgrunn, og særlig i enkelte av landgruppene. Unge med bakgrunn fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten og Pakistan oppgir både

stor grad av trivsel og samhold i familien, og mindre krancling. Også ungdom med bakgrunn fra sentrale og østlige Asia oppgir mindre krancling i familien enn det ungdom med to norskfødte foreldre gjør.

- *Skoleforhold som kilde til uenighet i familien:* Ungdom som har opplevd at foreldrene forsøkte å påvirke deres valg av videregående utdanning, oppgir et høyere konfliktnivå og lavere grad av samhold i familien enn andre unge. Tilsvarende føler de som har fått hjelp og støtte av foreldrene ved valg av videregående utdanning at familiene har et sterkere samhold og at det er mindre konflikt. Dette gjelder uavhengig av om ungdommene har innvandrerbakgrunn eller ikke. Også det å ha foreldre som er involvert i ungdommenes skolegang, henger sammen med mindre krancling.

4 Skolekarakterer og valg av videregående utdanning

I dette kapittelet skal vi undersøke to viktige forhold ved ungdommenes skolegang: prestasjoner og valg av videregående utdanning. Forskning på elever med innvandrerbakgrunn og deres møte med skole og utdanning preges av to ulike og til dels motstridende beskrivelser. På den ene siden er det de som mener at unge med innvandrerbakgrunn er ekstra motiverte for skolegang og har spesielt høy innsats på skolen (Ogbu, 1991; Portes og Rumbaut, 1996). Argumentet er at de opplever at det å lykkes på skolen og i utdanningssystemet gir gode muligheter for å få et godt liv, muligheter som kanskje ikke finnes i landet foreldrene har bakgrunn fra og som de derfor ikke har hatt i sin oppvekst. Den økte motivasjonen og innsatsen kan også kompensere for eventuelle utfordringer knyttet til språk (Bakken, 2003:27). Den positive beskrivelsen støttes av forskning som har vist at foreldrene til ungdom med innvandrerbakgrunn ser på skole og utdanning som svært viktig (Kileng, 2007), og at skolemotivasjonen er spesielt sterk blant disse ungdommene (Fekjær og Leirvik, 2011; Lauglo, 1996; Leirvik, 2010).

På den andre siden er det funnet at ungdom med innvandrerbakgrunn ikke lykkes like godt på skolen som det de uten innvandrerbakgrunn gjør. Studier har vist at andelen som ikke fullfører videregående skole, er høyere blant unge med innvandrerbakgrunn (Lødding, 2003; Bratsberg, Raaum og Røed, 2011). Videre viser studier at unge med innvandrerbakgrunn i gjennomsnitt har svakere resultater på skolen enn det de uten innvandrerbakgrunn har. Det er funnet karakterforskjeller på ungdomsskolen (Bakken, 2003), på videregående (Støren, 2005) og forskjeller i grunnskolepoeng ved utgangen av ungdomsskolen (Bakken, 2009; Steffensen og Ziade, 2009). Akkurat hvorfor ungdommene presterer forskjellig er, i mindre grad avklart.

På bakgrunn av dette skal vi i den første delen av kapittelet undersøke ungdommenes skoleprestasjoner. Hovedmålsetningen i denne delen er å finne ut hvilke forhold som kan bidra til å forklare prestasjonsforskjellene

mellom unge med og uten innvandrerbakgrunn. I del to av kapittelet skal vi undersøke valg av videregående utdanning. I denne delen ønsker vi å finne ut om det er forskjeller mellom ungdommene når det gjelder å velge et utdanningsprogram som fører fram mot høyere utdanning. Her vil vi også undersøke om forhold ved selve valget kan bidra til å forklare hvorfor unge med innvandrerbakgrunn har høyere frafall fra videregående.

LUNO-undersøkelsen er godt egnet til å undersøke forklaringer på ulikheter i skoleprestasjoner og til å belyse valg av utdanningsprogram ved videregående skole. Ungdommene ble stilt spørsmål om en rekke ulike forhold som kan være av betydning for å forstå forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Datamaterialet gjør det også mulig å få tak i ungdommenes egne vurderinger, for eksempel angående valget av videregående skole. Det betyr at vi kan undersøke ikke bare hva de har valgt, men også hvor fornøyde de er med valget sitt i ettertid.

4.1 Skoleprestasjoner

Eksisterende studier har særlig pekt på tre forhold av betydning for å forklare prestasjonsforskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Det første er at forskjellene egentlig skyldes ulikheter i foreldrenes utdanningsnivå og yrkesbakgrunn. Som vi så i kapittel 1, kommer unge med innvandrerbakgrunn oftere fra lavere sosiale klasser enn unge uten innvandrerbakgrunn. Flere studier har vist at barn av foreldre med høy sosioøkonomisk bakgrunn, som oftest målt ved utdanning, yrke eller inntekt, får bedre karakterer enn barn av foreldre fra lavere sosiale lag, så dette kan bidra til å forklare forskjellene mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn (Hansen, 2005, 2010). Bakken (2009) fant at sosioøkonomisk bakgrunn var av stor betydning for å forstå karakterforskjeller mellom de to gruppene. I utgangspunktet hadde ungdom med innvandrerbakgrunn 3,5 færre grunnskolepoeng enn ungdom uten innvandrerbakgrunn. Etter at kjønn og sosioøkonomisk bakgrunn var tatt hensyn til, var forskjellen 0,6 grunnskolepoeng. Hovedårsaken til reduksjonen var at relativt mange av ungdommene med innvandrerbakgrunn hadde foreldre med lav utdanning. Støren (2005) fant også at karakterforskjellene mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn ble mindre når bakgrunnsvariabler som foreldrenes utdanning,

inntekt og arbeidstilknytning ble tatt hensyn til. Av disse var det spesielt foreldrenes utdanning som bidro til å forklare den observerte forskjellen i karakterer.

Det andre forholdet som kan ha særlig betydning for forskjellene i skoleprestasjoner, er alder ved ankomst til Norge, og dermed ungdommenes botid i landet. Ungdom med innvandrerbakgrunn som er født i Norge eller som kom hit i ung alder kan ha bedre forutsetninger for å gjøre det bra på skolen enn de som kom til landet senere. Steffensen og Ziade (2009) analyserte skoleprestasjonene til alle som gikk ut av grunnskolen i 2008. De fant at ungdom uten innvandrerbakgrunn i gjennomsnitt hadde 40,0 grunnskolepoeng, norskfødte elever med innvandrerbakgrunn hadde 38,1 poeng og ungdom som hadde innvandret til Norge hadde 35,2 poeng. Bakken (2010:60–64) fant at botid hadde betydning, men denne forskjellen utjevnes over tid. Elever som hadde bodd i Norge i mer enn åtte år skilte seg ikke lenger fra norskfødte ungdommer med innvandrerbakgrunn.

Videre er ferdigheter i norsk ofte nevnt som en mulig forklaring på forskjeller i skoleprestasjoner mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn (Bakken, 2003:16). Det å beherske det språket som anvendes i skolen kan ha stor betydning for læring. Manglende norskferdigheter vanskeliggjør trolig tilegnelse av kunnskap, og kan også være et hinder for sosial inkludering. Selv om norskferdigheter ofte tillegges stor vekt, er det få studier som eksplisitt har undersøkt dette. Ofte er det slik at andre forhold brukes til å indikere forskjeller i språkkunnskaper, for eksempel om elevene har gått i barnehage eller ikke (Wagner, 2004) og hvor lenge ungdommene har bodd i Norge (Bakken, 2010). I LUNO-undersøkelsen ble ungdommene spurt om hvor gode de synes de var i norsk da de begynte på skolen (se kapittel 2). Dette gir et mer direkte mål på norskferdigheter enn hva mange andre studier har benyttet, og skal brukes til å undersøke sammenhengen mellom innvandrerbakgrunn og skoleprestasjoner.

Hovedmålet i denne delen av kapittelet er å undersøke hvilke forhold som kan forklare at ungdom med innvandrerbakgrunn presterer dårligere på skolen enn ungdom uten innvandrerbakgrunn. I tillegg til å undersøke betydningen av sosioøkonomisk bakgrunn, alder ved innvandring til Norge og ferdigheter i norsk, skal vi også undersøke betydningen av flere andre

faktorer. De innsamlede data gjør det mulig å teste ut forhold som vanligvis ikke inkluderes i slike analyser, som identitetsfølelse, sosialt nettverk og det å bli lest for av foreldrene i førskolealder. Innledningsvis skal vi imidlertid undersøke ungdommenes skoleprestasjoner, for å finne ut om forskjellene mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn i denne undersøkelsen er i tråd med tidligere studier.

TERMINKARAKTERER OG GRUNNSKOLEPOENG

I rapporten presenterer vi to indikatorer på skoleprestasjoner: terminkarakterer i matematikk, norsk og engelsk, og grunnskolepoeng ved søknad om opptak til videregående utdanning. Både terminkarakterene og grunnskolepoengene er basert på elevenes egenrapportering. Mye av den eksisterende norske forskningen på feltet har brukt karakteropplysninger fra offentlige registre. Når elevene selv rapporterer egne prestasjoner, kan det være tendenser til at de oppgir litt høyere karakterer enn hva som er tilfelle. Likevel er det funnet at egenrapporterte karakterer korrelerer høyt med faktiske karakterer, og egenrapporterte karakterer er vurdert som tilstrekkelig nøyaktig til å bruke i forskning (Cassady, 2001; Drobusch, Ritter, Mont-Reynaud og Chen, 1990).

Terminkarakterer ble undersøkt i både 9., og 10., klasse på ungdomsskolen og i 2. klasse på videregående. Ungdommene ble bedt om å oppgi hvilke karakterer de hadde i matematikk, norsk og engelsk sist de fikk karakterboka. Det vil si at i undersøkelsen i 9. klasse er det avslutningskarakterene fra 8. klasse som oppgis, i undersøkelsen i 10. klasse er det terminkarakterene til jul i 10. klasse som oppgis, og i undersøkelsen i 2. klasse på videregående er det terminkarakterene til jul fra det samme året som oppgis. Karakterene fra hvert undersøkelsestidspunkt ble slått sammen til en samle verdi som uttrykker gjennomsnittlig karakter i de tre fagene. Skalaen for samle verdien går fra én til seks. Gjennomsnittet for samlemålene er vist i tabell 4.1.

Tabell 4.1: Gjennomsnittlig verdi på samlemål for karakterer (1-6) blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn etter kjønn. Tre tidspunkter.

	Gutter			Jenter		
	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.
9. klasse	4,15	3,94	**	4,26	3,86	***
10. klasse	4,10	3,86	***	4,22	3,85	***
VG2	4,13	3,83	***	4,25	3,92	***
N	499-511	156-161		628-647	196-201	

Note: Tabellen er basert på ungdommene som deltok i alle tre undersøkelsene.

Tabell 4.1 viser at ungdom uten innvandrerbakgrunn har høyere karakterer enn de med innvandrerbakgrunn ved alle tre tidspunktene. Forskjellene er signifikante og omtrent like store ved alle undersøkelsestidspunktene. Gutter uten innvandrerbakgrunn har i gjennomsnitt ca. to tideler høyere karakterer enn gutter med innvandrerbakgrunn i de tre fagene, mens forskjellen for jenter er ca. fire tideler. Differansene er omtrent like store som det Bakken (2003) fant i en landsrepresentativ studie av norske ungdommer.

Ungdommene med innvandrerbakgrunn i undersøkelsen har ulike landbakgrunn, og er slik sett en lite homogen gruppe. Dermed kan det være forskjeller i skoleprestasjoner også innad i denne gruppen. Støren (2006) analyserte forskjeller mellom ungdom med bakgrunn fra ikke-vestlige land, og fant store forskjeller i karakterer på grunnkurs på videregående skole i 2001. Ungdom med bakgrunn fra Sri Lanka og Vietnam skilte seg ut med de beste karakterene. Støren fant videre at ungdom med bakgrunn fra Pakistan og Tyrkia lå i midten blant de ikke-vestlige landene når det gjaldt karakterer på grunnkurs. Bakken (2003) fant at mens ungdom med bakgrunn fra Vietnam presterte omtrent som ungdom uten innvandrerbakgrunn, så presterte de med bakgrunn fra Pakistan og Asia ellers signifikant dårligere.

Tabell 4.2 viser gjennomsnittlig verdi på samlemålet for karakterer i matematikk, norsk og engelsk etter landbakgrunn blant ungdommene i LUNO-undersøkelsen.

Tabell 4.2: Gjennomsnittlig verdi på samlemål for karakterer (1-6) etter landbakgrunn.

	To norsk- fødte foreldre	Én norskfødt/ én vestlig eller europaisk forelder	Én norskfødt/ én ikke- vestlig forelder	Vestlige land og Europa	Tyrkia, Nord- Afrika og Midtøsten	Pakistan	Sentrale og østlige Asia	Øvrig Afrika
9. kl.	4,22	4,26	4,03	4,16	3,66***	3,78***	4,07	3,89**
10. kl.	4,16	4,26	4,06	3,95	3,59***	3,78***	4,04	3,94
VG2	4,20	4,22	4,00	3,96	3,56***	3,81***	4,18	3,81**
N	909-931	165-171	59-64	39-43	86-88	69-76	100-103	38-42

Note: Figuren er basert på ungdommene som deltok i alle tre undersøkelsene.

Tabellen viser at det er forskjeller i skoleprestasjoner også innad blant ungdommene med innvandrerbakgrunn. To grupper skiller seg ikke fra unge med to norskfødte foreldre, dette er de med bakgrunn fra vestlige land/Europa og sentrale og østlige Asia. Heller ikke de to gruppene som ut fra definisjonen ikke har innvandrerbakgrunn, de med én norskfødt forelder, skiller seg fra unge med to norskfødte foreldre. Ungdommer med bakgrunn fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten, Pakistan og øvrige land i Afrika, har signifikant lavere karakterer enn ungdommer med to norskfødte foreldre. Dette er i tråd med funn fra tidligere studier.

Grunnlaget for opptak til videregående utdanning er grunnskolepoeng. Antall grunnskolepoeng regnes ut ved at alle avsluttende karakterer i 10. klasse legges sammen, deles på antall karakterer og deretter ganges med 10. Antallet grunnskolepoeng kan variere fra 10 til 60, der 10 tilsvarer å få 1 i alle fagene og 60 tilsvarer å få 6 i alle fag. Deltakerne ble i undersøkelsen i 2. klasse på videregående spurt om hvor mange grunnskolepoeng de hadde da de søkte videregående utdanning. 63 prosent av deltakerne i undersøkelsen (1445 personer) svarte på dette. For de resterende ungdommene beregnet vi grunnskolepoengene ved hjelp av karakteropplysninger fra ungdomsskolen (654 personer, 26 %) eller fra videregående (222 personer, 9 %). For 44 av deltakerne (2 %) kunne vi ikke beregne grunnskolepoengene på grunn av manglende opplysninger om karakterer. Siden grunnskolepoengene ikke bare er basert på ungdommenes opplysninger, men også på våre beregninger, hefter det en viss usikkerhet ved dem. For å validere våre opplysninger sammenlignet vi dem med en studie av gjennomsnittlige grunnskolepoeng i Oslo i 2008 (Steffensen og Ziade, 2009), som er det året da deltakerne i

undersøkelsen gikk ut fra ungdomsskolen. Steffensen og Ziade fant at gjennomsnittet for alle elever i Oslo i 2008 var 40,3. Ungdommene i LUNO-undersøkelsen hadde i gjennomsnitt 40,7 grunnskolepoeng. Våre beregninger samsvarer altså godt med eksisterende undersøkelser. Gjennomsnittlige grunnskolepoeng for ungdom med og uten innvandrerbakgrunn presenteres i tabell 4.3.

Tabell 4.3: Gjennomsnittlige grunnskolepoeng (10-60) blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn etter kjønn. 10. klasse.

	Gutter			Jenter		
	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.
Grunnskolepoeng	40,78	36,60	***	42,74	37,87	***
N	811	268		941	338	

Tabellen viser at ungdom uten innvandrerbakgrunn har signifikant flere grunnskolepoeng enn ungdom med innvandrerbakgrunn. For gutter er forskjellen på ca. fire poeng, mens den for jenter er på litt under fem poeng. Basert på analyser av samtlige elever som gikk ut av grunnskolen i perioden 2005 til 2007, fant Bakken (2009) en forskjell i grunnskolepoeng mellom de to gruppene på 3,5 poeng. I LUNO-undersøkelsen er altså differansen noe større enn i Bakkens studie.

I og med at vi i senere analyser skal benytte grunnskolepoeng som en sentral variabel, viser tabell 4.4 gjennomsnittlige antall grunnskolepoeng etter ungdommenes landbakgrunn.

Tabell 4.4: Gjennomsnittlige grunnskolepoeng (10-60) etter landbakgrunn. 10. klasse.

	To norskfødte foreldre	Én norskf./ én vestlig eller europeisk forelder	Én norskf./ én ikke-vestlig forelder	Vestlige land og Europa	Tyrkia, Nord-Afrika og Midt-østen	Pakistan	Sentrale og østlige Asia	Øvrig Afrika
Poeng	41,89	43,44*	37,80***	39,59	34,61***	35,17***	40,09	38,75*
N	1400	250	116	66	148	128	152	74

Når vi undersøker forskjeller i grunnskolepoeng etter landbakgrunn finner vi at elever med én norskfødt og én vestlig forelder har flere grunnskolepoeng enn elever med to norskfødte foreldre. Ungdommer fra vestlige land/Europa

og sentrale og østlige Asia har noe færre poeng enn ungdommer med to norskfødte foreldre, men forskjellene er ikke signifikant. De resterende gruppene har alle færre grunnskolepoeng sammenlignet med ungdommer med to norskfødte foreldre. Ungdommer med bakgrunn fra Pakistan og Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten er de som har færrest grunnskolepoeng. Disse forskjellene er av stor betydning når ungdommene skal søke på videregående skole. Eksempelvis er det slik at de som har et karakternivå ut fra ungdomsskolen som tilsvarende gjennomsnittet for ungdom med to norskfødte foreldre kan velge mellom studieforbereende utdanningsprogram ved 13 av Oslos 18 videregående skoler. Derimot kan de som har et karakternivå på linje med gjennomsnittet for ungdom med bakgrunn fra Pakistan eller Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten kun velge mellom fem skoler (Utdannings-etaten i Oslo kommune, 2009).

Det er flere landgrupper som skiller seg fra ungdom med to norskfødte foreldre når vi bruker grunnskolepoeng som avhengig variabel enn når vi bruker karakterer. Det skyldes både at forskjellene i grunnskolepoeng er noe større enn forskjellene i karakterer, og at analysene ikke er basert på det samme utvalget. Gjennomsnittlige karakterer i matematikk, norsk og engelsk er basert på de som har deltatt i alle tre undersøkelsene. Forskjeller i grunnskolepoeng er basert på alle vi klarte å beregne grunnskolepoeng for, altså et større utvalg. Når utvalget og gruppene er større, øker sannsynligheten for å finne signifikante forskjeller.

Våre analyser bekrefter at ungdom med og uten innvandrerbakgrunn oppnår ulike resultater på skolen. Selv om differansene ikke er så store i hvert enkelt fag, blir forskjellene betydelige når tellende karakterer legges sammen. Høyere antall grunnskolepoeng gir flere muligheter ved søknadstidspunktet til videregående utdanning, både når det gjelder valg av utdanningsprogram og skole. Det vil si at ungdom uten innvandrerbakgrunn i gjennomsnitt har bedre forutsetninger for å velge en videregående utdanning som er i tråd med deres ønsker sammenlignet med de med innvandrerbakgrunn.

Analysene så langt viser at det er forskjeller mellom unge med og uten innvandrerbakgrunn i skoleprestasjoner. Når vi analyserer etter ungdommenes landbakgrunn, nyanseres dette bildet noe. Ikke alle gruppene skiller seg fra unge med to norskfødte foreldre. Videre er det variasjon innad både blant unge med og uten innvandrerbakgrunn. Vi ønsker å undersøke mulige forklaringer av disse forskjellene. For å gjøre dette skal vi utføre lineære regresjonsanalyser med grunnskolepoeng som avhengig variabel. Vi tar utgangspunkt i forskjeller i grunnskolepoeng mellom ungdom med ulik landbakgrunn. Dersom sammenhengene mellom landbakgrunn og grunnskolepoeng reduseres når andre uavhengige variabler inkluderes i analysene, betyr det at disse variablene bidrar til å forklare forskjellene i prestasjonene.

Som uavhengige variabler skal vi inkludere sosioøkonomisk bakgrunn (se kapittel 1), om ungdommene selv har innvandret til Norge etter at de fylte 7 år (se kapittel 1) og norskferdigheter (se kapittel 2). Disse variablene er med fordi de representerer eksisterende forklaringer som ble presentert innledningsvis i kapittelet. I tillegg skal vi undersøke betydningen av å bo i byområder med ulik andel av befolkningen med innvandrerbakgrunn (se kapittel 1) og andel venner med norskfødte foreldre (se kapittel 2). Høy andel beboere med innvandrerbakgrunn i enkelte bydeler og områder av byen, trekkes ofte fram i offentlige debatter som noe negativt. Ved å inkludere disse variablene ønsker vi å undersøke hvorvidt dette er av betydning for prestasjoner på skolen. Videre vil vi også undersøke hvorvidt det å bli lest for av foreldrene som barn, er av betydning. Analyser i kapittel 3 viste at dette var et område med særlig store forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn, og tidligere forskning har pekt på en sammenheng mellom å bli lest for og gode skoleprestasjoner (Wagner, 2004).

I kapittel 2 så vi at mange unge med minoritetsbakgrunn følte seg mest utenlandske, selv om de hadde bodd mange år i Norge. I innledende analyser ble det prøvd ut om opplevd identitet var av betydning for skoleprestasjoner. Dette var ikke signifikant relatert til grunnskolepoeng i analyser som også inkluderte de andre nevnte variablene. Identitet ble derfor utelatt fra de endelige analysene. Resultatene av regresjonsanalysene presenteres i tabell 4.5.

Tabell 4.5: Lineær regresjonsanalyse med grunnskolepoeng som avhengig variabel. 10. klasse. N=1632-1739.

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	B	B	B	B
Konstant	43,50***	45,22***	44,47***	27,94***
<i>To norskfødte foreldre (referanse)</i>				
Én norskfødt/én vestlig eller europeisk forelder	1,32	1,34	1,30	1,60
Én norskfødt/én ikke-vestlig forelder	-2,66*	-1,94	-1,75	-0,09
Vestlige land og Europa	-2,81	-2,08	-1,43	1,83
Tyrkia, Midtøsten og Nord-Afrika	-7,07***	-5,24***	-3,61**	1,12
Pakistan	-6,66***	-4,49***	-3,74**	1,44
Sentrale og østlige Asia	-0,83	0,90	1,99	6,87***
Øvrig Afrika	-1,68	-0,57	1,17	4,20**
Annet/ukjent	-1,75	-0,51	0,52	5,70*
Kjønn (jente=0, gutt=1)	-1,00	-0,98	-0,98	-0,43
<i>Høyere funksjonærer (referanse)</i>				
Øvre serviceklasse		1,44	1,38	1,37
Nedre serviceklasse		-1,04	-1,19	-1,42
Lavere funksjonærer		-3,34**	-3,47**	-3,35**
Faglærte		-3,99***	-3,83***	-3,39**
Ufaglærte		-3,76***	-3,94***	-3,09**
Ikke i arbeid (T1-T3)		-7,15***	-7,35***	-6,19***
Uoppgitt		-5,37***	-5,52***	-5,02***
<i>Alna, Grorud, Stovner, Søndre Nordstrand (40-50) (referanse)</i>				
Grünerløkka, Gamle Oslo, Bjerke (30-40)			0,20	0,57
Sagene, St. Hanshaugen, Frogner, Øststensjø (20-30)			2,06**	1,78*
Ullern, Vestre Aker, Nordre Aker og Nordstrand (10-20)			0,63	0,66
Bor ikke i Oslo			5,41	6,44*
Kom til Norge etter fylte 7 år			-6,04***	-1,59
Egenvurderte norsksferdigheter				1,40***
Å ofte bli lest for i førskolealder				1,47***
Andel venner med norskfødte foreldre				0,67*
R ²	0,05	0,09	0,10	0,13

Note: Tabellen er basert ungdommene som deltok både i 9. klasse og VG2.

Tallene i tabellen forteller hvor mye grunnskolepoengene endrer seg når de uavhengige variablene øker med én enhet. I modell 1 sammenlignes de ulike landgruppens grunnskolepoeng. Ungdom med to norskfødte foreldre er referansekategori. Det vil si at det er den kategorien som de andre gruppene

sammenlignes med. Variabelen kjønn holdes konstant, slik at vi vet at det ikke er ulik kjønns sammensetning i gruppene som skaper eventuelle forskjeller. Modell 1 viser at ungdom med én norskfødt og én ikke-vestlig forelder og ungdom fra Pakistan og Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten, har signifikant færre grunnskolepoeng enn ungdom med to norskfødte foreldre. Forskjellen mellom ungdom med to norskfødte foreldre og ungdom fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten, er hele syv grunnskolepoeng.

I modell 2 innfører vi i tillegg sosioøkonomisk bakgrunn som uavhengig variabel. Det fører til at forskjellene i grunnskolepoeng som vi fant i modell 1 reduseres. Dette betyr at variasjonen i grunnskolepoeng mellom unge med to norskfødte foreldre og de andre landgruppene delvis kan forklare av ulik sosioøkonomisk bakgrunn. I modell 2 er det to grupper av ungdommer som fremdeles har signifikant lavere grunnskolepoeng enn de med to norskfødte foreldre – ungdommer med bakgrunn fra Pakistan og fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten. Modell 2 viser også betydningen av foreldrenes sosioøkonomiske bakgrunn. Lavere bakgrunn henger sammen med færre grunnskolepoeng. Videre viser modellen at det å ha foreldre som ikke er i arbeid også er relatert til færre grunnskolepoeng.

Modell 3 inkluderer også bydelstilknytning og om ungdommene selv har innvandret til Norge etter fylte syv år. Det er en sammenheng mellom en viss økning i grunnskolepoeng og det å bo i bydeler der andelen i befolkningen med innvandrerbakgrunn er mellom 20 og 30 prosent. Imidlertid er det ikke noen slik sammenheng for bydelene hvor andelen med innvandrerbakgrunn er lavere, noe vi burde forvente dersom dette forholdet skulle være av betydning for grunnskolepoeng. Funnene tyder på at det ikke er slik at en høy andel av befolkningen med innvandrerbakgrunn i bydelen i seg selv er negativt for antall grunnskolepoeng. At bydelene med mellom 20 og 30 prosent innvandrerandel skiller seg ut, kan komme av spesifikke kjennetegn ved disse bydelene som vi ikke har opplysninger om. Modell 3 viser også at det å selv ha innvandret til Norge etter fylte syv år er knyttet til færre grunnskolepoeng.

Sammenhengen mellom det å ha kommet til Norge etter fylte syv år og grunnskolepoeng er ikke lenger signifikant i modell 4. Egenvurderte norskerferdigheter, å ofte bli lest for av foreldrene i førskolealder og andelen venner med norskfødte foreldre, som er de nye variablene som innføres i modell 4,

forklarer sammenhengen mellom det å selv ha innvandret til Norge etter fylte syv år og grunnskolepoeng. Alle de nye variablene er signifikant relatert til skoleprestasjoner. I modell 4 er også sammenhengen mellom landbakgrunn og grunnskolepoeng mer eller mindre borte.

Samlet viser analysene at følgende variabler bidrar til å forklare sammenhengen mellom landbakgrunn og grunnskolepoeng: sosioøkonomisk bakgrunn, ferdigheter i norsk, å bli lest for som barn og andelen venner med norskfødte foreldre. Tidligere studier har funnet en sammenheng mellom alder ved innvandring og prestasjoner på skolen (Bakken, 2010; Steffensen og Ziade, 2009). Vår studie finner også en slik sammenheng, men den blir borte når ferdigheter i norsk, å bli lest for som barn og andelen venner med norsk bakgrunn, inkluderes i analysene. Det tyder på at disse forholdene forklarer sammenhengen mellom alder ved innvandring og skoleprestasjoner. Andelen beboere med innvandrerbakgrunn i bydelen hadde liten eller ingen betydning for grunnskolepoeng. Det tyder på at å bo i bydeler hvor en høy andel av befolkningen har innvandrerbakgrunn i seg selv ikke er negativt for skoleprestasjonene. Om ungdommene vurderte seg selv som mer utenlandske enn norske var heller ikke av betydning for antallet grunnskolepoeng.

4.2 Valg av utdanningsprogram

I 10. klasse på ungdomsskolen søker ungdommene om opptak på videregående skole. Dette innebærer for det første å prioritere hvilket utdanningsprogram de ønsker å ta. I mange tilfeller tilbys det samme programmet ved flere skoler, og de må da også prioritere hvilke skoler de helst vil gå på. Til sammen er det nesten 70 alternativer som ungdommene i Oslo kan velge mellom. Valget som gjøres kan være viktig både fordi det innebærer spesialisering mot konkrete yrker eller mot høyere utdanning, og fordi det kan ha betydning for trivsel og skolemotivasjon å treffe riktig utdanningsprogram og skole.

Gjennomgangen skal ta opp tre forhold knyttet til valg av utdanningsprogram. For det første ønsker vi å finne ut om unge med innvandrerbakgrunn velger videregående utdanning som fører fram mot høyere utdanning i like stor grad som unge uten innvandrerbakgrunn. Som nevnt innledningsvis,

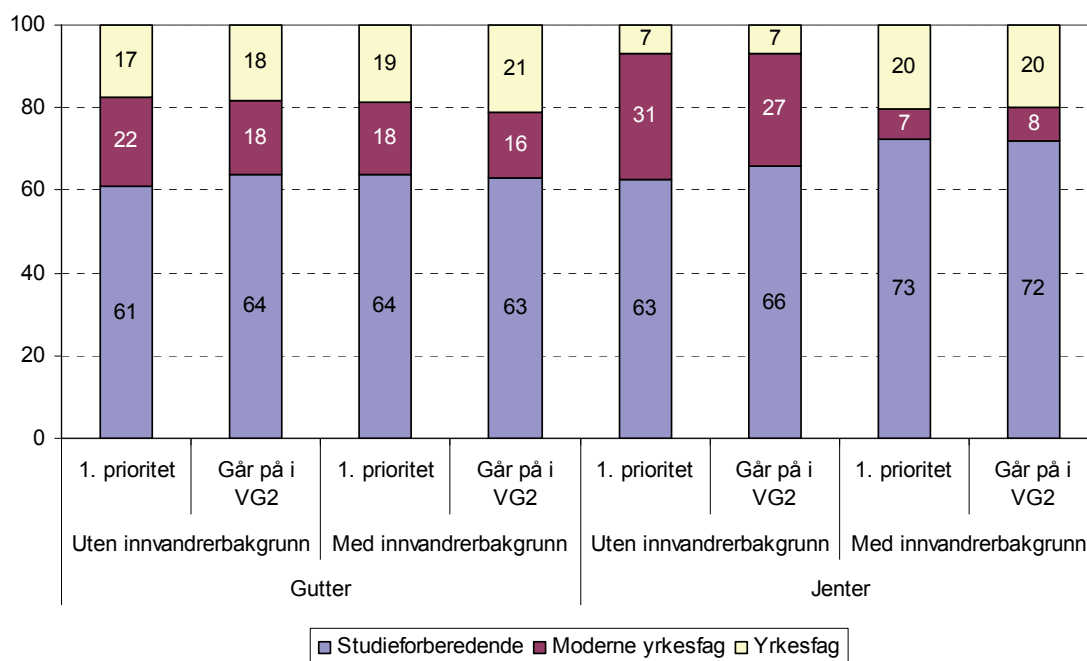
peker studier på at unge med innvandrerbakgrunn ønsker å lykkes i utdanningssystemet. Dette kan føre til at de planlegger å ta videregående utdanning som leder fram mot høyere utdanning, på tvers av skoleprestasjoner og sosioøkonomisk bakgrunn. For det andre skal vi undersøke om det er forskjeller mellom gruppene når det gjelder beslutningsprosessen fram mot valget. For det tredje skal vi finne ut hvordan ungdommene vurderer valget i ettertid. Både hvordan valget blir tatt og hvor fornøyde ungdommene er med valget kan ha betydning for frafall i skolen, og funnene her vil forhåpentligvis belyse hvorfor unge med innvandrerbakgrunn har spesielt høy risiko for ikke å fullføre videregående skole.

PRIORITERING OG OPPTAK

Vanligvis deles utdanningsprogrammene opp i to kategorier: yrkesfag og studieforbereende. I tillegg har vi i denne rapporten en tredje kategori, bestående av utdanningsprogram vi mener det er hensiktsmessig å betrakte som en mellomting mellom yrkesfag og studieforbereende. Vi har valgt å kalle kategorien «moderne yrkesfag». I kategorien inngår for det første utdanningsprogram som er definert som yrkesfag, men som i praksis brukes som studieforbereende av elevene som går på dem. Her inngår Medier og kommunikasjon, Naturbruk og Design og håndverk. For det andre er utdanningsprogram som gir studiekompetanse, men som inneholder mye praksis, også inkludert i kategorien. Det gjelder Idrettsfag og Musikk, dans og drama.

Figur 4.1 viser andelen blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som hadde studieforbereende fag, moderne yrkesfag eller yrkesfag som førsteprioritet da de søkte på videregående opplæring i 10. klasse, og andelen som faktisk gikk på disse programmene i 2. klasse på videregående.

Figur 4.1: Prioritert utdanningsprogram i 10. klasse og faktisk utdanningsprogram i VG2 blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn etter kjønn. Prosent. N=1578-1616.

Note: Figuren er basert på ungdommene som deltok både i 10. klasse og VG2.
Signifikante forskjeller: 1. prioritet: jenter***. Går på i VG2: jenter***.

Det er ikke vesentlige forskjeller mellom gutter med og uten innvandrerbakgrunn når det gjelder prioriteringer i 10. klasse. Andelen som har søkt henholdsvis studieforberedende, yrkesfag og moderne yrkesfag, er tilnærmet lik. For jenter er forskjellene tydeligere og signifikante. Andelen jenter med innvandrerbakgrunn som har søkt moderne yrkesfag er liten, mens andelen som har søkt studieforberedende er spesielt høy. Blant jentene uten innvandrerbakgrunn, er andelen som søker seg til de moderne yrkesfagene langt høyere, og over fire ganger så høy som blant de med innvandrerbakgrunn.

Figuren viser stort samsvar mellom fordelingene av ønsker i 10. klasse og senere opptak. Det behøver ikke å bety at hver enkelt ungdom har kommet inn på det utdanningsprogrammet de hadde som høyeste prioritet. Imidlertid viser tilleggsanalyser at andelen som forteller at de kom inn på sin førsteprioritet er høy. Førstevalg i denne sammenhengen betyr at de har kommet inn på det utdanningsprogrammet de hadde som førsteprioritet på den skolen de hadde som førsteprioritet. Henholdsvis 80 og 82 prosent av guttene med og uten innvandrerbakgrunn kom inn på sitt førstevalg, mens

tallene for jenter var 84 og 89 prosent. Forskjellen mellom gruppene er ikke signifikant for guttene, men den er signifikant for jentene ($p < 0,05$).

Figur 4.1 viser at mellom 60 og 70 prosent av deltakerne i LUNO-undersøkelsen går på studieforbereidende, og at de resterende fordeler seg jevnt på moderne og tradisjonelle yrkesfag. I 2008 var fordelingen av elever i videregående skole i hele Norge slik: 38 prosent gikk på studieforbereidende, 20 prosent gikk på det vi har valgt å kalle moderne yrkesfag, og 42 prosent gikk på yrkesfag (Statistisk sentralbyrå, 2009). Det betyr at i Oslo velger færre yrkesfag enn hva som er vanlig i landet forøvrig, og flere velger studieforbereidende. Trolig skyldes dette to forhold. Ungdom i Oslo har oftere foreldre med høyere utdanning, og foreldrenes utdanning er funnet å ha stor betydning for unges valg av studieretning ved videregående skole (Hansen, 2005). Videre er arbeidsmarkedet i Oslo preget av mange yrker som krever høyere utdanning, noe som gjør dette til den mest naturlige veien å gå for å få seg jobb i framtiden.

Å velge studieforbereidende, innebærer trolig ambisjoner om å ta høyere utdanning. Det samme gjelder sannsynligvis også for mange av de som ønsker å gå på moderne yrkesfag. Imidlertid er studieforbereidende mer direkte rettet mot høyere utdanning. Fagene er relevante for videre studier. Det er heller ikke nødvendig med påbygning av fag for å kunne studere videre etter videregående, slik det er for de moderne yrkesfagene som ikke gir generell studiekompetanse. Tidligere studier har vist at ungdom med innvandrerbakgrunn ofte velger studieforbereidende, til tross for at de i gjennomsnitt har lavere karakterer enn ungdom uten innvandrerbakgrunn (Støren, 2005:76). For å undersøke om det samme gjelder i vårt datamateriale, delte vi inn ungdommene i tre grupper etter grunnskolepoeng. To av gruppene består av de 25 prosent med færrest (laveste kvartil) og flest (høyeste kvartil) grunnskolepoeng. Den tredje gruppen består av de resterende, altså de 50 prosent som plasserer seg i midten når det gjelder grunnskolepoeng. Tabell 4.6 viser andelen i de ulike gruppene som har studieforbereidende som første-prioritet.

Tabell 4.6: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som har studieforberedende som førsteprioritet etter grunnskolepoeng og kjønn. 10. klasse. Prosent.

	Gutter			Jenter		
	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.
Laveste kvartil	25	21		37	39	
Midterste halvdel	60	70		60	81	***
Høyeste kvartil	86	88		79	94	*
N	677	210		799	269	

Blant gutter finner vi ingen forskjell mellom de med og uten innvandrerbakgrunn i andelen som søker studieforberedende. For jenter er det klart høyere andeler av de med innvandrerbakgrunn som søker studieforberedende i den midtre og i den øverste gruppen sammenlignet med blant de uten innvandrerbakgrunn. Resultatene i tabellen tyder ikke på at det er flere ungdommer med innvandrerbakgrunn med svake karakterer som ønsker å ta studieforberedende. Derimot så viser resultatene at når karakterene er moderate til gode, så velger jenter med innvandrerbakgrunn i større grad enn jenter uten slik bakgrunn et utdanningsprogram som fører fram til høyere utdanning. En mulig forklaring kan være større målbevissthet. De planlegger høyere utdanning, og velger derfor den mest direkte veien dit.

Analysene så langt tyder på at sammenlignet med ungdom uten innvandrerbakgrunn, så velger ungdom med innvandrerbakgrunn studieforberedende utdanning i like stor eller større grad. Dette til tross for at det er forskjeller når det gjelder sosioøkonomisk bakgrunn og karakterer. For å finne ut mer om dette gjennomførte vi logistiske regresjonsanalyser. Hensikten var å undersøke hva som skjer med sjansen for å velge studieforberedende utdanning når vi tar hensyn til ulike forhold som kan variere mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Å ha studieforberedende som førsteprioritet ved søknad om opptak til videregående skole, var avhengig variabel. Som uavhengige variabler inkluderte vi sosioøkonomisk bakgrunn (se kapittel 1) og grunnskolepoeng. Dette er forhold som varierer mellom de to gruppene, og som er funnet å være av betydning for valg av utdanning. Vi skal også undersøke om andelen av befolkningen med innvandrerbakgrunn i byområdene er relatert til valg av utdanningsprogram ved videregående skole (se kapittel 1). Som tidligere nevnt, trekkes en høy andel

beboere med innvandrerbakgrunn i bydeler ofte fram som noe negativt i offentlige debatter.

Det å ha følt at foreldrene forsøkte å påvirke ungdommenes valg av videregående skole ble i kapittel 3 funnet å være noe vanligere blant ungdom med innvandrerbakgrunn enn blant ungdom uten slik bakgrunn. Om det å ha opplevd påvirkning fra foreldrene var knyttet til å velge studieforberedende, ble undersøkt i innledende analyser. Imidlertid var ikke denne variabelen signifikant relatert til sjansen for å velge studieforberedende. Den er derfor ikke inkludert i de endelige analysene. Resultatene av analysene vises i tabell 4.7 på neste side.

Tallene som presenteres i tabellen viser forskjeller i sjansen for å velge studieforberedende utdanningsprogram på videregående skole. Tall lavere enn én indikerer lavere sjanse og tall høyere enn én indikerer høyere sjanse. Modell 1 viser sammenhengen mellom landbakgrunn og valg av studieforberedende når betydningen av kjønn tas hensyn til. Ungdom med to norskfødte foreldre er referansekategori som de andre gruppene sammenlignes med. De fleste landgruppene har ikke signifikant ulik sjanse for å velge studieforberedende enn ungdom med to norskfødte foreldre. Imidlertid er det to grupper som skiller seg ut: Ungdom med bakgrunn fra sentrale og østlige Asia og fra øvrige land i Afrika har signifikant høyere sjanse for å velge studieforberedende enn de med to norskfødte foreldre. Modell 1 viser også at gutter har lavere sjanse for å velge studieforberedende enn jenter.

I Modell 2 inkluderes sosioøkonomisk bakgrunn i analysene. Kategorien høyere funksjonær er referansekategori. Flesteparten av de andre kategoriene har lavere sjanse for å velge studieforberedende. Altså finner vi en sammenheng mellom sosioøkonomisk bakgrunn og valg av videregående: jo høyere bakgrunn, jo større sjanse for å velge studieforberedende. Å inkludere sosioøkonomisk bakgrunn fører til at også ungdom med bakgrunn fra Pakistan og vestlige land/Europa har signifikant høyere sjanse for å velge studieforberedende enn unge med to norskfødte foreldre.

Tabell 4.7: Logistisk regresjonsanalyse med det å ha studieforbereidende som første-prioritet ved valg av utdanningsprogram som avhengig variabel. 10. klasse. N=1941-1973.

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Oddsratio	Oddsratio	Oddsratio	Oddsratio
Konstant	1,76***	2,31***	1,54*	0,08***
<i>To norskfødte foreldre (referanse)</i>				
Én norskfødt forelder/én vestlig eller europeisk forelder	1,02	0,99	1,05	0,94
Én norskfødt forelder/én ikke-vestlig forelder	0,65	0,72	0,86	0,98
Europa og vestlige land	1,60	2,01*	2,43**	2,71**
Tyrkia, Nord-Afrika og Midtøsten	0,75	1,13	1,54*	2,09**
Pakistan	1,16	2,00**	2,62***	3,16***
Sentrale og østlige Asia	1,80**	2,87***	3,76***	3,90***
Øvrig Afrika	1,83*	2,54**	3,31***	4,07***
Annet/ukjent	1,01	1,42	2,29	2,94*
Kjønn (jente=0, gutt=1)	0,76**	0,76**	0,74**	0,79*
<i>Høyere funksjonær (referanse)</i>				
Øvre serviceklasse		1,54*	1,47	1,27
Nedre serviceklasse		0,80	0,83	0,84
Lavere funksjonærer		0,50***	0,55**	0,64*
Faglærte arbeidere		0,47***	0,52***	0,60*
Ufaglærte arbeidere		0,39***	0,46***	0,53**
Ikke i arbeid (T1-T3)		0,19***	0,22***	0,32**
Uoppgitt		0,40***	0,43***	0,65
<i>Alna, Grorud, Stovner, Søndre Nordstrand (40-50) (referanse)</i>				
Grünerløkka, Gamle Oslo, Bjerke (30-40)			1,01	1,08
Sagene, St. Hanshaugen, Frogner, Østensjø (20-30)			1,26	1,15
Ullern, Vestre Aker, Nordre Aker, Nordstrand (10-20)			2,08***	2,09***
Bor ikke i Oslo			1,23	0,93
Grunnskolepoeng				1,07***

Bydelstilknytning, som inkluderes i analysene i modell 3, har en viss betydning for valg av videregående skole. Ungdom som bor i bydelene med lavest andel av befolkningen med innvandrerbakgrunn (Ullern, Vestre Aker, Nordre Aker og Nordstrand), har signifikant høyere sjanse for å velge studieforbereidende enn de som bor i bydelene med høyest andel av befolkningen med innvandrerbakgrunn (Alna, Grorud, Stovner og Søndre Nordstrand). Det betyr ikke nødvendigvis at innvandrerandelen i en bydel i seg selv påvirker tilbøyeligheten å velge studieforbereidende. I tillegg til at de ulike bydelsgruppene har ulik innvandrerandel i befolkningen, så skiller de seg

også fra hverandre når det gjelder utdanning. Bydelene Ullern, Vestre Aker, Nordre Aker og Nordstrand, som har lavest andel av befolkningen med innvandrerbakgrunn, er bydeler hvor mange har høy utdanning. Mellom 18 og 31 prosent av befolkningen i disse bydelene har høyere universitetsutdanning (Oslo-statistikken, 2012). I bydelene Alna, Grorud, Stovner og Søndre Nordstrand er bildet noe annerledes. Dette er bydelene med høyest andel av befolkningen med innvandrerbakgrunn, og det er også bydelene hvor færrest har høy utdanning. Mellom 6 og 10 prosent av befolkningen i disse bydelene har høyere universitetsutdanning (Oslo-statistikken, 2012).

Høy sosioøkonomisk bakgrunn er funnet å øke sannsynligheten for å velge høyere utdanning (Hansen, 2005). Sannsynligheten for at ungdom har høy sosioøkonomisk bakgrunn, er betydelig høyere i bydelene Ullern, Vestre Aker, Nordre Aker og Nordstrand enn i bydelene Alna, Grorud, Stovner og Søndre Nordstrand. Det betyr at sammenhengen mellom bydelstilknytning og valg av studieforbereende like godt kan komme av ulik utdanning i befolkningen som av andelen av befolkningen med innvandrerbakgrunn. Det er verdt å huske på at i alle bydelene er andelen som søker studieforbereende høy sammenlignet med Norge som helhet, hvor andelen i 2011 var 38 prosent (Statistisk sentralbyrå, 2012). I bydelene Alna, Grorud, Stovner og Søndre Nordstrand, som er de bydelene med høyest andel med innvandrerbakgrunn, søker 55 prosent av ungdommene studieforbereende. I bydelene Ullern, Vestre Aker, Nordre Aker og Nordstrand, som er de bydelene med lavest andel med innvandrerbakgrunn, søker 72 prosent om opptak på studieforbereende.

Modell 4 viser at antall grunnskolepoeng er signifikant relatert til valg av videregående utdanning. Flere poeng øker sjansen for å velge studieforbereende. I generelle trekk viser den logistiske regresjonsanalysen at det i utgangspunktet ikke er store forskjeller i tendensen til å velge studieforbereende etter landbakgrunn. Når vi tar hensyn til sosioøkonomisk bakgrunn og grunnskolepoeng, er det mange av gruppene som har høyere sjanse for å velge studieforbereende enn ungdom med to norskfødte foreldre. Det betyr at disse gruppene velger studieforbereende i større grad enn ungdommer med to norskfødte foreldre med tilsvarende skoleprestasjoner og sosioøkonomisk bakgrunn. Dette vitner om tydelig målrettethet, og sterk motivasjon for å søke videregående skole som fører fram mot høyere utdanning.

FORHOLD AV BETYDNING FOR VALG AV UTDANNINGSPROGRAM

For å undersøke hvilke forhold ungdommene vektla når de valgte utdanningsprogram, skal vi presentere to sett av utsagn som deltakerne i LUNO-undersøkelsen tok stilling til. Det første settet inkluderer ni utsagn om vurderingene som ligger bak valget. Målingen ble gjennomført i 10. klasse, like etter at ungdommene hadde søkt om opptak til videregående skole. Svaralternativene var «svært stor betydning», «ganske stor betydning», «litt betydning» og «ikke av betydning» Tabell 4.8 viser andelen som svarte «svært stor betydning» på de ni utsagnene, og om svarfordelingen var signifikant forskjellig for ungdom med og uten innvandrerbakgrunn.

Tabell 4.8: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som mener ulike forhold var av svært stor betydning for valg av utdanningsprogram etter kjønn. 10. klasse. Prosent.

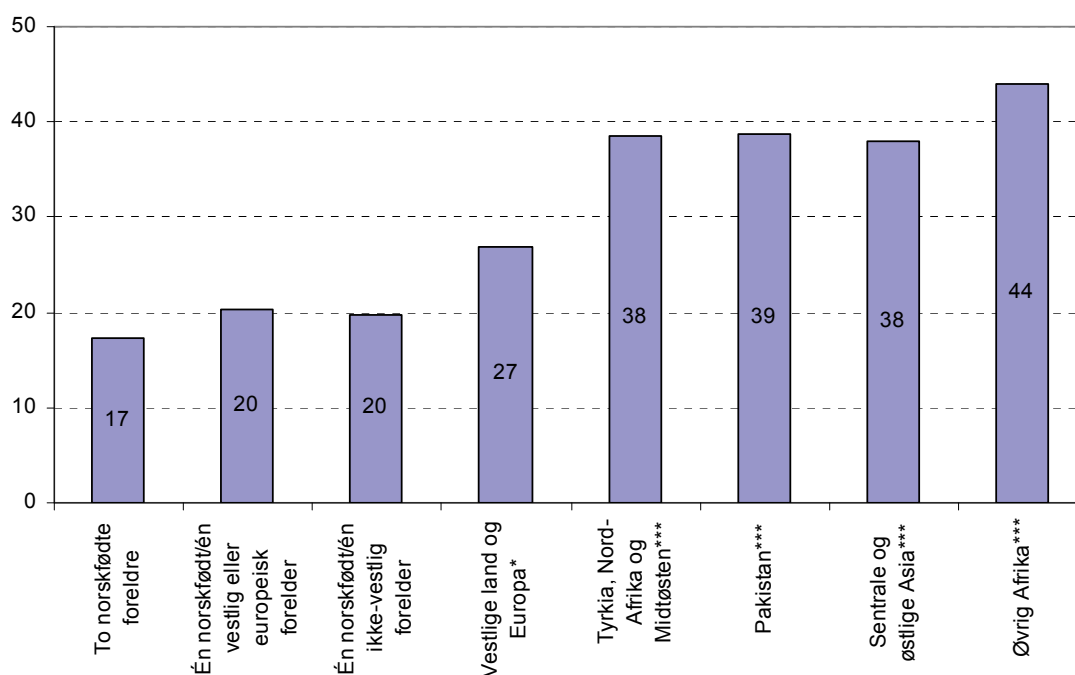
	Gutter			Jenter		
	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.
At programmet er på en skole jeg ønsker å gå på	46	51		57	53	
At fagene var interessante	43	42		45	47	
At det var noe jeg visste jeg kunne klare	39	48	*	41	50	*
At programmet gir meg faglige utfordringer	24	36	***	25	40	***
At foreldrene mine synes det var et godt valg	19	36	***	17	39	***
At jeg visste jeg kunne komme inn	19	31	***	17	28	**
At det blir mest mulig likt sånn som jeg har det nå	12	22	***	10	16	**
At jeg ikke visste om noen andre mer aktuelle alternativer som jeg kunne tenke meg	11	16		12	12	
At vennene mine skal gå der	11	11		6	10	*
N	659-670	199-206		781-796	250-266	

Tabellen viser signifikante forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn på flere av utsagnene. På utsagn med signifikante forskjeller er det flere med innvandrerbakgrunn enn uten som tillegger forholdet svært stor betydning. Særlig store er forskjellene når det gjaldt betydningen av

faglige utfordringer og foreldrenes oppfatning. En betydelig høyere andel av ungdommene med innvandrerbakgrunn oppgir at dette er forhold som har vært av svært stor betydning for deres valg sammenlignet med de uten innvandrerbakgrunn.

Forskjellen mellom gruppene når det gjelder betydningen av foreldrenes oppfatning stemmer godt med funn i kapittel 3. Der fant vi at ungdom med innvandrerbakgrunn oftere enn ungdom uten innvandrerbakgrunn føler at foreldrene har forsøkt å påvirke deres valg av videregående utdanning. Samlet tyder de to funnene på ulik foreldreinvolvering når det gjelder valg av utdanningsprogram ved videregående skole. For å undersøke dette nærmere sjekket vi fordelingen på utsagnet etter landbakgrunn. Figur 4.2 viser andelen som svarer at foreldrenes oppfatning var av svært stor betydning for valget de gjorde av utdanningsprogram.

Figur 4.2: Andel som mener det var av svært stor betydning at foreldrene synes det var et godt valg da de valgte utdanningsprogram etter landbakgrunn. 10. klasse. Prosent. N=1933.

Figuren viser klare forskjeller i hvordan de ulike gruppene vektlegger foreldrenes oppfatning når de velger utdanningsprogram. 17 prosent av ungdommene med to norskfødte foreldre sier at foreldrenes oppfatning hadde svært stor betydning. Det tilsvarende tallet for ungdom med bakgrunn

fra andre deler av verden enn vestlige og Europa er rundt 40 prosent, og forskjellen er signifikant. Unge med én norskfødt og én utenlandskfødt forelder skiller seg ikke fra de med to norskfødte foreldre, mens ungdom med bakgrunn fra vestlige land og Europa legger noe mer vekt på foreldrenes oppfatning.

Ungdommene ble også spurt om viktigheten av ulike personer og informasjonskanaler da de skulle velge utdanningsprogram. Det var fire svar-kategorier: «svært stor betydning», «ganske stor betydning», «litt betydning» og «ikke av betydning». Også denne målingen ble gjennomført i 10. klasse, like etter at ungdommene hadde søkt på videregående skole. Tabell 4.9 viser andelen som svarte at de ulike kildene hadde hatt svært eller ganske stor betydning, og om svarfordelingen var signifikant forskjellig for ungdom med og uten innvandrerbakgrunn.

Tabell 4.9: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som mener ulike personer og informasjonskanaler har hatt svært eller ganske stor betydning for valg av utdanningsprogram etter kjønn. 10. klasse. Prosent.

	Gutter			Jenter		
	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.
Venner	54	62		49	49	
Søsken	23	46	***	21	53	***
Faren min	47	57	*	38	53	***
Moren min	54	68	***	49	64	***
Andre voksne	19	27	*	16	31	***
Meg selv og mine ønsker	94	91		96	95	
Læreren	14	37	***	11	32	***
Rådgiveren	40	57	***	31	49	***
Informasjonsmøte på ungdomsskolen min	19	30	***	13	27	***
Informasjonsmøte eller åpen dag på videregående skole	57	65	*	70	73	
Reklame fra skoler	25	30		25	33	**
Utdanningsmesse i Oslo Spektrum	26	38	**	24	42	***
Nettsider som vigo.no, vilbli.no e.l.	29	44	***	24	41	***
N	636-667	183-200		777-793	231-259	

Tabellen viser signifikante forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn på de fleste utsagnene. Andelene som oppgir at ulike personer og informasjonskanaler hadde svært eller ganske stor betydning er gjennomgående høyere blant ungdommene med innvandrerbakgrunn enn de er blant ungdommene uten slik bakgrunn. Forskjellene er særlig store når det gjelder betydningen av læreren og søsken. Andelen som sier at disse personene har hatt svært eller ganske stor betydning for deres valg er mer enn dobbelt så høy blant de med innvandrerbakgrunn sammenlignet med blant de uten. Tabellen viser også at begge gruppene vektlegger sterkt egne ønsker. Over 90 prosent forteller at egne ønsker var av svært eller ganske stor betydning for det valget de gjorde. Det er ikke signifikante forskjeller mellom ungdommene på dette utsagnet.

Tabell 4.9 tyder på at ungdom med innvandrerbakgrunn i større grad enn ungdom uten slik bakgrunn vektlegger informasjon og råd når de velger utdanningsprogram. For å undersøke dette nærmere så vi på hvor stor andel av de to gruppene som hadde krysset av på «svært stor betydning» på flere utsagn. På de fem første utsagnene, som handler om uformelle informasjonskanaler, var det syv prosent av ungdommene uten innvandrerbakgrunn som krysset av på «svært stor betydning» på tre eller flere utsagn. Det tilsvarende tallet for ungdom med innvandrerbakgrunn var 20 prosent. På de syv nederste utsagnene, som handler om formelle informasjonskanaler, var det åtte prosent av de uten innvandrerbakgrunn som krysset av på «svært stor betydning» på tre eller flere utsagn, mens andelen blant de med slik bakgrunn var 17 prosent. Dette bekrefter ytterligere at ungdom med innvandrerbakgrunn vektlegger informasjon og råd fra både formelle og uformelle kanaler i større grad enn ungdom uten innvandrerbakgrunn.

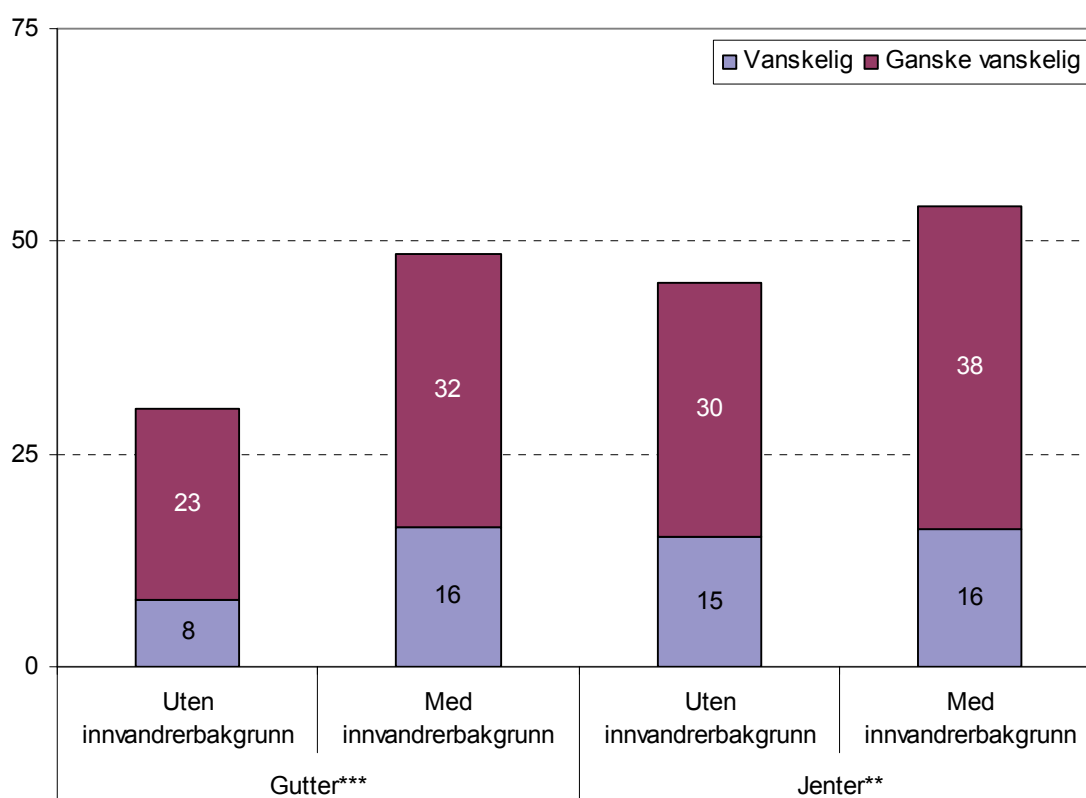
En mulig forklaring på forskjellen kan være ulike informasjonsbehov. Ungdom med innvandrerbakgrunn kommer fra familier som har vært bosatt i Norge i en begrenset periode. Videre vet vi at disse ungdommene oftere har lavere sosioøkonomisk bakgrunn. Trolig gjør det at ungdommene og familiene deres ikke har de samme kunnskapene om utdanningssystemet i Norge som ungdom uten innvandrerbakgrunn. Dermed kan nødvendigheten av å vektlegge tilgjengelig informasjon når de søker om opptak til videregående utdanning være sterkere blant ungdom med innvandrerbakgrunn sammen-

lignet med blant de uten. Muligens er det også slik at ungdommene med innvandrerbakgrunn ser på det å velge riktig i første forsøk som svært viktig, gitt den målrettethet vi allerede synes å ha funnet i tidligere analyser.

VURDERING AV VALGET

I denne delen av kapittelet skal vi undersøke hvordan ungdommene i ettertid vurderte det å velge utdanningsprogram, og hvor fornøyd de var med utdanningsprogrammet de gikk på da undersøkelsen i 2. klasse på videregående ble gjennomført. I 10. klasse, like etter at deltakerne hadde søkt om opptak til videregående, ble de spurt om hvordan valget av videregående utdanning hadde vært. Spørsmålet lød: «Alt i alt, hvordan har valget av studieprogram og videregående skole vært for deg?». Det var fire svarkategorier: «lett», «ganske lett», «ganske vanskelig» og «vanskelig». Figur 4.3 viser andelen av ungdommene med og uten innvandrerbakgrunn som opplevde valget som vanskelig eller ganske vanskelig.

Figur 4.3: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som oppgir at valg av utdanningsprogram var vanskelig eller ganske vanskelig etter kjønn. 10. klasse. Prosent. N=1930.

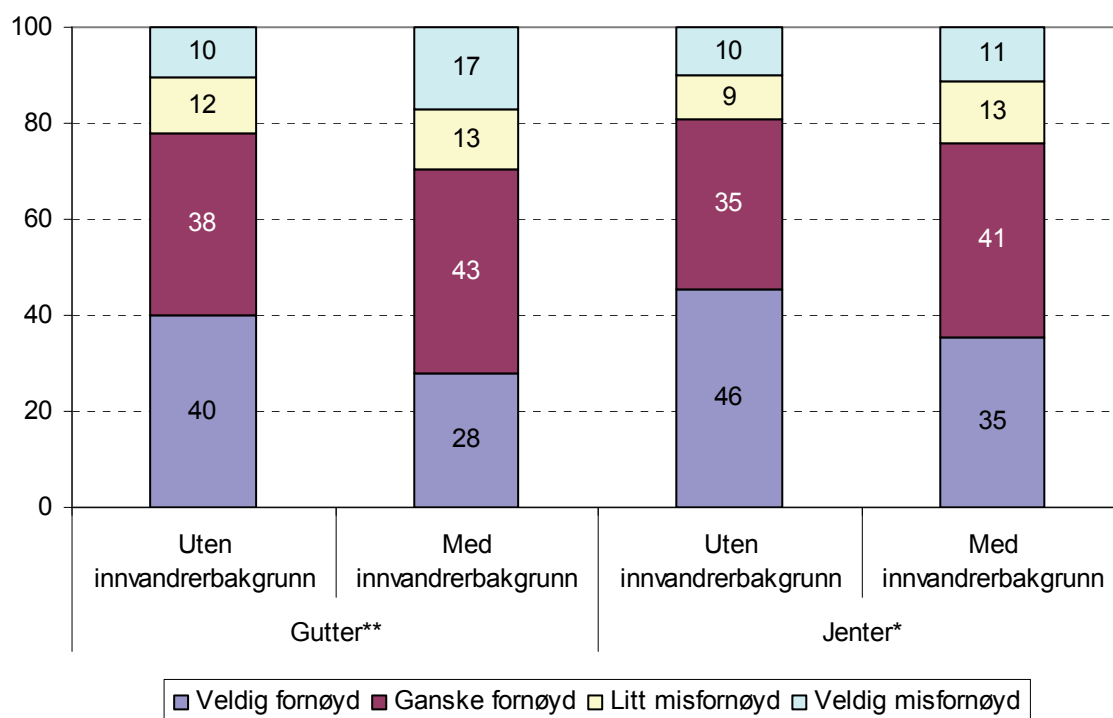

Figuren viser klare og signifikante forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn, og den største forskjellen finnes blant guttene. Rundt 30 prosent av guttene uten innvandrerbakgrunn sier at de synes valget av videregående utdanning var vanskelig. For guttene med innvandrerbakgrunn er det nærmere 50 prosent som svarer det samme. Andelen blant jenter med innvandrerbakgrunn som opplevde valget av videregående som vanskelig er høyere enn blant guttene med slik bakgrunn. Likevel er forskjellen mellom ungdom med og uten minoritetsbakgrunn mindre for jentene enn for guttene. Dette skyldes at også flere av jentene uten innvandrerbakgrunn opplevde det å velge videregående som vanskelig.

Som tidligere nevnt, er det mulig at ungdom med innvandrerbakgrunn som gruppe har noe mindre kunnskap om utdanningssystemet enn de uten slik bakgrunn. Det kan bidra til å forklare hvorfor de opplever valg av utdanningsprogram som vanskelig. Imidlertid er det ingen sammenheng mellom å oppleve valget som vanskelig og det å ha vektlagt råd og informasjon fra mange kilder (Pearsons $r=,00$). Altså er det ikke slik at de som har søkt råd og informasjon fra mange kilder opplever det å velge videregående utdanning som vanskeligere enn andre. Dette kan tyde på at bruken av informasjonskilder heller er et tegn på at ungdommene ønsker å gjøre et riktig valg i utgangspunktet, framfor å ha en periode med prøving og feiling.

Hvor fornøyde ungdommene var med utdanningsprogrammet de gikk på i 2. klasse på videregående ble undersøkt ved hjelp av spørsmålet «Hvor fornøyd er du med det utdanningsprogrammet du går på nå?». Svaralternativene var «veldig fornøyd», «ganske fornøyd», «litt misfornøyd» og «veldig misfornøyd». Svarfordelingen blant unge med og uten innvandrerbakgrunn presenteres i figur 4.4.

Figur 4.4: Svarfordeling i fornøydhet med utdanningsprogram på videregående skole blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn etter kjønn. VG2. Prosent. N=1788.

Figur 4.4 viser at et klart flertall av ungdommene er fornøyd med utdanningsprogrammet de går på. Andelen som sier at de er veldig eller ganske fornøyd ligger mellom 70 og 80 prosent. Imidlertid er det klare forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Andelen som er veldig fornøyd ligger ca. ti prosent lavere for de med innvandrerbakgrunn. For guttene er det også flere med slik bakgrunn som oppgir at de er veldig misfornøyd. Forskjellene er signifikante for både gutter og jenter.

Funnene tyder på at ungdom med innvandrerbakgrunn ikke har truffet like godt i valg av videregående utdanning som ungdom uten innvandrerbakgrunn, på tross av den utstrakte bruken av ulike informasjonskilder vi fant i tidligere analyser. For å forsøke å forklare hvorfor førstnevnte gruppe er mindre fornøyd enn sistnevnte, gjennomførte vi en lineær regresjonsanalyse. Avhengig variabel var hvor fornøyde ungdommene var med utdanningsprogrammet de gikk på i 2. klasse på videregående. Uavhengige variabler var faktorer knyttet til valg av utdanningsprogram, altså forhold som har blitt presentert i dette kapittelet. Tanken er at dersom ungdom med innvandrerbakgrunn ikke er like fornøyd som de uten slik bakgrunn, så kan det handle

om forskjeller i hvordan valget har foregått. I de innledende analysene ble en rekke variabler inkludert: om ungdommene gikk på yrkesfag/moderne yrkesfag eller studieforberevende, om de hadde kommet inn på førstevalget av skole og utdanningsprogram, og i hvilken grad de hadde vektlagt råd og informasjon når de gjorde valget. Analyser viste at disse variablene ikke var relatert til hvor fornøyd ungdommene var med utdanningsprogrammet de gikk på, og ble derfor ikke inkludert i de endelige analysene.

Det vi fant var at antall grunnskolepoeng ved utgangen av 10. klasse og hvor vanskelig ungdommene synes valget av videregående skole hadde vært var av betydning for hvor fornøyd de var med utdanningsprogrammet. Resultatene av analysene vises i tabell 4.10.

Tabell 4.10: Lineær regresjonsanalyse med hvor fornøyd ungdommene er med utdanningsprogrammet som avhengig variabel. VG2. N=1572-1601.

	Modell 1	Modell 2
	B	B
Konstant	3,17***	2,73***
Med innv.bakgr.	-0,22***	-0,16**
Kjønn (jente=0, gutt=1)	-0,09	-0,07
Grunnskolepoeng		0,01***
Vanskelig valg		-0,06*
R ²	0,01	0,03

Note: Tabellen er basert på ungdommene som deltok i 10. klasse og VG2.

Modell 1 viser at ungdom med innvandrerbakgrunn er signifikant mindre fornøyd med utdanningsprogrammet de går på enn ungdom uten innvandrerbakgrunn. Når grunnskolepoeng og mål på hvor vanskelig det var å velge videregående inkluderes i analysene (modell 2), reduseres sammenhengen mellom innvandrerbakgrunn og fornøydhet noe. Dette indikerer at de to variablene forklarer litt av sammenhengen. Særlig antallet grunnskolepoeng er av betydning for fornøydhet med utdanningsprogrammet. Jo bedre karakterer ut fra 10. klasse, jo mer fornøyde er ungdommene i ettertid med utdanningsprogrammet. Samtidig fant vi at det å komme inn på førstevalget ikke var knyttet til hvor fornøyde ungdommene var. Det kan bety at ungdommene bevisst velger utdanningsprogram de vet at de kan komme inn på, men at de kanskje hadde valgt annerledes og vært mer fornøyd i ettertid dersom de hadde hatt bedre karakterer.

Sammenhengen mellom innvandrerbakgrunn og fornøydhets blir ikke borte selv etter at vi har tatt hensyn til grunnskolepoeng og hvor vanskelig det var å velge utdanning. Dette peker på at også andre forhold enn de vi har tatt med her, er av betydning for hvor fornøyde ungdommene er med utdanningsprogrammet de går på. Trolig kan faktorer ved de enkelte skolene eller klassene spille inn, både når det gjelder faglig innhold og det sosiale miljøet.

4.3 Oppsummering

- *Mange velger studieforbereende:* Både blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn er det et flertall som søker opptak på videregående utdanning som fører fram mot høyere utdanning. Sammenlignet med landet for øvrig, er det i begge grupper en klart høyere andel i Oslo som ønsker studieforbereende utdanning. Blant de svakest presterende var det færre som valgte dette utdanningsprogrammet på videregående. Det gjaldt både for ungdom med og uten innvandrerbakgrunn.
- *Liten forskjell i sjansen for å velge studieforbereende utdanning:* Unge med bakgrunn fra sentrale og østlige Asia og øvrige land i Afrika velger studieforbereende utdanning i større grad enn unge med to norskfødte foreldre. Ingen av de andre landgruppene skiller seg fra ungdom med to norskfødte foreldre på dette punktet. Derimot er det slik at alle landgruppene bestående av ungdom med innvandrerbakgrunn har større sannsynlighet for å velge studieforbereende enn ungdommer med to norskfødte foreldre gitt tilsvarende skoleprestasjoner og sosioøkonomisk bakgrunn. Å være jente, å komme fra høyere sosiale lag og å ha mange grunnskolepoeng øker også sjansene for å søke studieforbereende.
- *Ungdom med innvandrerbakgrunn er mindre fornøyd med utdanningsprogrammet:* Flere ungdommer med innvandrerbakgrunn var misfornøyd med utdanningsprogrammet de gikk på i 2. klasse på videregående sammenlignet med ungdom uten innvandrerbakgrunn. Samtidig var det også flest av de med innvandrerbakgrunn som oppga at det hadde vært vanskelig å velge utdanningsprogram. Analyser viser at de som hadde hatt vansker ved valg av videregående også var noe mindre fornøyd med utdanningsprogrammet i 2. klasse. Om ungdommene hadde kommet inn på førstevalget sitt ved opptak var ikke av betydning for hvor fornøyd de var, noe som kan tyde på at ungdommene kanskje tenker realistisk over hva de faktisk har mulighet til å komme inn på.

- *Forskjeller i skoleprestasjoner:* I tråd med tidligere forskning ble det funnet at ungdom uten innvandrerbakgrunn har høyere karakterer og flere grunnskolepoeng enn ungdom med innvandrerbakgrunn. Analysene peker på at ulik sosioøkonomisk bakgrunn, egenvurderte ferdigheter i norsk og å bli lest for av foreldrene i førskolealder bidrar til å forklare forskjellen mellom de to gruppene. Videre var det en svak sammenheng mellom andelen venner med norskfødte foreldre og skoleprestasjoner. Høyere andel norske venner var knyttet til bedre prestasjoner.
- *Botid ikke av betydning:* Sammenhengen mellom selv å ha innvandret til Norge etter fylte syv år og skoleprestasjoner var ikke lenger til stede når egenvurderte norskferdigheter ved oppstart på skolen og å bli lest for i førskolealder ble inkludert i analysene. Det tyder på at norskferdigheter og å bli lest for, kan forklare sammenhengen mellom botid og skoleprestasjoner.
- *Befolkningssammensetningen lite viktig:* Hvorvidt ungdommene bodde i bydeler med høy eller lav andel av befolkningen med innvandrerbakgrunn var i liten grad relatert til skoleprestasjoner og til valg av videregående skole. Riktignok var det enkelte forskjeller mellom byområdene, men disse kan ikke nødvendigvis tilbakeføres til andelen av befolkningen med innvandrerbakgrunn.

5 Opplevd læringsmiljø

Temaet i dette kapitlet er ungdommenes opplevelse av læringsmiljøet på skolen. Læringsmiljø kan forstås som de samlede kulturelle, relasjonelle og fysiske forholdene på skolen som har betydning for elevenes læring, helse og trivsel (Wendelborg, Røe og Skaalvik, 2011). Skaalvik og Skaalvik (2005) mener videre at undersøkelser av læringsmiljø bør fokusere på elevenes subjektive oppfatninger, fordi det er den subjektive opplevelsen av læringsmiljøet som har betydning for deres motivasjon, egenvurdering, innsats og atferd. I samsvar med disse synspunktene skal vi undersøke ungdommenes opplevelse av en rekke ulike forhold som kan være av betydning for deres læring. Områdene som skal undersøkes er selvoppfatning og egen rolle i klasserommet, oppførsel og innsats på skolen, opplevd støtte fra læreren, mobbing og holdninger til skolen.

Kapitlet vil tilnærme seg ungdommenes opplevelse av læringsmiljø på to måter. For det første skal vi se på variasjon innenfor de enkelte områdene. Hvorvidt skolen oppleves forskjellig av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn er i seg selv interessant, fordi det forteller om møtet mellom skolen og ulike ungdomsgrupper. Systematiske forskjeller mellom gruppene, eller mellom ungdom med ulik landbakgrunn, kan peke på problemområder, og dermed indikere innsatsområder. Bakken (2010) mener at et godt læringsmiljø er særlig positivt for elever med svake skoleprestasjoner, og derfor kan virke utjevne på elevenes skoleprestasjoner. Han undersøkte dette gjennom å studere betydningen av en rekke ulike indikatorer på læringsmiljø for skoleprestasjonene. Han fant mindre forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn på skoler hvor elevene hadde et positivt syn på læringsmiljøet. Videre viste han at et bedre læringsmiljø er knyttet til en positiv prestasjonsutvikling gjennom ungdomstrinnet. Bakkens undersøkelse tyder dermed på at en positiv opplevelse av skolen kan bidra til utjevning av prestasjonsforskjeller, også mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn.

For det andre skal vi undersøke endring i læringsmiljø over tid. Flere av målene som brukes i dette kapitlet ble undersøkt både på ungdomsskolen

og på videregående skole. Dermed kan undersøkelsen belyse om overgangen fra ungdomsskolen til videregående innebærer endringer i ungdommenes opplevelse av læringsmiljøet, og om eventuelle endringer er forskjellig for ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Som nevnt i forrige kapittel, har studier vist at ungdom med innvandrerbakgrunn har høyere risiko for frafall fra videregående utdanning enn ungdom uten innvandrerbakgrunn (Lødding, 2003), selv om en studie også har vist at denne forskjellen har blitt noe mindre i løpet av de siste årene (Bratsberg, Raaum og Røed, 2011). Det er sannsynlig at læringsmiljø, altså ungdommenes subjektive oppfatninger om situasjonen på skolen, også kan ha betydning for om de velger å slutte eller fortsette på videregående. Analyser av forskjeller mellom de to gruppene, og endringer fra ungdomsskolen til videregående, kan derfor bidra til økt forståelse av hvorfor ungdom med innvandrerbakgrunn har høyere sannsynlighet for ikke å fullføre videregående.

5.1 Selvoppfatning

Ungdom tilbringer mye tid på skolen, og skolen er viktig både som et sted å lære og som et sted å være sosial. Hva som skjer på skolen vil nødvendigvis ha betydning for hvordan ungdommene ser på seg selv. For eksempel kan gode karakterer være positivt for selvbildet. Samtidig kan selvbildet også ha betydning for hvordan ungdommene er på skolen, både faglig og sosialt.

Vi skal undersøke ungdommenes selvoppfatning innenfor to områder – hvordan de ser på sin egen rolle i klasserommet og deres akademiske selvbilde. Ungdommenes oppfatning om sin rolle i klasserommet ble undersøkt ved at de tok stilling til ni utsagn om egen oppførsel. Hvilken rolle ungdommene har i klasserommet handler primært om den sosiale dimensjonen ved det å gå på skole, men det kan også gjenspeile hvordan de forholder seg til det faglige innholdet. Utsagnene ble besvart på en firedelt skala: «passer svært godt», «passer ganske godt», «passer ganske dårlig» og «passer svært dårlig». Målingen ble foretatt i 9. klasse. Utsagnene og svarene presenteres i tabell 5.1.

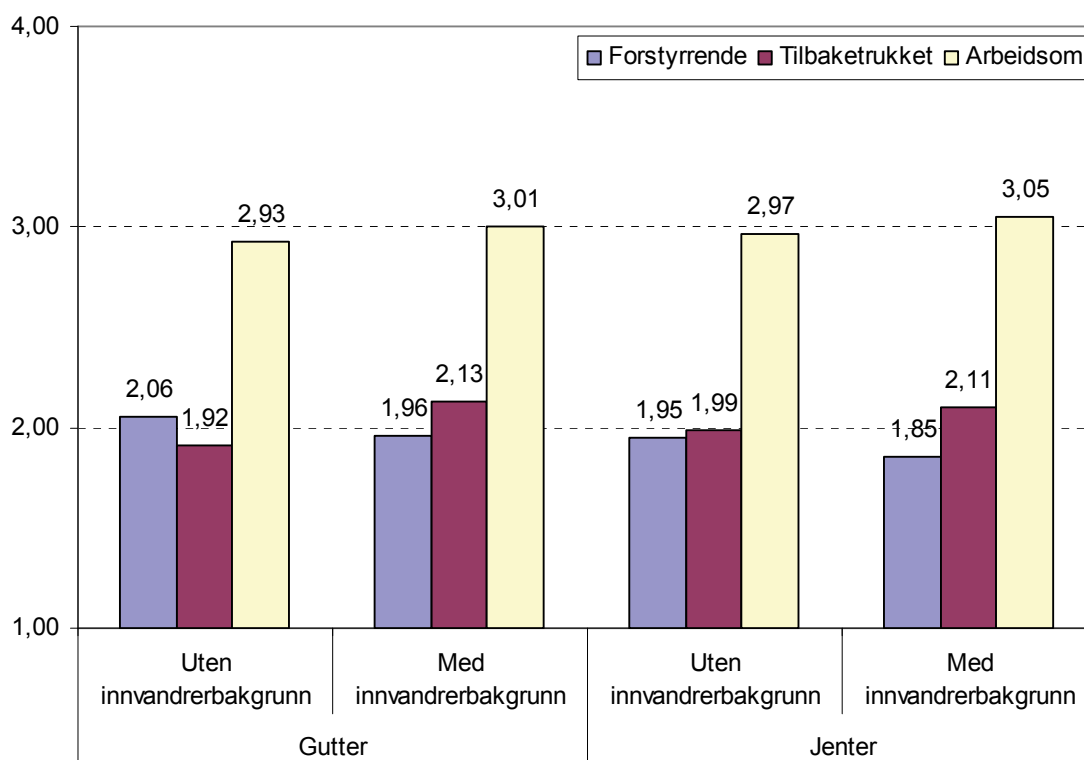
Tabell 5.1: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som svarer passer svært eller ganske godt på utsagn om hvordan de er i klasserommet etter kjønn. 9. klasse.

	Gutter			Jenter		
	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.
Bøllete	13	13		6	5	
Skravlete	52	40	***	60	46	***
Bråkete	27	29		20	20	
Sjenert	22	31	**	31	34	
Engstelig	9	18	***	13	15	
Stille	47	53		42	54	***
Nøyaktig	62	72	**	69	73	
Flink	85	88		89	87	
Aktiv	77	81		76	80	
N	749-773	234-252		877-888	295-316	

Tabell 5.1 viser at andelen av ungdommene med innvandrerbakgrunn som opplever seg selv som skravlete er lavere enn blant de uten slik bakgrunn, både for gutter og jenter. Videre er det flere av guttene med innvandrerbakgrunn som oppgir at de er sjenerte, engstelige og nøyaktige enn det er blant guttene uten innvandrerbakgrunn. Blant jentene er det flere av de med innvandrerbakgrunn enn de uten som opplever seg selv som stille.

Videre delte vi de ni utsagnene inn i tre samlemål. Det første samlemålet består av de tre første utsagnene, og beskriver det å være bråkete, skravlete og bøllete i klassen. Det får navnet «Forstyrrende». Det andre samlemålet består av de tre midterste utsagnene, og beskriver det å være sjenert, engstelig og stille i klasserommet. Det får navnet «Tilbaketrukket». Det tredje består av de tre nederste utsagnene, og handler om å være nøyaktig, flink og aktiv. Det får navnet «Arbeidsom». Verdien for variablene som inngår i de tre samlemålene ble slått sammen, slik at ett samlemål uttrykkes med én verdi. Skalaen varierer fra 1 til 4. Verdien 1 indikerer at alle utsagnene i samlemålet ble besvart med «passer svært dårlig», mens verdien 4 indikerer at alle utsagnene i samlemålet ble besvart med «passer svært godt». Figur 5.1 viser verdien på de tre samlemålene for ungdom med og uten innvandrerbakgrunn.

Figur 5.1: Gjennomsnittsverdi på samlemål om rolle i klasserommet (1-4) blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn etter kjønn. 9. klasse. N=2186-2224.

Signifikante forskjeller:

Gutter: Forstyrrende***

Jenter: Forstyrrende*, Tilbaketrukket* og Arbeidsom*

Figuren tyder på at ungdom med og uten innvandrerbakgrunn har en relativt lik oppfatning av hvordan de er i klasserommet. Likevel er det signifikante forskjeller på enkelte av samlemålene. For guttene skårer de med innvandrerbakgrunn høyere på samlemålet «Tilbaketrukket» enn det de uten slik bakgrunn gjør. Altså oppgir guttene med innvandrerbakgrunn at de er mer sjenert og stille sammenlignet med de uten innvandrerbakgrunn. Ellers var det ingen forskjeller blant guttene. Når det gjelder jenter er forskjellene mellom de med og uten innvandrerbakgrunn signifikante på alle tre samlemålene. Det vil si at sammenlignet med jenter uten innvandrerbakgrunn så oppgir jenter med innvandrerbakgrunn at de er mindre forstyrrende, mer tilbaketrukket og mer arbeidsomme.

Akademisk selvbilde, som måler om ungdommene føler seg like flinke som andre på skolen, handler først og fremst om elevenes selvoppfatning knyttet til skolens faglige innhold. Ungdommenes akademiske selvbilde ble

målt ved at de tok stilling til fem utsagn om egne prestasjoner i undervisningen. Utsagnene er hentet fra en velbrukt skala for å måle ulike former for selvoppfatning (Harter, 1988), og ble gjentatt ved alle tre undersøkelsestidspunktene. Utsagnene ble besvart på en firedelt skala: «stemmer svært godt», «stemmer ganske godt», «stemmer ganske dårlig» og «stemmer svært dårlig». Utsagnene og svarene i 9. klasse presenteres i tabell 5.2.

Tabell 5.2: Andel av ungdommene med og uten innvandrerbakgrunn som mener ulike utsagn om akademisk selvbilde stemmer svært godt etter kjønn. 9. klasse. Prosent.

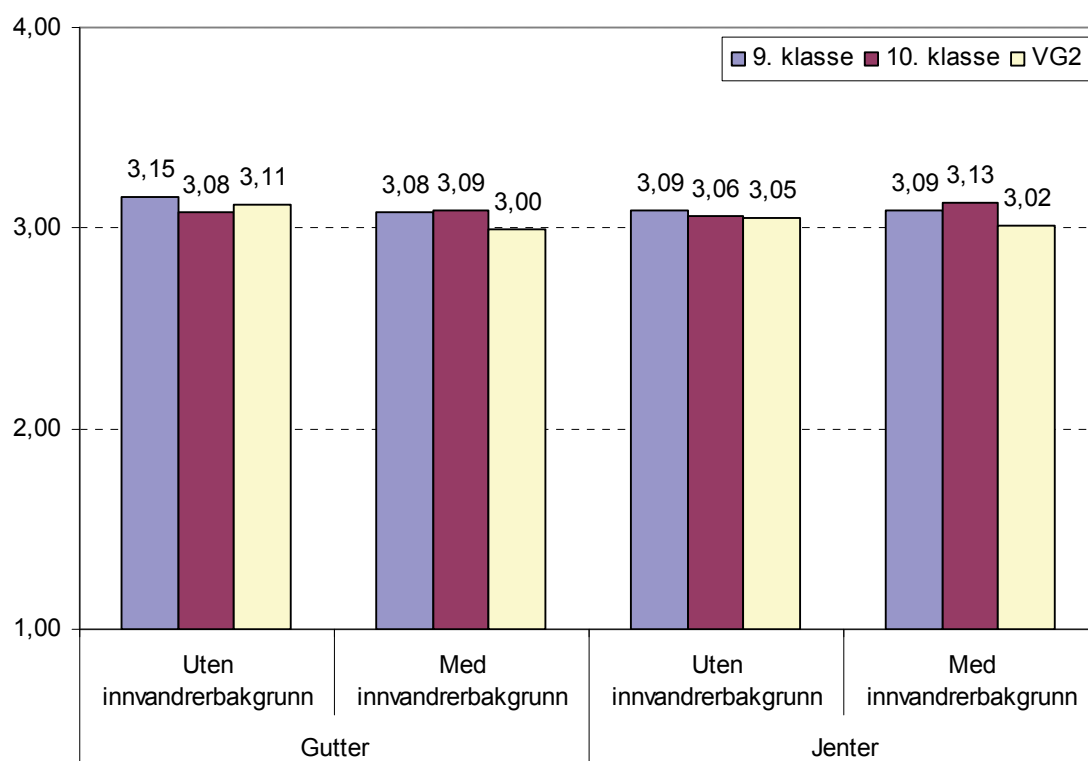
	Gutter			Jenter		
	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.
Jeg synes jeg er like smart som andre på min alder	50	39	**	45	36	**
Jeg er ganske sein med å bli ferdig med skolearbeidet	13	11		11	10	
Jeg gjør det svært godt på skolen	22	33	***	23	36	***
Jeg har vansker med å svare riktig på skolen	3	10	***	2	5	**
Jeg tror jeg er nokså intelligent	38	29	**	28	28	
N	769-780	257-260		889-893	317-332	

Tabellen viser klare forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn på flere av utsagnene. Imidlertid varierer retningen på forskjellene. Det er flere av de uten innvandrerbakgrunn som ser på seg selv som smarte, og færre som forteller om vanskeligheter med å svare riktig. Derimot er det flere av ungdommene med innvandrerbakgrunn som opplever at de gjør det svært godt på skolen. Det siste samsvarer dårlig med eksisterende undersøkelser, som gjennomgående har funnet at ungdommer med innvandrerbakgrunn har dårligere karakterer enn ungdommer uten slik bakgrunn (Bakken, 2009; Steffensen og Ziade, 2009). Resultatet indikerer enten at ungdom med innvandrerbakgrunn har et mindre realistisk bilde av egne skoleprestasjoner enn det de uten slik bakgrunn har, eller at standardene deres for hva det vil si å gjøre det svært godt på skolen er annerledes. Hvem ungdommen sammenligner seg med kan være av betydning for hvilke standarder de har. Dersom ungdom med innvandrerbakgrunn i stor grad har karakterene til andre med tilsvarende bakgrunn som referanse når de skal

vurdere egne prestasjoner, så innebærer det at de sammenligner seg med en gruppe som presterer noe svakere i skolen enn det ungdom uten innvandrerbakgrunn gjør. Resultater i kapittel 2 viser at en del av ungdommene med innvandrerbakgrunn har mange venner med tilsvarende bakgrunn. Det kan bety at de oftere sammenligner seg med andre ungdom med innvandrerbakgrunn.

For å få et samlet mål på akademisk selvbilde, ble verdiene på de fem utsagnene slått sammen. Verdiene for variablene 1, 3 og 5 ble vendt, slik at en høyere verdi på samlemålet indikerer høyere akademisk selvbilde. Skalaen går fra 1 til 4. Cronbachs alpha for samlemålet er 0,74 i 9. klasse, 0,72 i 10. klasse og 0,70 i 2. klasse på videregående. Det vil si at de fem utsagnene i tilfredsstillende grad måler det samme fenomenet ved alle tre tidspunktene. Verdien på samlemålet vises i figur 5.2.

Figur 5.2: Gjennomsnittsverdi på samlemål for akademisk selvbilde (1-4) blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn etter kjønn. Tre tidspunkter. N=851-867.

Note: Figuren er basert på ungdommene som deltok i alle tre undersøkelsene.
Signifikante forskjeller: Gutter: VG2**

Figuren viser at når vi summerer opp svarene på de ulike utsagnene så er variasjonen mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn gjennomgående liten. Bortsett fra at gutter med innvandrerbakgrunn har signifikant lavere akademisk selvbilde på videregående enn gutter uten slik bakgrunn, er det ingen signifikante forskjeller. Figuren viser at det akademiske selvbildet er relativt stabilt. Selv om både gutter og jenter med innvandrerbakgrunn rapporterer om et noe lavere akademisk selvbilde på videregående enn på ungdomsskolen, er variasjonen mellom målingene liten. Analyser av forskjeller i akademisk selvbilde etter landbakgrunn viser heller ikke store skiller. De eneste signifikante forskjellene er at ungdommer med bakgrunn fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten har et noe lavere selvbilde på videregående enn de med to norskfødte foreldre, mens de med bakgrunn fra Pakistan har en noe høyere skåre i 10. klasse.

Flere studier har vist at ungdom uten innvandrerbakgrunn presterer bedre på skolen enn ungdom med innvandrerbakgrunn (Bakken, 2009; Steffensen og Ziade, 2009), noe vi også fant i kapittel 4. Karakterer kan sees på som en tilbakemelding fra skolen til ungdommene, og det er rimelig å anta at dårligere karakterer vil redusere det akademiske selvbildet. Når vi likevel finner kun mindre forskjeller i akademisk selvbilde mellom de to gruppene, kan dette tyde på at det ikke gjelder for ungdom med innvandrerbakgrunn. Muligens kan dette skyldes at andre typer tilbakemeldinger fra lærere eller foreldre oppveier betydningen av skoleprestasjoner for akademisk selvbilde. Som tidligere nevnt er det også av betydning hvem ungdommene sammenligner seg med, og det er mulig at ungdommene med innvandrerbakgrunn først og fremst har andre med tilsvarende bakgrunn som referanseramme.

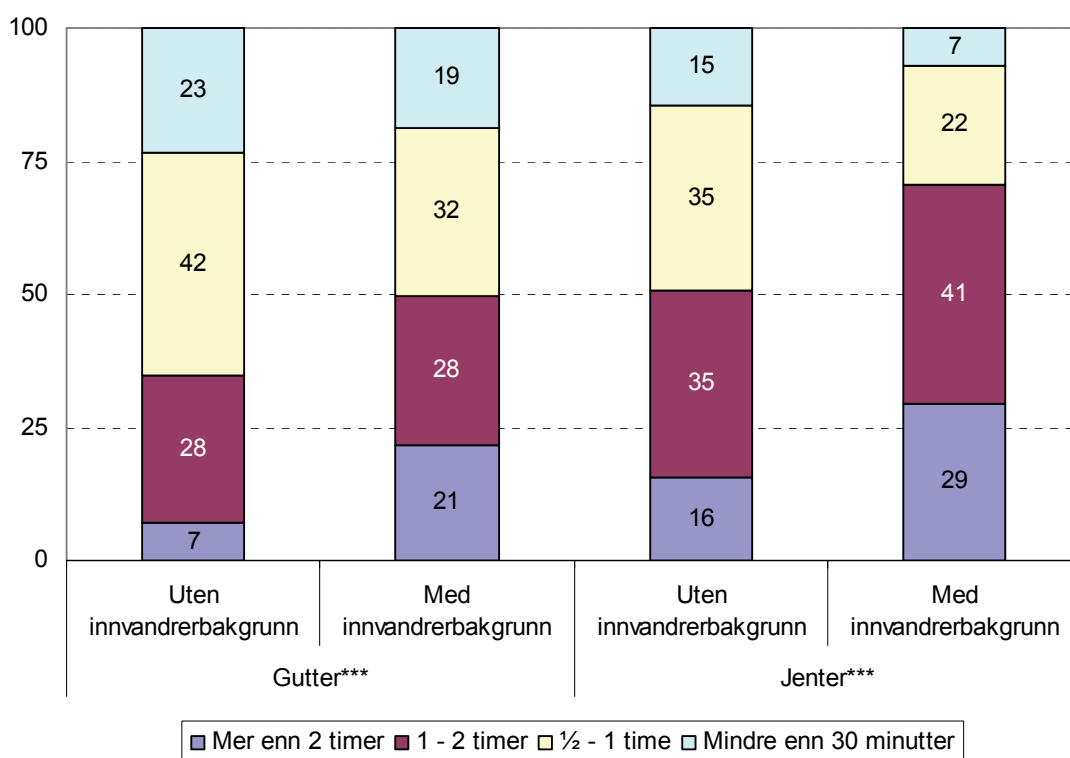
5.2 Oppførsel og innsats

For å undersøke ungdommenes oppførsel og innsats på skolen skal vi anvende tre ulike variabler: tid brukt på lekser, konsentrasjonsproblemer og skulk. Øia (2011) mener at tid brukt på lekser, konsentrasjonsproblemer og skulk til sammen forteller om ungdommenes skolemotivasjon. Også hver for seg har de tre forholdene stor betydning for ungdommenes tilpasning til skolen. Å bruke mye tid på lekser tyder på høy innsats, noe som kan være

viktig for skoleprestasjonene. Lav konsentrasjon og skulking vitner om lav innsats og distansering fra skolen, noe som kan være negativt for prestasjonene.

Tid brukt på lekser ble undersøkt ved alle tre tidspunktene. Svarene fra 10. klasse skilte seg ikke vesentlig fra svarene i 9. klasse. Målingen fra videregående viste at færre oppga å bruke mye tid på lekser. Dette henger trolig sammen med at elever på yrkesfag ofte ikke har lekser. Det at elevene går på ulike studieretninger gjør det også vanskeligere å sammenligne tiden brukt på lekselesing. Vi har derfor valgt å vise svarene fra 9. klasse. Disse presenteres i figur 5.3.

Figur 5.3: Tid brukt på lekser blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn etter kjønn. 9. klasse. Prosent. N=2237.

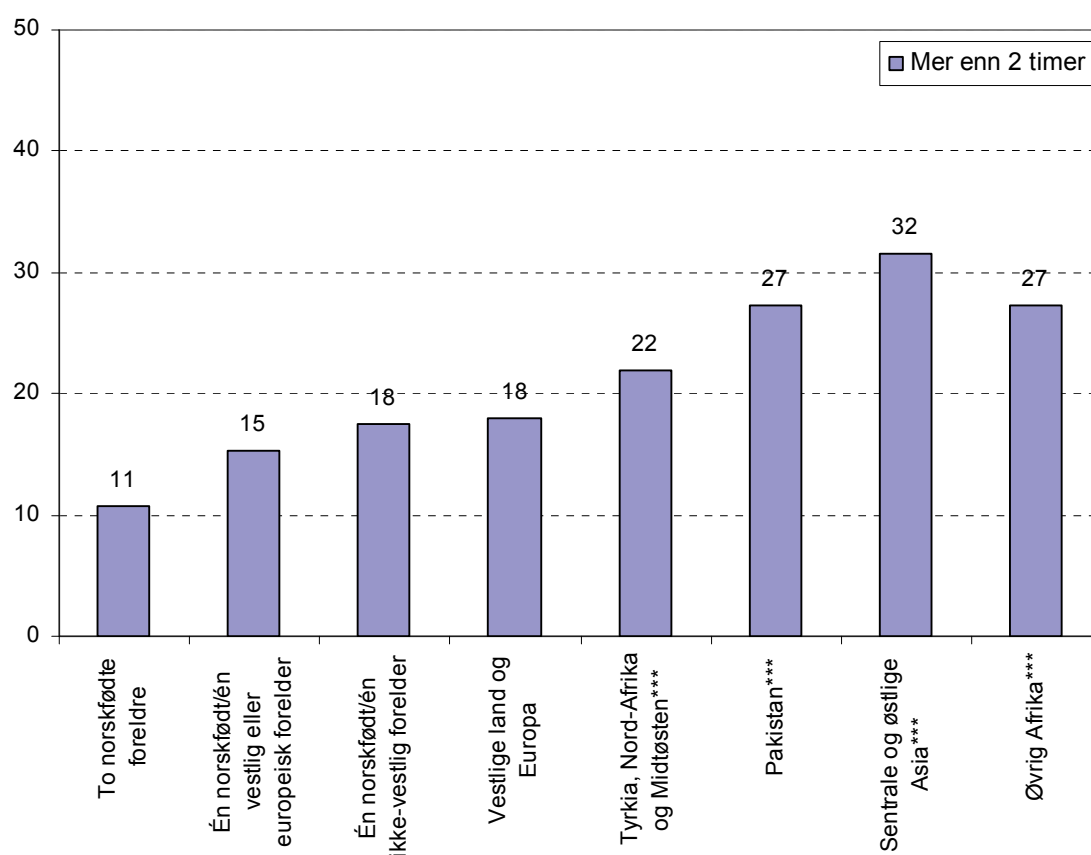

Figuren viser at ungdom med innvandrerbakgrunn bruker klart mer tid på lekser enn ungdom uten innvandrerbakgrunn. Andelen som oppgir at de bruker mer enn to timer på lekser daglig, er betydelig høyere blant de med slik bakgrunn enn blant de uten. Forskjellen mellom gruppene er signifikant for både gutter og jenter. Jenter med innvandrerbakgrunn er de som bruker mest tid på lekser: rundt 30 prosent i denne gruppen sier at de bruker over to

timer daglig på lekser. Oppgitt tid på lekselesing er i overensstemmelse med hva Øia (2011) fant i et landsrepresentativt utvalg, og forskjellen mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn samsvarer med hva Bakken (2003) har funnet tidligere.

Figur 5.4 viser andelen ungdommer som oppgir å bruke mer enn to timer på lekser hver dag etter landbakgrunn.

Figur 5.4: Andel som oppgir at de bruker mer enn to timer på lekser hver dag etter landbakgrunn. 9. klasse. Prosent. N=2256.

Sammenlignet med elever med to norskfødte foreldre, så er det nesten tre ganger så mange elever fra sentrale og østlige Asia som oppgir at de bruker mer enn to timer på leksene hver dag. Elever med bakgrunn fra Tyrkia, Asia og Afrika oppgir signifikant oftere enn elever med to norskfødte foreldre at de bruker mer enn to timer om dagen på lekser. Selv om Øia (2011) mener at de som har høy skolemotivasjon også bruker mye tid på lekser, anfører han selv at det ikke trenger å være slik i alle tilfeller. Mye lekselesing kan også skyldes press fra omgivelsene, og da i første rekke fra foreldrene. For å

undersøke om foreldrenes involvering i ungdommens skolegang og utdanning henger sammen med tid brukt på lekser korrelerte vi mål på foreldrenes involvering i ungdommens skolehverdag, som presentert i kapittel 3, med tid brukt på lekser. Korrelasjonene ble gjort separat for ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. I begge tilfellene var korrelasjonen signifikant, men den var sterkere for ungdom uten innvandrer-bakgrunn (Pearsons $r=,29$, sig.=***) enn for de med (Pearsons $r=,12$, sig.=**). At korrelasjonene er signifikante betyr at jo mer foreldrene er engasjert i ungdommens utdanning, jo mer tid bruker ungdommene på lekser. Imidlertid er det en klar forskjell i styrken på sammenhengen. For ungdom uten innvandrerbakgrunn er foreldrenes holdninger til skole klart relatert til tid bruk på lekser, mens sammenhengen ikke er særlig sterk hos ungdom med innvandrerbakgrunn. Det kan bety at sistnevnte gruppe selv velger å bruke mye tid på lekser.

Mye tid brukt på lekser forteller om høy skoleinnsats, og kan bidra til gode karakterer. Samtidig kan det å bruke mye tid på lekser være en strategi som brukes av de svakeste elevene for å unngå å få dårligere karakterer. For å undersøke dette gjennomførte vi to lineære regresjonsanalyser med karakter i 10. klasse som avhengig variabel (analysene vises ikke). I den første analysen så vi på betydningen av tid brukt på lekser i 9. klasse for karakterer i 10. klasse. Analysen viste ingen signifikant sammenheng. Mer tid på lekser er altså ikke relatert til bedre karakterer. I den andre analysen, derimot, fant vi ut at de som brukte lite tid på lekser og de som brukte mye tid på lekser hadde dårligere karakterer enn de som lå i midten når det gjaldt tidsbruk. En forklaring kan være at ungdommene i vårt datamateriale som bruker mye tid på lekser, gjør det for å kompensere for svake skoleprestasjoner. En annen mulig forklaring er rett og slett at evnene til å lære og grunnlaget man kommer inn med varierer, og at noen trenger mer tid for å lære enn andre.

Til sammen indikerer resultatene at det er utbredt å bruke mye tid på lekser blant ungdom med innvandrerbakgrunn, og at dette ikke henger sammen med gode karakterer. En mulig tolkning av funnet er at det å bruke mye tid på lekser ikke har betydning for prestasjoner på skolen. Imidlertid er en slik tolkning problematisk, siden vi ikke vet hvordan ungdommens resultater på skolen ville vært uten den ekstra innsatsen de legger ned.

Avstanden mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn kunne vært større enn de er i dag dersom de med innvandrerbakgrunn hadde brukt mindre tid på lekser.

Konsentrasjonsproblemer i skolen ble målt i 9. klasse, ved at ungdommene oppga hvor ofte de hadde opplevd ulike former for manglende konsentrasjon. Svarkategoriene var «hver dag», «nesten hver dag», «noen ganger i uka», «sjeldnere» og «aldri». Utsagnene og andelen som sier at de opplever dette minst noen ganger i uka, er vist i tabell 5.3.

Tabell 5.3: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som opplever ulike former for konsentrasjonsproblemer minst noen ganger i uka etter kjønn. 9. klasse. Prosent.

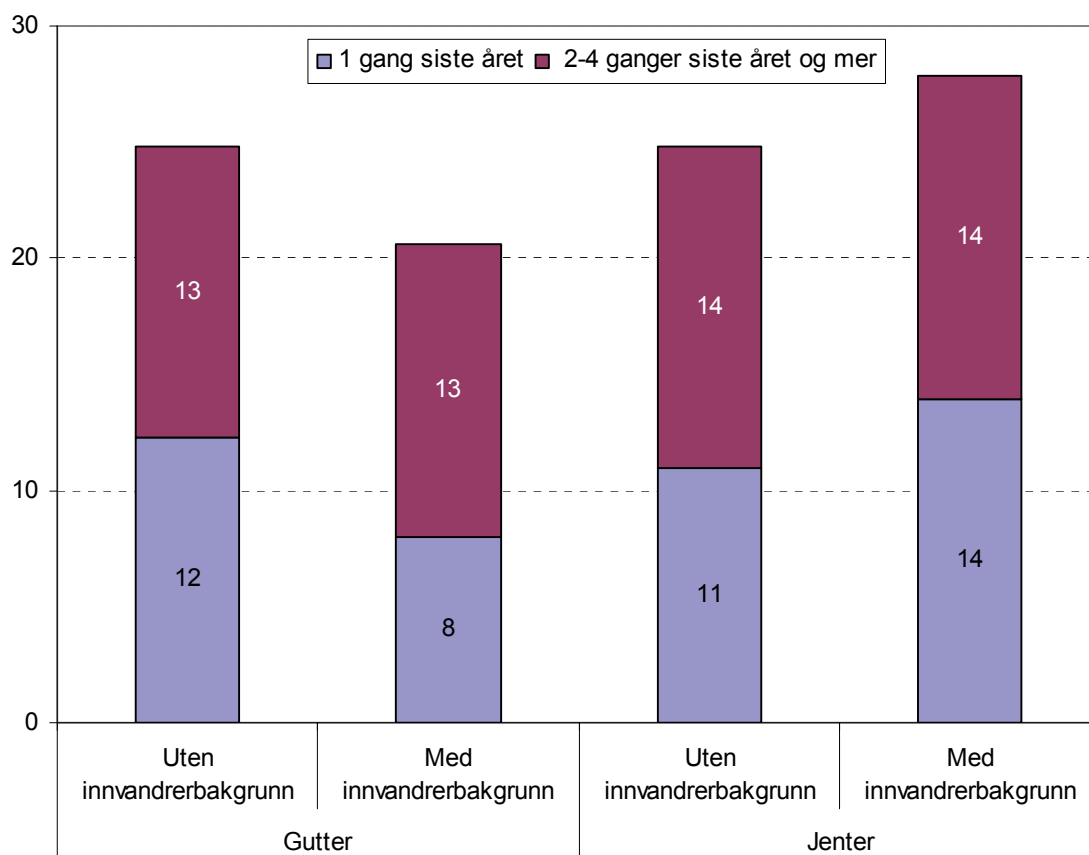
Har du hittil i løpet av 9. klasse:	Gutter			Jenter		
	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.
Drømt deg bort og tenkt på andre ting i timene	64	56	*	71	60	***
Hatt så store problemer med å konsentrere deg at du ikke klarte å følge med på undervisning	35	39		39	37	
Sovnet i timen	8	12		5	6	
N	771-776	259-264		891-894	329-331	

Tabellen viser at ungdom med innvandrerbakgrunn forteller om mindre konsentrasjonsproblemer enn ungdom uten innvandrerbakgrunn. Det er ikke forskjeller mellom de to gruppene når det gjelder å ha problemer med å følge undervisningen eller å ha sovet i timen. Derimot er det flere av ungdommene uten innvandrerbakgrunn som sier at de har drømt seg bort og tenkt på andre ting i timene sammenlignet med de med slik bakgrunn. Andelen som opplever dette problemet er høy i begge gruppene, og over halvparten oppgir at dette er noe som skjer daglig eller flere ganger i uka. Selv om det er rimelig å anta at konsentrasjonsproblemer på skolen kan komme av lav skolemotivasjon, slik Øia (2011) hevder, kan undervisningen også være av betydning. Undervisning som oppleves som uspennende og lite motiverende, vil sannsynligvis øke forekomsten av konsentrasjonsproblemer.

Skulk er en handling som uttrykker distansering fra skolens virksomhet i enda sterkere grad enn å være ukonsentrert i timene. Ungdom som skulker skolen unndrar seg undervisning, og nedprioriterer skolens læringsmål. I

9. klasse ble elevene spurt om de hadde skulket en hel dag i løpet av det siste året, og i tilfelle hvor mange ganger det hadde skjedd. Andelen som oppga at de hadde skulket vises i figur 5.5.

Figur 5.5: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som oppgir at de har skulket i løpet av det siste året etter kjønn. 9. klasse. Prosent. N=2259.

Resultatene viser at skulk er et utbredt fenomen. Omtrent hver fjerde ungdom har skulket én gang eller mer det siste året. Forekomsten av skulk i denne undersøkelsen er i tråd med tidligere funn fra ungdomsskolen (Øia, 2011). Det er ingen signifikante forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn når det gjelder skulk. Analyser etter ungdommenes landbakgrunn viser at skulk er utbredt uavhengig av bakgrunn (analysen vises ikke). Andelen som oppgir å ha skulket én eller flere ganger i løpet av det siste året ligger mellom 20 og 30 prosent i alle de åtte gruppene. Ungdommer med bakgrunn fra Pakistan oppgir minst skulk, hvor 21 prosent har skulket én gang eller mer i løpet av det siste året. Forskjellen mellom denne gruppen og ungdommer med to norskfødte foreldre, hvor 23 prosent oppgir

å ha skulket, er likevel ikke signifikant. Ungdommer med én norskfødt og én vestlig eller ikke-vestlig forelder, skulker signifikant oftere enn elever med to norskfødte foreldre (sig.=,05). Omtrent 30 prosent av ungdommene i disse gruppene har skulket minst én gang sist år. Ingen andre grupper skiller seg signifikant fra ungdommer med to norskfødte foreldre.

Dersom vi legger til grunn Øias (2011) synspunkt om at tid brukt på lekser, konsentrasjonsvansker og skulk er indikatorer på skolemotivasjon, så tyder de presenterte funnene på at ungdom med innvandrerbakgrunn er mer motivert for skolen enn ungdom uten innvandrerbakgrunn. Sett i forhold til sistnevnte gruppe, bruker ungdom med innvandrerbakgrunn mer tid på lekser, er omtrent like konsentrerte og skulker omtrent like mye. Ungdom med én norskfødt og én ikke-vestlig forelder skiller seg negativt ut når det gjelder skulking. Imidlertid bruker denne gruppen like mye tid på lekser som ungdom med to norskfødte foreldre. Elever med bakgrunn fra Pakistan og sentrale og østlige Asia framstår som spesielt motiverte: De bruker mye tid på lekser, og er den gruppen som oppgir å ha skulket minst.

5.3 Opplevd støtte fra lærerne

Relasjonen mellom lærer og elev er foreslått å være av avgjørende betydning for elevenes læringsutbytte (Thronsen og Turmo, 2010). Analyser fra Elevundersøkelsen i 2011 viste også at trivsel med læreren var av sentral betydning for ungdommenes motivasjon for å lære på skolen (Wendelborg, Røe og Skaalvik, 2011). Ungdommene i en undersøkelse av norske 9. klassinger forteller at de legger stor vekt på hvordan lærerne behandler elevene (Dæhlen, Smette og Strandbu, 2011). Lærere som var gode til å forklare vanskelige ting og som oppførte seg greit mot elevene økte ungdommenes motivasjon. I LUNO-undersøkelsen ble opplevd støtte fra lærerne undersøkt ved at deltakerne tok stilling til fem utsagn om forholdet til lærerne. Utsagnene er konstruert for å måle forhold som motivasjon, oppmuntring og støtte fra lærerne. Det var fire svarkategorier: «helt uenig», «uenig», «enig» og «helt enig». Målingen ble foretatt både i 10. klasse og i 2. klasse på videregående. Det gjør det mulig å finne ut om ungdommene vurderer relasjonen til lærerne forskjellig på ungdomsskolen og på videregående. Tabell 5.4 viser andelen som var helt enig eller enig i utsagnene i 10. klasse.

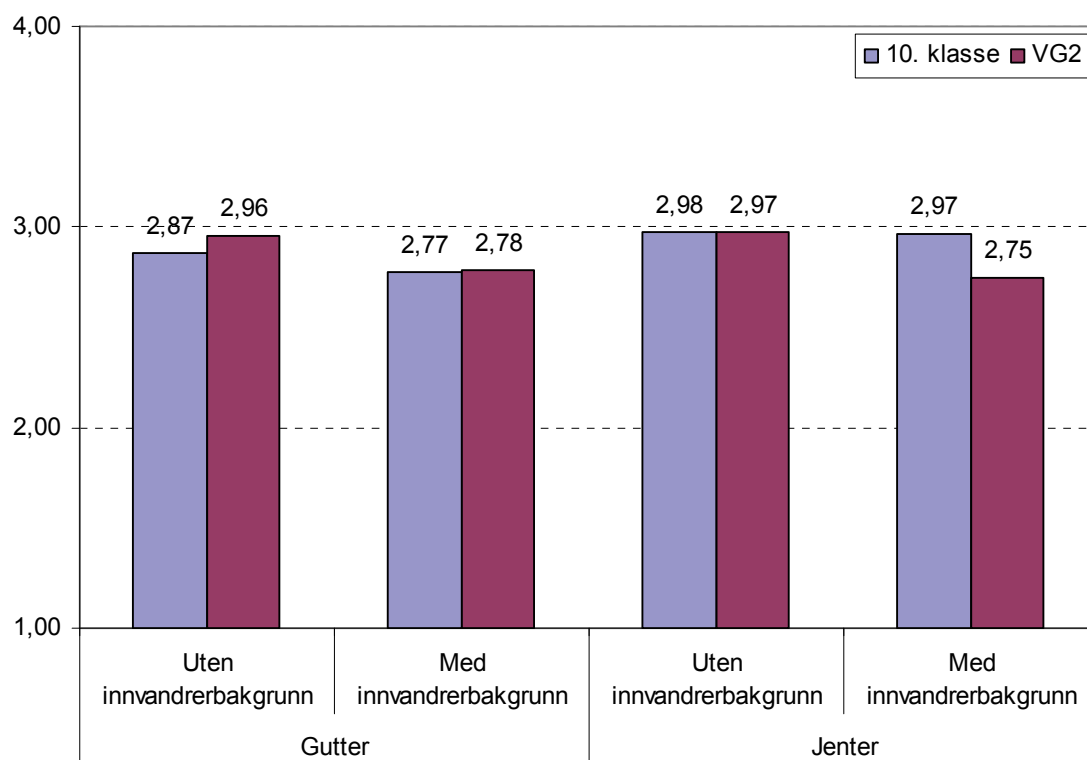
Tabell 5.4: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som svarer helt enig eller enig på utsagn om støtte fra lærer etter kjønn. 10. klasse. Prosent.

	Gutter			Jenter		
	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.
Lærerne mine bryr seg om meg	74	70		81	79	
Lærerne mine er opptatt av om jeg kommer på skolen eller ikke	75	69		82	76	*
Jeg får mye oppmuntring fra lærerne mine	60	61		62	70	**
Lærerne mine bryr seg om hvilke karakterer jeg får	71	70		75	73	
Lærerne mine forventer at jeg gjør mitt beste	84	81		91	83	
N	662-666	196-199		796-797	256-259	

Tabellen viser at andelen som er helt enig eller enig i utsagnene stort sett er litt lavere blant ungdom med innvandrerbakgrunn sammenlignet med blant de uten. Likevel er det få av utsagnene hvor det er signifikante forskjeller. For guttene er det ingen signifikante forskjeller, mens det for jentene kun er forskjeller på to av utsagnene. Jenter med innvandrerbakgrunn opplever sjeldnere at lærerne er opptatt av om de kommer på skolen, men opplever oftere at de får mye oppmuntring fra dem.

For å få et samlet mål på opplevd støtte fra lærerne, ble verdien på de fem utsagnene slått sammen. Skalaen på samlemålet varierer fra 1 til 4. Verdien 1 indikerer at ungdommene har svart «helt uenig» på alle fem påstandene, og verdien 4 indikerer at ungdommene har svart «helt enig» på alle påstandene. Cronbachs alpha for skalaen var 0,87 i 10. klasse og 0,88 i 2. klasse på videregående. Gjennomsnittlig verdi på samlemålet på de to tidspunktene vises i figur 5.6.

Figur 5.6: Gjennomsnittsverdi på samlemål for opplevd støtte fra lærer (1-4) blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn etter kjønn. 10. klasse og VG2. N=1588-1599.

Note: Figuren er basert på ungdommene som deltok i 10. klasse og VG2.
Signifikante forskjeller: Gutter: VG2***, Jenter: VG2***.

Figur 5.6 viser at forskjellene mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn ikke var signifikante i 10. klasse, verken for gutter eller jenter. Mens gjennomsnittsverdien for gutter uten innvandrerbakgrunn var høyere på videregående enn på ungdomsskolen, var vurderingen blant gutter med innvandrerbakgrunn ganske lik ved de to tidspunktene. Dette gjorde at forskjellen blant gutter var signifikant på videregående. Jenter uten innvandrerbakgrunn hadde omtrent samme gjennomsnittlig verdi ved de to tidspunktene. Derimot var gjennomsnittet for jenter med innvandrerbakgrunn noe lavere på videregående enn på ungdomsskolen. Dermed blir forskjellen i opplevd støtte fra lærerne signifikant på videregående også for jentene.

Analyser etter landbakgrunn viser at det i 10. klasse ikke er noen signifikante forskjeller i hvordan ungdommer med ulike landbakgrunn vurderer støtten fra læreren. På videregående er vurderingen av støtten fra læreren signifikant lavere for alle andre grupper enn unge med én eller to norskfødte foreldre. Funnene tyder på at Oslos ungdomsskoler er preget av

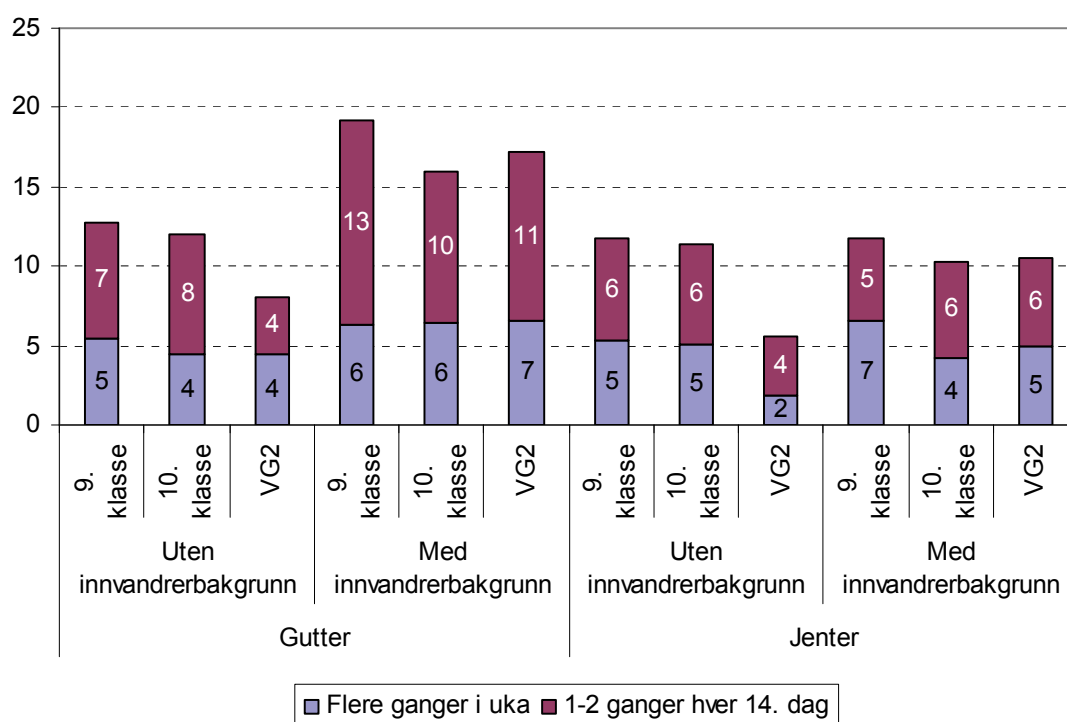
elev–lærer-relasjoner hvor innvandrerbakgrunn ikke påvirker støtten elevene opplever i vesentlig grad. Det samme er ikke tilfelle på videregående skole, hvor ungdom uten innvandrerbakgrunn opplever noe mer støtte enn det ungdom med slik bakgrunn gjør.

5.4 Mobbing

Å bli mobbet har både langsiktige og kortsiktige negative konsekvenser. Barn og unge som blir mobbet er mer engstelige og usikre enn andre, og har økt risiko for å utvikle internaliserende psykiske problemer (Olweus, 1992). I alle tre undersøkelsene var det spørsmål om deltakerne ble mobbet. Spørsmålet lød: «Blir du selv noen gang plaget, ertet eller oversett med vilje av andre elever på skoleveien eller i friminuttene?». Svaralternativene var «nesten hver dag», «et par ganger i uka», «ca. én gang i uka», «ca. hver 14. dag» og «aldri, eller nesten aldri». For å forenkle framstillingen har vi redusert antallet kategorier. De to første ble slått sammen til «flere ganger i uka», og kategori tre og fire ble slått sammen til «1–2 ganger hver 14. dag». Figur 5.7 på neste side, viser andelen av ungdommene med og uten innvandrerbakgrunn som oppga at de ble mobbet, og hvor ofte de opplevde dette.

Figur 5.7 viser en reduksjon i andelen av ungdommene uten innvandrerbakgrunn som opplever å bli plaget, ertet eller oversett fra ungdomsskolen til videregående. Vi finner ikke det samme for de med innvandrerbakgrunn. Det gjør at forskjellene blant jenter går fra å være ubetydelige i 9. og 10. klasse til å bli signifikante i 2. klasse på videregående. Dette tyder på at overgangen til videregående innebærer en forbedring for jenter uten innvandrerbakgrunn som jenter med slik bakgrunn ikke opplever. I alle tre målingene er gutter med innvandrerbakgrunn den gruppen som opplever mest mobbing. De skiller seg signifikant fra gutter uten slik bakgrunn både i 9. klasse på ungdomsskolen og i 2. klasse på videregående, men ikke i 10. klasse. Også for guttene er overgangen til videregående positiv for ungdom uten innvandrerbakgrunn, mens det samme ikke gjelder for de med innvandrerbakgrunn. Resultatet er i tråd med en tidligere studie av Bakken (2003). Også han fant at andelen som rapporterte om mobbing var høyere blant ungdom med innvandrerbakgrunn enn blant de uten innvandrerbakgrunn, og at forskjellen mellom de to gruppene var mer markert på videregående enn på ungdomsskolen.

Figur 5.7: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som minst hver 14. dag blir plaget, ertet eller oversett med vilje av andre elever på skoleveien eller i friminuttene etter kjønn. Tre tidspunkter. Prosent. N=1447-1545.

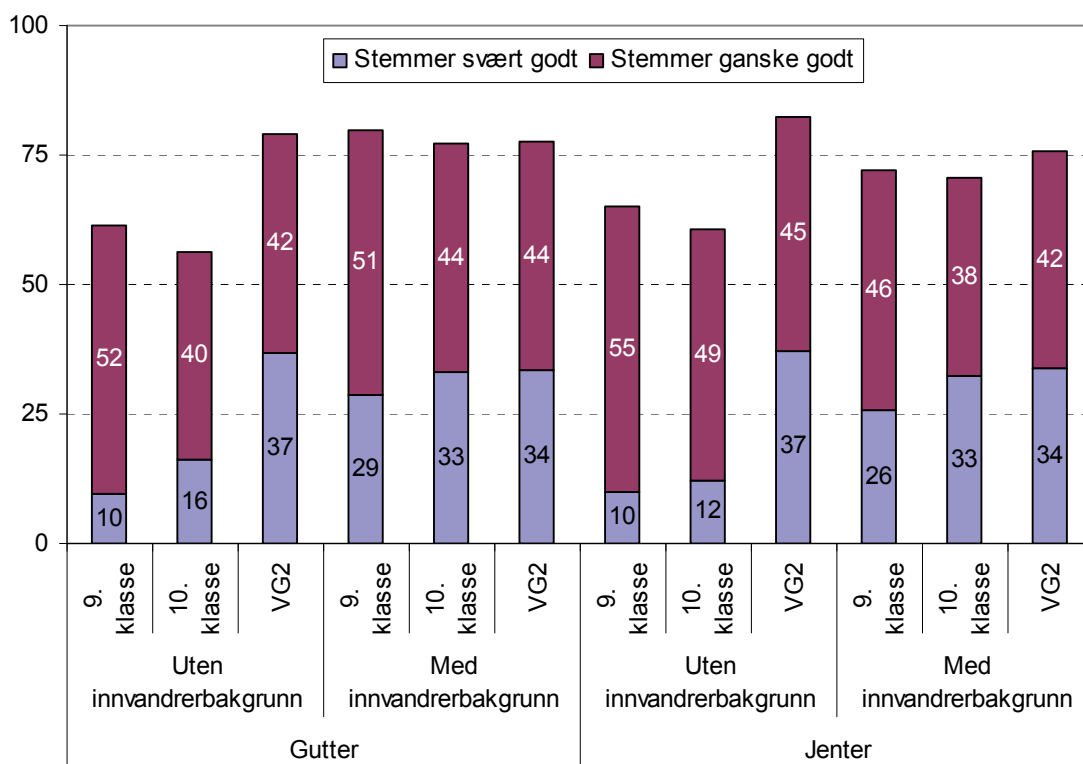
Signifikante forskjeller: Gutter: 9. klasse* og VG2**. Jenter: VG2**.

En mulig forklaring på de økte forskjellene mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn er diskriminering. I møte med et nytt sosialt miljø på videregående kan ungdom med innvandrerbakgrunn kanskje bli tillagt egenskaper og meninger de ikke har. I kapittel 2 presenterte vi noen utsagn om opplevd diskriminering. To av disse utsagnene, «jeg har blitt dårlig/urettferdig behandlet av medelever» og «jeg har blitt dårlig/urettferdig behandlet av voksne på skolen», ble brukt som uavhengige variabler i lineære regresjonsanalyser med mobbing som avhengig variabel (analysene vises ikke). Analysene viste at diskriminering fra voksne på skolen ikke var relatert til mobbing, verken på ungdomsskolen eller på videregående. Derimot var det en sammenheng mellom diskriminering fra medelever og mobbing på videregående. Denne sammenhengen var ikke til stede på ungdomsskolen. Diskriminering fra jevnaldrende kan altså bidra til å forklare hvorfor andelen av ungdommene med innvandrerbakgrunn som blir mobbet ikke er lavere på videregående enn på ungdomsskolen, slik tilfellet er for de uten innvandrerbakgrunn.

5.5 Holdninger til skolen

For å undersøke ungdommenes holdninger til skolen, brukte vi svarene deres på to utsagn: «vi lærer mye spennende på skolen» og «jeg trives på skolen». De to utsagnene handler om forhold som trolig er nært relatert til ungdommenes generelle opplevelse av læringsmiljøet på skolen. Det første utsagnet måler holdning til skolens innhold. At ungdommene synes skolens innhold er spennende kan være av stor betydning for motivasjon og læring. Det andre utsagnet er mer overordnet, og måler trolig holdninger til både faglige og sosiale sider ved skolen. Begge utsagnene ble målt flere ganger, og vi skal undersøke om det er endringer over tid. Utsagnene hadde de samme fire svaralternativene: «stemmer svært godt», «stemmer ganske godt», «stemmer ganske dårlig» og «stemmer svært dårlig». Figur 5.8 viser andelene av gutter og jenter med og uten innvandrerbakgrunn som mener det stemmer svært eller ganske godt at de lærer mye spennende på skolen.

Figur 5.8: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som mener det stemmer svært eller ganske godt at de lærer mye spennende på skolen etter kjønn. Tre tidspunkter. Prosent. N=1505-1536.

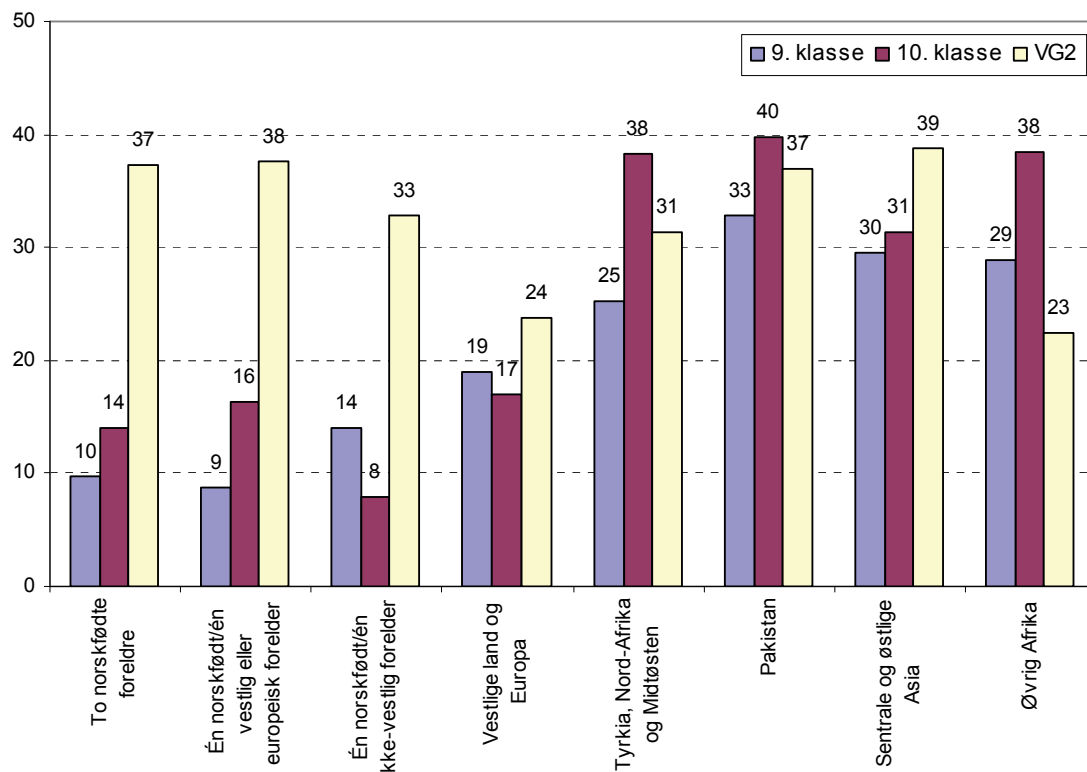
Note: Figuren er basert på ungdommene som deltok i alle tre undersøkelsene.

Signifikante forskjeller: Gutter: 9. klasse*** og 10. klasse***. Jenter: 9. klasse*** og 10. klasse***

Figur 5.8 viser at mange ungdommer opplever at de lærer mye spennende på skolen. På ungdomsskolen er forskjellen mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn signifikant, og flere ungdommer med innvandrerbakgrunn synes innholdet er spennende. Dette gjelder for begge kjønn. Mens mellom 10 og 15 prosent av ungdommene uten innvandrerbakgrunn svarte «stemmer svært godt», var det i underkant av 30 prosent av de med slik bakgrunn som oppga det samme. Figuren viser også at andelen ungdom med innvandrerbakgrunn som mener det stemmer svært godt at de lærer mye spennende på skolen, er relativt stabil i de tre målingene. Derimot øker andelen som svarer det samme betydelig blant de uten slik bakgrunn fra ungdomsskolen til videregående. Dette medfører at forskjellen mellom de to gruppene ikke er signifikant på videregående, verken for gutter eller jenter.

Figur 5.9 presenterer andelen ungdommer som oppgir at de lærer mye spennende på skolen etter landbakgrunn.

Figur 5.9: Andel som mener det stemmer svært godt at de lærer mye spennende på skolen etter landbakgrunn. Tre tidspunkter. Prosent. N=1517-1547.

Note: Figuren er basert på ungdommene som deltok i alle tre undersøkelsene.

Signifikant forskjellig fra ungdom med to norskfødte foreldre:

9. klasse: Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten***, Pakistan***, sentrale/østlige Asia*** og Øvrig Afrika*

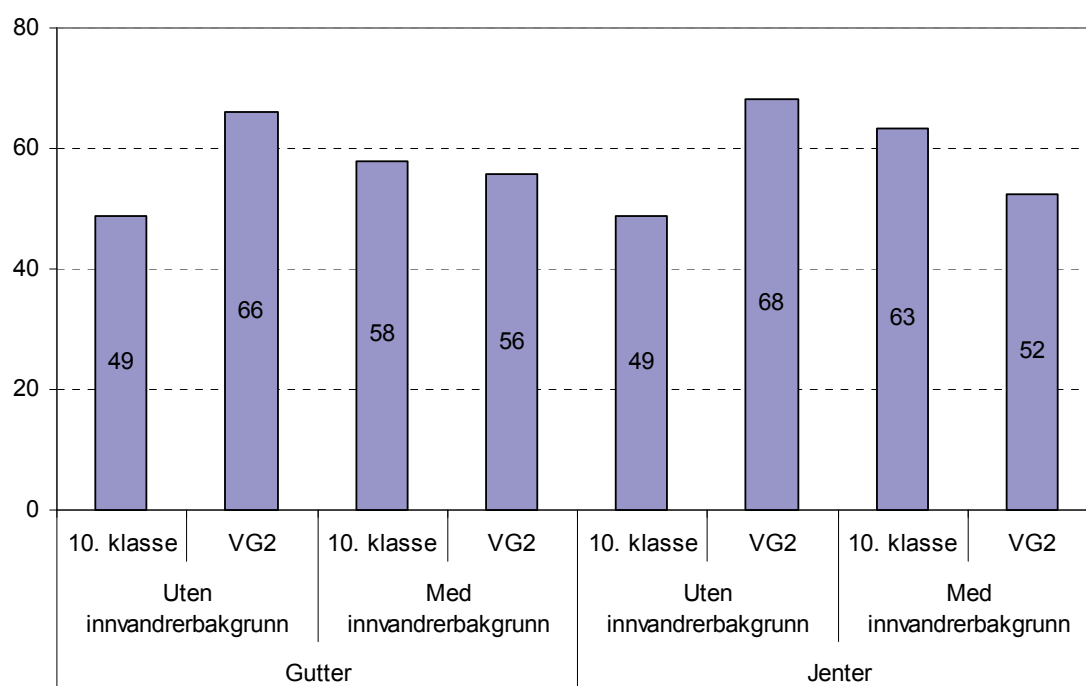
10. klasse: Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten***, Pakistan***, sentrale/østlige Asia*** og Øvrig Afrika**

VG2: Vestlige land og Europa*, Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten* og Øvrig Afrika*

Figuren viser en klar økning i andelen ungdommer med to norskfødte foreldre som oppgir at de lærer mye spennende på skolen fra ungdomsskolen til videregående. På ungdomsskolen var det ingen grupper som hadde en lavere andel ungdommer som mente at de lærte mye spennende enn den med to norskfødte foreldre. Signifikant flere elever fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten, Pakistan, sentrale og østlige Asia og øvrige land i Afrika syntes at de lærte mye spennende på skolen. På videregående var forholdet motsatt. Ingen grupper hadde en høyere andel som oppga at de lærte mye spennende på skolen enn den bestående av de med to norskfødte foreldre. Forskjellen mellom unge med to norskfødte foreldre og unge fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten og øvrige land i Afrika, var signifikant.

Skoletrivsel ble målt i 10. klasse på ungdomsskolen og 2. klasse på videregående, med utsagnet «jeg trives på skolen». Andelen som svarer at de trives svært godt presenteres etter landbakgrunn i figur 5.10.

Figur 5.10: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som mener det stemmer svært godt at de trives på skolen etter kjønn, 10. klasse og VG2. Prosent. N=1587-1594.

Note: Figuren er basert på ungdommene som deltok i 10. klasse og VG2.

Signifikante forskjeller: Gutter: 10. klasse* og VG2*. Jenter: 10. klasse*** og VG2***.

Figuren viser at mange svarer at det stemmer svært godt at de trives på skolen både i 10. klasse på ungdomsskolen og 2. klasse på videregående. Flere av ungdommene med innvandrerbakgrunn oppga at de trivdes på skolen i 10. klasse sammenlignet med de uten slik bakgrunn. I 2. klasse var forholdet motsatt, og andelen som trives på skolen var høyere blant ungdommene uten innvandrerbakgrunn enn blant de med.

Analyser av skoletrivsel etter landbakgrunn viser også endring over tid (analysen vises ikke). I 10. klasse er det ingen landgrupper hvor en signifikant lavere andel oppgir å trives på skolen enn den med to norskfødte foreldre. Ungdommer med én norskfødt forelder, fra vestlige land og Europa og fra øvrige land i Afrika, skiller seg ikke signifikant fra ungdommer med to norskfødte foreldre. Derimot er det en signifikant høyere andel ungdommer med bakgrunn fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten, Pakistan og sentrale og østlige Asia som oppgir at de trives på skolen på dette tidspunktet. I 2. klasse på videregående er dette betraktelig endret, og ingen landgrupper har en høyere andel ungdommer som oppgir å trives på skolen enn den med to norskfødte foreldre. Ungdom med én norskfødt forelder skiller seg ikke signifikant fra ungdom med to norskfødte foreldre, mens i de resterende gruppene er andelen som oppgir å trives på skolen signifikant lavere.

Utviklingen når det gjelder trivsel er i overensstemmelse med andre funn i kapittelet. Også for relasjonen til læreren, mobbing og hvorvidt ungdommene synes de lærer mye spennende på skolen, finner vi et skifte i hvem som har den mest positive opplevelsen av læringsmiljøet. Tendensen er at ungdom uten innvandrerbakgrunn opplever læringsmiljøet på videregående som bedre enn på ungdomsskolen, mens det motsatte er tilfelle for de med innvandrerbakgrunn. Forskjellene tyder på at overgangen fra ungdomsskolen til videregående oppleves forskjellig for de to gruppene. Dette kan bidra til å forklare hvorfor ungdom med innvandrerbakgrunn har høyere risiko for ikke å fullføre videregående utdanning enn de uten innvandrerbakgrunn. Å oppleve læringsmiljøet som bedre på videregående enn på ungdomsskolen, slik ungdom uten innvandrerbakgrunn gjør, er trolig positivt for skolemotivasjon og vilje til å fullføre. Derimot kan det å oppleve læringsmiljøet som dårligere på videregående enn på ungdomsskolen, slik ungdom med innvandrerbakgrunn gjør, være negativt for motivasjon og vilje til å fullføre.

HVA FORKLARER ENDRING I TRIVSEL?

For å finne ut hvilke forhold som kan bidra til å forklare hvorfor ungdom med innvandrerbakgrunn har en mer negativ utvikling i oppfatning av læringsmiljøet på skolen enn de uten innvandrerbakgrunn, gjennomførte vi lineære regresjonsanalyser. Trivsel kan sees på som et overordnet mål på hvordan ungdommene har det på skolen, og endring i trivsel fra 10. klasse på ungdomsskolen til 2. klasse på videregående ble derfor valgt som avhengig variabel. En rekke forhold ble inkludert som uavhengige variabler. Sosio-økonomisk bakgrunn (se kapittel 1), det å selv ha innvandret til Norge etter fylte syv år (se kapittel 1) og ungdommenes vurdering av egne ferdigheter i norsk da de begynte på skolen (se kapittel 2), ble inkludert som uavhengige variabler. Dette er forhold som tidligere er funnet å være av betydning for skoleprestasjoner, og de kan også være relatert til trivsel og endring i trivsel.

Videre ble variabler som er av betydning for valg av videregående utdanning tatt med, fordi endring i trivsel kan handle om valget ungdommene har tatt. Her inngikk antall grunnskolepoeng (se kapittel 4), om ungdommene hadde kommet inn på førstevalget sitt (se kapittel 4), om de gikk på yrkesfag/moderne yrkesfag eller studieforbereende (se kapittel 4), hvor fornøyde de var med utdanningsprogrammet de gikk på (se kapittel 4) og det å ha følt påvirkning fra foreldrene ved valg av videregående utdanning (se kapittel 3). Av disse variablene var det kun hvor fornøyde ungdommene var med utdanningsprogrammet de gikk på og påvirkning fra foreldrene, som var signifikant relatert til endring i trivsel når variablene som inngår i modell 3 i analysene var tatt hensyn til, og som derfor ble inkludert i de endelige analysene. Det betyr at skoleprestasjoner, å komme inn på førstevalget på videregående og om ungdommene gikk på yrkesfaglig eller studieforbereende utdanningsprogram ikke var knyttet til endring i trivsel fra ungdomsskolen til videregående.

I tillegg ble mål på integrering, det vil si bydelstilhørighet (se kapittel 1), andelen venner med norskfødte foreldre (se kapittel 2) og norsk/utenlandsk identitet (se kapittel 2), testet som uavhengige variabler. Imidlertid var ingen av disse variablene signifikant relatert til endring i trivsel når variablene som inngår i modell 3 var tatt hensyn til, og de ble derfor utelatt fra de endelige analysene. Altså er endring i trivsel fra ungdomsskolen til videregående ikke

relatert til integrering. Heller ikke opplevd diskriminering fra lærere eller venner (se kapittel 2) ble funnet å være relatert til endring i trivsel, og variablene er derfor ikke inkludert i analysene. Resultatene av de endelige regresjonsanalysene presenteres i tabell 5.5.

Tabell 5.5: Lineær regresjonsanalyse med endring i trivsel fra 10. klasse til 2. klasse på videregående som avhengig variabel. N=1463-1562.

	B	B	B
	Modell 1	Modell 2	Modell 3
Konstant	3,01***	3,06***	2,42***
Trivsel 10. klasse	0,18***	0,18***	0,14***
<i>To norskfødte foreldre (referanse)</i>			
Én norskfødt forelder/én vestlig eller europeisk forelder	0,00	-0,01	0,05
Én norskfødt/én ikke-vestlig forelder	-0,01	0,00	0,08
Vestlige land og Europa	-0,41***	-0,39***	-0,25*
Tyrkia, Nord-Afrika og Midtøsten	-0,24***	-0,19*	-0,08
Pakistan	-0,25***	-0,15	0,00
Sentrale og østlige Asia	-0,17**	-0,11	0,01
Øvrige Afrika	-0,41***	-0,36***	-0,25*
Annet/ukjent	-0,32*	-0,28*	-0,12
Kjønn (jente=0, gutt=1)	0,04	0,04	0,08*
<i>Høyere funksjonær (referanse)</i>			
Øvre serviceklasse		-0,02	-0,02
Nedre serviceklasse		-0,01	-0,00
Lavere funksjonærer		-0,09	-0,06
Faglærte		-0,11	-0,11
Ufaglærte		-0,19**	-0,15*
Ikke i arbeid (T1-T3)		-0,23	-0,14
Uoppgitt		-0,12	-0,06
Kom til Norge etter fylte 7 år			0,29**
Egenvurderte norskferdigheter			0,06**
Påvirkning fra foreldre ved valg av videregående			-0,08***
Fornøyd med utdanningsprogram			0,18***
R ²	0,07	0,08	0,16

Tallene i tabellen forteller hvor mye endringen i trivsel øker når de uavhengige variablene øker med én enhet. Modell 1 viser sammenhengen mellom landbakgrunn og endring i trivsel. Ungdom med to norskfødte foreldre er referansekategori. Det vil si at den brukes som sammenligningsgrunnlag for de andre landgruppene. Variabelen kjønn holdes konstant, slik

at vi vet at det ikke er forskjeller i kjønnsfordelingen som skaper eventuelle ulikheter mellom gruppene. Modell 1 viser at det ikke er signifikante forskjeller mellom ungdom med to norskfødte foreldre og ungdom med én norskfødt forelder. Det vil si at endringen i trivsel fra 10. klasse til 2. klasse er lik for disse gruppene. Derimot er det signifikante forskjeller mellom ungdom med to norskfødte foreldre og alle de andre gruppene. Ungdommene i disse gruppene har en negativ utvikling i trivsel sammenlignet med ungdom med to norskfødte foreldre.

I modell 2 innfører vi sosioøkonomisk bakgrunn som uavhengig variabel. I seg selv bidrar ikke sosioøkonomisk bakgrunn vesentlig til å forklare trivsel. Kun én av kategoriene, det å ha bakgrunn fra klassen «ufaglærte arbeidere», er signifikant knyttet til endring i trivsel fra 10. klasse på ungdomsskolen til 2. klasse på videregående, og denne gruppen har en signifikant mer negativ utvikling i trivsel. Derimot så reduserer variabelen sammenhengen mellom landbakgrunn og endring i trivsel for enkelte grupper. Det medfører at ungdom fra Pakistan og sentrale og østlige Asia ikke lenger skiller seg fra ungdom med to norskfødte foreldre.

Modell 3 viser at alle de fire variablene som tilføres til analysene i denne modellen, er signifikant relatert til endring i trivsel. Å selv ha innvandret til Norge etter fylte syv år, henger sammen med en positiv utvikling i trivsel. Det kan skyldes bedring i norskferdigheter mellom de to målingene, eller at denne gruppen opplever videregående som mer interessant enn ungdomsskolen. Videre ser vi at norskferdigheter da ungdommene begynte i norsk skole, er knyttet til positiv endring i trivsel. Hvor fornøyde ungdommene er med utdanningsprogrammet de går på i 2. klasse på videregående er også av betydning for endring i trivsel: jo mer fornøyd, jo mer positiv endring. Derimot er det å ha følt at foreldrene forsøkte å påvirke valget av videregående negativt for endring i trivsel. Mer påvirkning fra foreldrene er relatert til en reduksjon i trivsel fra ungdomsskolen til videregående. Én mulighet er at ungdommene som opplevde at foreldrene forsøkte å påvirke valget de gjorde av videregående skole, har valgt noe annet enn det de egentlig ønsket seg, og at vi derfor finner en negativ sammenheng mellom dette og utviklingen i trivsel.

I modell 3 er det to landgrupper som skiller seg ut: ungdom med bakgrunn fra øvrige land i Afrika og vestlige land/Europa. De to gruppene har en signifikant mer negativ endring i trivsel enn ungdom med to norsk-fødte foreldre, selv når variablene som inngår i modell 3 er tatt hensyn til. Det betyr at den negative endringen i trivsel som disse gruppene opplever skyldes andre forhold enn de vi har kontrollert for i analysene.

Regresjonsanalysen viser at det er forskjeller mellom ungdommer med ulik landbakgrunn når det gjelder utvikling av trivsel. For mange av gruppene forklares forskjellene av sosioøkonomisk bakgrunn, alder ved innvandring, norskferdigheter, foreldrenes påvirkning ved valg av videregående utdanning og hvor fornøyde ungdommene er med det utdanningsprogrammet de går på.

5.6 Oppsummering

- *Ulik utvikling i opplevelsen av læringsmiljøet:* På ungdomsskolen hadde ungdom med innvandrerbakgrunn en mer positiv opplevelse av læringsmiljøet enn ungdom uten slik bakgrunn. På videregående skole var forholdet motsatt. Tendensen var tydeligst når det gjaldt støtte fra lærer, opplevd mobbing, trivsel og hvor spennende undervisningen var. Forskjellene i utvikling kan være av betydning for å forstå hvorfor ungdom med innvandrerbakgrunn har høyere risiko for ikke å fullføre videregående skole.
- *Endring i trivsel fra ungdomsskolen til videregående:* Både blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn var det mange som oppga at de trives på skolen, og at de lærer mye spennende. Andelen med høy trivsel gikk ned fra ungdomsskolen til videregående blant ungdom med innvandrerbakgrunn, mens utviklingen gikk i motsatt retning blant de uten slik bakgrunn. Sosioøkonomisk bakgrunn, alder ved innvandring, norskferdigheter, foreldrenes påvirkning ved valg av videregående og hvor fornøyde ungdommene var med utdanningsprogrammet de gikk på var av betydning for endringen fra ungdomsskolen til videregående.
- *Ungdom med innvandrerbakgrunn bruker mest tid på lekser:* Andelen som brukte mye tid på lekser var betydelig høyere blant ungdom med innvandrerbakgrunn enn blant de uten. Det var også betydelige forskjeller mellom unge med ulik landbakgrunn. Andelen som brukte mer enn to

timer på lekser hver dag var klart høyere blant ungdom med ikke-vestlig bakgrunn enn blant unge med to norskfødte foreldre. Ungdom med bakgrunn fra sentrale og østlige Asia hadde den høyeste andelen som oppga å bruke mye tid på lekser. Vi fant ikke at de som brukte mye tid på lekser hadde bedre karakterer enn de som brukte mindre tid på lekser.

- *Flere ungdom med innvandrerbakgrunn mobbes på videregående:* Mens færre ungdom uten innvandrerbakgrunn opplevde å bli mobbet på videregående enn på ungdomsskolen, var det ikke en tilsvarende nedgang for ungdom med innvandrerbakgrunn. Opplevd diskriminering fra medelever på skolen kan bidra til å forklare forskjellen i mobbing.
- *Små forskjeller i akademisk selvbilde:* Ungdom med og uten innvandrerbakgrunn har omtrent lik oppfatning av hvor flinke de er i undervisningen på skolen, til tross for forskjeller i skoleprestasjoner. En mulig årsak til at forskjellene ikke er større, kan være at ungdommene sammenligner seg med andre med tilsvarende bakgrunn som dem selv.

6 Tanker om framtiden

I dette kapitlet skal vi undersøke ungdommenes planer for og forventninger til framtiden. Flertallet av ungdommene som har deltatt i LUNO-undersøkelsen har vokst opp i den samme byen, og har sannsynligvis mange lignende erfaringer fra oppveksten. I utgangspunktet taler det for en viss likhet i hvordan de ser for seg livet som voksen. Likevel kan det være at deres bakgrunn gjør at ungdom med og uten innvandrerbakgrunn har ulike forventninger og planer for framtiden. Forskjeller i framtidsplaner innenfor ett eller flere områder kan ha innvirkning på valgene og prioriteringene som gjøres på vei inn i voksenlivet. Vi skal se nærmere på dette på tre områder.

Først skal vi undersøke utdanningsaspirasjoner. Som diskutert i kapittel 4, kan det være slik at ungdom med innvandrerbakgrunn er spesielt motivert for å ta høyere utdanning og for å skaffe seg et godt liv (Ogbu, 1991; Portes og Rumbaut, 1996). Det taler for at de kan ha høye forventninger til fremtidig utdanning. For det andre skal vi undersøke hvordan ungdommene ser for seg overgangen til voksenlivet, og hvilke forventninger de har når det gjelder viktige forhold som arbeid og familie. Vi er også her interessert i å finne ut om det er forskjeller mellom forventningene til ungdom med og uten innvandrerbakgrunn, og om det er slik at ungdommene med innvandrerbakgrunn kan sies å se optimistisk på framtiden. Til slutt skal vi undersøke hvilke framtidige forpliktelser ungdommene føler at de har overfor foreldrene sine. Flere studier har vist at ungdom med innvandrerbakgrunn føler sterkere lojalitet overfor foreldrene sine enn det de uten slik bakgrunn gjør (Engebrigtsen og Fuglerud, 2007; Prieur, 2004). Vi er derfor interessert i å finne ut om førstnevnte gruppe i større grad tenker å ta seg av foreldrene og familien i framtiden.

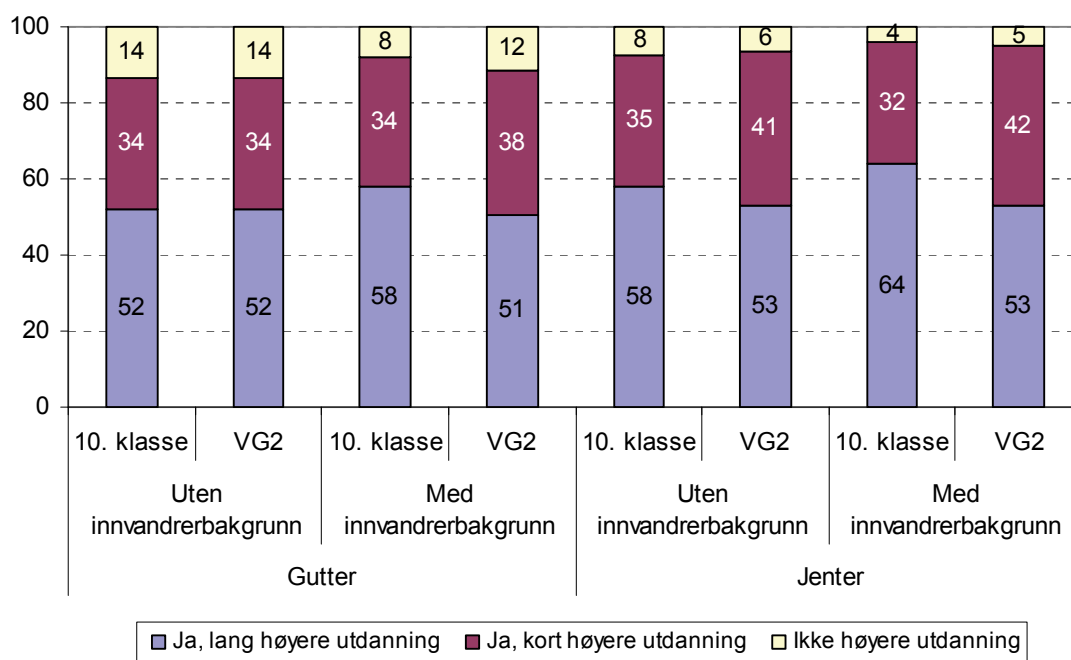
6.1 Utdanningsaspirasjoner

Norske studier har funnet at ungdom med innvandrerbakgrunn har like høye eller høyere utdanningsaspirasjoner enn ungdom uten innvandrerbakgrunn (Bakken og Sletten, 2000; Lauglo, 1996; Sletten, 2001). I et

landsrepresentativt utvalg fant Bakken (2003) at 46 prosent av ungdommene uten innvandrerbakgrunn ønsket å ta høyere utdanning, mens det tilsvarende tallet blant de med innvandrerbakgrunn var 59 prosent. Aspirasjoner er viktige for de valg ungdommene gjør, og mange studier har funnet en klar sammenheng mellom aspirasjoner i ungdomstiden og senere oppnådd utdanning eller yrke (Schoon, Martin og Ross, 2007; Schoon og Parsons, 2002). Imidlertid har studier fra andre land vist at sammenhengen mellom aspirasjoner og senere oppnådd utdanning ikke er like sterk blant ungdom med innvandrerbakgrunn sammenlignet med blant de uten (se Morgan (2005) for en gjennomgang av denne forskningen). Morgan mener den svakere sammenhengen for førstnevnte gruppe kan skyldes strukturelle forhold som begrenser ungdommenes forutsetninger for å ta høyere utdanning. Ungdom med innvandrerbakgrunn har, sammenlignet med de uten slik bakgrunn, noe svakere skoleprestasjoner og kommer oftere fra familier med lav sosioøkonomisk bakgrunn. Dette er forhold som kan begrense deres adgang til og forutsetninger for å ta høyere utdanning. Når de likevel har aspirasjoner på høyde med ungdom uten innvandrerbakgrunn så skyldes det, ifølge Morgan, at betydningen av de begrensende forholdene er vanskelig å forstå for den enkelte ungdom.

I LUNO ble utdanningsaspirasjoner målt ved alle tre tidspunktene ved hjelp av spørsmålet «Når du er ferdig med videregående skole, tror du at du kommer til å fortsette med høyere utdanning etter det?». Svaralternativene var «nei», «ja, kort høyere utdanning» og «ja, lang høyere utdanning». Vi har valgt å bruke målingene fra 10. klasse på ungdomsskolen og 2. klasse på videregående skole. Altså er den første målingen foretatt like etter at deltakerne søkte videregående utdanning, og den andre etter at deltakerne har gått på videregående i ett og et halvt år. Figur 6.1 presenterer utdanningsaspirasjonene blant gutter og jenter med og uten innvandrerbakgrunn.

Figur 6.1: Utdanningsplaner etter videregående skole blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn etter kjønn, 10. klasse og VG2. Prosent. N=1595-1612.

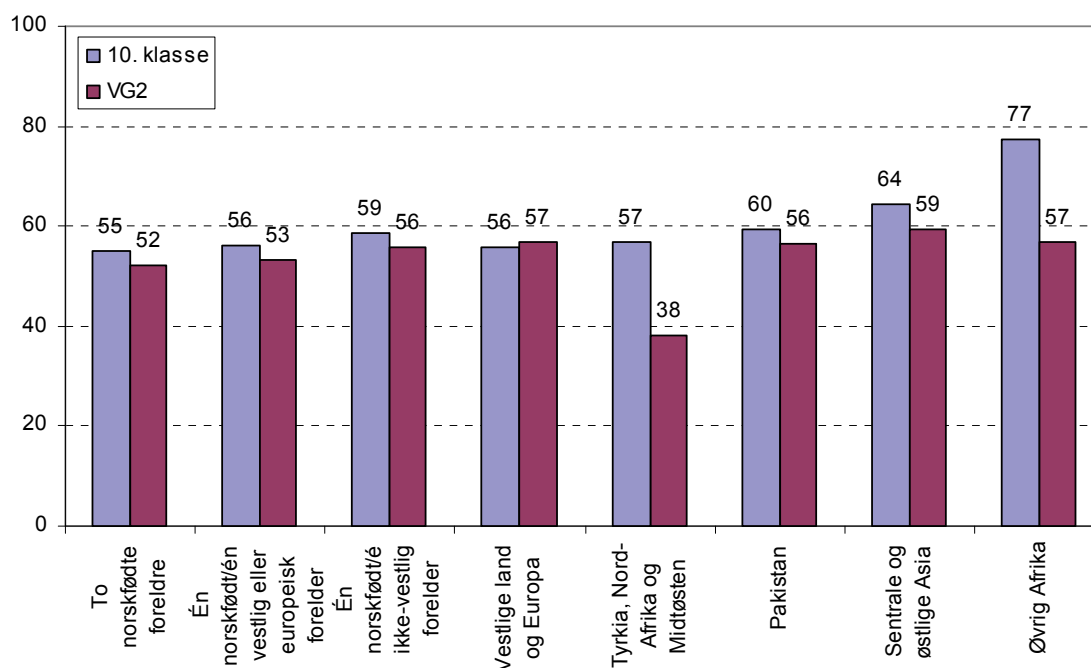

Note: Figuren er basert på ungdommene som deltok i både 10. klasse og i VG2.

Figuren viser at mange har høye aspirasjoner. Over halvparten av ungdommene har planer om å ta lang høyere utdanning, og få tror at de ikke kommer til å ta mer utdanning etter videregående. Andelen som har tenkt å ta kort eller lang høyere utdanning er relativt lik i de ulike gruppene. Det er ingen signifikante forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn, verken for gutter eller jenter. For gutter med innvandrerbakgrunn endrer ikke svarfordelingen seg fra ungdomsskolen til videregående, og andelen som tenker å ta lang høyere utdanning er omtrent lik ved de to målingene. Det behøver ikke å bety at ingen skifter mening, men det innebærer at antallet som justerer opp aspirasjonene er like stort som antallet som justerer dem ned. For de andre gruppene er det derimot en nedgang i andelen som tenker å ta lang høyere utdanning, og en økning i andelen som planlegger en kort høyere utdanning. Det utelukker ikke nødvendigvis at det også innenfor disse gruppene kan være ungdommer som justerer opp aspirasjonene. Men det betyr at antallet som justerer opp aspirasjonene er lavere enn antallet som justerer dem ned.

Figur 6.2 viser utdanningsaspirasjonene etter landbakgrunn i 10. klasse på ungdomsskolen og 2. klasse på videregående skole.

Figur 6.2: Andel som planlegger å ta lang høyere utdanning etter landbakgrunn. 10. klasse og VG2. Prosent. N=1606-1624.

Note: Figuren er basert på ungdommene som deltok både i 10. klasse og i VG2.

Signifikant forskjellig fra ungdom med to norskfødte foreldre:

10. klasse: Sentrale og østlige Asia* og Øvrig Afrika**

VG2: Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten**.

Når vi sammenligner aspirasjonene til ungdommene med ulike landbakgrunn finner vi enkelte forskjeller. Ungdom med bakgrunn fra sentrale og østlige Asia og øvrige land i Afrika, har signifikant høyere utdanningsaspirasjoner enn ungdom med to norskfødte foreldre i 10. klasse på ungdomsskolen. I 2. klasse på videregående er det ingen av disse gruppene som skiller seg fra ungdom med to norskfødte foreldre. Derimot er andelen som planlegger lang høyere utdanning signifikant lavere blant unge med bakgrunn fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten enn blant unge med to norskfødte foreldre. Figuren viser en markert nedgang i aspirasjonene fra 10. klasse til 2. klasse for denne gruppen, samt for unge med bakgrunn fra øvrige land i Afrika. Figur 6.2 viser at andelen med planer om å ta lang høyere utdanning går ned fra ungdomsskolen til videregående i de fleste gruppene. Dette indikerer at mange nedjusterer aspirasjonene etter møtet med videregående.

BETYDNINGEN AV SOSIOØKONOMISK BAKGRUNN OG KARAKTERER

Sosioøkonomisk bakgrunn og skoleprestasjoner har vist seg å være spesielt viktig for utdanningsaspirasjoner. Unge fra høyere sosiale lag og med gode karakterer vil ofte ha høye aspirasjoner. Som vi har sett i kapittel 1 og 4 er det forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn når det gjelder sosioøkonomisk bakgrunn og skoleprestasjoner også i LUNO-undersøkelsen. Likevel finner vi små forskjeller i utdanningsaspirasjoner. Det kan bety at sosioøkonomisk bakgrunn og karakterer ikke har den samme betydningen for ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. For å undersøke dette nærmere utførte vi to lineære regresjonsanalyser, én for ungdom uten innvandrerbakgrunn og én for de med innvandrerbakgrunn. Avhengig variabel var utdanningsaspirasjoner på videregående, mens karakterer og sosioøkonomisk bakgrunn var uavhengige variabler. Kjønn ble også inkludert som uavhengig variabel, siden enkelte studier har funnet at jenter har høyere aspirasjoner enn gutter. Regresjonsanalysene presenteres i tabell 6.1.

Tabell 6.1: Lineær regresjonsanalyse for ungdom med og uten innvandrerbakgrunn med utdanningsaspirasjoner i 2. klasse på videregående skole som avhengig variabel. N uten innv.bakgr.=1341. N med innv.bakgr.=418.

	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.
	B	B
Konstant	0,24*	0,29
<i>Høyere funksjonærer (referanse)</i>		
Øvre serviceklasse	0,07	0,13
Nedre serviceklasse	-0,07	0,16
Lavere funksjonærer	-0,16*	0,03
Faglærte	-0,18**	0,09
Ufaglærte	-0,36***	0,10
Ikke i arbeid (T1-T3)	-0,30*	-0,08
Uoppgitt	-0,16*	-0,08
Kjønn (jente=0, gutt=1)	-0,04	-0,08
Gjennomsnittlige karakterer VG2	0,31***	0,28***
R ²	0,20	0,20

Tabellen viser at sammenhengen mellom sosioøkonomisk bakgrunn og nivået på aspirasjonene var signifikant for ungdom uten innvandrerbakgrunn. Lavere sosioøkonomisk bakgrunn var relatert til lavere aspirasjoner. Vi finner ikke noen slik sammenheng for de med innvandrerbakgrunn. Det

vil si at når vi sammenligner ungdom med innvandrerbakgrunn med hverandre, er det ikke slik at unge med høy sosioøkonomisk bakgrunn har høyere aspirasjoner enn unge med lavere bakgrunn. Dette er i tråd med tidligere funn i rapporten, som tyder på at ungdom med innvandrerbakgrunn har en positiv innstilling til skolen og bruker den for å oppnå en god posisjon uavhengig av sosioøkonomisk bakgrunn. Sammenhengen mellom karakterer og aspirasjoner var signifikant for begge grupper, og betydningen av variabelen var omtrent lik for de to gruppene. At bedre skoleprestasjoner henger sammen med høyere aspirasjoner, tyder på at aspirasjonen er basert på antagelser om mulighetene for å lykkes med å ta høyere utdanning.

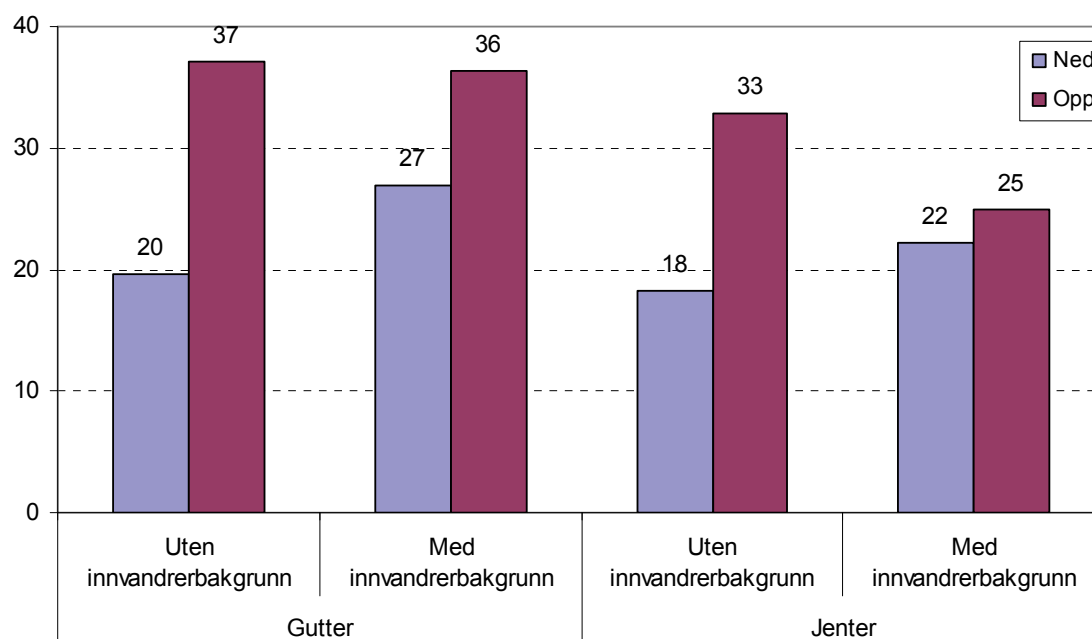
ENDRING I ASPIRASJONER

Så langt finner vi kun mindre forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn når det gjelder andelen som aspirerer til å ta høyere utdanning. Vi skal i det følgende undersøke om det er forskjeller når det gjelder endring i aspirasjonene. Endring i aspirasjoner er tidligere forklart med økt kunnskap om eksisterende muligheter og om egne sterke og svake sider (Gottfredson og Lapan, 1997). Det betyr at aspirasjoner blir mer realistiske med alderen. Å redusere aspirasjoner tyder på at de tidligere aspirasjonene har vært for optimistiske, mens en oppjustering av aspirasjonene tyder på at de tidligere aspirasjonene ikke har vært ambisiøse nok. Det er få norske studier som har undersøkt endring i aspirasjoner. Et unntak er en studie av Hegna (2010). Studien var basert på LUNO-undersøkelsen, altså det samme datasettet vi bruker i denne rapporten. Hegna undersøkte endringer i aspirasjoner fra 9. til 10. klasse på ungdomsskolen, og fant at mange endrer sine aspirasjoner i den perioden. Andelen som økte aspirasjonene var større enn andelen som senket dem. 30 til 50 prosent av deltakerne økte aspirasjonene fra 9. til 10. klasse, og det var ikke vesentlige forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Derimot var det færre av de med innvandrerbakgrunn som senket aspirasjonene i den samme perioden.

Til forskjell fra Hegna skal vi undersøke endringer i aspirasjoner fra 10. klasse til 2. klasse på videregående. Den siste målingen av aspirasjonene er foretatt omtrent midtveis i videregående skole. Det vil si at deltakerne har

erfart hvilke krav som stilles til dem for å komme gjennom videregående, og noen har opplevd ikke å komme inn på det utdanningsprogrammet eller den skolen de ønsket. Figur 6.3 presenterer andelen som endrer aspirasjonene opp eller ned fra 10. klasse på ungdomsskolen til 2. klasse på videregående. Andelen som justerer ned aspirasjonene er sett i forhold til de ungdommene som på ungdomsskolen så for seg å ta kort eller lang høyere utdanning, altså de som kunne endre aspirasjonene nedover. Andelen som justerer opp aspirasjonene er sett i forhold til de som planla å ta kort høyere utdanning eller å ikke ta høyere utdanning, altså de som hadde muligheten til å justere aspirasjonene oppover.

Figur 6.3: Endring i utdanningsaspirasjoner blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn fra 10. klasse til VG2 etter kjønn. Prosent. N ned=1431. N opp=682.

Note: Figuren er basert på ungdommene som deltok både i 10. klasse og VG2.

Figuren viser at blant de 1431 ungdommene som på ungdomsskolen aspirerte til å ta kort eller lang høyere utdanning, var det omtrent 20 til 25 prosent som hadde redusert aspirasjonene ved neste måling. Forskjellene mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn i andelen som justerer ned aspirasjonene er små og ikke signifikante. Blant de 682 ungdommene som på ungdomsskolen så for seg å ta kort høyere utdanning eller ikke å ta høyere utdanning var det omtrent 25 til 35 prosent som hadde oppjustert

aspirasjonene på videregående skole. Heller ikke her var det forskjeller mellom gruppene. Selv om andelen som justerer opp aspirasjonene er noe høyere enn andelen som justerer den ned, vil det likevel være flere som justerer ned aspirasjonene når vi ser på faktiske tall. Dette er fordi gruppen som hadde mulighet til å justere ned aspirasjonene er større enn gruppen som hadde mulighet til å justere dem opp. Funnet i figur 6.3 tyder ikke på at ungdom med og uten innvandrerbakgrunn i ulik grad har fått erfaringer og kunnskap som tilsier at de bør nedjustere eller oppjustere egne aspirasjoner i perioden fra ungdomsskolen til videregående skole.

6.2 Forventninger til framtiden

Analysene i forrige del viste at ungdom med og uten innvandrerbakgrunn ikke skiller seg fra hverandre når det gjelder utdanningsaspirasjoner. I denne delen skal vi undersøke ungdommenes forventninger til framtiden innenfor andre områder enn utdanning. Vi ønsker å finne ut om det ekstra drivet ungdom med innvandrerbakgrunn viser i forhold til utdanning gjør at de har høye forventninger også til andre deler av livet. Imidlertid er det ikke alle typer forventninger som kan karakteriseres som enten høye eller lave. For eksempel vil det å planlegge å få barn eller ikke, vanskelig kunne karakteriseres som å ha høye eller lave forventning til framtiden. Svarene på slike spørsmål vil likevel kunne fortelle om hva slags liv ungdommene forventer å få, og om det slik at noen grupper er mer positive til framtiden enn andre.

Vi skal begynne med å finne ut hvilke forventninger ungdommene har til perioden fram til de er 25 år. Ungdommene som deltok i undersøkelsen skulle vurdere hvor sannsynlig det var at de kom til å utføre ulike handlinger i den perioden. De beskrevne handlingene er typiske for perioden som ung voksen. Spørsmålet lød: «Hvor sannsynlig er det at du vil komme til å gjøre noe av de følgende innen du er 25 år?». Svaralternativene var «helt usannsynlig», «ganske usannsynlig», «litt sannsynlig», «ganske sannsynlig» og «svært sannsynlig». Tabell 6.2 viser de ulike handlingene og andelen av ungdommene med og uten innvandrerbakgrunn som svarte at det er svært eller ganske sannsynlig at kom til å utføre handlingen.

Tabell 6.2: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som mener det er svært eller ganske sannsynlig at de kommer til å gjøre ulike handlinger før de er 25 år etter kjønn. VG2. Prosent.

	Gutter			Jenter		
	Uten innv. bakgr.	Med innv. bakgr.	Sig.	Uten innv. bakgr.	Med innv. bakgr.	Sig.
Avtjene verneplikt eller ta utdanning i militæret	45	34	**	8	6	
Bli samboer eller gifte meg	35	42		36	41	
Få barn	18	32	***	22	25	
Etablere eget firma	16	20		8	14	**
Flytte for å studere eller jobbe i utlandet	36	33		51	36	***
Ha en jobb mens jeg tenker på hva jeg skal gjøre senere	51	39	**	52	42	**
Ta opp fag for å forbedre karakterer	23	25		22	27	
Flytte hjemmefra	82	44	***	86	46	***
Dra på en lengre reise utenfor Europa (over 2 mnd)	45	33	**	58	34	***
Tjene nok penger til å forsørge meg selv	71	69		77	68	**
Ta opp studielån	51	27	***	65	31	***
Kjøpe bil	55	57		40	47	*
Få fast jobb	60	60		58	60	
N	581 - 590	175 - 179		749 - 756	229 - 233	

Tabellen viser enkelte klare forskjeller i hvordan ungdom med og uten innvandrerbakgrunn ser for seg årene fram mot de fyller 25 år. Både for gutter og jenter er forskjellene spesielt store når det gjelder å flytte hjemmefra og å ta opp studielån. Blant ungdom uten innvandrerbakgrunn var det over 80 prosent som så for seg at de kom til å flytte hjemmefra før de ble 25, og 50 til 65 prosent regnet med å ta studielån. Blant de med innvandrerbakgrunn var det 40 til 50 prosent som regnet med å flytte hjemmefra, og rundt 30 prosent som tenkte å ta opp studielån. Noe av forklaringen på at færre av ungdommene med innvandrerbakgrunn tenkte å låne penger, er trolig at mange regner med å bo hjemme mens de studerer, og derfor har mindre behov for lån.

Tabellen viser videre at rundt halvparten av ungdommene uten innvandrerbakgrunn regner med å foreta en lengre utenlandsreise og å jobbe mens de tenker på hva de skal gjøre senere. Rundt én tredel av de med innvandrerbakgrunn ser for seg det samme. Det vitner om forskjeller mellom

ungdommene i holdning til det å velge høyere utdanning og å komme seg videre i utdanningsløpet. Dette støtter funnene vi gjorde om valg av utdanningsprogram og videregående skole (kapittel 4) og opplevelsen av skolen (kapittel 5), hvor ungdom med innvandrerbakgrunn virket mer målrettet og framtidsbevisst enn ungdom uten innvandrerbakgrunn.

I en studie av jenter ved en velrenommert videregående skole i Oslo fant Nielsen og Rudberg (2006) forskjeller i mobilitetsdriv mellom de som kom fra familier med lange tradisjoner for høyere utdanning og de som ikke gjorde det. De som kom fra familier hvor allerede bestemødre-generasjonen var høyt utdannet, hadde mer uklare aspirasjoner enn jenter hvor mødrene hadde flyttet fra utkantstrøk til Oslo for å ta utdanning som de første i sin familie. De førstnevnte planla å reise og jobbe mens de tenkte på hva de skulle gjøre. Likevel endte de opp med høy utdanning. De andre hadde klarere planer og var mer målrettet. Nielsen og Rudberg (2006) mener at forskjellen skyldes manglende mobilitetsdriv blant de fra familier med tradisjon for høyere utdanning, altså at familiens høye bakgrunn gjør ungdommene mindre målrettet og mindre opptatt av raskt å komme i gang med en god utdanning. Selv om Nielsen og Rudberg kun studerte jenter, og ikke fokuserte på ungdom med og uten innvandrerbakgrunn, kan deres forklaring være relevant også i dette studiet. Mange av ungdommene uten innvandrerbakgrunn ser for seg å reise og å jobbe mens de finner ut hva de skal gjøre. Blant de med innvandrerbakgrunn er ikke dette like vanlig. En mulig forklaring kan være nettopp det at de er mer opptatt av å komme videre med utdanning, og dette framstår som viktigere enn å bruke tid på å finne ut hva de skal gjøre.

I det andre målet på ungdommenes tanker om framtiden skulle de vurdere hvor sikkert det var at de kom til å oppleve ulike hendelser i løpet av livet. Spørsmålet lød: «Hvordan tenker du deg at din fremtid vil bli?». Svaralternativene var «ja, helt sikkert», «ja, jeg tror det», «nei, jeg tror ikke det» og «nei, helt sikkert ikke». Målingen ble foretatt i 10. klasse. Tabell 6.3 viser andelen av ungdommene med og uten innvandrerbakgrunn som er helt sikre på at de kommer til å oppleve det som nevnes i spørsmålet.

Tabell 6.3: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som er helt sikre på at de vil oppleve ulike hendelser i framtiden etter kjønn. 10. klasse. Prosent.

	Gutter			Jenter		
	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.
Tror du at du noen gang vil bli arbeidsledig?	9	10		4	8	*
Tror du at du vil tjene mer og få bedre økonomi enn dine foreldre?	22	39	***	10	39	***
Tror du at du vil komme til å leve sammen med kjæreste, samboer eller gifte deg?	54	60		55	68	***
Tror du at du vil bli skilt?	6	8		4	2	
Tror du at du vil komme til å eie din egen bolig?	61	63		58	57	
Tror du at du vil komme til å bli boende i Norge når du blir voksen?	33	36		28	45	***
Tror du at du vil komme til å få et godt og lykkelig liv?	52	50		41	47	
Tror du at du vil komme til å få en sjefsjobb?	23	29		11	18	**
Tror du at menneskene vil komme til å oppleve en stor naturkatastrofe som påvirker hele verden mens du lever?	27	24		13	18	
Tror du at du kommer til å få barn?	49	59	*	56	60	
N	636 - 646	180 - 184		772 - 782	234 - 251	

Blant guttene svarer ungdom med og uten innvandrerbakgrunn relativt likt på spørsmålene. Det er kun på to av spørsmålene at svarene er signifikant forskjellige. Sammenlignet med guttene uten innvandrerbakgrunn, er det en noe høyere andel av guttene med innvandrerbakgrunn som er helt sikre på at de kommer til å få barn, og nesten dobbelt så mange er helt sikre på at de kommer til å få bedre økonomi enn foreldrene. Også for jentene er det på spørsmålet om de kommer til å få bedre økonomi enn foreldrene vi finner de tydeligste forskjellene. Andelen som sier at de er helt sikre på at det kommer til å skje, er omtrent fire ganger høyere blant jenter med innvandrerbakgrunn enn blant de uten.

De store forskjellene på dette spørsmålet peker på en spesielt sterk optimisme hos unge med innvandrerbakgrunn når det gjelder økonomisk mobilitet. Funnet støtter opp om teorier om at disse ungdommene ønsker å oppnå høyere status enn sine foreldre, slik det ble diskutert i begynnelsen av

kapittel 4. Det er også forenelig med at ungdom med innvandrerbakgrunn i stor grad ønsker å ta høyere utdanning, uavhengig av sosial bakgrunn. Dersom de lykkes med å ta utdanningen de ønsker, vil det i mange tilfeller innebære at de har høyere utdanning enn foreldrene. Dette kan også innebære høyere inntekt og bedre økonomi enn dem.

Det er også store forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn når det gjelder om de tenker å bli boende i Norge som voksne. 45 prosent av jentene med innvandrerbakgrunn er helt sikre på at dette kommer til å skje, mens det samme gjelder 28 prosent av jentene uten slik bakgrunn. Altså er førstnevnte gruppe sikrest på sin framtid her i Norge. Andelen jenter med innvandrerbakgrunn som er sikre på at de kommer til å få en sjefsjobb er også høyere enn blant jenter uten innvandrerbakgrunn, samtidig som det er noen flere av de med innvandrerbakgrunn som tror de kommer til å bli arbeidsledige i løpet av livet. Verken blant gutter eller jenter skiller ungdom med innvandrerbakgrunn seg fra de uten når det gjelder andelen som tror at de kommer til å bli skilt, kommer til å eie egen bolig eller kommer til å oppleve en stor naturkatastrofe. En høy andel av ungdommene, mellom 40 og 50 prosent, er helt sikre på at de kommer til å få et godt og lykkelig liv. Heller ikke her er det signifikante forskjeller i hvordan ungdom med og uten innvandrerbakgrunn svarer.

Sletten (2010) fant i en studie at ungdom med innvandrerbakgrunn hadde lavere tiltro til framtiden enn de uten innvandrerbakgrunn. Færre i førstnevnte gruppe så for seg at de kom til å eie egen bolig og at de kom til å være lykkelige, og flere regnet med at de kom til å bli arbeidsledige. I Slettens studie ble de lave forventningene blant ungdom med innvandrerbakgrunn forklart med at gruppene var forskjellige med hensyn til sosioøkonomisk bakgrunn og karakterer på skolen. Når disse forholdene ble tatt hensyn til, var det ikke lenger noen forskjell mellom gruppene. Selv om vi finner forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn når det gjelder forventninger til framtiden, så tyder ikke forskjellene på at de med innvandrerbakgrunn har lavere forventninger enn de uten. Funnene i denne studien er altså ikke i tråd med hva Sletten fant i sin studie.

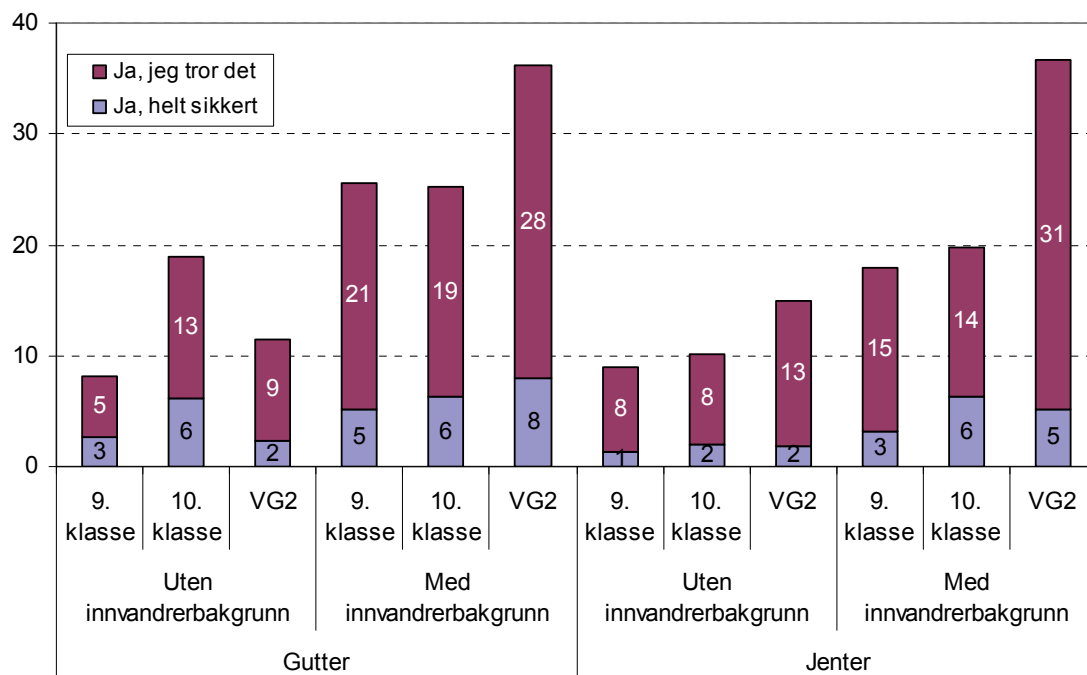
Samlet viser de to siste tabellene enkelte forskjeller når det gjelder tanker om å stifte familie. Når vi ser på svarene i tabell 6.2, er det noen flere av

guttene med innvandrerbakgrunn som ser for seg at de kommer til å få barn før de er 25 år sammenlignet med de uten. Det er ingen forskjell på dette området blant jentene. Det er heller ingen forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn i hvor mange som ser for seg at de blir gift eller samboende innen fylte 25 år, verken blant gutter eller jenter. I tabell 6.3 er det noen flere jenter med innvandrerbakgrunn som tror de blir gift eller samboere i løpet av livet sammenlignet med de uten slik bakgrunn. For guttene er det noen flere av ungdommene med innvandrerbakgrunn som tenker at de skal ha barn. Funnene tyder på at ungdom med innvandrerbakgrunn er noe mer innstilt på å stifte familie. Imidlertid er forskjellene ikke spesielt store, og det er også spørsmål hvor det ikke er forskjeller mellom gruppene.

I tillegg til de spørsmålene som ble presentert i tabell 6.3, svarte ungdommene også på om de trodde det ville bli vanskelig å få jobb. Svarene forteller om ungdom med og uten innvandrerbakgrunn opplever at de har like muligheter på arbeidsmarkedet, og vi skal vie dette spørsmålet ekstra oppmerksomhet. Spørsmålet lød: «Tror du at du kommer til å få store problemer med å skaffe deg arbeid, selv om du tar utdanning?». Svaralternativene var «ja, helt sikkert», «ja, jeg tror det», «nei, jeg tror ikke det» og «nei, helt sikkert ikke». Spørsmålet ble stilt ved alle tre tidspunktene, og figur 6.4 på neste side viser andelen som svarte «ja, helt sikkert» og «ja, jeg tror det».

Figuren viser at klart flere av ungdommene med innvandrerbakgrunn forventer at det blir vanskelig å få jobb. Forskjellene er signifikante ved alle tidspunkter for jentene, og i 9. klasse på ungdomsskolen og 2. klasse på videregående for guttene. Resultatet er i overensstemmelse med en tidligere studie av ungdom i Oslo av Øia og Vestel (2007). De fant at blant unge i 9. og 10. klasse på ungdomsskolen og 1. klasse på videregående, var det 13 prosent av ungdommene uten innvandrerbakgrunn som regnet med at det ville bli vanskelig å skaffe seg jobb, mens 28 prosent av de med innvandrerbakgrunn mente det samme.

Figur 6.4: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som tror det blir vanskelig å skaffe seg jobb tross utdanning etter kjønn. Tre tidspunkter. Prosent. N=1455-1498.

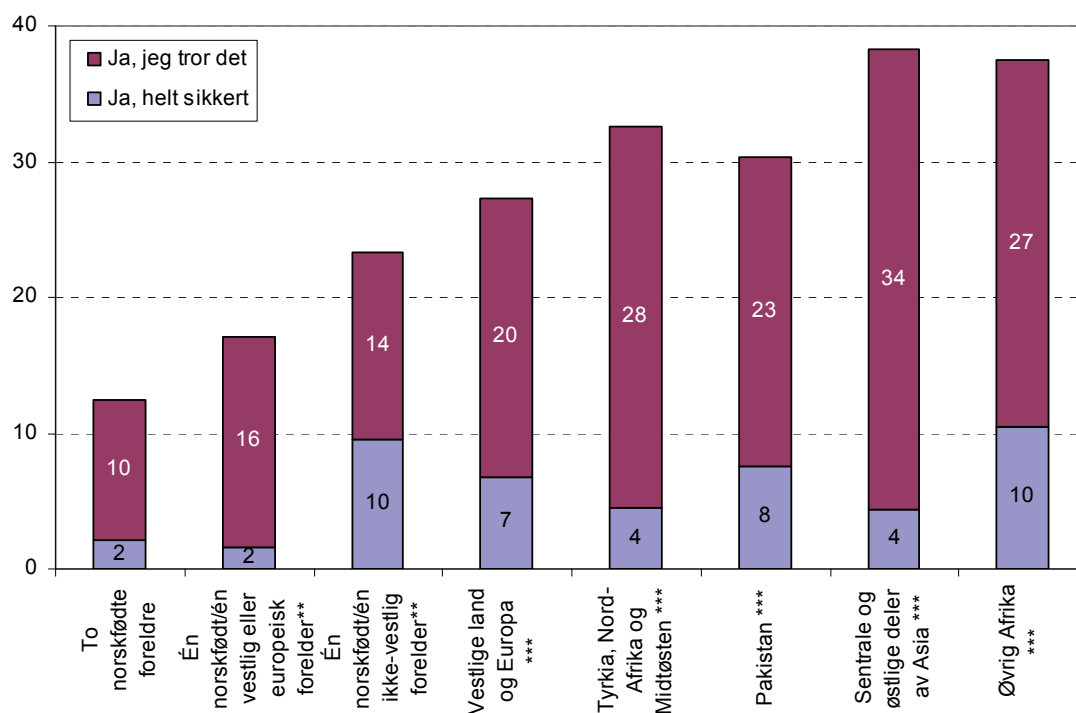
Note: Figuren er basert på ungdommene som deltok i alle tre undersøkelsene.

Signifikante forskjeller: 9. klasse: Gutter***, Jenter***, 10. klasse: Jenter***, VG2: Gutter***, Jenter***.

Andelen som tror det kan bli vanskelig å få jobb blant ungdommene med innvandrerbakgrunn øker fra ungdomsskolen til videregående. Økningen er betydelig, og tyder på at det har skjedd noe mellom de to målingene som har påvirket ungdommenes forventninger. Det er mulig at økte kunnskaper om diskriminering og rasisme kan bidra til å forklare hvorfor andelen av ungdommene med innvandrerbakgrunn som tror det blir vanskelig å få jobb, øker fra ungdomsskolen til videregående. Dette kommer vi tilbake til senere i kapittelet.

Figur 6.5 viser hvordan ungdom med ulike landbakgrunn svarte på spørsmålet om vanskeligheter med å skaffe seg jobb.

Figur 6.5: Andel som tror det blir vanskelig å skaffe seg jobb tross utdanning etter landbakgrunn. VG2. Prosent. N=1732.

Figuren viser at unge med to norskfødte foreldre er de som i minst grad tror det blir vanskelig å få jobb. I alle de andre gruppene er det en signifikant høyere andel som tror at de vil få problemer med å skaffe arbeid. Den høyeste andelen finner vi blant unge med bakgrunn fra sentrale og østlige Asia og øvrige land i Afrika, hvor mer enn én tredel av ungdommen tror eller er helt sikre på at det blir vanskelig å få jobb. De klare forskjellene i hvordan ungdom med og uten innvandrerbakgrunn vurderer sine muligheter, kan bety at mange av de med innvandrerbakgrunn forventer å bli utsatt for diskriminering. En nyere studie av Midtbøen og Rogstad (2012) tyder på at slike forventninger ikke er grunnløse. Studien viste at jobbsøknader der avsenderen hadde et navn som indikerte innvandrerbakgrunn, oftere ble avvist enn søknader hvor avsenderens navn ikke indikerte slik bakgrunn, selv når søkerens kvalifikasjoner ellers var identiske.

At en høy andel av ungdommene med innvandrerbakgrunn mener det kan bli vanskelig å skaffe seg jobb selv om de har utdanning, er alvorlig. For å undersøke hva som ligger bak det å mene at det blir vanskelig å få jobb gjennomførte vi en lineær regresjonsanalyse. Avhengig variabel var å tro at det blir vanskelig å skaffe seg jobb. Siden foreldrenes utdanning og økonomi

tidligere er funnet å forklare hvorfor ungdom med innvandrerbakgrunn hadde lavere forventninger til framtiden enn ungdom uten innvandrerbakgrunn (Sletten, 2010), ble sosioøkonomisk bakgrunn (se kapittel 1) inkludert som uavhengig variabel. Imidlertid viste innledende analyser at det ikke var noen slik sammenheng i vårt materiale. Sosioøkonomisk bakgrunn ble derfor ikke inkludert i de endelige analysene. Forhold ved utdanningen kan være av betydning for hvordan ungdommene vurderer sine framtidige muligheter til å få jobb. Karakterer på videregående (se kapittel 4) og mål på hvor fornøyde ungdommene var med utdanningsprogrammet de gikk på (se kapittel 4), ble derfor inkludert som uavhengige variabler.

I tillegg ønsket vi å undersøke om forhold som først og fremst gjelder ungdom med innvandrerbakgrunn var av betydning for å forstå forskjellene i troen på å få jobb. Derfor inkluderte vi andel venner med norskfødte foreldre (se kapittel 2), om ungdommene selv har innvandret til Norge etter fylte syv år (se kapittel 1), norskferdigheter da de begynte på skolen (se kapittel 2), norsk identitet (se kapittel 2) og opplevd rasisme (se kapittel 2) som uavhengige variabler i innledende analyser. Av disse var det kun mål på opplevd rasisme og norsk identitet som var relatert til ungdommenes vurdering av jobbmuligheter når variablene som inngår i modell 3 var kontrollert for. Derfor ble disse to variablene inkludert i de endelige analysene, som vises i tabell 6.4 på neste side.

Tabellen viser hvordan den avhengige variabelen endrer seg når den uavhengige variabelen øker med én enhet. Modell 1 viser at de fleste landgruppene skiller seg signifikant fra unge med to norskfødte foreldre. De tror i større grad at det blir vanskelig å skaffe seg jobb. Den eneste gruppen som ikke skiller seg fra ungdom med to norskfødte foreldre, er de med én norskfødt og én vestlig eller europeisk forelder.

Tabell 6.4: Lineær regresjonsanalyse med det å tro at det blir vanskelig å skaffe seg jobb tross utdanning som avhengig variabel. VG2. N=1662–1732.

	Modell 1	Modell 2	Modell 3
	B	B	B
Konstant	1,98***	2,64***	2,58***
<i>To norskfødte foreldre (referanse)</i>			
Én norskfødt/én vestlig eller europeisk forelder	-0,02	-0,03	-0,08
Én norskfødt/én ikke-vestlig forelder	0,23**	0,18*	0,07
Vestlige land og Europa	0,29**	0,26*	0,06
Tyrkia, Nord-Afrika og Midtøsten	0,30***	0,24***	0,03
Pakistan	0,27***	0,20**	0,01
Sentrale og østlige Asia	0,40***	0,40***	0,20
Øvrige Afrika	0,40***	0,40***	0,14
Annet/ukjent	0,34**	0,28*	0,04
Kjønn (jente=0, gutt=1)	-0,09**	-0,11***	-0,13***
Gjennomsnittlige karakterer VG2		-0,10***	-0,08***
Fornøyd med utdanningsprogram		-0,08***	-0,07***
Norsk identitet			-0,04***
Utsatt for rasisme			0,08***
R ²	0,05	0,09	0,11

I modell 2 introduserer vi utdanningsvariablene til analysen. Begge variablene er signifikant relatert til det å tro at det blir vanskelig å få jobb. Det vil si at bedre karakterer på videregående og det å være fornøyd med utdanningsprogrammet ungdommene går på, henger sammen med et mer positivt syn på egne jobbmuligheter. Introduksjonen av utdanningsvariablene fører til at sammenhengen mellom de ulike landgruppene og det å tro at det blir vanskelig å skaffe seg jobb, blir svakere for noen av gruppene. Dette indikerer at variablene bidrar til å forklare sammenhengen mellom landbakgrunn og det å ha et negativt syn på egne jobbmuligheter.

I modell 3 inkluderer vi også mål på identitet og om ungdommene hadde opplevd rasisme. Når disse variablene er inkludert i analysen ser vi at det ikke lenger er noen forskjell mellom ungdom med to norskfødte foreldre og ungdom i de andre landgruppene. Identitet og opplevd rasisme bidrar altså til å forklare forskjellen mellom de ulike gruppene. Samtidig ser vi at begge disse variablene er signifikant knyttet til det å tro at det blir vanskelig å få jobb. Det tyder på at forhold knyttet til identitet og rasisme er viktige for å forklare hvorfor ungdom med innvandrerbakgrunn oftere tror det blir vanskelig å få jobb i framtiden. Å oppleve rasisme reduserer altså troen på

egne muligheter i framtiden, mens det å føle seg norsk henger sammen med et mer positivt syn på mulighetene for å få jobb.

Samlet viser regresjonsanalysene i tabell 6.4 at det er klare forskjeller mellom ungdom med ulik landbakgrunn når det gjelder tro på framtidig jobb. Forskjellene forklares av kjønn, karakterer, at ungdommene er fornøyd med utdanningsprogrammet de går på, norsk identitet og opplevd rasisme.

6.3 Framtidige forpliktelser overfor foreldrene

I denne delen av kapittelet skal vi undersøke i hvilken grad ungdommene føler seg forpliktet til å ta seg av familien og foreldrene i framtiden. I forrige del av kapittelet fant vi klare forskjeller når det gjaldt hvilken relasjon ungdom med og uten innvandrerbakgrunn så for seg at de skulle ha til foreldrene i perioden fram til de blir 25 år. Blant de uten innvandrerbakgrunn var det et klart flertall som regnet med at de flyttet hjemmefra i løpet av den perioden, mens mange av de med innvandrerbakgrunn regnet med fortsatt å bo hjemme hos foreldrene når de var 25 år. Disse forskjellene kan indikere at de to gruppene har ulike oppfatninger om hvordan relasjonen til foreldrene skal være også på lang sikt.

Ungdommene besvarte seks ulike utsagn om mulige forpliktelser for familien, og da i særdeleshet foreldrene. Spørsmålet lød: «Hvor viktig er det for deg at du gjør det følgende i fremtiden?». Ungdommene ble bedt om å vurdere om det å utføre de ulike handlingene var «ikke viktig», «litt viktig» eller «veldig viktig». Tabell 6.5 på neste side viser andelen av ungdommene med og uten innvandrerbakgrunn som oppgir at framtidige forpliktelser er veldig viktig for dem.

Analysene viser at ungdom med innvandrerbakgrunn i langt større grad enn de uten slik bakgrunn føler at de har framtidige forpliktelser overfor familien sin. Minst forskjell mellom gruppene er det knyttet til mindre forpliktende handlinger, som det å bruke tid med foreldrene etter at man har flyttet ut og det å hjelpe til med å ta vare på brødre og søstre i framtiden. Om vi derimot ser på påstandene om å hjelpe foreldrene med penger eller det å la foreldrene bo hos en selv når de blir eldre, er det store forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Mens over 50 prosent av de med slik bakgrunn mener det er veldig viktig å hjelpe foreldrene med penger i

framtiden, gjelder det samme omtrent 20 prosent av de uten. Enda større er forskjellen når det gjelder det å la foreldrene bo hos en selv når de blir gamle, hvor omtrent 6 prosent av ungdommene uten innvandrerbakgrunn mener dette er veldig viktig, mens rundt 50 prosent av de med innvandrerbakgrunn svarer det samme. Også for påstandene om å bosette seg i nærheten av foreldrene ved videre utdanning eller jobb, og det å bli boende hjemme etter å ha funnet en partner i livet, finner vi store forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. For sistnevnte påstand finner vi også den eneste kjønnsforskjellen av betydning. Mens 25 prosent av guttene med innvandrerbakgrunn oppgir at de kommer til å bli boende hjemme hos foreldrene til de har funnet samboer eller giftet seg, gjelder det samme 34 prosent av jentene. Analysene viser altså at en god del av de med innvandrerbakgrunn mener dette er veldig viktig, uavhengig av kjønn, men at det å tenke seg å flytte ut hjemmefra uten å ha en fast partner er noe mindre vanlig blant jentene enn guttene.

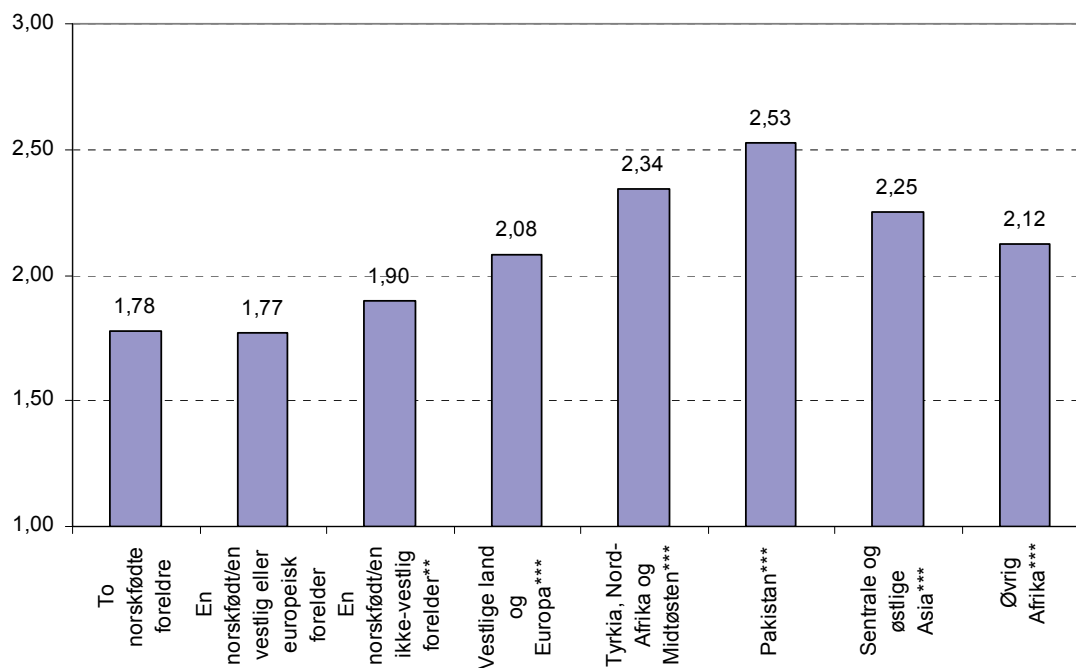
Tabell 6.5: Andel av ungdom med og uten innvandrerbakgrunn som mener ulike framtidige forpliktelser for familien er veldig viktig etter kjønn. VG2. Prosent.

	Gutter			Jenter		
	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.	Uten innv.bakgr.	Med innv.bakgr.	Sig.
Bruker tid med foreldrene dine selv etter at du har flyttet hjemmefra	43	65	***	67	74	
Hjelper til med å ta vare på dine brødre og søstre i fremtiden	39	58	***	43	56	**
Hjelper foreldrene dine med penger i fremtiden	20	61	***	16	54	***
Lar foreldrene dine få bo hos deg når de blir eldre	7	49	***	6	53	***
Bosetter deg eller tar videre jobb/utdanning i nærheten av foreldrene dine	4	24	***	5	24	***
Bor hjemme med foreldrene dine til du blir gift/får samboer	2	25	***	2	34	***
N	585-589	176-177		747-754	237-239	

Ut fra de seks påstandene har vi også konstruert en skala som går fra én til tre som viser ungdommenes gjennomsnittlige svar på påstandene. Høye verdier betyr at ungdommene svarer at de ulike handlingene er veldig viktige, mens lave verdier betyr at de svarer at handlingene ikke er viktige. Cronbachs alpha

for skalaen er 0,74, noe som indikerer at utsagnene som inngår i skalaen måler det samme fenomenet i tilfredsstillende grad. Figur 6.6 viser gjennomsnittsverdien på skalaen etter ungdommenes landbakgrunn.

Figur 6.6: Gjennomsnittsverdi på skala om framtidige forpliktelser til familien (1-3) etter landbakgrunn. VG2. N=1741.

Mens tabell 6.5 viste at det var til dels store forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn når det gjaldt følelsen av framtidige forpliktelser for familien, viser figur 6.6 at det også er en del ulikheter innad i gruppen bestående av de med innvandrerbakgrunn. Den høyeste skåren finnes blant unge med bakgrunn fra Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten og Pakistan. Unge med pakistansk bakgrunn skårer faktisk så høyt på skalaen at de i gjennomsnitt svarer at tre av de seks påstandene er veldig viktige, mens de resterende tre er litt viktige. Unge med to norskfødte foreldre skårer lavest, sammen med unge med én norskfødt og én vestlig eller europeisk forelder. Resultatene her forsterker inntrykket analysene i kapittel 3 ga. Der fant vi at samholdet i familien er sterkest blant ungdom med bakgrunn fra Tyrkia/Nord-Afrika/ Midtøsten og Pakistan, mens samholdet i familien er svakest blant ungdom uten innvandrerbakgrunn.

Funnene viser at ungdom med innvandrerbakgrunn i betydelig større grad enn ungdom uten slik bakgrunn ser for seg at de kommer til å hjelpe familien og foreldrene når de blir voksne. Dette er i tråd med tidligere studier, som har vist at ungdom med innvandrerbakgrunn føler sterkere lojalitet overfor sine foreldre enn det ungdom uten innvandrerbakgrunn gjør. Dette har gjerne blitt forklart gjennom ulike normer og tradisjoner når det gjelder synet på familie (Engebrigtsen og Fuglerud, 2007; Prieur, 2004). De følte forpliktelsene kan innebære at ungdommene har noe mindre frihet til, for eksempel, å flytte til en annen del av landet eller til et annet land. Det kan også medføre større krav til en ordnet økonomi når de er voksne, slik at de klarer å innfri forpliktelsene. Dette legger føringer på de valgene ungdommene kan ta. Ungdom med innvandrerbakgrunn må trolig i større grad enn ungdom uten slik bakgrunn planlegge sine liv ut fra de forpliktelsene de føler overfor familien og foreldrene.

6.4 Oppsummering

- *Ubetydelige forskjeller i utdanningsaspirasjoner:* Andelen som har planer om høyere utdanning er omtrent lik blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn, både i 10. klasse på ungdomsskolen og i 2. klasse på videregående. Det er heller ikke forskjeller i andelen som justerer opp eller ned aspirasjonene fra ungdomsskolen til videregående. Skoleprestasjoner er av betydning for om ungdommene ser for seg å ta høyere utdanning. For ungdom uten innvandrerbakgrunn er sosioøkonomisk bakgrunn knyttet til utdanningsaspirasjoner, mens det ikke er noen slik sammenheng for de med innvandrerbakgrunn.
- *Mange ungdommer med innvandrerbakgrunn tror det blir vanskelig å få jobb:* Signifikant flere av ungdommene med innvandrerbakgrunn tror det blir vanskelig å få jobb sammenlignet med blant de uten innvandrerbakgrunn, selv om de har utdanning. Andelen i førstnevnte gruppe som tror det kan bli vanskelig å få jobb øker betydelig fra ungdomsskolen til videregående. Sammenlignet med unge med to norskfødte foreldre, er ungdom i alle de andre landgruppene mer pessimistiske når det gjelder framtidige jobbmuligheter. Vi finner at skoleprestasjoner, hvor fornøyde ungdommene er med utdanningsprogrammet de går på, norsk identitet og opplevd rasisme, bidrar til å forklare forskjellene.

- *Ulike tilnærminger til livet som ung voksen:* Mens få av ungdommene uten innvandrerbakgrunn ser for seg å bo hjemme hos foreldrene som unge voksne, regner mer enn halvparten av de med innvandrerbakgrunn med fremdeles å bo hjemme når de er 25 år. Det er også flere av de uten innvandrerbakgrunn som tenker å jobbe mens de finner ut hva de vil gjøre og som regner med å foreta en lengre utenlandsreise.
- *Mange områder hvor ungdom med og uten innvandrerbakgrunn har like forventninger:* Både blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn er det få som ser for seg at de blir skilt, og mange som regner med å eie sin egen bolig. En høy andel av ungdommene oppgir at de er helt sikre på at de kommer til å få et godt og lykkelig liv. Det er ikke forskjell mellom ungdommene på disse områdene.
- *Forskjeller i framtidige forpliktelser overfor familien:* Ungdommene med innvandrerbakgrunn oppgir i langt større grad enn de uten innvandrerbakgrunn at de føler seg forpliktet til å ta seg av familien og foreldrene i framtiden. Det er også betydelige forskjeller mellom ungdom med ulike landbakgrunn på dette spørsmålet. Unge med bakgrunn fra Pakistan er de som i størst grad føler forpliktelser overfor familien og foreldrene.

7 Avslutning

I de ulike kapitlene i rapporten har det blitt trukket opp diskusjoner som til en viss grad har blitt tilført nye elementer underveis. I dette avslutningskapitlet ønsker vi å samle trådene, og trekke noen konklusjoner i forhold til de spørsmålene som ble introdusert i første kapittel. Særlig var det tre hovedområder vi lanserte innledningsvis. Dette var graden av integrering og tilhørighet blant ungdom med innvandrerbakgrunn i Oslo, hvorvidt det er forskjeller blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn og om det finnes andre forhold som kan bidra til å forklare eventuelle forskjeller. I tillegg skal vi diskutere hva rapporten sier om ungdom med innvandrerbakgrunn sitt møte med skolen og deres framtidsplaner. Er det grunn til å være optimistiske eller nøkterne på deres vegne?

INTEGRERING OG TILHØRIGHET

I det første av analysekapitlene undersøkte vi hvorvidt ungdom med innvandrerbakgrunn mente de snakket godt norsk da de startet på skolen. Mange studier har vist at gode ferdigheter i norsk er svært sentralt for integrering av innvandrerbefolkningen i samfunnet, og avgjørende for om de kommer i arbeid eller ikke (Bakken, 2003, 2010; Henriksen, 2008; VOX, 2010). Langt de fleste av ungdommene i LUNO-undersøkelsen oppga at de snakket relativt godt norsk, selv om det også var en del som ikke mente dette.

I senere kapitler har vi inkludert målet på egenvurderte ferdigheter i norsk i en rekke analyser. Resultatene av analysene peker på at norskferdigheter har betydning for flere forhold. Ungdommene som mente at de snakket dårlig norsk da de startet på skolen presterte dårligere på skolen i 10. klasse sammenlignet med resten av ungdomsgruppen. På lengre sikt kan dette få konsekvenser både for utdanning og for videre yrkesliv. Videre hadde de også en mer negativ utvikling i skoletrivsel fra ungdomsskolen til videregående skole. Reduksjon i trivsel kan øke risikoen for frafall fra videregående, og på den måten gjøre ungdommenes framtid usikker. Unge som oppga at de snakket dårlig norsk da de begynte på skolen, vil trolig utvikle bedre

norskferdigheter med tiden. Imidlertid tyder våre funn på at det er langvarige og negative effekter av dårlige ferdigheter i norsk ved oppstart på skolen. Dette støtter ytterligere opp rundt tanken om norskspråklige ferdigheter som sentralt for integreringen av innvandrerbefolkningen i samfunnet.

Betydningen av identitet og sosialt nettverk ble også undersøkt i flere analyser. Mange av ungdommene med innvandrerbakgrunn har en sterk identitet som utenlandsk, og det er tendenser til en viss grad av segregering mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn i ungdomsmiljøet. Særlig er det slik at de uten innvandrerbakgrunn tenderer til mest å omgås andre unge med tilsvarende bakgrunn, og dette gjelder også i bydeler hvor en høy andel av befolkningen har innvandrerbakgrunn. Blant ungdom med innvandrerbakgrunn er det slik at befolknings sammensetningen i bydelene er av betydning for hvem de omgås. De som bor i bydeler med høy andel med innvandrerbakgrunn omgås i større grad andre ungdommer med innvandrerbakgrunn, mens de som bor i bydeler med en lavere andel oftere omgås ungdom uten innvandrerbakgrunn. Å ha en høy andel venner med norsk bakgrunn, var ikke relatert til utvikling i trivsel fra ungdomsskolen til videregående eller til det å tro at det blir vanskelig å få jobb. Derimot så var det å ha mange norske venner positivt for skoleprestasjonene, også etter at ungdommenes landbakgrunn var tatt hensyn til. Norsk identitet var ikke relatert til skoleprestasjoner eller til utvikling i trivsel fra ungdomsskolen til videregående. Samtidig var identitet av betydning for troen på å få jobb. De som oppga at de følte seg norske hadde større tro på at det skulle gå greit å få jobb. At innvandrerbakgrunn kan gjøre det vanskeligere å få jobb støttes av tidligere studier (Midtbøen og Rogstad, 2012).

Andel av befolkningen med innvandrerbakgrunn i bydelene hvor ungdommene er bosatt var ikke av betydning for utvikling i trivsel fra ungdomsskolen til videregående, og ble i liten grad funnet å være relatert til skoleprestasjoner og valg av videregående skole. Riktignok var det enkelte forskjeller mellom byområdene når det gjelder skoleprestasjoner. Det var likevel ikke slik at sammenheng mellom innvandrerandel og skoleprestasjoner var systematisk. Det var kun én bydelsgruppe som skilte seg ut (Sagene, St. Hanshaugen, Frogner, Østensjø), og det var ikke den med lavest eller høyest andel av befolkningen med innvandrerbakgrunn. Videre fant vi at ungdom i bydelene

med lavest andel med innvandrerbakgrunn hadde noe større sannsynlighet for å søke studieforbereende utdanning enn ungdom i bydeler med høyest innvandrerandel. Det er imidlertid ikke klart at det er innvandrerandelen som er årsaken til forskjellene. Bydelene er også ulike når det gjelder utdanningsnivå i befolkningen. De byområdene som har høyest innvandrerandel har samtidig den laveste andelen i befolkningen med høyere utdanning, mens byområdene med lavest innvandrerandel har høyere andel i befolkningen med høy utdanning. Dermed er det vanskelig å isolere effekten av det å bo i byområder med høy eller lav befolkningsandel med innvandrerbakgrunn.

Samlet viser rapporten at det er forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn når det gjelder identitetsfølelse, og det er også enkelte forskjeller i vennemiljø. En potensiell konsekvens av segregering i det sosiale miljøet er at den videreføres inn i voksen alder. Tidligere studier har pekt på sosial omgang på tvers av etnisk og kulturell tilhørighet som svært sentralt for sosial integrering. Om det allerede i ungdomstiden er tendenser til segregering mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn, og det også videreføres inn i voksen alder, kan dette medføre sterke skiller i befolkningen. Likevel er det viktig å huske på at flertallet av ungdommene med innvandrerbakgrunn frekventerer sosiale miljøer bestående av enten et flertall unge med norskfødte foreldre eller like andeler av ungdom med norskfødte og utenlandskfødte foreldre. Ferdigheter i norsk peker seg også ut som et forhold av spesielt stor betydning for ungdommene med innvandrerbakgrunn. De negative konsekvensene av å snakke dårlig norsk ved oppstart på skolen virker å være langvarige, og rapporten peker på at dette begrenser ungdommenes muligheter innenfor utdanning, og dermed framtidige jobbutsikter. Arbeidslivet er en sentral arena for integrering, og også der er det viktig at innvandrerbefolkningen har muligheter til å delta på lik linje med befolkningen uten innvandrerbakgrunn.

FORSKJELLER BLANT UNGDOM MED ULIK LANDBAKGRUNN

I mange av analysene har vi undersøkt forskjeller ikke bare mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn, men også mellom unge med ulik landbakgrunn. I mange tilfeller er det store forskjeller mellom ungdom med ulik landbakgrunn i gruppene som til sammen utgjør de med innvandrer-

bakgrunn, og vi har også funnet forskjeller mellom gruppene som utgjør de uten innvandrerbakgrunn. Samtidig viser rapporten at distinksjonen mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn på mange områder fanger opp relevante forskjeller. Vi finner ofte at forskjellene er større mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn enn innad i disse to gruppene. Likevel finnes det noen mønstre som er verdt å kommentere.

Hvis vi ser hele rapporten under ett er det enkelte av landgruppene som skiller seg ut på noen områder, og dette er ungdom med bakgrunn fra Pakistan og Tyrkia/Nord-Afrika/Midtøsten. Ungdommene i disse gruppene forteller om mindre konflikter og sterkere samhold i familien enn ungdom med to norskfødte foreldre. Videre planlegger de i større grad enn andre å stille opp for sine foreldre når de blir eldre. Samtidig får de dårligere karakterer på skolen og er mindre fornøyd med utdanningsprogrammet de går på enn andre landgrupper. Unge med bakgrunn fra sentrale og østlige Asia har like gode karakterer på skolen som ungdom med to norskfødte foreldre, og de har spesielt høy sannsynlighet for å velge studieforbereende utdanning. De ligner også mer på ungdom uten innvandrerbakgrunn når det gjelder forholdene i familien.

En annen ting som er verdt å merke seg, er at det også finnes enkelte forskjeller innad blant de som defineres som ungdom uten innvandrerbakgrunn. I mange tilfeller er det slik at unge med én norskfødt og én vestlig eller europeisk forelder ligner på unge med to norskfødte foreldre, mens unge med én norskfødt og én ikke-vestlig forelder ser ut til å svare likere ungdom med innvandrerbakgrunn. Dette gjør det naturlig å tenke at kanskje utseende og eventuelt kulturelle ulikheter spiller en sentral rolle for hvordan de unge opplever hverdagen. Sannsynligvis vil unge i sistnevnte gruppe skille seg utseendemessig mer fra unge med to norskfødte foreldre enn det unge med én norskfødt og én vestlig forelder gjør, og de vil også oppleve et større spenn knyttet til foreldrenes kulturelle bakgrunn.

INNVANDRERBAKGRUNN ELLER ANDRE FORKLARINGER?

Gjennom å bruke regresjonsanalyser har vi forsøkt å finne ut hvilke forhold som forklarer forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn og mellom de ulike landgruppene. Siden LUNO-undersøkelsen inneholder

et bredt spekter av variabler, kunne vi inkludere forhold som vanligvis ikke testes som mulige forklaringer på forskjeller mellom de ulike gruppene. Når det gjelder grunnskolepoeng, utvikling i trivsel mellom ungdomsskolen og videregående skole og tro på egne jobbmuligheter, finner vi forklaringsvariabler som gjør at ungdommenes landbakgrunn mister sin selvstendige forklaringskraft.

Forskjeller i sosioøkonomisk bakgrunn bidro til å forklare hvorfor ungdom uten innvandrerbakgrunn har flere grunnskolepoeng enn de med innvandrerbakgrunn, og hvorfor førstnevnte gruppe har en mer positiv utvikling i trivsel fra ungdomsskolen til videregående enn sistnevnte. Sammenhengen mellom landbakgrunn og antall grunnskolepoeng og utvikling i trivsel, ble redusert da sosioøkonomisk bakgrunn ble inkludert i analysene. Betydningen av sosioøkonomisk bakgrunn for forskjeller i skoleprestasjoner mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn er i tråd med tidligere funn (Bakken 2003).

Samtidig var det en rekke fenomener som ikke kunne forklares av sosioøkonomisk bakgrunn. Det å bli lest for i førskolealder var langt mindre vanlig blant ungdom med innvandrerbakgrunn sammenlignet med blant de uten. Videre oppgir ungdom med innvandrerbakgrunn oftere at foreldrene er mer involvert i skolegangen og i større grad ønsket å påvirke deres valg av utdanningsprogram til videregående skole enn hva ungdom uten innvandrerbakgrunn oppgir. Disse funnene kunne ikke forklares av forskjeller i sosioøkonomisk bakgrunn. Det som er felles for disse områdene er at de alle dreier seg om foreldrenes engasjement rundt eller bidrag til skole og skolegang, og at det ikke gjelder individuelle kjennetegn eller prestasjoner ved ungdommene selv. Sosioøkonomisk bakgrunn var heller ikke av betydning for å forklare forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn når det gjaldt å tro at det blir vanskelig å få jobb på tross av utdanning.

Som tidligere nevnt framstår også norskferdigheter ved oppstart på skolen som en viktig forklaringsvariabel. Ungdommenes subjektive vurdering av egne ferdigheter i norsk da de begynte på skolen ble funnet å bidra til å forklare forskjeller i skoleprestasjoner og endringer i trivsel fra ungdomsskolen til videregående.

Hvor fornøyde ungdommene er med det utdanningsprogrammet de går på, bidrar også til å forklare forskjeller på enkelte områder mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Det å ikke være fornøyd med utdanningsprogrammet hang sammen med en negativ utvikling i trivsel fra ungdomsskolen til videregående, og lavere tro på mulighetene for å få jobb. Ungdom med innvandrerbakgrunn var mindre fornøyd enn de uten slik bakgrunn med utdanningsprogrammet de gikk på i 2. klasse på videregående. Sammenhengen mellom å være fornøyd med utdanningsprogram og utvikling i trivsel og tro på å få jobb, tyder på at å gå på en videregående utdanning som føles riktig kan ha langsiktige konsekvenser.

Funnene i rapporten peker på at hvilke forhold som forklarer forskjeller mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn, eller mellom ungdom med ulike landbakgrunn, avhenger av området som skal forklares. Det er i liten grad universalvariabler som kan brukes til å forklare sammenhenger innenfor flere områder. Imidlertid er det trolig at sosioøkonomisk bakgrunn og norskferdigheter kan være viktig i mange sammenhenger, noe også analysene i rapporten bekrefter. Videre viser rapporten viktigheten av å ha tilgang til datamateriale hvor også alternative forklaringer enn det som finnes i registerdata er tilgjengelig. Mange av de «myke» variablene vi har inkludert i analysene viser seg å være svært sentrale for å forklare sammenhengene vi undersøker. I flere tilfeller har det også vist seg at distinksjonen mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn ikke nødvendigvis er det sentrale som står igjen i ettertid.

OPTIMISME ELLER NØKTERNHET I SKOLEN?

I kapittel 4 pekte vi på hvordan møtet med utdanningssystemet er preget av optimisme og vilje til å lykkes blant ungdom med innvandrerbakgrunn, samtidig som det er slik at de ikke får det til på alle felt. Funnene i denne rapporten gir grunnlag for både å være optimistiske og nøkterne på deres vegne, avhengig av hvilke områder det fokuseres på. Utdanningsvalg og aspirasjoner gir grunnlag for optimisme på vegne av ungdom med innvandrerbakgrunn. De søker videregående utdanning som fører fram mot høyere utdanning i omtrent like stor grad som ungdom uten innvandrerbakgrunn, og aspirasjonene for høyere utdanning er omtrent like. Det vil si

at ungdom med innvandrerbakgrunn i mange tilfeller har høyere ambisjoner for egen utdanning enn sosioøkonomisk bakgrunn og skoleprestasjoner tilsier. Dette vitner om en sterk satsning på utdanning. I tillegg var det klart flere blant ungdom med innvandrerbakgrunn som regnet med å ha bedre økonomi og høyere inntekt enn foreldrene sine enn det var blant ungdom uten slik bakgrunn.

Det som taler for nøkternhet på vegne av ungdom med innvandrerbakgrunn, er i første rekke at de ikke gjør det like godt på skolen som de uten innvandrerbakgrunn gjør det. Videre er det et skifte i hvilken gruppe som har den mest positive opplevelsen av læringsmiljøet på skolen. På ungdomsskolen hadde ungdom med innvandrerbakgrunn en noe mer positiv opplevelse enn de uten innvandrerbakgrunn, mens det motsatte var tilfellet på videregående. Opplevelsen av læringsmiljøet kan være knyttet til frafall fra skolen og til ønsker om å ta høyere utdanning, og er derfor av betydning for ungdommenes gjennomføring av sine planer. Videre opplever flere av ungdommene med innvandrerbakgrunn valget av utdanningsprogram til videregående som vanskelig, og færre er fornøyd med det utdanningsprogrammet de går på i andre klasse på videregående. Samlet så tyder disse resultatene på at ungdom med innvandrerbakgrunn endrer sitt syn på og forhold til skolen i negativ retning fra ungdomsskolen til videregående innenfor en rekke områder. Dette kan redusere ungdommenes motivasjon for å gå på skolen, og øke faren for ikke å fullføre videregående. I tillegg var andelen som fryktet at det ville bli vanskelig å få jobb tross utdanning, høyere blant ungdom med innvandrerbakgrunn enn blant ungdom uten. Om grunnen til dette finnes i troen på at det vil forekomme diskriminerende behandling i arbeidslivet i framtiden, kan også dette bidra til en reduksjon i ungdommenes framtidsoptimisme.

Samlet sett tilsier våre funn at situasjonen til ungdom med innvandrerbakgrunn på skolen og i utdanningssystemet må forstås både ut fra at de har et sterkt ønske om å lykkes, og at de i mange tilfeller ikke lykkes i samme grad som de uten innvandrerbakgrunn gjør. Hvilke framtidige konsekvenser dette får kan vi ikke si noe om ut fra foreliggende datamateriale, men rent intuitivt er det lett å anta at et vedvarende misforhold mellom ønsker og resultater kan være vanskelig å forholde seg til. Enkelte funn peker også på at

ungdom med og uten innvandrerbakgrunn ikke ser ut til selv å synes at de har de samme mulighetene i dagens norske samfunn. Som nevnt i kapittel 2, dreier integrering seg både om det å ha like plikter og rettigheter, og det å ha like muligheter i samfunnet. Om det faktisk er slik at ungdom med innvandrerbakgrunn har rett i sine antagelser om at de kan få det vanskelig med å få jobb, og at ungdomsmiljøet ikke er felles for ungdom med og uten innvandrerbakgrunn, kan man stille spørsmål ved om dette gir ungdommene like muligheter. Samtidig er det mange av ungdommene med innvandrerbakgrunn som gjør det svært bra i utdanningssystemet, og de er også positive til framtiden, så dette misforholdet gjelder på ingen måte alle.

Summary

From 2006 to 2010, the experiences, views and future plans for Oslo youths were investigated by the LUNO survey (Young in Oslo Longitudinal). One of the main goals of the survey was to obtain knowledge about differences and similarities between adolescents with and without immigrant background.⁵ Oslo is the city in Norway with the largest proportion of youths with immigrant background in the population, and is therefore particularly suitable for a study with such a purpose. Half the children born in Oslo in 1992 participated in the study. Three data collections were conducted, from 9th grade in lower secondary school to 2nd grade in upper secondary school.

This report is a broad presentation of findings from the LUNO survey. The purpose of the report is threefold. First, we investigate differences and similarities between adolescents with and without immigrant background in key areas such as friendships, family, education and future plans. Second, we investigate differences and similarities between youth with background from different countries.⁶ Third, we try to uncover explanations for understanding the differences we find.

The report shows that there are similarities between adolescents with and without immigrant background when it comes to choosing secondary education and plans for tertiary education. A clear majority chooses a program in senior high school that leads toward tertiary education, and over fifty percent have plans to pursue tertiary education.

⁵ The report uses the term youth without an immigrant background on young people with one or two Norwegian born parents, while the term young people with immigrant backgrounds are used for those with two parents born abroad.

⁶ The report divided the youngsters into groups according to their parents' native country. The following groups were applied: 1: Two Norwegian-born parents. 2: One Norwegian born / one Western parent. 3: One Norwegian born / one non-Western parent. 4: Western countries and Europe. 5: Turkey, North Africa and the Middle East. 6: Pakistan. 7: Central and eastern Asia. 8: Other Africa. 9: Other / Unknown.

The report shows significant differences when it comes to friendship, sense of learning environment at school and the process of applying for upper secondary education. Young people without immigrant background have fewer friends with immigrant background than the proportion of the immigrant population in the various parts of Oslo indicates. While youth with immigrant background have the most positive experience of the learning environment in 10th grade in lower secondary school, youth without immigrant background have the most positive experience in 2nd grade in upper secondary school. Compared with adolescents without immigrant background, young people with immigrant background experience the application for upper secondary education as more difficult. They sought information and help from several sources, and they were subsequently less satisfied with their choice of studies. Within these areas, the report contributes new knowledge.

Below, we present more detailed findings from the report's five main chapters.

Integration and sense of belonging

In this report, we use four different measures to indicate integration and sense of belonging among youth with immigrant background: whether they feel Norwegian or not, their language skills in Norwegian when starting school, social interaction between young people with and without immigrant background and experiences of discrimination and racism. The report shows that young people with immigrant background look at themselves more as foreigners than Norwegians. This applies in particular to young people who immigrated to Norway after the age of seven, but also among Norwegian born immigrant youths more than half think of themselves as foreigners.

About fifty percent of the adolescents with immigrant background report that their oral Norwegian was very good when they started school. This applies to both the Norwegian born immigrant youths and those who immigrated to Norway before the age of seven. Among adolescents who immigrated to Norway after the age of seven, about half reported that their oral Norwegian was poor. The report finds that poor language skills when starting school has a long term negative effect on grades. Furthermore, the

majority of the youths with immigrant backgrounds report that they speak Norwegian with their friends, but there are few who primarily speak Norwegian at home.

The report shows some indications of social segregation between adolescents with and without immigrant background. A clear majority of young people without immigrant background primarily have friends with similar backgrounds. This also applies to districts in Oslo with a high proportion of immigrants, where young people without immigrant background have fewer friends with immigrant background than the population composition suggests. Similar tendencies are also found among adolescents with immigrant background, but not nearly as significant. About fifty percent report that their friends either have Norwegian background or that they have an equal amount of friends with and without immigrant background. In neighborhoods with a low proportion of immigrants, they socialize more often with youths with Norwegian born parents.

The majority of young people in Oslo with immigrant background have experienced being perceived as foreign by people around them. When we ask those who have been perceived as foreign whether they have been exposed to discriminatory actions, such as unfair or degrading treatment by other children or adults, few claim to have experienced this. However, nearly half the adolescents with immigrant background claim that they at least once have been exposed to something they experienced as racism. Many also say they have experienced derogatory media coverage of a self-selected group they identify with. This is particularly prevalent in country groups with a high proportion of Muslims.

Parents and family

The report shows that the vast majority - both among adolescents with and without immigrant background - state that their parents think it's important that they finish high school, that they are interested in their schoolwork and that their parents think it is important that they pursue tertiary education. The differences in how young people with and without immigrant background experience their parents' view on their choice of secondary education are also small. A clear majority states that their parents believe that

the adolescents own wishes and interests are important when making the choice, and that their parents are positive about the choice they did. Analyses show that youths with immigrant background in some areas experience greater expectations from their parents regarding school. This in particular applies to expectations that the adolescents do well in school, and that they pursue higher education. Young people with immigrant background also experience more often that their parents had a strong opinion about their choice of secondary education.

Furthermore, there are major differences between adolescents with and without immigrant background when it comes to family learning environment in preschool age. This includes being read for by their parents, playing to learn numbers and talking about numbers and letters to learn reading and doing math. The biggest difference is when it comes to being read for. While nearly seventy percent of adolescents without immigrant background reports that their parents often read aloud for them before they started school, about twenty percent of the young people with immigrant background reports the same. Adolescents with and without immigrant background come from very different socio-economic backgrounds, which could help explain the discrepancy. However, we find no support for this hypothesis. Differences in socio-economic background do not contribute to explaining the differences in being read for by the parents in preschool age.

A clear majority of young people reports that their family is characterized by cohesion and few arguments. Still, adolescents with immigrant background generally experience less conflict and a greater feeling of closeness in their families compared to youth without immigrant background. In particular this applies to young people from Turkey/Northern Africa/Middle-East, Pakistan and central and eastern Asia. The absence of open conflict between parents and children in these families can also be understood as indicating that such behavior is not accepted to the same extent as in families with Norwegian born parents.

School grades and choice of upper secondary school

In line with previous research, it was found that adolescents with two Norwegian born parents have better grades than young people from immigrant families. The difference between the two groups can be explained by differences in socio-economic background, self-rated skills in Norwegian and being read for by the parents as a child. Furthermore, there was a weak correlation between having friends with a Norwegian background and school grades – a higher proportion of friends with Norwegian background were related to better grades. Adolescents who have immigrated to Norway after the age of seven performed poorer in school, which is consistent with several previous studies. The impact of having immigrated to Norway after the age of seven on school grades were reduced when self-rated skills in Norwegian and being read for as a child were included in the analysis.

Whether young people live in neighborhoods where a high or low proportion of the population have immigrant background was not related to school performance and the choice of upper secondary education. There were some differences between different areas of the city, but these may not necessarily be attributed to the proportion of the population with immigrant background. Neighborhoods that differ according to the proportion of people with immigrant background, also differ in the proportion of the population with higher education. This makes it difficult to say whether the differences in, for example, school performance between areas of the city actually are due to the proportion of the population with immigrant background, or if it is the education level of the population that is of importance.

The proportion of young people seeking admission to upper secondary education that leads to tertiary education is clearly higher in Oslo than in the rest of Norway. This applies to adolescents both with and without immigrant background. There are only minor differences between the groups in the choice of upper secondary education. Young people with background from central and eastern Asia and sub-Saharan Africa more often than adolescents with Norwegian born parents select programs that lead to tertiary education. Otherwise, no country groups differ from youth with Norwegian born parents.

Compared to youth without immigrant background, young people with immigrant background were more often dissatisfied with the education program they attended in 2nd grade at upper secondary school. Furthermore, there were more youths with immigrant background who stated that it had been difficult to choose education program. Those who had a difficult time choosing upper secondary education, were also less satisfied with the program they attended in 2nd grade. Whether the youths had gotten into their primary choice when applying for upper secondary education was not related to satisfaction.

Learning environment in school

At least fifty percent of the youths reported that they enjoy school and that they learned a lot of exciting things. After the transition from lower to upper secondary school, the satisfaction with school declined among adolescents with immigrant background. The development went in the opposite direction among those without such background. Also in terms of perceived support from teachers and experiences with bullying, young people with immigrant background had a more negative development during this time period. Overall, these findings indicate that adolescents with immigrant background on average have a more positive experience of the learning environment in lower secondary school than in upper secondary school. Young people without immigrant background experience the transition differently, and have the most positive experience in upper secondary school. Socio-economic background, age at immigration, Norwegian language skills, having experienced that the parents tried to influence the choice of education program in upper secondary school and perceived satisfaction with the education program were relevant to the changes in satisfaction with school from lower to upper secondary school. The differences in perceived learning environment may be of importance for understanding why young people with immigrant background have a higher risk of not completing upper secondary school.

The proportion of adolescents who spent much time on homework was significantly higher among adolescents with immigrant background than among those without. Differences were also found between youth with

background from different countries. The proportion of adolescents who spent more than two hours daily on homework were significantly higher among youth with background from Turkey, Asia and Africa than among youth with Norwegian born parents. Adolescents with background from central and eastern Asia spent the most time on homework. However, we found that those who spent much time on homework did not have better grades than those who spent less time.

Adolescents with and without immigrant background have roughly the same perception of their performance in the teaching situation in school, despite differences in school achievement. A possible reason for not finding any differences, may be that differences in performance level between the schools in Oslo mean that young people primarily compare themselves with others with similar background and performance level as themselves.

Future plans

The proportion with plans of pursuing tertiary education is roughly the same among adolescents with and without immigrant background. There are no differences in the percentage that change their aspirations from lower to upper secondary school. School achievements are significantly relevant to whether the youths plan to pursue tertiary education or not. Among adolescents without immigrant background, we find that those with high socio-economic background have the highest aspirations. We find no such association for adolescents without immigrant background.

Compared to adolescents without immigrant background, more of the adolescents with such background think it will be difficult to get a job, even with tertiary education. There is also a significant increase in the proportion who thinks this will be difficult from lower to upper secondary school. Compared with youths with two Norwegian born parents, all the other immigrant groups are more pessimistic when it comes to future job opportunities. We find that poor grades in school, dissatisfaction with the education program in upper secondary school, a stronger identity as foreigner than Norwegian and perceived racism are related to pessimism with regards to job opportunities.

The report also examines young people's plans and expectations in other areas than education and future occupation. Both among adolescents with and without immigrant background very few imagine that they will be divorced, while over fifty percent expect to own their own home. Furthermore, slightly less than fifty percent are fully confident that they are going to have a good and happy life. The differences in these areas between adolescents with and without immigrant background are small. However, adolescents with immigrant background feel to a much greater extent that they are obligated to take care of their family and parents in the future. We also find significant differences between adolescents with different background from different countries. Young people from Pakistan are the ones most likely to feel future commitment to their family and parents.

Referanseliste

- Bakken, A. (2003). *Minoritetsspråklig ungdom i skolen. Reproduksjon av ulikhet eller sosial mobilitet?* NOVA Rapport 15/2003. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Bakken, A. (2009). *Har foreldres utdanning, kjønn og minoritetsstatus like stor betydning for elevers karakterer på alle skoler?* NOVA Rapport 8/2009. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Bakken, A. (2010). *Prestasjonsforskjeller i Kunnskapsløftets første år – kjønn, minoritetsstatus og foreldres utdanning.* NOVA Rapport 9/2010. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Bakken, A. og Sletten, M.A. (2000). Innvandrerungdoms planer om høyere utdanning – realistiske forventninger eller uoppnåelige aspirasjoner? *Søkelys på arbeidsmarkedet*, 17(1):27–36.
- Bakken, F. (2004). Ledighet blant innvandrere. *Rapport om arbeidsmarkedet*, 5(2):30–34.
- Bratsberg, B., Raaum, O. og Røed, K. (2011). *Educating Children of Immigrants: Closing the Gap of Norwegian Schools.* IZA Discussion Paper No. 6138. Lastet ned 24.4.2012, fra <http://ftp.iza.org/dp6138.pdf>.
- Brekke, I. og Mastekaasa, A. (2009). Arbeidsinntekt blant innvandrere og etterkommere av innvandrere. I Birkelund, G.E. og Mastekaasa, A. (red.): *Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv.* Oslo: Abstrakt forlag.
- Cassady, J.C. (2001). Self-reported GPA and SAT: A Methodological Note. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 7(12). Lastet ned 15.01.2012, fra <http://PAREonline.net/getvn.asp?v=7&n=12>.
- Drange, N. og Telle, K. (2011). Gratis kjernetid i barnehage: Effekt på skolekarakterene til barn fra innvandrerfamilier. I Sandbu, N.P. (red.): *Utdanning 2011 – veien til arbeidslivet.* Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Drobusch, S.M., Ritter, P.L., Mont-Reynaud, R. og Chen, Z.Y. (1990). Family Decision-Making and Academic Performance in a Diverse High School Population. *Journal of Adolescent Research*, 5(2):143–160.
- Dæhlen, M., Smette, I. og Strandbu, Å. (2011). *Ungdomskoleelevers meninger om skolemotivasjon. En fokusgruppestudie.* NOVA Rapport 4/2011. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

- Elstad, J.I. (2010). *Datakvalitet i Ung i Oslo 2006. Kommentarer og vurderinger*. Oslo NOVA Notat 1/2010. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Engebrigtsen, A., Bakken, A. og Fuglerud, Ø. (2004). Somalisk og tamilsk ungdom. I Fuglerud, Ø. (red.): *Andre bilder av "de andre". Transnasjonale liv i Norge*. Oslo: Pax Forlag.
- Engebrigtsen, A. og Fuglerud, Ø. (2007). *Ungdom i flyktningfamilier. Familie og vennskap – trygghet og frihet?* NOVA Rapport 3/2007. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Erikson, R. og Goldthorpe, J.H. (1992). *The Constant Flux: A Study of Class Mobility in Industrial Societies*. Oxford: Oxford University Press.
- Evensen, Ø. (2008). Ikke-vestlig minoritetsungdom og kriminalitet. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 9(2):63–89.
- Fekjær, S. og Leirvik, M.S. (2011). Silent Gratitude: Education among Second-Generation Vietnamese in Norway. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(1):117–134.
- Fekjær, S.B. og Brekke, I. (2009). I samme båt. Frafall fra videregående skole og arbeidsmarkedstilknytning blant etterkommere av innvandrere og unge med majoritetsbakgrunn. I Birkelund, G.E. og Mastekaasa, A. (red.): *Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Gottfredson, L.S. og Lapan, R.T. (1997). Assessing gender-based circumscription of occupational aspirations. *Journal of Career Assessment*, 5(4):419–441.
- Grindland, M.V. (2009). Minoritetslevers frafall i videregående opplæring. I Birkelund, G.E. og Mastekaasa, A. (red.): *Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Hansen, M.N. (2005). Utdanning og ulikheter – valg, prestasjoner og sosiale settinger. *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, 46(2):133–157.
- Hansen, M.N. (2010). Utdanningspolitikk og ulikhet. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 51(1):101–133.
- Harter, S. (1988). *Manual for the Self-Perception Profile for Adolescents*. Denver, CO: University of Denver.
- Hegna, K. (2010). Endringer i utdanningsaspirasjoner gjennom ungdomsskolen – kjønn, klasse og minoritetsbakgrunn. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 10(1):89–104.
- Henriksen, K. (2008). Norsk kunnskaper. I Blom, S. og Henriksen, K. (red.): *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006*. Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.

Henriksen, K. (red.) (2009). *Unge som har innvandret før skolealder – hvor like er de norskfødte med innvandrerforeldre?* Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.

Hjemdal, O., Friberg, O., Stiles, T.C., Rosenvinge, J.H. og Martinussen, M. (2006). Resilience predicting psychiatric symptoms: a prospective study of protective factors and their role in adjustment to stressful life events. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 13(3):194–201.

Integrasjons- og mangfoldsdirektoratet (2009). *Innvandrere i norske medier: Medieskapt islamfrykt og usynlig hverdagsliv*. Årsrapport 2009. Oslo: Integrasjons- og mangfoldsdirektoratet.

Jahren, E. (2006). *Rasisme på nært hold. En gruppe unge norsk-afrikanere om erfaringer med rasisme og betydningen av identitetsarbeid*. Masteroppgave i sosiologi. Oslo: Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo.

Kavli, H.C. (2007). *En felles fritid? Livet etter skoletid blant barn og unge i Oslo*. Fafo-rapport 2007:22. Oslo: Fafo.

Kileng, I.M. (2007). *Somaliske foreldre og norske lærere: en studie av relasjoner og møter*. Delrapport fra forskningsprosjektet "Cultural encounters in school: a study of parental involvement in lower secondary school". Rapport nr. 07/2007. Tromsø: NORUT Samfunn.

Kunnskapsdepartementet (2006). *Rammeplanen for barnehagen*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Lauglo, J. (1996). *Motbakke, men mer driv? Innvandrerungdom i norsk skole*. UNGforsk rapport 6/96. Oslo: Ungforsk.

Leirvik, M.S. (2010). For mors skyld. Utdanning, takknemlighet og status blant unge med pakistansk og indisk bakgrunn. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 10(1):23–47.

Lødding, B. (2003). *Frafall blant minoritetsspråklige: om frafall og norsk som andrespråk blant minoritetsspråklige elever i overgangen fra 10. klasse til videregående opplæring*. NIFU skriftserie 29/2003. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.

Marjoribanks, K. (1979). *Families and their Learning Environments. An Empirical Analysis*. London: Routledge & Kegan Paul.

Midtbøen, A.H. og Rogstad, J. (2012). *Diskrimineringens omfang og årsaker. Etniske minoriteters tilgang til norsk arbeidsliv*. Rapport 2012:1. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.

Morgan, S.L. (2005). *On the edge of commitment*. Stanford: Stanford University Press.

Nielsen, H.B. og Rudberg, M. (2006). *Moderne jenter: tre generasjoner på vei*. Oslo: Universitetsforlaget.

NOU (2010:7). *Mangfold og mestring. Flerspråklige barn, unge og voksne i opplæringssystemet*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Nygård, G. (2010). Utdanning. I Henriksen, K., Østby, L. og Ellingsen, D. (red.): *Innvandring og innvandrere 2010*. Statistiske analyser 119. Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.

Ogbu, J. (1991). Immigrant and Involuntary Minorities in Comparative Perspective. I Gibson, M.A. og Ogbu, J.U. (red.): *Minority Status and Schooling. A Comparative Study of Immigrant and Involuntary Minorities*. New York: Garland Publishing, Inc.

Olweus, D. (1992). *Mobbing i skolen: hva vi vet og hva vi kan gjøre*. Oslo: Universitetsforlaget.

Oslo-statistikken (2012). *Personer 30–66 år med høyere universitetsutdanning per 01.10.2010 bosatt i Oslo 01.01.2011*. Lastet ned 28.02.2012, fra <http://www.utviklings-og-kompetanseetaten.oslo.kommune.no/getfile.php/utviklings-%20og%20kompetanseetaten%20%28UKE%29/Internett%20%28UKE%29/Dokumenter/Oslostatistikken/Utdanning/Utdanning2011/Personer%2030-66%20%C3%A5r%20med%20h%C3%B8yere%20universitetsutdanning%20per%2001.10.2010%20bosatt%20i%20Oslo%2001.01.2011.jpg%20%28600x396%29.jpg>.

Portes, A. og Rumbaut, R.G. (1996). *Immigrant America : a portrait*. Berkeley: University of California Press.

Prieur, A. (2004). *Balansekunstnere: betydningen av innvandrerbakgrunn i Norge*. Oslo: Pax forlag.

Rydland, V. (2007). Minoritetsspråklige elevers skoleprestasjoner: Hva sier empirisk forskning? *Acta Didactica Norge [Online]*, 1(1). Lastet ned 27.09.2011, fra <http://adno.no/index.php/adno/article/view/16/52>.

Schoon, I., Martin, P. og Ross, A. (2007). Career transitions in times of social change. His and her story. *Journal of Vocational Behavior*, 70(1):78–96.

Schoon, I. og Parsons, S. (2002). Teenage aspirations for future careers and occupational outcomes. *Journal of Vocational Behavior*, 60(2):262–288.

Schou, L.A. (2009). Utdanningsvalg og innvandrerbakgrunn – mot en etnisk arbeidsdeling i høyere utdanning. I Birkelund, G.E. og Mastekaasa, A. (red.): *Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv*. Oslo: Abstrakt forlag.

- Seeberg, M.L. (2011). *Kunnskapsstatus (1990–2010). Forskning om etnisk diskriminering av barn og unge*. NOVA Rapport 8/2011. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Skaalvik, E.M. og Skaalvik, S. (2005). *Skolen som læringsarena. Selvoppfatning, motivasjon og læring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sletten, M.A. (2001). *Det skal ikke stå på viljen – utdanningsplaner og yrkesønsker blant Oslounngdom med innvandrerbakgrunn*. NOVA Rapport 8/2001. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Sletten, M.A. (2010). Limited expectations? How 14–16-year-old Norwegians in poor families look at their future. *Young*, 19(2):181–218.
- St.meld. nr. 16 (2006–2007). ... og ingen sto igjen. *Tidlig innsats for livslang læring*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- St.meld. nr. 49 (2003–2004). *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse*. Oslo: Kommunal- og regionaldepartementet.
- Statistisk sentralbyrå (1998). *Standard for yrkesklassifisering*. Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Statistisk sentralbyrå (2009). *Elever og lærlinger i videregående opplæring, etter kjønn, utdanningsprogram/studieretning*. Lastet ned 28.02.2012, fra http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selecttable/MenuSelS.asp&SubjectCode=04.
- Statistisk sentralbyrå (2011). *Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, etter fem grupper av landbakgrunn. Bydeler i Oslo. 1. januar 2011. Absolutte tall og prosent*. Lastet ned 15.10.2011, fra <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvbef/tab-2011-04-28-11.html>.
- Statistisk årbok for Oslo. (2010). *Elever i den ordinære kommunale grunnskolen i Oslo, bosatte barn 6–15 år og minoritetsspråklige elever ved skolene etter bydel i skoleåret 2009/2010. Absolutte tall og prosent*. Lastet ned 08.11.2011, fra http://statistisk-arbok.utviklings-og-kompetanseetaten.oslo.kommune.no/index.php?seks_id=80143&a=1.
- Stefansen, K. og Aarseth, H. (2011). Enriching intimacy: the role of the emotional in the 'resourcing' of middle-class children. *British Journal of Sociology of Education*, 32(3):389–405.
- Steffensen, K. og Ziade, S.E. (2009). *Skoleresultater 2008: en kartlegging av karakterer fra grunnskolen og videregående skoler i Norge*. Rapport 2009/23. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

- Støren, L.A. (2005). Ungdom med innvandrerbakgrunn i norsk utdanning – ser vi en fremtidig suksesshistorie? I Raabe, M. (red.): *Utdanning 2005 – deltakelse og kompetanse*. Statistiske analyser 74. Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Støren, L.A. (2006). Nasjonalitetsforskjeller i karakterer i videregående opplæring. *Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 6(2):59–86.
- Thronsdén, I. og Turmo, A. (2010). Læringsmiljøet i skolen. I Kjærnsli, I.M. og Roe, A. (red.): *Norske elevers kompetanse i lesing, matematikk og naturfag i PISA 2009*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Utdanningsetaten i Oslo kommune. (2009). *Nedre poenggrense for inntak til VG1 (Videregående trinn 1) for ungdom med opplæringsrett, skoleåret 2009/2010, 1. inntaksrunde*. Lastet ned 16.4.2012, fra http://www.utdanningsetaten.oslo.kommune.no/getfile.php/utdanningsetaten%20%28UDE%29/Internett%20%28UDE%29/EFP/Inntak/Vedlegg2_Nedre%20poenggrense_1inntak09Vg1.pdf.
- Vestel, V. og Øia, T. (2007). *Møter i det flerkulturelle*. NOVA Rapport 21/2007. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- von Soest, T., Mossige, S., Stefansen, K. og Hjemdal, O. (2010). A Validation Study of the Resilience Scale for Adolescents (READ). *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 32(2):215–225.
- VOX (2010). *Innvandrere på nett. En analyse av innvandreres digitale kompetanse*. Oslo: VOX.
- Wagner, Å.K.H. (2004). *Hvordan leser minoritetsspråklige elever i Norge? En studie av minoritetsspråklige og majoritetsspråklige 10-åringers leseresultater og bakgrunnsfaktorer i den norske delen av PIRLS 2001*. Stavanger: Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning.
- Wendelborg, C., Røe, M. og Skaalvik, E. (2011). *Elevundersøkelsen 2011. Analyse av Elevundersøkelsen 2011*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS.
- Øia, T. (1998). *Generasjonskløften som ble borte. Ungdom, innvandrere og kultur*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Øia, T. (2003). *Innvandrerungdom. Kultur, identitet og marginalisering*. NOVA Rapport 20/2003. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Øia, T. (2007). *Ung i Oslo. Levekår og sosiale forskjeller*. NOVA Rapport 6/2007. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Øia, T. (2011). *Ungdomsskoleelever. Motivasjon, mestring og resultater*. NOVA Rapport 9/2011. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

- Øia, T. og Fauske, H. (2010). *Oppvekst i Norge*. 2. utg. Oslo: Abstrakt Forlag.
- Øia, T. og Vestel, V. (2007). *Møter i det flerkulturelle*. NOVA Rapport 21/2007. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Aarset, M.F., Lidén, H. og Seland, I. (2008). *Ungdom med innvandrerbakgrunn. Verdier, normdannelse og livsvalg – en kunnskapsstatus*. IMDi-rapport 10-2008. Oslo: Institutt for samfunnsforskning/Integrasjons- og mangfoldsdirektoratet.
- Aarset, M.F. og Sandbæk, M.L. (2009). *Foreldreskap og ungdoms livsvalg i en migrasjonskontekst*. ISF Rapport 2009:7. Oslo: Institutt for samfunnsforskning/Integrasjons- og mangfoldsdirektoratet.